ספרות עזר · אנציקלופדיות · שדי חמד

שדי חמד קונטרס כללי הפוסקים

רבי חיים חזקיהו מדיני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שדי חמד קונטרס כללי הפוסקים

רבי חיים חזקיהו מדיני

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שדי-חמד-קונטרס-כללי-הפוסקים/
הקובץ נוצר ב־19 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 8
א 8
ב 9
ג 9
ד 10
ה 10
ו 10
ז 11
ח 12
ט 14
סימן ב 15
א 15
ב 19
ג 19
ד 21
ה 22
ו 23
ז 24
ח 25
ט 25
י 25
יא 25
יב 26
יג 27
סימן ג 28
א 28
ב 28
ג 29
ד 30
ה 32
ו 32
ז 33
סימן ד 33
א 33
ב 34
ג 34
ד 35
ה 37
ו 37
ז 37
ח 38
סימן ה 38
א 38
ב 39
ג 40
סימן ו 52
א 52
ב 53
ג 54
ד 54
סימן ז 54
א 54
ב 55
ג 55
סימן ח 55
א 56
ב 56
ג 57
ד 57
ה 58
ו 58
ז 59

ח 59
ט 59
י 61
יא 62
יב 63
יג 64
סימן ט 64
א 64
ב 65
ג 65
ד 65
ה 65
ו 66
ז 66
ח 67
ט 68
י 68
סימן י 69
א 69
ב 70
ג 72
ד 72
ה 73
ו 74
ז 75
ח 76
ט 77
י 78
יא 78
יב 78
יג 78
סימן יא 79
א 79
ב 80
ג 83
ד 83
ה 83
ו 84
ז 84
ח 86
ט 87
י 88
יא 89
יב 91
יג 91
יד 91
טו 92
טז 92
יז 93
יח 96
יט 96
כ 96
כא 96
סימן יב 97
א 97
ב 98
ג 99
ד 99
ה 99
ו 99
ז 100
ח 101
ט 101
י 102

יא 102
סימן יג 102
א 102
ב 102
ג 103
ד 104
ה 104
ו 106
ז 108
ח 109
ט 111
י 112
יא 112
יב 113
יג 113
יד 114
טו 115
טז 117
יז 118
יח 118
יט 121
כ 123
כא 124
כב 125
כג 127
כד 128
כה 128
כו 129
כז 129
כח 129
כט 130
ל 131
לא 132
לב 137
לג 138
סימן יד 139
א 139
ב 140
ג 140
ד 141
ה 142
ו 143
ז 143
ח 144
ט 145
י 146
יא 146
יב 146
יג 147
יד 147
טו 148
טז 148
יז 148
יח 149
סימן טו 149
א 149
ב 149
ג 150
ד 151
ה 151
ו 152
ז 154
ח 155
ט 156

י 156
יא 157
יב 158
יג 158
יד 159
טו 159
טז 160
יז 161
יח 161
יט 161
כ 162
כא 162
כב 162
כג 163
כד 164
כה 165
כו 165
כז 165
כח 166
כט 167
ל 167
לא 168
לב 169
לג 170
לד 171
לה 171
לו 171
לז 172
לח 172
לט 173
מ 175
מא 175
מב 176
מג 176
מד 176
מה 176
מו 177
מז 177
מח 177
מט 178
נ 178
נא 179
נב 179
נג 179
נד 180
נה 180
סימן טז 182
א 182
ב 185
ג 186
ד 186
ה 187
ו 187
ז 188
ח 188
ט 190
י 191
יא 195
יב 199
יג 201
יד 203
טו 217
טז 218
יז 218

יח 218
יט 225
כ 226
כא 227
כב 227
כג 227
כד 228
כה 228
כו 229
כז 229
כח 229
כט 230
ל 230
לא 231
לב 231
לג 231
לד 232
לה 232
לו 232
לז 233
לח 233
לט 233
מ 234
מא 234
מב 235
מג 235
מד 236
מה 237
מו 238
מז 239
מח 241
מט 241
נ 241
נא 245
נב 245
נג 245
נד 245
נה 246
נו 246
נז 247
נח 247
נט 249
ס 250
סא 251
סב 251
סג 251
סד 251
סה 252
סו 253

סימן א

בכללי האם תמצא לומר אם הוא פשיטותא.

א

אם תמצא לומר דהוי פשיטותא לדעת הגאונים כנודע כתב הרב יד מלאכי אות ט"ו בשם הרב בית חדש אה"ע בקונטרס אחרון עי' קל"ז דעד כאן לא פסקו כהאם תמצא לומר אלא באם תמצא לומר דהוה מצי למימר איפכא דמדלא אמר איפכא ודאי פשיטותא הוי אבל היכא דלא מיתבעי בעיא דבתריה אלא בכי האי אם תמצא לומר לא עי"ש ומזה זמן רב היה רשום אצלי דמתבאר מכמה מקומות מדברי מרן כסף משנה והרב לחם משנה דלא שמיעא להו האי כללא וכתבו בעד הרמב"ם בכמה אם תמצא לומר כי האי גוונא דפסק כהאם תמצא לומר ותמהתי על הרב יד מלאכי שלא הביא חולקים בזה ואולם הא גרמא לי כי לא היה אז בידי ספר בית חדש וסבור הייתי דאמר רב כלל זה לדברי הכל דכל הפוסקים כאם תמצא לומר לא סברי דהוי פשיטותא בכה"ג ואמטו להכי הוא דהוקשה לי מדברי הרבנים הנ"ל גם הרב מקנה אברהם באות ד' ובמהדורא בתרא אות ט"ן נראה דלא ראה דברי הרב בית חדש בגופן שלהן כמו שיראה הרואה בדב"ק:

אך עתה ראיתי כי הרב יד מלאכי קצר במקום שהיה לו לבאר דלא כתב כן רבינו הבית חדש אלא לדעת הרא"ש והריב"ה אבל הרמב"ם ודאי לא סבירא ליה הכי דהא במאי דאיירי הרב בית חדש באותו פרק פסק הרמב"ם כאם תמצא לומר אף דלא הוי מצי למימר איפכא ועיין להרב בית חדש גופיה באה"ע סוף סי' קכ"ב (ד"ה כ' ב"י) שפירש בדעת הרמב"ם שפסק כאם תמצא לומר דלא הוה מצינן למימר איפכא ועיין עוד בבית חדש א"ח סי' פ"ג סעיף ג' באופן דנראה בעליל דלא כתב כן הרב בית חדש אלא לדעת הרא"ש ולא להרמב"ם ויש חיסור לשון בדברי הי"מ גדול (יד מלאכי) וצריך לסיים בלשונו שהוא לדעת הרא"ש אלא דאכתי קשיא לי על הרב י"מ דבאות ט"ו הביא דברי הרב בית חדש הנ"ל בשתיקה כהודאה ואילו באות י"ג הכריח דהרא"ש לא סבירא ליה בעלמא כלל זה ממה שכתב בפרק הבית והעליה סי' ב' והאדם יראה לעינים דלפי כלל הרב בית חדש (לדעת הרא"ש) יש לדחות ראיה זו דיש לומר דמאי דהוצרך לומר דטעמא דמסתבר הוא היינו משום דלא הוה מצי למימר איפכא דאי נימא לבדו הוא דר תו לא מיתבעי אי דרך פתחים משתמש וכו' דמאי נפקא לן מינה:

וגם על הרב בית חדש תמיה לי דמדברי הרא"ש בפרק קמא דקידושין סימן ז' מוכח דסובר דלדעת הגאונים אף באם תמצא לומר דלא הוה מצי למימר איפכא אמרינן פשיטותא היא והוצרך לחלוק על הרמב"ם מטעם אחר כיעי"ש ועוד קשה דלפי הנראה

דבריו סותרים למה שכתב איהו גופיה בבית חדש אה"ע סי' ל"א סוף ס"ז עי"ש שכתב הסברא בהיפך ועיין בדברי הרא"ש פרק ח' דבבא מציעא סי' י"א שכתב דלדעת הגאון הוי פשיטותא אע"ג דלא הוי מצי למימר איפכא כמו שיראה הרואה וצ"ע:

ב

הא דפסקו הגאונים כהאם תמצא לומר אינו אלא היכא דהאת"ל מפורש בש"ס אבל אם אינו מפורש אע"פ שהבעיא השנית אזלא באת"ל לא. כ"כ הגאון יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ט"ז בשם כמה רבנים (והביא חולקים בזה אך הוא ז"ל תפס עיקר כן עי"ש) וכ"כ הרב הדרישה באה"ע סי' ל"א וסי' ק' וסוף סי' קל"ז עי"ש ועיין להרבנים מקנה אברהם במ"ב אות ט"ן שיבת ציון סימן מ' חשק שלמה בכלליו אות ז"ן מאמר מרדכי סי' תרי"ב אות ז' אזן אהרן במערכת האלף אות מ"א ועיין בשער המלך בפרק ג' מהלכות אישות הלכה יו"ד (ד' ה' ע"ג מדפוס חדש):

ודע שמצאתי כתוב אצלי שבהגהות היד מלאכי דפוס חדש (פראמישלא תרל"ז שהיה בידי בשאלה מרב אחד שד"ר יצ"ו שהיה איזה ימים בעיר) על דברי הרב יד מלאכי בכללי הבי"ת אות פ"א בשם מוהרש"א בפרק שלישי דמסכת שבועות עלה דבעי רבא בדף כ"ב ע"ב שבועה שלא אוכל עפר בכמה עי"ש כתב בהגהות הנ"ל וז"ל בדברי מוהרש"א הללו יש מקום עיון גדול על פי מה שכתב הרב בית יוסף באהע"ז סי' קכ"ב כשהאם תמצא לומר לא נתפרש בפירוש לא אמרינן דהלכה כן אמנם הר"ן בפרק קמא דנדרים דף ז' בסוגיא דיש יד לצדקה נראה מנגד לזה ועיין כסף משנה בפרק ב' ופרק ח' מהלכות מתנות עניים שדבריו צריכים עיון ועיין עוד בפרק ר' ישמעאל ד' נ"ב ע"ב והרמב"ם הלכות כלים פרק י"ב ובכללי הרמב"ם שבדפוס ד"פ דבר גם כן על כלל זה עכ"ל ובספר כרם חמד לידידי הגאון מליאדי יצ"ו מצאתי בח"א בנימוקיו למסכת שבועות שציין לעיין בזה בספר בית דוד מהגאון ר' טעביל ממינסק סי' ה' (אינו מצוי אצלי):

ג

אם תמצא לומר שלא אמרו הבעיין עצמו הגם שהש"ס אמרו לדעת הבעיין לא הוי פשיטות כ"כ הרב מקנה אברהם במהדורא ב' אות ט"ן בשם הרב קול בן לוי דף ג"ך ואין מצוי אצלי לראות דב"ק ומדברי הרבנים לח"מ פ"ג ה"ג מהלכות ק"ש וב"ח א"ח סי' פ"ג מתבאר יפה דלא סברי הכי בדעת הרמב"ם וכן י"ל ממ"ש בסמוך אות ב' (דע"כ לא נחלקו אלא כשאין האת"ל מפורש בש"ס) אלא דהרב לח"מ שם לחד שינוייא ס"ל דהאי את"ל קליש חיליה למיחשב לבעיא דבתריה כמו ס"ס עי"ש והביאו הג' יד מלאכי באות ח"י הא מיהא מאי דאתמר באת"ל ס"ל דהוי פשיטותא לדנפשיה:

ואני עני נ"ל להכריח כהרב קול בן לוי הנ"ל מדאמרינן בע"ז דף ב"ן ע"א חדא מיגו חדא מבעיא ליה אם תמצא לומר וכו' עי"ש והרמב"ם פי"ב מהלכות כלים דין ט' סתים ותני דטומאה מד"ס היא ספק אי הדרה או לא ולא פירש דדוקא בטומאת ע"ז אבל בשאר טומאות דרבנן לא הדרה כהאת"ל שבש"ס ואין לומר דדוקא בע"ז ודדמי לה הא דקאמר ומ"ש וכיוצא בה היינו משמשין עיין רפ"ו מהלכות שאר אבות הטומאה ואה"נ דשאר טומאות דרבנן לא הדרה כהאת"ל שבש"ס דמלבד דמדלא פירש בהדיא משמע טפי דכל טומאות דרבנן הם ספק זאת ועוד מדכתב שם בדין יו"ד בכלי זכוכית שאין חוזרים לטומאה משום שעיקרן מד"ס משמע דאם עיקר מדאורייתא הוא בכלל הספק ובעית הש"ס היא בכלים שעיקר טומאה מדאו' עי"ש בתוס' ד"ה תבעי אלא ודאי היינו טעמא כיון דהאת"ל לא אמר הבעיין אלא הש"ס הוא דקאמר לה לא הוי פשיטותא דדוחק לומר דהיתה גירסא אחרת להרמב"ם ול"ג כגירסתנו ועכ"פ היא חידוש שלא נתעוררו בזה מרן כ"מ והרבנים לח"מ ומשל"מ וכן מוכח קצת ממ"ש במסכת נזיר דף י"ד ע"א פשוט מנייהו קדמייתא וכו' עי"ש וי"ל כיון דבאת"ל הוא דבעינן לה א"כ למה לי תו למפשטא אלא ודאי כיון דהבעיין עצמו לא אמר האת"ל לא הוי פשיטותא. עתה ראיתי שהגאון שער המלך בהלכות אישות פרק שלישי הלכה יו"ד (דף ה' ע"ג מדפוס חדש) האריך בכלל זה עי"ש:

ד

אם יש לחלק בין אם תמצא לומר להיכא דאומר אפילו את"ל עיין לקמן אות ו':

ה

דעת הרי"ף כדעת הגאונים דאם תמצא לומר הוי פשיטותא כ"כ הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות י"ג בשם הרב לח"מ עי"ש אך הרב שולחן גבוה בסי' תל"ח כתב בפשיטות דדעת הרי"ף דלא הוי פשיטותא עי"ש בסק"ו וחידוש הוא שלא הזכיר דבריו זה הי"מ גדול שם ומרן החבי"פ בס' חיים ומלך הנד"מ ד' ל"א ע"ג כתב שדבר זה שנוי במחלוקת בין הפוסקים עיין שם:

ו

אם תמצא לומר אי הוי פשיטות לדעת רש"י הוא מחלוקת עיין להרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות י"ג דהרב גופי הלכות כתב דסובר דהוי פשיטותא והרב משל"מ ס"ל דדעת רש"י דלא הוי פשיטות ונראה לע"ד דכן היא דעת הג' מוהרש"א בח"ה בב"מ ד' קט"ז ע"ב ע"ד רש"י ד"ה לוגר ליה אחריתי עי"ש ותסר מעליו תלונת הרב אבני שוהם בד' ג"ל ע"ג עי"ש ואף אי לא ברירא לן דעת רש"י מכל מקום כיון דהא מילתא מידי פלוגתא לא נפיק

ואין הכל מודים בכלל זה (עיין לקמן אות ח' בדעת הרא"ש ולעיל אות ה' בדעת הרי"ף) א"כ לא נפלאת היא לומר דמוהרש"א ס"ל דכן נמי דעת רש"י והנה הרב יד מלאכי בסוף אות הנ"ל כתב בשם הרב יד אהרן די"ל בין את"ל לאפי' את"ל דכשאומר ואפילו את"ל לא הוי פשיטותא וציין רש"י תמורה ב' ע"ב ד"ה ואפילו את"ל ריבותא אתי לאשמועינן ולאו משום דאיתא הכי וכו' ומשמע דהבין בכונת רש"י דדוקא משום דאמרינן ואפי' את"ל הוא שכתב כן אבל אם היו אומרים בש"ס את"ל לחוד היינו אומרים שהוא פשיטות וכמ"ש הרב יד אהרן והוא דלא כדעת הרב משל"מ ולדעת הרב מש"ל עכ"ל דאין חילוק בין את"ל לואפי' את"ל אלא דדברי הרב משל"מ איני יודע איה מקום כבודם (בי"מ שם כתב בשם המשל"מ ח"ג ד' י"ג ואמצ"א ספר מש"ל הנדפס בפ"ע רק הנספח ומחובר להרמב"ם ולא יתכן לכוין הדפים כמובן) ואם כונתו ע"ד הרב מש"ל הלכות נזירות פ"ב ה"ה ד"ה ולענין עי"ש הוא תמוה לענ"ד היכי מייתי דברי הרב מש"ל לחולק עליה דרב גופי הלכות והלא מר הוא דאמר בכללי רש"י אות ו' בשם הרב מגילת ספר (ולא הביא שום חולק ע"ז) דפי' מסכת נזיר אינו מרש"י מדמכנה אותו מרן כ"מ בשם מפרש עי"ש ולפי הנראה זאת היתה כונת הרב נחמד למראה בח"א דף קמ"ז ע"ב עי"ש ד"ק אלא שלא ביאר דבריו כדרכו הטוב (ואנא עניא שדינא נרגא ע"ד הרב מג"ס הנ"ל עיין לקמן בסי' ח' אות ה'):

ובמ"ש הרב יא"ה לחלק בין את"ל לואפילו את"ל עיין למרן החבי"ף בס' נשמת כ"ח ח"א ד' ס"ח ע"ג ובח"ב ד' מ"ג ע"א דסבר וקביל כלל זה דהיכא דאתמר בלשון ואפילו את"ל לא הוי פשיטותא ועיין למני"ר גופיה בס' חיים ושלום ח"א סי' ב"ך דף מ"ד ע"ד וז"ל שהרי יש סוברים דגם לשון את"ל הוי פשיטותא ובפרט כשאומר אפי' את"ל ועמ"ש בנכ"ח ח"ב סי' מ"ג ואכמ"ל עכ"ל וק"ל ועיין שו"ת שואל ומשיב במהדורא ג' סי' תג"ע דהבין מדברי רש"י דריש תמורה הנ"ל דלא ס"ל דאת"ל פשיטותא הוא:

ז

את"ל מדברי הרשב"א בחידושיו לכתובות ד' צ"ח ע"ב נראה שסובר דלאו פשיטותא היא ויש לצדד כך מצאתי כתוב אצלי מזמן רב ועתה אין אצלי חידושי הרשב"א הנ"ל לחזות בנועם דב"ק אף גם ראיתי כי חידושי כתובות הנ"ל אינם להרשב"א כמו שמייחסים אותם אלא הם להרמב"ן עיין לקמן בסי' יו"ד אות א' ואם הדברים מוכיחים כמו שכתבתי מאז נלמוד כן למען דעת סברת הרמב"ן דלא נקיט דאת"ל פשיטותא אמנם לא יתכן לומר כן שמדברי הרמב"ן שהביא הר"ן בפרושו לנדרים ד' ע"ג ע"א (ד"ה משום דבר משמע הוא) מתבאר יפה דנקיט כללא דאת"ל פשיטותא עי"ש:

ח

את"ל אי הוי פשיטות לדעת הרא"ש הנה הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם כתב באות י"ג דהרב קרבן נתנאל בכלליו אות ט' סובר בדעת הרא"ש דלא הוי פשיטות והביא שכן כתבו מרן הבית יוסף והרבנים פרישה ובית חדש ותמה על הרב ב"ח שבאה"ע סי' ל"ח מייחס להטור לדעת הרא"ש דלשון את"ל הוא פשיטות אף כשנאמר כן בלשון הפוסקים דזה לא יתכן דמלבד דהרא"ש אינו סובר דאת"ל פשיטותא ועוד אף מאן דסבר הכי אינו אלא באת"ל שבש"ס אבל לא בלשון הפוסקים ומסיק שבמכ"ת הרב ב"ח דבריו אלו נכתבו שלא בהשגחה וסיים ועיין תפארת שמואל ד' ע' ע"ד ששגג גם הוא בדעת הרא"ש עכ"ל וס' ת"ש הנדפס בעני עצמו אין אצלי כי אם הנספח ומחובר להרא"ש ואי אפשר לכוין הדפים וכן ספר קרבן נתנאל הנדפס בפני עצמו אין מצוי אצלי כי אם נספח להרא"ש ולא הדפיסו הכללים ומספקא לי אם דברי הרב תש"מ הם ממש כדברי הרב"ח שבאה"ע בכל מכל (דהרא"ש אית ליה כללא דאת"ל פשיטותא ושגם בדברי הפוסקים הוא כן) או שרק דהרא"ש פוסק כאת"ל שבש"ס ובתפארת שמואל על דברי הרא"ש בנדרים פרק עשירי סי' יו"ד ראיתי שמייחס להרא"ש דאת"ל שבש"ס פשיטותא היא והרב קרבן נתנאל שם השיגו בזה ואמר שבכלליו הוכיח דהרא"ש לא ס"ל כהאת"ל עי"ש ואין מזה הכרח לאת"ל בלשון הפוסקים דבזה אפשר דגם הרב תש"מ מודה דאינו פשיטותא שוב מצאתי שהרב החבי"ף בנשמת כל חי ח"ב ד' מ"ג ע"ב כתב בפירוש שדעת הרב תש"מ היא אליבא דהרא"ש דגם בלשון הפוסקים משמעות הלשון הוא פשיטותא עי"ש ועיין לקמן באות ט' ומדברי מרן הב"י בחלק אה"ע סוף סימן י"ז גבי אמרה תנו לי כתובתי והתירוני לינשא דכתב הריב"ה שם דלהרמב"ם מתירים אותה ולהרא"ש אין מתירים נראה קצת שסובר בדעת הרא"ש דאת"ל הוי פשיטותא מדקאמר דמשום דלא גריס את"ל הוא שסובר דלא איפשיטא הבעיא עי"ש (אלא דהרב קרבן נתנאל על דברי הרא"ש ההם כתב דאינו מוכרח וכו' עי"ש) ומדברי הרא"ש בפרק קמא דקידושין סי' ז' שאחר שהסביר טעם הרמב"ם דאזיל לשיטת ה לפסוק כאת"ל סיים וכתב ונראה דכאן אי אפשר לומר כן וכו' אין להכריח דבעלמא סובר דהוי פשיטותא דיש לומר שכונתו לומר דאף מאן דסבר בעלמא האי כללא הכא מודה וק"ל:

והנה ביד מלאכי שם כתב דמרן ב"י ח"מ סי' שמ"ו סי"ז סובר דאין דרך הרא"ש לפסוק כאת"ל (יש לדקדק לפי זה אמה שכתב באה"ע סי' י"ז הנ"ל שנראה שסובר בדעת הרא"ש דהוי פשיטותא וכן נראה שהבין הרב קרב"ן הנ"ל) וכתב שכן מתבאר מדברי הרב"ח שם דאי לאו דאיכא הוכחה לא הוה פסיק כאת"ל ושכן כתב הרב הפרישה בסי' שי"ב סי"ט

(לא ידעתי אמאי לא הזכיר דברי הפרישה בסי' שמ"ו דאיירי ביה) עי"ש ואנכי הרואה דהני מילי דרב בהאי ענייא סתראי נינהו דבח"מ סי' שי"ב ושמ"ו הנ"ל מפורש יוצא שסובר בעד הרא"ש דלא הוי פשיטותא זולת היכא דמוכח בש"ס או היכא דמסתבר עי"ש ואילו בדרישה אה"ע סי' קל"ז בסופו כתב על דברי הריב"ה וז"ל ותימה למה כתב רבינו על כלן ספק מגורשת וכבר נתבאר בדברי רבינו לעיל סי' י"ז וסימן ל"א וסימן ק' וסי' ע"ה וסי' קכ"ב ובכמה דוכתי דסבירא ליה ולהרא"ש נמי דאת"ל הוי פשיטותא וכו' ע"כ והסתירה מפורשת בדב"ק ועיין עוד בפרישה א"ח סוף סי' פ"ג גם מה שהראה לסי' י"ז אם כונתו להההיא דהתירוני ותנו כתובתי הרי מבואר בדברי הריב"ה דלא פסק כהאת"ל אלא דמדברי מרן הב"י הוא דיש ללמוד כן אבל מגוף דברי הרא"ש והריב"ה אין הכרח דסברי הכי דאימור דאף אי הוו גרסי את"ל הוו סברי הכי וגם בדברי מרן ב"י על כרחן לדחוקי נפשין בכונתו כי היכי דלא ליסתרו דבריו אמה שכתב בח"מ סימן שמ"ו ומה שציין לסי' ל"א היינו ההיא דפרק קמא דקידושין סי' ז' וכבר כתבתי לעיל דאין משם הכרח ועי"ש בדרישה ומה שהביא מסי' ק' היינו ההיא דהתירוני דסי' טו"ב ומה שציין לסי' ע"ה לא מצאתי שם מזה כמו שיראה הרואה ומה שהביא מסי' קכ"ב תמוה לענ"ד דשם אדרבא גם הרמב"ם דסובר דאת"ל פשיטותא בעלמא בדין ההוא לא הלך לשיטתו וכתב מרן הב"י משום דהאת"ל אינו מפורש בש"ס ועי"ש להרב בית חדש על כל פנים לא נמצא להרא"ש ומר בריה הריב"ה שם דפסקו כהאת"ל כיעי"ש:

גם על הרב ב"ח קשה דממה שכתב בסימן שמ"ו מוכח שסובר בעד הרא"ש דלא הוי פשיטותא וכן כתב בב"ח יו"ד סימן רל"ד סעיף כ"ג כמו שכתב הרב יד מלאכי שם ואילו באה"ע בקונטרס אחרון סי' קל"ז סעיף ג' נראה כמסכים לדעת הרב הדרישה דדעת הרא"ש והריב"ה לפסוק כאת"ל והוזקק ליישב קושייתו כיעי"ש ודוחק לומר דלדבריו ולשיטתו דהרב הדרישה קאמר דאם כן הוה ליה למימר בפירוש חדא דאין דרך הרא"ש והריב"ה לפסוק כהאת"ל ועוד דשאני הכא דלא הוה מצי למימר האת"ל איפכא ואההיא דבח"מ סי' שמ"ו עיין להרב תוספת יו"ט בפלפלא חריפתא על דברי הרא"ש בפרק שמיני דמסכת מציעא סי' י"א ועל דברי הרא"ש בפרק שני דקמא סימן י"ד:

ועל דברי מרן הב"י בח"מ סי' שמ"ו הנ"ל שהעיד דאין דרך הרא"ש לפסוק כהאת"ל קשה ממה שכתב בב"י אה"ע סי' ס"א (ד"ה ומ"ש) שדרך הגאונים והרמב"ם לפסוק כהאת"ל ומשמע דכונתו לומר דמהאי טעמא הוא דפסק הריב"ה שם דחיבת חופה קונה והלא הרא"ש בפרק אף על פי סי' ו' פסק כן ומר הוא דאמר בדעת הרא"ש דלא סבירא ליה כהאת"ל ואם כן על כרחין לומר דלאו טעמא משום האת"ל ועיין בדברי הרא"ש בגופן

שלהן ודוק ותשובת הרב מוהראנ"ח חלק א' שציין מרן החביב בכנה"ג שם שכתב דהאי פסקא תליא דהא דפליגי רבוואתא אם את"ל פשיטותא או לא עי"ש אינו מצוי אצלי לראות דב"ק:

המורם מכל האמור דבמחלוקת הוא שנוי בדעת הרא"ש אי סובר דאת"ל פשיטותא היא או לא ועיין למרן החבי"ף בס' נשמת כל חי ח"א דף ס"ח ע"ג (ד"ה ומ"מ) שנראה שתפס בדעת הרא"ש כדעת הסוברים דאת"ל הוי פשיטותא עי"ש ואילו בס' חיים ומלך הנד"מ דף ל"א ע"ג תפס השיטה כדעת מרן ב"י בסי' שמ"ו הנ"ל עי"ש ושני הדרכים אינם מבוררים ומידי פלוגתא לא נפיק והרב שלחן גבוה בסימן תל"ח סק"ו תופס שדעת הרא"ש והריב"ה דאת"ל לאו פשיטותא היא עי"ש:

אחר זמן רב ראיתי שהרב שער המלך בשלישי מהל' אישות בסוף הלכה יו"ד (ד' ה' סוף ע"ג מדפוס חדש) תמה על מרן הבית יוסף באהע"ז סי' ס"א כמו שתמהתי עליו אני הדל (בד"ה ועל דברי) ממה שכתב בחשן משפט סי' שמ"ו וכתב בשם הרב מוהרלאנ"ח דלהסוברים דאם תמצא לומר לאו פשיטותא הוי דין חיבת חופה בעיא דלא איפשיטא ותמה עליו דמדברי הרא"ש מתבאר דאיפשיטא הבעיא אף דלית ליה בעלמא אם תמצא לומר פשיטותא וסיים ואולם (נראה דצריך להיות ואולי) סבירא ליה למרן דדוקא בבעיין אחד הוא דסובר הרא"ש דלא הוי פשיטותא אבל בשני בעיינים כי ההיא דפרק אף על פי אף הרא"ש מודה דהוי פשיטותא ולי הדל דחוק מאד חילוק זה ואיפכא מסתברא דבבעיין אחד מסתבר טפי למימר דהוי פשיטותא עיין לעיל באות ג' ומצאתי שהרב אבני שהם בדף פ"ג ע"ד (בד"ה ודרך אגב) לא נתקררה דעתו במה שחילק הרב שער המלך וכתב דקושטא דמילתא הוי דלהרא"ש לא הוי פשיטותא בין בבעיין אחד בין בשני בעיינים:

ט

את"ל כשכותבים הפוסקים בלשון את"ל אין כונתם להחליט שכן האמת (כדרך הגאונים דאת"ל שבש"ס תופסים לפשיטותא) אלא כותבים כן לחזק דבריהם כן כתב הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות י"ג וכתב שמרוב פשיטותו לא ניתן ליכתב לולא ראה להרב בית חדש באה"ע סי' ל"ח ס"ה דשבקיה לישרותיה וכו' עי"ש ועיין להרב החבי"ף בס' נשמת כל חי ח"א ד' ס"ח ע"ג ובח"ב ד' מ"ג ע"ב ובס' חיים ושלום ח"א ד' מ"ד ע"ד ומבואר בדבריו שבס' נשמת כל חי ח"ב שם דגם הרב תפארת שמואל סובר כהרב"ח דאת"ל שבפוסקים הוא פשיטות כן ומדברי הרב מוהראנ"ח בח"ב סוס"י ט"ן מתבאר דסברת הרב ב"ח לא נפלאת היא והוא שכתב שם שבשו"ת הריב"ש כתב השואל הודיעני

אם מחילת האשה מועלת ואת"ל שהיא מועלת אם הוא מתוך אונס אם מועלת וכו' ותשובת הרב לא באה על כל פרטי השאלות ואם היינו דנים בלשון השואל על דרך סברת החושבים כל את"ל שבגמרא דהוי פשיטותא ולכך לא השיב הרב עליהם נקיטינן דמחילה מהניא בכי האי גוונא עכ"ל הנך רואה שלא הפליג הדבר שלא יתכן לומר כן (כמ"ש זה הי"ם גדול) ורואה אני ההדיוט שגם רבינו מוהר"י אבוהב שהביא מרן הב"י בא"ח סי' י"ז (בד"ה ומשמע מדברי) הבין בדעת הריב"ה שתופס עיקר כהאת"ל שבדברי הרא"ש וכתב על דבריו שאין דבריו נראין שהרא"ש לא אמר כן אלא בדרך את"ל אבל לא לקושטא דמלתא ומרן הב"י כתב שגם הריב"ה מודה לזה וביאר דבריו עי"ש וראיתי להרב שלחן גבוה בסי' תמ"ז ס"ק כ"ט שהביא מה שכתב הרב שיירי כנסת הגדולה דמדברי הסמ"ק מתבאר דטעם היתר הבוסר שדרכו במדוכות חמץ שדרכו קודם הפסח הוא משום דהוי משהו וכבר נתבטל קודם הפסח והקשה על מרן שכתב דין זה בסתם ולא כתב דלמאן דאמר דחוזר ונעור אסור ולזה תירץ הרב של"ג שסובר מרן דטעם הראשון שכתב הסמ"ק דכיון שהוא בצונן לא פליט הוא עיקר ומה שכתב בטעם השני ואפילו פלט משהו בעלמא הוא ונתבטל לאו לקושטא הוא כמו שכתבתי בסי' תל"ח סק"ו לדעת הרי"ף והרא"ש דכל את"ל לאו לקושטא הוא עכ"ל ובהורמנותיה דמר אין דבריו נכונים בזה דמה שכתב בסי' תל"ח היינו לאת"ל שבש"ס דלאו פשיטותא היא לדעת הרי"ף והרא"ש ואין זה ענין לדברי הפוסקים בפרט שלא נזכר בדברי הסמ"ק את"ל כי אם ואפילו אי פליט משהו בעלמא הוא וכו' ועוד דבכה"ג (כשנאמר ואפילו את"ל) גם בלשון הש"ס לכולי עלמא לא הוי פשיטותא כמו שהביא הרב יד מלאכי שם בשם הרב יד אהרן על פי דברי רש"י בתמורה דף ב' ע"ב בד"ה ואפילו את"ל עי"ש וכן כתב מרן חיד"א בברכי יוסף א"ח סי' ח' אות ז' (ד"ה גם מ"ש) עי"ש:

סימן ב

בכללי שני התלמודים ומדרשים והזהר.

א

תלמוד בבלי כי פליג עם הירושלמי דנקיטינן כבבלי כנודע היינו אפילו היכא דמיקל כדמוכח מדברי הרא"ש סוף עירובין וסמ"ג לאוין ס"ה הביא דבריו הרב נר מצוה ח"ב דף ס"ט ע"ב כן כתב הרב פתח הדביר ח"א ד' קע"ב ע"ב ומכח זה תמה יקרא על דברי מרן חיד"א בשיורי ברכה שבברכי יוסף אור"ח סי' קנ"ח דמשמע דהבין מדברי הגאונים דנקטי כהירושלמי וזה לא יתכן ושוב נדחק ליישב דברי קדשו עי"ש ואני אומר דהנה

אמת הכלל הזה שריר ובריר ומרן חיד"א גופיה בס' יעיר אזן במערכת היו"ד אות ג' סבר וקביל כלל זה והביאו בשם הרב"א בשיטה מקובצת לבבא מציעא ובשם רבינו יהונתן בפירושו להרי"ף לב"מ בכת"י והזכיר דברי הרי"ף דסוף עירובין (דברי הרא"ש הנ"ל מאיש לוקחו הרי"ף שם) וסמ"ג לאוין הנ"ל ולא הביא שום חולק בזה ודוחק לומר דשכח משנתו שבשיו"ב הנ"ל ובודאי אי הוה משמע ליה מתשו' הגאונים להיפך לא הוה משתמיט מלאתויי דפליגי בה רבנן קדישי אלא ודאי סתמו כפירושו שסובר דכולי עלמא סברי האי כללא ואלא מיהא בההיא דתשו' הגאונים יתכן לומר דסברי הגאונים דנקיטינן כהירוש' כיון דבתלמודין לא אתמר בהדיא בהיפך ואינו אלא מדיוקא הגם דבירושלמי נמי אינו אלא מדיוקא אולי משמע להו דיוקא דמהירושלמי אלים טפי ואהכי נקטי כדברי הירוש' והכי משמע לישנא דומיהו בירוש' וכו' (לפי הגהת הרב פתח הדביר שנראית מוכרחת כיעי"ש וקצת תימה מה על הרב מוהרמ"ח בהגהות איי הים סי' קצ"ג שלא העיר להגיה וגם לפי הנראה לא ראה דברי השיו"ב הנ"ל כיעי"ש) דמשמע דהדרי בהו מסברתם קמייתא ואתו דברי השיו"ב הנ"ל כפשטם וניצול אותו צדיק הרב בית מנוחה מקושית הרב פה"ד שם ולכל הדברות הכלל הנ"ל אמת ויציב דנקיטינן כתלמודין גם לקולא:

ובמידי דבבבלי מבעיא לן באיזה דין ובירושלמי נמצא הדין ההוא בפשיטות אית לן למינקט כפשיטות הירושלמי עיין במה שרשמתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת הבי"ת אות צ':

וכתב הרב יד מלאכי בכללי שני התלמודים אות ח' בשם שו"ת הרמ"ע סוף סי' נ"ט דכל דבר שנזכר בבבלי שסובל שני פירושים ויתברר האחד על פי הירושלמי מניה לא נזוע עכ"ל ומסתייעא מילתיה דרב ממה שכתב מרן בכסף משנה בפרק י"ג מהלכות גירושין דין י"ח והכרעת הירושלמי דלא ליפלוג אגמרא דילן הכרעה היא ודאי דכל מאי דמצינן לפרושי בגמרא דלא ליפלוג עדיף טפי אף שהפירוש יהיה דחוק קצת עכ"ל שוב ראיתי ביד מלאכי שם באות יו"ד שכתב כל טצדקי דאפשר למיעבד עבדינן דלא לשוויי פלוגתא בין גמרין לירושלמי בית יוסף יו"ד סי' ר"א וסי' ריז (בד"ה הנודר מן החלב) וכן כתב בכסף משנה בפרק ט' מהלכות נדרים דין ח' ובפי"ג מהלכות גירושין (הנ"ל) ומוהרי"ו סי' פ"ח וים של שלמה ליבמות פרק י"ב סי' ך' ותוספות ישנים ביומא ריש פרק יום הכיפורים (בד"ה המלך והכלה) ובתוספות דידן שם דף פ"ז ד"ה והאמר ועיין פרישה בחו"מ סי' יו"ד סעיף ג' וז"ל שדה יהושע בפרק קמא דקידושין ד' י"ב ע"ב ודע שכל פינותי בפירוש זה להשוותו לתלמוד בבלי כל מה שאפשר עכ"ל ולפי דעתי

היה ראוי לצרף שתי האותות והיו לאחדים כי דרך אחד להן וראיתי עתה בס' ביכורי שלמה הנדפס מחדש לידידי הגאון מוהרש"א רעזכטא יצ"ו בסי' ג' אות ט' שכתב כלל זה דכל טצדקי דמצינן למיעבד וכו' בשם מרן הב"י יו"ד ובכסף משנה הלכות גירושין הנ"ל והרא"ש בעירובין פרק א' וסיים וגדולה מזו כתב הרא"ש בכתובות פ"ו אפילו היה הפירוש רחוק ודחוק ראוי לפרש כדי להשוות הגמרות יחד עכ"ל יצ"ו ולפי הנראה אין אצלו ספר יד מלאכי ואפריון נמטייה שהביא לנו בקיאות חדש מדברי הרא"ש בשתים זו הנז"ל ואהימנותיה דמר סמיכנא אף כי אגב ריהטאי לא מצאתי כעת דברי הרא"ש דכתובות (והיום ראשון הוא לקבלתי ספרו הבהיר) ודברי הרא"ש בעירובין לפי הנראה הם בסוף סימן וי"ו ועיין עוד בביכורי שלמה סי' ה':

כיוצא לזה ראיתי שם (ביד מלאכי) באות ז' שהביא מה שכתב הרב פרי תואר בריש סי' קי"ט דהא דנקיטינן כתלמודין נגד הירושלמי הני מילי לענין משא ומתן דש"ס אבל מידי דתלי בחילוף נוסחאות תלינן דברייתא נשתבשה בש"ס דילן ונוסחא הנכונה היא מאי דמייתי בירושלמי וכתב על דבריו ולא ידעתי מנא ליה הא ומצאתי להרשב"ץ בזהר הרקיע שכתב על ענין כזה דנסחת הירושלמי היא משובשת ונסחת הבבלי היא דוקא ועיין תוס' בכורות ד' כ"ב ד"ה תירום ורבינו שמשון בפרק ה' דתרומות משנה ב' דלא הכריעו ומי יכריע עכ"ל ובאמת כוותיה דהרשב"ץ מסתברא ומיסתייעא מילתיה ממה שכתב בתשובות המיוחסות להרמב"ן סי' צ"ו כבר ידעת שרבו השיבושים והנסחאות בירושלמי והסבה הגדולה למיעוט השגחת הלומדים בו ואין עומדין עליו רק אחד בדור עכ"ל והובא ביד מלאכי שם אות ו' והיה לו לסייע לסברת הרשב"ץ מתשו' הלזו וכתב שם (באות ו') בשם הרב חות יאיר סי' כ"ג דאין לסמוך כלל על נסחאות הירושלמי שבידינו שהנוסחאות מרובים ומופלגים בטעיות חסר יתיר וחליף באופן שאין להחליט הדבר מתוך נסחא שלנו עכ"ל ואם כן נראה שנכונים דברי הרשב"ץ שכתב בכיוצא לזה שהעיקר כתלמודין ומצינו כיוצא לזה בהיכא דפליגי התוספתא והירושלמי שכתבו הפוסקים שדעת הרמב"ם לפסוק כהירושלמי נגד התוספתא וכתב הרב פרי חדש בסוף סי' ת"ן בטעם הדבר משום דהירושלמי בתרא נגד התוספתא וכתב הרב מוהר"י קורקוס בפרק ה' מהלכות מתנות עניים הלכה ג' ואף על פי שהתוספתא נשנית בלשון אחרת לשון האמור בירושלמי הוא עיקר עכ"ל והביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי שני התלמודים אות ג' הרי דגם בחילוף נוסחא נקיטינן כהבתרא ומזה נלמוד בחילוף נוסחא בין תלמודין להירושלמי דאית לן למינקט כתלמודין דהוא בתרא וידידי הרב ביכורי

שלמה שם לפי הנראה לא ראה דברי הרבנים הנ"ל בזה ונמשך אחר דברי הרב פרי תואר הנ"ל עי"ש:

ובעיקר כללין (כי פליגי שני התלמודים) ראיתי בס' ביכורי שלמה הנ"ל דברי מי שגדול הגאון בע"ס זכר יהוסף יצ"ו שם בסי' ו' וראיתי להעתיק דב"ק כי הוא בקיאות נפלא וז"ל הנה ודאי דכשהבבלי חולק על הירושלמי הלכה כהבבלי דהוא בתרא ועיין רא"ש פרק ז' דגיטין ס"ד ובכ"מ וע' תוס' ברכות י"ד ל"ט וברא"ש וב"י או"ח סי' ר"י ובר"ן נדרים פ"ד א' וע' במאור פסחים רפ"ג ויבמות פ"ז ד"ה מכרו שניהם וכתובות סו"פ ד' וברמב"ן ס' הזכות יבמות פ"ז סי' י"ג וע' בס' המכריע סוף סי' נ"ד ועיין באור זרוע סוף ח"א בשו"ת סי' תשע"ט ועיין בכסף משנה הלכות שביעית פרק ה' הלכה י"ח ועיין ראב"ד פרק ז' מבכורים הלכה ט' ועיין תוס' בבא בתרא פרק א' ד"ה למעוטי וע"ש במאורי אור בחלק בן נון זה חידוש גדול להתנגד אל הירו' בלא מצא גירסא אחרת מ"מ עיין בתשובת מהרי"ק שורש ק' וז"ל והוא דבר הידוע שהר"מ רגיל לפסוק על פי הירושלמי יותר מכל הפוסקים הידועים אצלנו ואפילו במקום שאין תלמודנו מוכיח כהירושלמי כו' היכא שתלמודנו מעמיד בשנויא דחיקא והירושלמי מפרש כפשטה תופס לו שיטת הירושלמי ועיין במראה הפנים לירו' בבא מציעא פרק ח' הלכה ד' ד"ה שאלה מן הבייר כו' ומכל מקום צריך ליתן טעם לדהרמב"ם דרגיל לפסוק כתלמודא דהכא במקום שאין צד הכרע מוכח דלא כהאי תלמודא ומבואר להרגיל בדבריו שלא עשה חיבורו כי אם אחר שבירר כל ההלכות מהתוספתות והירושלמי ורמז עצמו לזה בפירוש המשנה דתמיד ועש"ב ובפרק השואל מתשובת מהרי"ק שדרכו של הרמב"ם שסומך בכל מקום על פשטות הירושלמי אף דדחי בבבלי ועיין עוד במראה הפנים ריש פרק לא יחפור כיני מתני' כו' ועיין בשיורי קרבן פרק ו' דשבת הלכה ב' בד"ה ההיא אמרה ולא שבקינן מה דמפורש בירושלמי בשביל דחיי' האמורה בבבלי וכו ועיין בתוס' ביצה (ד' י"ז ע"ב) סוף ה"ד אמר רבא ואדרבא קיימא לן כר"י לגבי וכו' ור"י פליג עלה בירושלמי ואף דבבלי לא מייתי לה ועיין בכסף משנה פרק ה' מתרומות הלכה ט"ו ואף על גב דלא איפשטא התם איפשטא בירושלמי סוף פרק בתרא דמעשרות ה"ד ועיין במגילת אסתר בשורש שלישי ועיין תו' בבא בתרא קמ"ט בשם ר"ת דמשבשין תוספתא מקמי ירו' וע' רא"ש פרק הבא על יבמתו סי"א דמשמע דהיכי דפליגי הירושלמי והתוספתא קיי"ל כהירו' ועיין בפרי חדש אורח חיים סוף סי' ת"נ ד"ה גם מ"ש וכו' ויש להחמיר כהירושלמי שהוא בתרא ואייתי ברייתא ולא הזכירה בתוספתא וכו' וערא"ש פ"ב דחולין ס"ו ובכסף משנה פרק א' מתמורה הלכה י"ז ועיין במבוא התלמוד שמדהכ"מ שאם יכולין להשוות התוספתא

עם המשנה אף שנחלק על הגמ' סומכין לה וע' בכ"מ פ"א ממעשר שני ובקרבן נתנאל פרק קמא דפסחים אות ט"ו ובתשו' רדב"ז סי' פ"ד ועיין בבאר יעקב ליו"ד סי' קמ"ה בש"ך סק"א דלא שבקינן מאי דפשיטא להירושלמי משום מאי דמספקא לש"ס דילן וכו' ועש"ב עכ"ל יצ"ו ואין הפנאי אתי כעת לעיין בכל הבקיאות הנ"ל כי רב הוא אך את זה אגיד כי מה שכתב שנראה מדברי הרא"ש בפרק הבא על יבמתו דהירושלמי עיקר נגד התוספתא כן כתב הרב קרבן נתנאל על דברי הרא"ש הנ"ל וכמו שכתבתי לקמן באות ה' ושם הבאתי מיימינים ומשמאלים בזה עי"ש ומה שהביא מדברי הרב באר יעקב עיין מה שכתבתי אני ההדיוט בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת הבי"ת אות ץ' בס"ד:

ב

ירושלמי ותלמודין כי פליגי בסברת ר' יוחנן (שהוא מאריה דש"ס ירושלמי) מר אמר הכי אמר ר"י ומר אמר בהפך כתב מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת היו"ד אות י"ג והובא במשק ביתי אות שפ"ח (ד"ה וראיתי) ובמכתב לחזקיאו בחלק התשובות ד' מ"ט ע"ג דנקיטינן כמ"ש בתלמודין והאריך הרב באר יעקב בחידושיו ליו"ד סי' קמ"ה ולהוכיח כן מכמה דוכתי עי"ש ובמלא הרועים ד' מ"ח ע"ג ועיין בשיורי ברכה יו"ד סי' קמ"ה אות א' ודוק היטב ועיין בתשו' הרא"ש כלל מ"ו סי' ג' ומדברי הרב לחם משנה סוף פרק ג' מהלכות עבודת יוה"כ נראה דלא פשיטא לן כהי מנייהו נקיטינן ואהכי נקיטינן בההיא בסברת ר' אלעזר עי"ש והביא דבריו הרב יד מלאכי בסוף אות תקע"א:

ג

מס' סופרים אם היא מזמן התנאים ואם מביאים ממנה בתלמוד דידן הנה הרב יד מלאכי בכללי שני התלמודין אות י"ב כתב דממה שהובא במסכת סופרים דברי כמה אמוראים ואינון בתראי מוכח כדברי הרא"ש בפירושו להלקט של הרי"ף בהלכות ס"ת (גבי פרשה פתוחה) שנתחברה בדורות האחרונים ומכל מקום מביאים ממנה בש"ס דילן בכמה דוכתי כמבואר במסורת הש"ס על כמה ברייתות שבש"ס שהם ממסכת סופרים שלא כדברי הרא"ש שלא הובא מדבריו בתלמוד עי"ש ובמחכתה"ר דבריו תמוהים שידחה דברי הרא"ש על פי מה שמצויין במסורת הש"ס ומי זה אמר שכונת המציין לומר דהש"ס מביא מהמסכת סופרים והלא בכמה מקומות אין מספר במשנה או ברייתא השנויה במקומה (דרך משל במס' ברכות) והובא גם במקום אחר (דר"מ במס' שבת) מציין במקומה לאותו מקום ואין הכונה שכאן נלקח משם אלא מורה מקום דאיתא נמי בדוכתא אחריתי ובאותו מקום נלקח מכאן וא"כ גם בהציון למסכת סופרים יש לומר שהכונה שברייתא זו איתא נמי במסכת סופרים ואפשר שמחבר המ"ס לקחה לו

מתלמודין ומצאתי שמרן חיד"א בברכי יוסף סי' תקפ"ב אות ז' תמה עליו בזה עי"ש דב"ק ובס' יעיר אזן במערכת הסמ"ך אות ל"א:

ועל מסכת דרך ארץ אם קדמה להתלמוד הנה הרב פתח הדביר בסי' ג' כתב בשם מרן החבי"ף בס' לב חיים ח"א סי' ס' דהשוה אותה למס' סופרים דכמו שכתבו הרא"ש ודעמיה על מס' סופרים שנסדרה בדורות האחרונים כן הוא מס' דרך ארץ ונחלק עליו בזה דמסכת סופרים שניא היא שמצינו בה שנזכרו אמוראים אחרונים וכו' מה שאין כן בשאר מסכתות קטנות וכו' ושוב הביא דהרב שבות יהודה חולק על מרן חיד"א שהרי נוכל לומר דנסדרה בימי התנאים ואחרי כן הוסיפו בה דברים מאמוראים אחרונים כמו שכתב הוא עצמו בפירושו למס' כלה וכו' עי"ש שהאריך קצת בזה ואין לתמוה על זה שהרי אף בתלמוד דידן יש הוספות מרבנן סבוראי אחר חתימת התלמוד כמו שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה דזבים פרק ד' משנה ו' וז"ל ועל אותם העניינים אמרו בש"ס (נדה ד' ד') מאי מדף כדכתיב קול עלה נדף ר"ל וכו' ופירוש הזה אינו מן הגמרא אלא שכתבוהו בגליון מן פירוש סבוראי וכתבן המעתיק בתוך הדברים ולא נזהרו עליהם (כן הגיה הרב תוספת יום טוב) עכ"ל וכתב הרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו לנדה שם שבתשו' רבינו שרירא גאון ביוחסין כתב שקבלה בידו שיש הרבה תוספות בתלמוד מן הכתובים וכתב עוד שמ"ש בנדרים דף יו"ד לשון שבדו חכמים כדכתיב החדש אסר בדה מלבו הוא הוספה על הגליון עי"ש וכיוצא לזה כתב בהגהות הנ"ל בריש מגילה בשם מר רבו הגאון מוהר"א מרגליות סימן ז"ך (אולי הוא בשו"ת בית אפרים ואין מצוי אצלי) שהוכיח דבתנחומא יש הוספות האחרונים ובפרט בפרשיות הראשונות ונתיישבה דעתו בזה מה שהוקשה לו במה שכתבו הקדמונים בפירוש י"ג זמן קהלה לכל ולא זכרו שכן הוא במדרש ר' תנחומא ועי"ש עוד בהגהותיו לדף כ"ג בשם רבו בס' ראש אפרים סי' ז"ך שתנחומא שבידינו נלקה בחסר וביתר והרבה דברים מפסיקתא ותנחומא נכללים היו בילמדנו וכ"כ גם בספרו אגרת בקורת דף ז' ע"א הובאו דבריו בהמבוא שבס' התנחומא הנדפס בווילנא שנת התרמ"ה בדפוס ראם דף ח' ע"ב ומדבריו שם נראה דרק בפרשת בראשית ונח יש הוספות מזמן אחרון (שם לא הזכיר את רבו הנ"ל ונראין הדברים כאילו אמרם מפי עצמו ואין בידי ס' אג"ב הנ"ל) ויפה העיר עליו בעל המבוא הנפלא שם שלא לבד באלו הפרשיות יש הוספות כי כן הוא בכמה מקומות שהראה שם וגם מה שיישב בזה מה שהראשונים הביאו הא די"ג זמן קהלה בשם ר"ת ולא בשם התנחומא לא נתקררה דעתו בזה שעכ"פ היה להם להביא שכן הוא בשאלתות עי"ש שהאריך בבקיאות עצום ורב שיש הוספות רבות בתנחומא:

ד

ספרא וספרי דאמרינן בש"ס סתם ספרא רבי יאודה וסתם ספרי ר' שמעון עיין סנהדרין ד' פ"ו כתב מר"ן חיד"א בשם הגדולים ח"ב ובועד לחכמים ח"א (במערכת הסמ"ך הובא במער' ספרים) דאין הכונה דר"י ור"ש חברו אותם דהא חזינא דהוזכרו שם ר' ורבי חייא אלא הכונה דהמחבר חברם אליבא דר"י ואליבא דר"ש כדאמרינן סתם משנה ר' מאיר והובא שם מה שכתב הרמב"ם בהקדמת ספר היד דרב חברו עי"ש ד"ק וראיתי להגאון מוהרי"ש הלוי נאטאזאהן נר"ו בהקדמת הספרי הנד"מ בלעמבערג שנת כתר"ו הרעיש את האר"ש בזה על דברי הרמב"ם הנ"ל שהוא היפך מה שכתב הרמב"ם בתשובה הובא בכ"מ דסתם ספרי רש"מ וכש"ס סנהדרין הנ"ל והזכיר דברי מרן חיד"א הנ"ל ושוב הביא ש"ס במכות דף י"ז הא קמ"ל כר"ש ס"ל והוא על פי מה שאמרו בספרי וסיים דמזה מבואר דהמחבר הוא רש"מ עצמו ולכן אף אם נודה להרמב"ם על הספרא דרב הוא המחבר אבל הספרי ודאי הוא רש"מ עי"ש ותמיה לי אחרי דכל יקר ראתה עינו דברי מרן חיד"א אשר הכריח בראיה ברורה ממה שהוזכרו רבי ור' חייא בספרי סוף פרשת שלח לך (ונלע"ד דלפי רוב פשיטותו לא הוצרך מרן חיד"א להלאות את הקורא בציון מקומות רבים אין מספר שהוזכר רבי בספרי אף גם ר' יאשיהו ור' יונתן שהיו תנאים אחרונים בימי ר' חייא עיין תוס' ישנים ל ומא ד' ז"ן ע"א הוזכרו בספרי לרוב מאד במו שיראה הרואה ונלאתי לכותבם גם ר' אחיה ב"ר יאשיה הוזכר בפרשת נשא בפסקא ולקח הכהן מיד האשה דמכל זה נראה להדיא דאין המחברו ר' שמעון בן יוחאי) ולכן כתב דישתקע ולא יאמר דר"י חיבר ספרא ור"ש ספרי עי"ש א"כ איך יוכל להחליט בהיפך מבלי שיסתור ראייתו הברורה ומה שהביא ההיא דמכות אין שום תברא לדברי מרן חיד"א הנ"ל כיון דגם הוא מודה דמי שחברו חיברו לדעת ר' שמעון כדאמרינן בסתם משנה כנזכר לעיל וכיוצא לזה כתב הרב ספר יוחסין (בשם ר' שמעון בן יוחאי) על ספר הזהר שכינוהו על שם הרשב"י אף שהוא לא עשאו כיון שתלמידיו ותלמידי תלמידיו ובנו ר"א עשאוהו ממה שקבלו ממנו כמו שאמרו שהמשנה וספרא וספרי ותוספתא כולהו אליבא דר' עקיבא אף שאלו הספרים נעשו אחר מותו וכו' עי"ש ואם כן שפיר נוכל לומר כדברי מרן חיד"א שהמחבר חברו על דעת רש"מ ומכל מקום מה שהכריח מרן חיד"א ממה שנזכרו בו דברי אחרונים נראה דלפי מה שהבאתי לעיל באות ג' בשם הרב שבות יהודה דממה שנזכרו אמוראים אחרונים במסכת סופרים אין הכרח שלא נסדרה בימי התנאים דיש לומר שאחר כך הוסיפו בה דברי האמוראים וכו' כמו כן יש לומר לגבי הספרי כמובן:

ואם חולק הספרי אמ"ש בש"ס כהי מנייהו נקיטינן להלכה רשמתי לקמן סי' ה' אות ב':

ה

ירושלמי ותוספתא במקום שנחלקו יש לפסוק כהתוספתא עיין הראב"ד פ"ד ופ"ה ממעשר ובשו"ת רש"ך ח"ג סי' ז"ן וג"פ סי' קכ"ה כן כתב בגליון ש"ס הירושלמי במס' ברכות ד' ח"ל ע"א ועיינתי בדברי הראב"ד ולא ראיתי רמז מזה כמו שיראה הרואה אף גם תמוה לי דבהדיא כתב מרן כסף משנה בפרק א' מהלכות מעשר שני הלכה יו"ד דדעת הרמב"ם לפסוק כהירושלמי נגד התוספתא משום דלא ידיע אי מתנייא בי ר' חייא ור"א ושו"ת הרב מוהרש"ך אינו מצוי אצלי לראות ד"ק אך ראיתי להג' יד מלאכי בכללי שני התלמודים אות ג' כי תשובה זו הבליעה בנעימת דבריו בהדי דקמייתי אמבוהא דרבנן קדישי דסברי דהירושלמי עיקר ומשמע דגם מוהרש"ך הכי סבירא ליה וספר גט פשוט אין אצלי וכבר האריך זה הי"מ גדול והביא בידו דכמה רבנים סברי הכי ושכן היא דעת התוס' והרא"ש והריב"ה ובדעת הרי"ף שנוי במחלוקת כפי מה שנראה מדברי הרב יד מלאכי והוא שכתב דהרב דינא דחיי כתב שדעתו דהתוספתא עיקר ולפי מה שכתב בשם הרב קרבן נתנאל ביבמות בפרק הבא על יבמתו סימן י"א דלמדנו מדברי הרא"ש שם דהירושלמי עיקר יש להוכיח שגם דעת הרי"ף היא כן מדתמה עליו הרא"ש על מה שפסק כהתוספתא נגד הירושלמי ומה זו תמיהה אי גם בעלמא סבר הכי אלא מוכח דלהרא"ש דעת הרי"ף נמי בעלמא דנקיטינן כהירושלמי ומשום הכי תמה עליו אמאי פסק כהתוספתא וכן מפורש בדברי הרב קרבן נתנאל בפרק קמא דפסחים אות קטן ט"ו (על דברי הרא"ש בסי' ה') שהרי"ף פוסק כהירושלמי נגד התוספתא ומזה הביא סעד לדברי מרן כסף משנה שכתב בדעת הרמב"ם שתופס כדעת הירושלמי נגד התוספתא והיינו שהולך בשיטת רבו הרי"ף עי"ש:

והנה הרב פרי חדש בסוף סי' ת"ן שהסביר דנקטינן כהירושלמי נגד התוספתא משום דבתרא הוא (כמו שכתב בשמו הרב יד מלאכי שם) כתב שכן דעת הרשב"א בתשובה לפסוק כהירושלמי אך הרב שלחן גבוה בסי' ת"מ דף י"ד בסוף מחודש ב' (שבס"ק י"א) השיג עליו דבתשו' הרשב"א מבואר שפוסק דלא כהירושלמי עי"ש כי לא פניתי לעיין בזה והרב פתח הדביר בח"א סי' ד' אות ד' דף כ"ג ע"ד נקיט כן דפסקינן כהירושלמי נגד התוספתא וציין לעיין בס' נר מצוה בכללי הפוסקים אות י"ד דף ע"א עמוד א' וכתב בשם הרב שדה יהושע שחתר ליתן טעם על מה שפסק הרמב"ם בפרק ד' מהלכות מתנות עניים בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה וכו' כשיטת התוספתא והיכי שביק הירושלמי וציין לעיין בס' שם חדש ח"ב דף ח"ן ע"ג ואין גם אחד מספרים הנ"ל

מצוי אצלי ומדברי הרב פתח הדביר נראה דגם הרבנים הנ"ל נקטי לפסוק כהירושלמי נגד התוספתא גם בפתח הדביר ח"ג בסי' ש"ך אות ה' דף רכ"ט (בד"ה ועלה) כתב דיותר יש לסמוך על הירושלמי מהתוספתא והרב משק ביתי בקונטרס כללי הפוסקים אות א' כתב בשם הרב קרבן נתנאל בכלליו סי' ח"י שהוכיח מדברי הרא"ש דנקטינן כהירושלמי נגד התוספתא (ספר קרבן נתנאל הנדפס בפני עצמו אין אצלי כי אם הנספח להש"ס והשמיטו הכללים ורציתי לעיין בו לראות מאי אמר רב בדעת הרי"ף אם משמע ליה כדכתיבנא בעניותן דמדברי הרא"ש מתבאר שסובר דגם הרי"ף נקיט בעלמא כהירושלמי נגד התוספתא) ושכן כתבו הרבנים בית המלך בפרק ד' מהלכות תלמוד תורה וחסדי דוד דף ס"ז ע"א ותמה על מה שכתב הרב לב שלם בהלכות תלמוד תורה דף ג' ע"ג לדעת הרמב"ם דפסקינן כהתוספתא נגד הירושלמי וכתב הרב המגיה שם דהרב מוהרש"ך הנ"ל כתב דהרי"ף והרמב"ם מספקא להו ונקטי כמאן דמסתבר ורמז לדקדק על היד מלאכי בסדר הבאתו שו"ת מוהרש"ך עי"ש ואף לפי זה דברי גליון הש"ס תמוהים לקוע"ד כמבואר ומדברי הרשב"א שהביא מרן הב"י בא"ח סי' ק"א (ד"ה ומ"ש י"א הא דאמר שלא ישמיע קולו בתפילתו) מתברר דדעתו לפסוק כהתוספתא נגד הירושלמי ממה שכתב בסוף דבריו אלא שמצאתי בתוס' וכו' ומשמע מדברי מרן הב"י דהיש אומרים שהביא הריב"ה הוא הרשב"א והוא חידוש דהגם דמשמעות הש"ס דילן מסייע להירושלמי אפילו הכי פוסק כהתוספתא כיעי"ש והפוסקים שם כהירושלמי אין להכריח דסברי בעלמא דנקטינן כהירושלמי נגד התוספתא משום דיש לומר דשאני ההיא דמסייע משמעות תלמודין להירושלמי וק"ל עתה השגתי ספר גט פשוט (שציין בגליון הש"ס הנ"ל) ודבריו הם בס"ק י"ט וז"ל ולענין הלכה כי פליגי התוספתא והירושלמי היה נראה דהלכה כהירושלמי דהוא בתרא כי היכי דפסקינן כתלמוד בבלי נגד הירושלמי מהאי טעמא ומצינו דלענין שלש ארצות לנישואין פליג התוס' עם הירושלמי ופסקו הרי"ף והרמב"ם כתוספתא ודחו הירושלמי כמו שכתבתי לעיל ריש סי' ע"ה ולענין מצה ישנה ראיתי בתוספתא פרק ב' דפסחים דיוצאים בה והירושלמי סובר דאין יוצאין וכתב הטור אורח חיים סי' תנ"ח דאבי העזרי פסק כהירושלמי ועיין רש"ך בח"ג סי' ז"ן שעמד בחקירה זו היכא דהתוספתא והירושלמי פליגי כמאן פסקינן והשיב דהך מילתא תלי בשיקול דעת הפוסקים דפסקינן כמאן דמסתבר טעמיה עכ"ל:

1

ירושלמי המובא בפוסקים וליתיה קמן אי נקטינן כותיה בס' פתח הדביר ח"א במפתחות ד' ר"ך ע"ב ציין לעיין בגוף הס' ועיינתי ולא מצאתי בתכשיטין שבפנים את הרשום שם

והרב מוהר"ץ הירש חיות לברכות ד' ט"ו ע"ב כתב דבמקומות רבות הביאו הקדמונים בשם הירושלמי מה שלא נמצא אצלינו ופשיטא דאית לן למינקט בשיפולי גלימייהו דקמאי ז"ל ומרן חיד"א בשיורי ברכה שבברכ"י הביא השגת הרב מוהרמד"ל (עמ"ש הא"ח בשם הירושלמי) דדבר זה לא ימצא בירושלמי וכתב ואיני יודע מה מקום להשיג בזה אטו א"ח וכלבו מלבם בדו ותלו בירושלמי חלילה ולא מיסתיין דלא ידעינן הירושלמי אלא דניקום ונותיב עלה עכ"ל:

וכיוצא לזה כתב בהגהות הרב מוהרל"ח ליו"ד סי' ש"ץ דמדכתב הרמב"ן ובמכילתא אחריתי דאבל תניא נראה שהיו לפניהם מכילתות אחרות דאבל אשר נעלמו מעינינו ומזה נקיש על השאר כי בכמה מקומות שהרב"י הראה מקום למסכת שמחות ובמסכת שמחות שלנו לא מצאתים עכ"ל מוהרל"ח ועיין בהרא"ש בפרק קמא דמכות סי' ד' ובאבל רבתי תניא וכו' וכתב בפלפלא חריפתא שם ובאבל רבתי דקדקתי ולא מצאתיה ע"כ ובחי' מוהרל"ח הנ"ל בסי' שס"ב נראה דהרמב"ן מכנה את מסכת שמחות בשם מכילתא אחריתי ועיין הרא"ש בפרק ואלו מגלחין סוף סי' נ"א תניא באב"ר וכו' וכתב הרב קרבן נתנאל חפשתי ולא מצאתי ונכונים דברי הרב מוהרל"ח הנ"ל:

ז

ירושלמי ומדרש רבה כי פליגי נקטינן כהירושלמי כן כתב הרב דינא דחיי לאווין דף צ"ו ע"ג כמו שכתב בשמו הרב ויקרא אברהם נר"ו ד' קי"ח אות כ"א וכן כתב הרב יד מלאכי בכללי התלמודים אות ד"י בשמו ועיין להרב פתח הדביר בח"א דף מ"ו ע"ג מרן חיד"א בס' יעיר אזן במערכת האל"ף סוף אות ד"ן כתב כן דכשאין הוכחה בבבלי הלכה כהירושלמי נגד המדרש רבה ולפי מה שכתבו הרבנים נודע ביהודה בתניינא ביו"ד סי' קס"א ומטה אשר ד' ק"ב ע"ד דהתוספתא עדיפא מהמדרש רבה לפי שעיקרה להלכה נאמרה עי"ש פשיטא דאית לן למינקט כהירושלמי נגד המדרש רבה לפי מה שכתבתי לעיל באות ד' דרובא דרובא סברי דנקטינן כהירושלמי נגד התוס' עי"ש:

עתה השגתי ספר יאודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) וראיתי בחלק א"ח סי' י"ב (בד"ה ודרך אגב) דשדי נרגא בהאי כללא ואמר מר דמדברי הרבנים בית חדש ושדה יהושע מוכח דלית להו האי כללא ודבריהם הם המדברים על מה שכתב הטור בסימן קמ"ב דבעל המנהיג כתב דאם טעה בקריאת ספר תורה יצא ואיתא במדרש קרא לאהרן הרן (ולא הרגיש האלף) יצא והרמב"ם כתב קרא וטעה אפילו בדקדוק אות אחת מחזירין אותו וכתב הרב בית חדש דלהרמב"ם צריך לומר דלא קיימא לן כהמדרש דאפילו הרן במקום אהרן יצא אלא כהירושלמי שהובא בבית יוסף טעה בין תיבה לתיבה אפילו בין

אם לואם מחזירין אותו (ולא ניחא במה שהביא מרן הב"י לחלק בזה) ואי האי כללא כללא נמרצת מה הלשון אומרת דלהרמב"ם צריך לומר דלא קיימא לן כהמדרש הא ודאי הכי הוא וכן דקדק מדברי הרב שדה יהושע בפרק שלישי דמגילה שעל מה שאמרו שם בירושלמי טעה וכו' מחזירין אותו כתב וכן כתב הרמב"ם אבל הטור כתב בשם המנהיג דאין מחזירין ולית עמא דבר כוותיה ומדלא אמר ולית הלכתא כוותיה אלא כהירושלמי מוכח דלולא דעמא דבר דלא כוותיה אין לנו הכרח לפסוק כהירושלמי לגבי המדרש וכן כתב להוכיח מדברי הרמ"א בדין זה ונדחק ליישב דלא ליהוו דבריהם היפך כלל הנ"ל אלו תורף דב"ק:

ח

ירושלמי ומדרש ר' תנחומא מתברר מדברי הרב פתח הדביר ח"ג ד' קי"א ע"א דנקטינן כהירושלמי:

ט

ירושלמי וזהר הקדוש נקטינן כהירושלמי כזה ראה וחדש הרב פתח הדביר ח"א ד' מ"ו ע"ג ולמד כן ממ"ש הפוסקים דכי פליגי התוספתא עם הירושלמי פסקינן כהירושלמי וכן היכא דפליגי מדרש רבה עם הירושלמי נקטינן כהירושלמי דבכל מקום שתלמוד דידן אינו חולק עם הירושלמי נקטינן כוותיה א"כ כשחולק עם הזהר מסתברא דנקטינן כהירושלמי כיון שתלמודין אינו חולק עליו ואף דיש סוברים דנקטינן כהתוספתא נגד הירושלמי כמו שכתבתי לעיל בסי' זה אות ה' מ"מ י"ל דלגבי הזהר מודו לפי מה שהביא הרב פתח הדביר שם מ"ש הרב חכם צבי שאין לנו בדינים והוראות עסק בנסתרות עי"ש:

י

מדרש רבה ומדרש ר' תנחומא נקטינן כהתנחומא הרב פתח הדביר ח"א סי' לק"ט דף קנ"א ע"ד ובמדרש תנחומא שבידינו יש הוספות רבות מגאונים ורבנן סבוראי עיין במה שהבאתי בסי' ז' אות ג' לכן אין לתמוה על הראשונים אם כותבים דבר מדעתם ונמצא כדבריהם במדרש זה או אם כותבים היפך הנמצא במדרש זה:

ואם כותבים הפוסקים דבר בשם המדרש ולא נמצא במדרש שלפנינו עיין לקמן בסי' ט"ז אות ט"ן:

יא

תוספתא ומד"ר כי פליגי מתברר מדברי הרב שכנה"ג ה"ד הרב מטה אשר ד' ק"ב ע"ד דנקיטי' כהמד' והוא ז"ל תמה עליו דהיכי שבקינן התוס' מפני המד' עי"ש וכ"כ הג' נו"ב מ"ת חיו"ד סי' קס"א דהתוס' עיקר נגד המדר' לפי שעיקרה להלכה נאמרה עי"ש:

יב

זה"ק כי פליג עם הש"ס היכי עבדינן עיין בס' מכתב לחזקיהו בחלק התשו' סי' ז' הן לו הובא שם דברי מרן הב"י בסי' קמ"א גבי העולה לס"ת אם צריך שיקרא עם הש"ץ ובסי' כ"ה גבי ברכת תפלין אם די בברכה אחת לשתיהן ודברי הרמ"א בדרכי משה סי' קמ"א ועוד דברי רבני האחרונים דמתבאר שבדבר שבתלמוד דידן מפורש היפך מ"ש בזהר נקטינן כתלמוד דידן גם הרב קרית חנה בסי' ז' על ברכת הלבנה בשבת ויו"ט כתב דאם הזמן עובר כבר ראיתי בדוכתי טובא דכל היכא דדברי בעלי הקבלה סותרים הגמרא אין עושין כדבריהם וא"כ הה"ד מצוה הנזכרת סתם בש"ס אין לדחות מפני דברי בעלי הקבלה ובגמרא לא נזכר לאסור בשבת ויו"ט וסתמו כפירושו אין חילוק וכו' עי"ש שוב נדפס ס' חיים ושלום ח"ב למרן החבי"ף וראיתי שבסי' י"ג דף ע"ו ע"ב (בד"ה וראיתי) כתב בשם הרב הון יוסף דכל מקום שהקבלה חולקת על התלמוד יש לנו לתפוס כתלמוד דידן וכן מסכים שם הרב המחבר ועם שהם לא דברו בפרטות על סתירה שבזה"ק לתלמודין מ"מ נראה שגם דברי הזהר בכלל דברי הקבלה הם ואין לנו להניח מה שמפורש בתלמודין מפני מ"ש בזהר ובפרט אם הוא להקל ואם הוא חומרא רשאי כל אדם ונכון להחמיר בעצמו כמ"ש בשם הרדב"ז והוראות לאחרים עפ"י התלמוד יחנו ודבר שאינו מפורש בש"ס אלא בדברי הפוסקים והוא היפך דברי בעלי הקבלה יש לפסוק כדעת חכמי הקבלה עי"ש במכתב לחזקיהו באורך ובדברי מנחם סי' תכ"ו ד' כ"ג סוף ע"ב ובמה שכתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות ה' (בד"ה ומצאתי ובד"ה שוב השגתי):

והרב משק ביתי בסי' קפ"ג כתב בשם הרב אות אמת בד' פ"ג ע"א שדקדק מלשון הרדב"ז שהביא הרב כנסת הגדולה בריש כללי הפוסקים והיא בישנות סי' ל"ז דדוקא היכא דתלמודין וגם הפוסקים סברי דלא כהזהר הוא דנקיטינן כתלמודין נגד הזהר אבל אם רק בתלמודין נזכר היפך הזהר ובפוסקים לא נזכר או שנזכר בפוסקים בלבד היפך הזהר אבל לא נזכר בתלמודין בהא נקיטינן כהזהר נגד תלמודין או נגד הפוסקים אמנם הרב המגיה שם (מר ניהו המחבר ספר בית אהרן) הרבה לתמוה על זה שהרי בכנסת הגדולה שם ציין לעיין עוד בתשובת הרדב"ז בישנות סי' פ' ושם מפורש דאף כשהגמרא בלבד היא שחולקת עם הזהר ולא נזכר מזה בפוסקים נקטינן כדברי הגמרא וכן בדבר שנזכר בפוסקים ולא נזכר בגמרא לא היה חושש למה שכתוב בזהר להורות לאחרים אלא דלעצמו היה מחמיר לחוש לדברי הזהר וכתב שהרב אות אמת התעצם בויכוח בדברי הרב כנסת הגדולה ובנה בניינים על פי מה שדקדק מדברי הרדב"ז שבסי' ל"ז

ולפי המבואר בדבריו שבסי' פ' נפל היסוד ונהרס הבנין וכו' אלו תורף דב"ק ועיין לקמן בסי' ה' אות כ"ב:

עוד ראיתי במשק ביתי במערכת השי"ן אות ת"פ וז"ל פסק הרמב"ם שאסור לישן בין מזרח למערב כי אם בין צפון לדרום והרב בית חדש בא"ח סוף סי' ג' הצריך עיון מדברי הזהר שמבואר איפכא ומרן החבי"ב בהגהת בית יוסף אות ד' כתב דעכשיו אין העולם נזהרים בזה כלל והטעם דכמאן ניעביד אי כש"ס דילן הוא היפך הזהר הקדוש ואי כהזהר הוא היפך ש"ס דילן על כן לא הקפידו בזה ועיין יצחק ירנן ד' ק"ד ע"א מה שכתב עליו וביד מלאכי ד' קמ"ג ע"א עכ"ל ועיינתי ביד מלאכי שם ולא ראיתי שייכות לזה (דבריו שם הם בכללי הרי"ש אות תקפ"ה ותקפ"ו) הרואה דבריו אלו ואין בידו ספר בית חדש יחשוב שהרב בית חדש הקשה על הרמב"ם שפסק שלא כדברי הזהר והצריך עיון ואם כן מובן מזה שראה הרמב"ם ס' הזהר היפך מה שכתבתי בשם הרבנים הנ"ל אבל המעיין בגוף דברי הבית חדש יראה שהרב משק ביתי לא דקדק בלשונו וכונתו שהרב בית חדש הצריך עיון למעשה אחרי שמדברי הזהר משמע בהיפך ממה שכתב מרן על פי פירוש רש"י דדוקא כשאשתו עמו הוא דאסור עי"ש ועל הטעם שכתב הרב כנסת הגדולה במה שאין העולם נזהרים וכו' כנז"ל יש לפקפק דכיון דדברי הזהר הם היפך דברי הגמרא היה לנו לתפוס כדאתמר בגמרא כדכתבו הפוסקים הנז"ל ולזה נתכוון הרב המגיה שם במה שציין לעיין במערכת הזיין סי' קפ"ג וכתב עוד שבספר פני אהרן יו"ד סי' כ"ט דף ס"א ע"ד חילק עוד בזה ומה שציין יד מלאכי ד' קמ"ג יהוא טעות הדפוס ומצאתי שדבריו הם בכללי שני התלמודים אות א' (ד' קע"ג ע"א) ששם הביא מה שכתב הרב כנסת הגדולה בכללי הפוסקים בשם הרדב"ז ויוחסין ומוהר"י הלוי כל מקום שהקבלה חולקת עם הגמרא הלך אחר הגמרא והפוסקים וכשאין נזכר בגמרא ובפוסקים הלך אחר הקבלה ודקדק על דבריו ממה שכתב בשיירי כנסת הגדולה סי' ג' אות ד' שמובן מדבריו שסובר דהגמרא והזהר שקולים הם וכתב ליישב דמה שכתב בשיירי הנז' הוא למצוא טעם למנהג העולם שאינם נזהרים בזה אבל לקושטא דמילתא סבירא ליה דהגמ' עיקר ואזלינן אבתרה:

יג

במחלוקת הפוסקים הקבלה מכרעת עיין מכתב לחזקיהו בתשו' סי' ג' פתח הדביר ח"א דף מ"ו ע"א וקט"ו ע"ג אור לי סימן ס"ט כל החיים ד' כ"ו ע"ב ועיין לקמן סי' ט"ו אות ט' ובשדי חמד בחלק אסיפת דינים במערכת חירופין אות ג':

סימן ג

כללי הרי"ף.

א

הרי"ף כשכותב וגאון קאמר ולא סיים ומסתבר כוותיה לא ס"ל הכי שבת של מי ד' רנ"ה ע"ד כ"כ מרן החבי"ף בס' כל החיים הנד"מ דף י"ט ע"ד אות י"ז. ואנכי הרואה להגי' יד מלאכי בכללי הרי"ף אות י"ג האריך מאד בכלל זה שכתב הרא"ש בשם הראב"ד והביא אמבוהא דרבנן קדישי ראשונים כמלאכים הרמב"ם והרמב"ן והרשב"א והר"ן ונמק"י והג"א דסברי דכל שלא חלק על הג' בפירוש מסתמא כוותיה ס"ל וכ' דסברת הראב"ד לא ברירא לן ונמצא אליו במקום אחר דקאי בשיטת הראשונים הנ"ל ולא שבקינן דעת הראשונים הנ"ל עיש"ב ומה שציין למ"ש בכלליו באות הוא"ו לא ידעתי מקומו אך במע' ה"ה אות רח"ל ראיתי שהזכיר מסקנתו הנ"ל דנקטינן דמסתמא אמרי' דהכי ס"ל והביא שם שכן הוא דעת הרב"ח ג"כ עי"ש וכ"ז מבואר הפך מה שכתב הרב שש"מ הנ"ל וצ"ל בגוף דב"ק ואינו נמצא אצלי (אמר המעתיק תלמידו הקטן לנצ"ח הי"ו עיין דברי הרי"ף בריש מכות שהביא בשם גאון כנ"ל. ונראה מדברי הרא"ש בסוף סי' א' ומדברי הרז"ה והרמב"ן במלחמות שם שמיחסים סברת הגאון להרי"ף):

ודע דכ"ז הוא כשלא הביא רק סברת הגאון ולא אמר עלה מידי בכה"ג הוא דס"ל להרשב"א ודעמיה דסתמו כפי' דהכי ס"ל אבל היכא דאייתי פלוגתא איכא מ"ד וכו' וגאון כתב וכו' אין לנו להבין מכלל זה דמסתמא ס"ל כגאון אלא בכל כה"ג דרכו לכתוב בהדיא דס"ל כהג' כמ"ש בכמה דוכתי עיין בגוף דברי זה הי"מ גדול שם ומזה תמיה לי עמ"ש מרן החבי"ף בס' חיים ומלך דף ה' סוע"א גבי פלוגתא דר"י ורבנן בפר"א דמילה גבי אנדרוגינוס דהוי זכר לענין מילה דממאי דהביא הרי"ף ס' הג' דלא קי"ל כר"י משמע ליה דכן הוא דעתו וככלליה דהרשב"א הנ"ל עי"ש ולענ"ד אינו מוכרח כן כיון דאייתי פלוגתא הוה ליה למיפסק בהדיא אי לאו דלא הכריע וכמ"ש השה"ג בריש דבריו וכדעת מרן הב"י יו"ד סי' סר"ו וק"ל:

ב

הרי"ף כשמביא שתי סברות ס"ל עיקר כסברא שמביא בסוף כ"כ הרב יד מלאכי בכללי הריב"ה אות ה' בשם הרב דינא דחיי וא"ר עי"ש ואין הס' מצ"א לראות ד"ק ואני עני ראיתי דנחלקו בזה הריב"ה והרב שה"ג ומרן הב"י עיין בפר"א דמילה בפלוגתא דר"י ורבנן במילת אנדרוגינוס בשבת דר"י מתיר והרי"ף הביא מחלוקת איכא מ"ד דהל' כר"י

וגאון קאמר דלית הלכתא כוותיה וכ' השה"ג דנראה דעתו כס' הגאון (מסתמא היינו משום שהביא סברתו באחרונה) ואילו הריב"ה בטור יו"ד סי' סו"ר כ' דהרי"ף פסק כר"י ומרן הב"י כ' דהרי"ף מספק"ל ולא הכריע עי"ש וראיתי בי"מ שם שציין שכנה"ג יו"ד סי' רס"ו ואינו מלו"א לראות ד"ק אם סובבים על דין זה ומה דיבר בזה:

ג

הרי"ף והרא"ש זה דרכם כשר למו דכי פליגי תנא קמא ואיזה תנא מייתו מתניתין כצורתה והגם דלא פסקי בהדיא הלכה כדברי מי סתמא דמילתא לדידהו הלכה כת"ק אף אם החולק הוא רשב"ג כן כתבתי אני עני במקום אחר (ורמזתיו בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת ה"ה אות י"א עי"ש) וכן ראיתי להג' כתב סופר א"ח בסי' ו' שכתב בדעת הרי"ף דשפטו כל הראשונים דמדהביא בסתם פלוגתא דת"ק ורשב"ג דעתו כת"ק וע"ע הרא"ש פרק מי שמתו סוף סי' ד"ן וסוס"י ב' ובפ"ה דקמא סי' ה' ועתה רואה אני דאין זה פשוט עיין טור ח"מ סימן ר"ץ סי"ז שכתב וכן דעת א"א הרא"ש וכתב מרן הב"י ואיני יודע היכן פסק כן עי"ש ואי ס"ל כדכתיבנא מאז הרי מדהביא פלוגתא דת"ק ורשב"ג בסתם סתמו כפירושו דס"ל דהלכה כת"ק. גם מדברי הרב הדרישה שם מוכח דלא ס"ל הכי שכתב דכיון שהביא פלוגתא דת"ק ורשב"ג ולא אמר הלכה כרשב"ג מכלל דס"ל דהלכה כת"ק דהא כללא דרשב"ג הוא דוקא במשנה ולא בברייתא עי"ש ש"מ דבפלוגתא דת"ק ורשב"ג במשנה אין לנו הכרח דפוסקים כת"ק די"ל דסמכו אכללא דרשב"ג והרב ב"ח שם כתב כדברי רב הדרישה הנ"ל עי"ש הרי מדברי שלשה הרועים הנ"ל מתבאר דלא כמאי דכתיבנא. וגם הרב צרור החיים בפרק כ"ו מהלכות שבת (ד"ה והנה) הבאתי דבריו בקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות ק"ל או"ק י"ג נראה דס"ל דלא כדכתיבנא עי"ש ודו"ק ומיהו לפי מה שהעלו רבנן בתראי דהרי"ף והרמב"ם והרא"ש לא נקטי ככללא דכל מקום ששנה רשב"ג כלל א"כ לדידהו משנה ובריתא שוו אהדדי ושפיר מצינן למימר כדמעיקרא דמסתמא דעתם לפסוק כת"ק כדאמרינן לדעת הדרישה וב"ח הנ"ל במחלוקת שבברייתא ומיסתייעא מילתין מדברי קדשם ונכון הדבר לאומרו לדעת הריב"ה לפי מה שהוכחתי מדבריו בקיצור פסקי הרא"ש בכמה דוכתי דמייתי הרא"ש פלוגתא בכה"ג פוסק איהו בק"פ כדברי ת"ק וגם בההיא דסי' צ"ר דרך בדרך זה כיעי"ש. ולכל הדברות במחלוקת שאינו עם רשב"ג אלא ת"ק ותנא אחר נראה ודאי דלכ"ע מסתמא דעתם לפסוק כת"ק ועיין למרן הב"י יו"ד סימן שצ"ג (ד"ה ומ"ש שהרי"ץ גיאת) שכתב ומדברי הרי"ף נראה שסובר כהרמב"ם ע"כ ומאין נראה כן לולא מדהביא המחלוקת דת"ק ור"י בסתם ולא כתב דהלכה כר"י כיעו"ש וכן מצאתי שכתב להדיא

רבינו הטור בא"ח סוס"י תרפ"ט וא"א הרא"ש הביא המשנה כצורתה א"כ דעתו לפסוק כת"ק ועיין שם בב"י שכן נראה דעת הרי"ף:

ואין להקשות ממ"ש ביבמות ד' מ' ע"א הכונס את יבמתו זכה בנכסים של אחיו ר"י אומר וכו' וכתבו שם הרי"ף והרא"ש דאין הלכה כר"י ולפי כלל הנ"ל לא הוו צריכי להכי די"ל כיון דבש"ס אמרינן דעולא ור"י נפחא סברי דהלכה כר"י אהכי אינו מן התימה אי איכפלו לאשמועינן בהדיא דאין הלכה כר"י אע"ג דלא צריך ובסוף פרק כל הנשבעין כתב הרי"ף בפירוש דנקיטינן בכל דוכתא כסברא הסתמית עי"ש בפלוגתא דת"ק ור' יוסי שבירושלמי שהביא שם ושמעינן מינה דאף בברייתא אמרי' הכי עי"ש. וע"ע בדברי מרן הב"י באה"ע סימן פ"ה (ד"ה ומ"ש וא"א הרא"ש כתב כסברא הראשונה) איני יודע היכן כ"כ וכו'. ואילו עמ"ש עוד ומדברי א"א יראה שפוסק בשניהם כחכמים לא קשיא ליה היכן כתב כן משמע דהיינו דמשמע הכי ממ"ש הרא"ש המשנה כצורתה מוכח דס"ל כת"ק אף נגד רשב"ג ואף דהרב ב"ח הכריח כמה הכרחיות ע"ז מ"מ אם גם מרן ס"ל שמפני ההכרחיות ההם הוא דמשמע הכי הוה ליה לפרש. ומה גם דלדעת הקרב"ן ע"ד הרא"ש הנ"ל אינם הכרחיות כלל עי"ש ונלע"ד דמ"ש הרב"ח ע"ד מרן הב"י דתקפה עליו משנתו נכתב בטעות אצל מ"ש ומ"ש עוד וא"א הרא"ש יראה שפוסק בשניהם כחכמים. ומקום כבוד דברים אלו הוא אצל מ"ש בתחלת הסעיף וא"א כס' הא' כי ע"ז הוא מ"ש מרן איני יודע וכו' כמבואר בדב"ק והרב קרב"ן הבין דמרן משיג על הריב"ה במ"ש דפוסק בשניהם כת"ק וע"ז הוא שכתב הרב"ח תקפה ע"מ והוא דחה דבריו ומסיק דהרא"ש פוסק כרשב"ג וכהשגת מרן עי"ש ולע"ד מרן לא השיג על ענין הפסק כלל והמעיין יבחר. ועיין בדברי הרא"ש פרק הערל סי' ב' שכתב דמדהביא הרי"ף הברייתא בסתם ולא פסק כרי"ש בנו של ריבב"ק משמע דסובר דפליגי וממילא הלכה כרבנן עכ"ל:

ד

בעייא דלא איפשיטא במידי דרבנן כשדעת הרי"ף לפסוק לקולא הוא משמיט זו הבעיא כן נראה מדברי הרא"ש בפרק לולב הגזול סי' ח"י וזה לשון רבינו הטור בסימן תרמ"ח מבעיא ולא איפשיטא ודעת הרי"ף להקל ע"כ אף שהרא"ש כתב בלשון משמע שהרי"ף סובר וכו' מ"מ הריב"ה מעיד שכן דעת הרי"ף ומרן הב"י בא"ח סי' י"ב (ד"ה ומ"ש רבינו גבי כדי עניבה) כתב וז"ל אבל הרי"ף והרמב"ם לא הזכירו דין זה משמע דסברי דאזלינן לקולא משום דשיעור זה אינו אלא מדרבנן ע"כ ותמיה לי עמ"ש מרן בב"י א"ח סי' תקל"א (סוף ד"ה אין מגלחין) וז"ל וכתב הנמק"י כיון דסלקא בתיקו אזלינן לחומרא ואין נראה

שהוא דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיטוה ויש לתמוה למה לא פסקו לקולא ע"כ והוא היפך ממ"ש הרא"ש והוא עצמו כנז"ל וצ"ע:

ועוד יש להבין דכיון דדעת הרי"ף דתיקו בדרבנן לקולא כמ"ש בהדיא בפרק במה אשה וכמ"ש הרב יד מלאכי סי' תרל"ד וכן דעת הרא"ש כיעי"ש א"כ מאי שנא דבאיזה דוכתי מייתו האבעיא דלא איפשיטא ובאיזה דוכתי לא מייתו לה דכיון שדעתם לפסוק לקולא היה להם להשוות מדותיהם להביא או שלא להביא:

והנה הרב קרבן נתנאל ע"ד הרא"ש דפ' לולב הגזול הנ"ל כתב דאפ"ל דאדרבא משום דהרי"ף ס"ל להחמיר הוא דהשמיט וכו' וכ"כ הר"ן ע"כ יגעתי ולא מצאתי שכתב הר"ן שם כן אך אולי כוונתו עמ"ש הר"ן בפ' לולב הגזול במה שהביא הרי"ף (אמתני' דהדס הגזול) מאי דגרסי' בב"ק להידור מצוה עד שליש וז"ל והרי"ף מסתם לה סתומי (שלא פירש אם שליש מלבר וכו') כי היכי דנינקוט לחומרא דהכי עדיף טפי ע"כ והביאו בקרב"ן שם אות ל' עי"ש ובישו"ש פ"ק דב"ק סי' כ"ד מפרש ג"כ בדעת הרי"ף בהידור מצוה דדעתו להחמיר מדהשמיט:

גם בפ"ק דביצה בבעיא דתלתא גברי ותלתא מיני (בד' י"ד ע"ב) כתב הר"ן דמדהשמיט הרי"ף בעיא זו נראה דעתו לחומרא וצ"ע למה ע"כ ובים של שלמה שם סי' מ"ג מסכים שזה דעת הרי"ף וישנו בנו"ט על מה שפסק לחומרא. וגם שם כתב בקרב"ן דמדהשמיטו הרי"ף והרא"ש הך בעיא שמעינן דפוסקים לחומרא והביא טעם הישו"ש הנ"ל עי"ש אלא דלענ"ד מ"ש דגם הרא"ש דעתו כן הוא תמוה דאיך נייחס לו מילתא דאיהו לא ס"ל שהרי גילה דעתו בההיא דפרק לולב הגזול דדבר השמיטה היא הנותנת להוכיח דדעת הרי"ף להקל ולפי הנראה נעלם ממנו לפי שעה דברי הרא"ש הנ"ל. וכן נעלם ממרן חיד"א במחזיק ברכה סימן תקל"א אות ג' ממה שלא העיר בזה על דברי הרב קרבן נתנאל עיין שם:

ומצאתי להרב פתח הדביר ח"ג סי' ש"א דף ק"ע ע"ג שכתב על דברי הר"ן דפ"ק דביצה הנ"ל דאדרבא י"ל דכיון דדרבנן הוא השמטתו להקל כמ"ש השה"ג בפ' אין צדין בפלוגתא אי יש מוקצה לחצי שבת ומסתברא כלישנא בתרא דבדרבנן הלך אחר המקל ולכך לא הביאה הרי"ף ע"כ וכתב שגם בספר שבת של מי ד' צ"ח ע"א תמה כן ע"ד מרן והוא כתב ליישב דבעלמא מודה הר"ן להשלטי הגבורים דהוא להקל. אלא דבההיא דתלתא גברי דהרב בעל הלכות גדולות פסק לחומרא אם הרי"ף לא סבירא ליה הכי היה לו להביא דבריו ולחלוק עליו עי"ש והרואה יראה דדרך זה לא יתכן לדברי הר"ן דפ' לולב הגזול הנ"ל וק"ל והרב מלא הרועים ח"ב ד' נו"ן ע"ג אות ב' כתב דמדהשמיט הרא"ש

הבעיא בפ"ק דביצה מוכח דס"ל להחמיר והקשה על הרא"ש דידיה אדידיה עפ"י הנחה זו עי"ש. ולי ההדיוט אדרבא דעת הרא"ש להקל ואהכי משמיט בעיא בדרבנן ולא קשיא דידיה אדידיה. ובספר עמודי אש הנד"מ בד' ד"ן ע"א כתב בשם ס' שלמי שמחה בכלליו סי' ט"ו דהרא"ש ס"ל בעיא דלא איפשיטא לקולא והרי"ף ס"ל לחומרא עיין בפ"ק דביצה סי' כ"ד והגאון המחבר יצ"ו כתב דדבריו תמוהים דכמו דמוכח דהרי"ף ס"ל לחומרא מדהשמיט ה"ן מוכח דעת הרא"ש עי"ש וגם הם לא ראו דברי הרא"ש והטור הנ"ל בראש אמי"ר והרב שלחן גבוה בסי' תח"ל סק"ו כתב מסברא דנפשיה דמדהשמיטו הנהו בעיי הרי"ף והרא"ש מוכח דדעתם להקל משום דבדיקת חמץ מדרבנן ולא ראה שיש בזה מבוכה כנזכר לעיל:

ה

הרי"ף והרמב"ם אין דרכם להעתיק אלא דברים המפורשים בש"ס בהדיא אבל אין דרכם לכתוב כל חידושי דינים שיש להוכיח מתוך דקדוקים ופילפולים מהש"ס ורבו כמו רבו דינים שחדשו הבאים אחריהם מתוך עיון ופלפול ובפרט רבותינו בעלי התוספות אשר לבבם היה כלבבי אריות וכולן הלכות פסוקות הן אף שלא כתבום הרי"ף והרמב"ם לא מפני שאין סוברים כן השמיטום אלא משום שאין דרכם להעתיק כי אם דינים המפורשים בש"ס בהדיא כן כתב הגאון שאגת אריה בתשובות החדשות בקונטרס לדיני חדש בריש סי' ג' ודחה עפי"ז דברי הרב בית חדש ביו"ד סי' רצ"ג שכתב להוכיח מדברי הרמב"ם דחדש מותר בשל עכומ"ז מדלא כתב דנוהג בשל עכומ"ז כמו שכתב גבי ערלה דאין זו הוכחה וכו':

וכל שכן שלא זו הדרך להשמיט דין המפורש בש"ס ולכתוב דין אחר שהוא מחודש עיין להגאון הרר"י בתומים סי' ל' סק"ג מה שכתב על דברי הרב לחם משנה:

ו

הרי"ף והרא"ש דאין דרכם להביא דברים שאינם נוהגים בזמן הזה וכן דרך שאר פוסקי הלכות עיין לקמן בסי' י"ג אות ו' וביחוד על הרי"ף כתב כן מרן הבית יוסף בסי' תמ"ד (בד"ה ארבעה עשר שחל להיות בשבת) ותמה על מה שביאר הר"ן דברי הרי"ף דמיירי רק בתרומה דהלא תרומה אינה נוהגת בזמן הזה ואין דרכו של הרי"ף להביא הלכות שאינן נוהגות בזמן הזה ובספר דבר אליהו להגאון מוהר"א אבד"ק טרלא בדף קי"ט ע"א (בד"ה והקשה הב"י) כתב בשם הרב פני יהושע שתירץ תמיהת מרן די"ל דנפקא מינה לענין חלה דאי אישתייר חלה מערב שבת וליכא כהן קטן צריך לבערו בע"ש ולא אמרינן דימתין עד למחר ואם לא ימצא אוכלין יכול להשליכו לאיבוד לזה כתב הרי"ף דאפילו

הכי צריך לבערו מערב שבת וכתב על דבריו שהוא דוחק והאריך לבאר שיטת הרי"ף עי"ש ולפי הנראה מה שכתב הרב פני יהושע אינו כל כך דוחק וכן כותבים הפוסקים באיזה מקומות כיוצא לזה כמו שמתבאר ממה שציינתי לקמן בסי' י"ג הנ"ל וכתבתי ממקום אחר שדרך הרי"ף והרא"ש להעתיק לשון המשנה אף שיש בה דברים שאינן נוהגים בזמן הזה כגון ארבע מיתות בית דין וכיוצא ומפני זה העתיקו הא דתנן בבבא מציעא דף קי"א גר תושב יש בו משום ביומו תתן שכרו אף שאין גר תושב בזמן הזה וכל הפוסקים השמיטו דין זה וכן הא דאיתא במס' עבודה זרה דף ס"ד ע"ב איזהו גר תושב וכו' השמיטה הרי"ף לפי שאין גר תושב בזמן הזה והרא"ש שהביאה שם וכן רבינו הטור ומרן ביו"ד סי' קכ"ד היינו משום דאיכא למילף מינה לענין גר שמל ולא טבל כראוי:

ז

הרי"ף כשכותב דבר בשם גאון ולא הזכיר שם הגאון יש מי שכתב שכונתו על רבינו האי גאון כן כתב מרן חיד"א בשם הגדולים הובא במערכת גדולים באות הגימ"ל דף ח"י ע"ב וכתב בס' המעלות לשלמה בדף כ"ב ע"ב דאף שמשמע קצת דלא ברירא למרן חיד"א הא מילתא הנה הרב מוהר"ם חזן הביא ראיה מהימנא מדברי הרשב"ץ בח"א סי' פ' שתמה על מה שכתב הרי"ף בתשובה בשם רבינו האי גאון שהם היפך מה שכתב הרי"ף במקום אחר בשם גאון סתם וציין לעיין במוהריט"ץ סי' כ':

סימן ד

כללי הר"ן והרב הנמק"י.

א

הר"ן דרכו בקדש צדיק עת"ק פירש"י אף אי לא סבירא ליה כותיה וכמ"ש הרפ"ח רס"י תע"א כ"כ מרן חיד"א בברכ"י סי' תרח"ן וכתב שבשער יוסף בתשו' סי' ג' דף ה' ע"ג כתב דאף בדבר שלא מצינו להר"ן בפירוש במקום אחר דסובר הפך פירש"י נוכל לומר דאין הכרח ממ"ש כפירש"י דהכי ס"ל משום דהכי אורחיה והרב שנות ימין ח"א ד' חנ"ק ע"ג חולק ע"ז וס"ל דדוקא כשנמצא בפירוש במקום אחר בהפך אבל אם במקום אחד כתב כפירש"י בסתם ולא פירש במ"א בהפך מסתמא הכי ס"ל ולפי מ"ש הרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות ל"ה דהרב יד אהרן סוס"י שפ"ג כתב כלל זה על סתירת דברי הר"ן בהלכות וחידושיו דבמקום אחד כתב כפירש"י בסתם ובמ"א בהפך דאינו מן הקושי משום דכך הוא דרכו עי"ש לפי"ז יתכן ליישב סברת מרן חיד"א דאין לא ראינו ראיה דכבר ידוע כי לא נדפסו חי' הר"ן לכל המסכתות והרבה נשארו בכת"י

ואשר נדפסו ג"כ קראו שמיטה ולא הדפיסו בשלימות וא"כ י"ל דבחי' (שלא באו בדפוס) גילה דעתו בהפך אלא שראיתי למרן חיד"א בשיו"ב ח"מ סי' מ"ח שהביא קושית הרב בני יעקב דבפירוש ההלכות כתב פירש"י ובחי' דחאו וכתב ע"ז דזימנין מעתיק דברי רש"י וכו' וסמך אמ"ש בחידושיו וסיים הדבר צ"ת עי"ש ונראה דמשום דלא ניח"ל לומר דסמך בהלכות עמ"ש בחי' לכן הצריך תלמוד ולפי"ז כ"ש כשלא ביאר דעתו בשום מקום דמסתמא אית לן למימר דכותיה ס"ל ומ"מ נלע"ד דאם מצינו במקום אחד שכתב כדברי רש"י ממש ובמקום אחר כתב באיזה לשון שנוכל להעמיס שכונתו לפירוש רש"י אף אם הוא בדוחק הכי עדיף לן ממאי דנימא דהעתיק פירושו וליה לא ס"ל כן כתבתי בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות א' עי"ש (בד"ה והרב תוי"ט):

ב

הר"ן דרכו לפרש כפירש"י ולא משכחת שיפרש בסתם היפך פירושו עיין להרב בית חדש בסימן תרכ"ו ס"ב:

ג

הר"ן מעולם אינו מביא לא דברי הרא"ש ולא דברי הריטב"א כן כתב הרב חכם צבי סי' ב"ן הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הר"ן אות י"ב וכ"כ בכללי הפוסקים להרב כנה"ג שנדפסו בסוף מגיני ארץ דפוס זיטאמיר אות צ"ה בשם הרב מוהר"ם אלשקר שכ"כ על הריטב"א וסיים הוא ז"ל דהיינו בהלכות אבל בתשו' מביא דברי הריטב"א ע"כ עיין בתשו' הר"ן סי' ל"ב כי שם הוא המחלוקת שהזכיר מרן החבי"ב הנ"ל. והנה מ"ש הרב ח"ץ דהר"ן אינו מזכיר את הרא"ש מר קעסיק על פירושו בהלכות. אבל על חידושיו שעל התלמוד לא מיירי כיעי"ש ומכל מקום אחר שמדברי הר"ן בעבו"ז בסו"פ כה"צ שהזכיר הרב יד מלאכי שם באות יו"ד מתבאר דחידושיו שעל התלמוד קדמו לפירושו על ההלכות א"כ כיון שאינו מזכירו בפירושו להלכות לפי שבהיותו עסוק בו עדין לא נתפשטו בעולם כ"כ חבורי הרא"ש מובן שגם בחידושיו אינו מזכירו ולכן מרן חיד"א בס' שם הגדולים במערכת גדולים באות הנו"ן כתב בשם הרב ח"ץ הנ"ל דהר"ן בחידושיו ובהלכות אינו מזכיר את הרא"ש וכו' כיע"ש דאף שלא נזכרו החידושים בדבריו סתמו כפירושו והרי הוא כמבואר אלא דעל התשובות נסתפקתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת ה"ה אות י"ט (בד"ה וראיתי להרב הנמק"י) אם בתשו' הר"ן מזכיר את הרא"ש כדמשמע קצת מדלא כללן בשה"ג הנ"ל בהדי החי' ופירוש ההלכות או דילמא משום דפשיטא ליה דהתשו' חברם קודם להחי' לא הוצרך לכתוב שאינו מזכירו בתשו' ומדברי הרב כנה"ג הנז"ל נראה דפשיטא ליה דהתשו' הם אחרונות אבל המעיין בגוף דב"ק יראה

דאין הכרח בדבריו לומר כן דרך כלל על כל התשובות שכתב וז"ל כתב הר"ם אלשקר סי' קי"ד דהר"ן לא יכתוב בשם הריטב"א ונ"ל שכונתו שבפירוש ההלכות לא יכתוב בשם הריטב"א דאילו בתשו' הרי מצינו שהביא מחלוקת הריטב"א והר"ד ואפשר כשהביא הר"ן אותה תשובה היה בסוף ימיו ובאו לידו תשובות הריטב"א עכ"ל וצ"ל דאין מוקדם ומאוחר שאם אותה תשו' היה בסוף ימיו אם כן כל התשו' שמשם ואילך שהם רוב התשובות שבספרו מתי נעשו (תשובות הר"ן הם ע"ז לעמו יתן ותשו' זו שמזכיר בה תשו' הריטב"א היא בסי' ל"ב טהור) הרי דלא כתב אלא דבמקום שעינינו רואות שמזכיר את הריטב"א אות היא שאותה תשו' היה בסוף ימיו אבל שאר התשו' אולי היו קודם לכן וקדמו גם להחידושין ולולא מיסתפינא ממרן החבי"ב הייתי אומר דהר"ן שהזכיר את הריטב"א באותה התשובה לא מפני שראה גוף התשובות כי אם הרב השואל הוא שהעתיק לו דברי הריטב"א בתשו' כיעי"ש בדברי השאלה בד"ה אמנם מצאתי ועפ"י אותם הדברים הוא שנושא ונותן הר"ן בסברת הריטב"א ועכ"פ אף לדברי הרב הנ"ל אין הכרח שכל התשובות אחרונה יסעו ובתשו' הנ"ל (בד"ה וראיה לדבר) הזכיר מה שכתב בפ' שבועות שתים בתרא דמשמע דהתשו' אחרונות אבל אין מזה הכרח לכל התשו':

ד

פירוש ההלכות למס' סנהדרין פשוט הוא בעיני שאינו מהר"ן אלא מהרב הנמק"י כאשר מצויין ע"ג וכן מביאו מרן הב"י בהלכות עדות בכמה דוכתי בשם נמק"י כמו שיראה הרואה. וכן מוכח ממה שכותב בפירושו אמר המחבר (זו אחת מהראיות שהכריח להרב חכם צבי סי' ב"ן הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הר"ן אות י"ב לומר שפירוש ההלכות לבבא קמא הוא להרב הנמק"י עי"ש) ודבר זה היה פשוט בעיני ולא הייתי צריך לכותבו אלא לפי שראיתי להרבנים שונה הלכות בח"ב דף ע"ב ע"ג ובטל אורות בתשו' דף ג' ע"ב ומוהר"י אקריש נר"ו הובאו דבריו בספר פורת יוסף אלפאנדארי דף קז"ך ע"ד שמכנים אותו להר"ן כיעי"ש ולפי הנראה הוא אשגרת לישן שלא בדיקדוק. ועיין שיורי ברכה יו"ד סי' קנ"ו אות ו' ובשו"ת מוהריט"ץ סי' רח"ל דף קצ"ו ע"ג וברכ"י או"ח סי' ב' אות ב' יעיר אזן מערכת האל"ף אות ק"ג שם הגדולים במע' גדולים הריטב"א ד"ה ודע שוב ראיתי דהרב"ח יורה דעה סי' ק"ס ייחס פירוש הנ"ל להר"ן ומרן החבי"ב בכנה"ג שם הגהט"ו אות ז' השיגו דאינו להר"ן עי"ש ועיין להרב שמן המשחה הלכות אבל סי' ס"א ולמרן הב"י אה"ע רסי' קס"ו ובנשמת כל חי ח"א רסי' טו"ב ייחסו להר"ן שלא בדיקדוק רק אשגרת לישן. ובשו"ת פני יהושע ח"מ ח"א סי' ט' כתב על הרמ"א דלא צדק במה שייחס פי' ההלכות דפרק זה בורר להר"ן והוא להנמק"י וכו' ומרן הב"י ביו"ד רסי' קע"ט

(סוד"ה כתב הרמב"ם מעונן) גבי נשואין במילוי הלבנה ייחסו להנמק"י ועוד שם בד"ה על מה ובבאר הגולה שם בס"ב והמציין בדברי הרמ"א באה"ע סי' ס"ד ס"ג ייחס זה בשם הר"ן סו"פ ד' מיתות ולא דק והרב מעשה אברהם ד' קמ"ה ע"ב בשו"ת אה"ע רס"י ה' כשהביא מ"ש הרמ"א בסי' ס"ד הנ"ל כתב אלא דביו"ד סי' קט"ע הביאו בשם הנמק"י כמ"ש בבאר הגולה ואילו מור"ם באה"ע הביאו בשם הר"ן עכ"ד ופלא על גדול שכמותו שנעלם ממנו דהאמת הוא דפי' אלו ההלכות להרב הנמק"י הן ומ"ש המציין הר"ן הוא אשגרת לישן גם נעלם ממנו שהציונים שבהגהות הרמ"א לא מידו נגזרו כמו שכתבו כמה רבנים שציינתי לקמן בסי' י"ד אות ד' וכתבו דזמנין לא צדק המציין בציוניו עי"ש ואמת שגם בד"מ באה"ע שם כתב זה בשם הר"ן אבל הרב מעש"א לא הזכיר את ד"מ בזה וכונתו על ההגהות שציין המציין הר"ן ועכ"פ אינו אלא אשגרת לישן ואין שום סתירה:

ופירוש ההלכות למסכ' מועד קטן הוא להרב הנמק"י (דלא כמו שציין המציין בשם הר"ן) וכן מרן הב"י בכל הלכות חוה"מ מייחסו להנמק"י והדין עמו שהרי בר"פ מי שהפך מביא להמ"מ ואין זה דרך הר"ן להביא דברי הרב המגיד כן כתב בהגהות וחי' מוהרל"ח בסי' תקל"א עי"ש וכן כתב הרב יד מלאכי בכללי הר"ן אות י"ב וכן ייחסו הרב הדרישה ביו"ד רס"י שצ"ט ומרן הב"י שם סי' ת"ב ד"ה כתב ר"י והרבנים בס' משנת ר' אליעזר ח"ב יו"ד סי' כ"ג ובס' העמק שאלה פרשת חיי שרה שאלתא ט"ו אות י"ג ובפרשת ויחי שאלתא ל"ה סוף אות ו' ובאות י"ב ומרן החבי"ף בס' לב חיים ח"ב סי' זק"ן עיין בדבריהם שכלם ייחסוהו להרב הנמק"י כמו שכן הוא האמת ונמצא באיזה מחברים שמייחסים אותו להר"ן שלא בדקדוק אחר המחי"ר עיין להרב קרבן נתנאל בפרק ג' דמ"ק אות ל"ז שייחסו בשם הר"ן וכן הרב תוי"ט בכל מסכת מו"ק מייחסו להר"ן וכן בשו"ת ישמח לב דף ח' ע"ג ובשו"ת דברי אמת סוס"י ב' ובשו"ת מים רבים חח"מ סי' י"ד ד"ה הרי וכן בשו"ת באר המים סוס"י מ"ח וסי' מ"ט וכן הגאון פני יהושע בח"א חיו"ד סי' ט' עי"ש ועיין למרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' של"ד אות ב' ודבר זה היה בהעלם ממני עיין במכתב לחזקיאו בחלק התשובות סי' י"א ד' ס' ע"א:

ופירוש ההלכות למס' יבמות עם שהגאון רש"ל בים של שלמה פרק י"ב סי' ג' מייחסו להר"ן נראה דנקיט הכי באשגרת לישן והמחברו הוא הרב הנמק"י לפי מ"ש הרב יד מלאכי בכללי הר"ן אות י"ב שהבאתי בסמוך שהרי מזכיר לרוב את הריטב"א וגם כותב אמר המחבר וכו' ובעניינא דעסיק ביש"ש הנ"ל עיין בדברי מרן הב"י באה"ע סי' קס"ט (תוד"ה היה אחד מהם) שמייחס הדברים להרב הנמק"י וכן בכל אותו סימן כמו שיראה הרואה:

ה

חידושי הר"ן למסכת שבת אם הם להר"ן מפרש ההלכות עיין במה שכתבתי בקונטרס הכללים מערכת העי"ן אות עיין ד"ה בתר דנא וידידי הגאון מוהרי"א יצ"ו כתב בס' עמודי אש סי' ה' אות ל"א דאינם מהר"ן וכתב שכבר כ"כ במקום אחר (לא ידעתי כעת איה מקומו) ורבני עיה"ק ירושת"ו בהקדמת ס' חידושי הר"ן הנ"ל כתבו בשם מרן חיד"א בס' ברכי יוסף דמעיד בגדלו שחידושים הנ"ל הם להר"ן וכן ראיתי בברכ"י א"ח סימן פ"ה אות ח' שהביא בשם חידושי הר"ן לשבת בפ"ק לענין שם שלום דאינו נמחק ועין רואה הן הן הדברים הנאמרים באמת שם על דף יו"ד ע"ב עי"ש ועיין בקונטרס פאת השדי לדברי החכמים סי' כ"א (בד"ה ועל) שיש מי שכתב שחידושין לשבת המיוחסין להריטב"א המה חידושי הר"ן ובברכ"י סי' תקפ"ו אות ה' מה שכתב בשם הר"ן בחידושיו לשבת כתיבת יד בשם הרא"ה נמצא בחידושי הר"ן שלפנינו בסוגיא דלא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה (שבת ד' כ"ח):

ו

תשובות הר"ן הם להר"ן מפרש ההלכות כמו שמתבאר בכמה מקומות בתשובותיו וכן מוכח בהדיא מדברי מרן הב"י בהרבה מקומות עצמו מספר וז"פ מאד אין צריך להאריך ומ"ש הרב ראש יוסף דאפשר דתרי הר"ן הוו הר"ן שפירש ההלכות והר"ן שבתשו' וכו' אגב ריהטיה כתב כן אלה דברי הרב מאמר מרדכי סי' תס"ז סק"ח ועיין בכנה"ג שהבאתי לעיל בסי' זה אות ג' שמתבאר כן וכבר השיג כן הרב יד מלאכי בכללי הר"ן אות יו"ד ע"ד הראש יוסף הנ"ל עי"ש:

ז

המפתחות לתשובות הר"ן נראה שלא מידו נגזרו ורב אחר תקנם (ומכנה אותן בשם מראה מקום) כן מתבאר מההצעה הכתובה לפני המראה מקום ולא גילו לנו מי סדרן והרב חכמת אדם בקונטרס בינת אדם שער בית הנשים סימן ל"א (בד"ה אך צ"ע שהרי) כתב מי בעל דברים (אך בדרך השערה ולא בבירור) וז"ל אם יבטל בלא עדים אינו נאמן דאין אדם משים עצמו וכו' וטעם זה מצאתי במראה מקום שבתשובת ר"ן בדיני גטין שכתב כן להדיא אף שבתשובת ר"ן לא מצאתי טעם זה אלא שכתב כמו שכתב בס' התרומה סי' קכ"ח וז"ל ואכן נכון הדבר לומר לבעל לעשות שבועה שלא יבטלנו כששולח גט לאשתו במקום אחר עכ"ל ולא ידעתי מי תקן המראה מקום בתשו' הר"ן וכפי הנראה שתקנם הג' ר' יצחק דלטאש שהוא הביאו לדפוס ברומי עכ"ל וכפי הנראה כונתו על הכתוב במפתח לסי' מ"ג כשנשבע שלא לבטל הוי חזקה שלא בטל

אפי' מערער שלא כל הימנו למישוי נפשיה רשע עכ"ל ומה שכתב שטעם זה לא מצא בגוף דברי הר"ן הנה בתשובות הר"ן שבידי ראיתי בסי' מ"ג (בסוף ד"ה וכן כתבו גדולי) שכתב וז"ל ואפילו אתי בעל ומערער לא משגחינן ביה והכא ליכא רגלים לדבר אדרבה חזקה שלא מעל בחרם ובשבועה ולא בטל וכי אמר הכי לא משגחינן ביה ולא כל הימינו לשוויי נפשיה רשע כדברי מורנו עכ"ל והן הן הדברים שכתב במראה מקום הנ"ל בטעמו של דבר והלשון שהזכיר הרב (ואכן נכון וכו') אגב ריהטאי לא חזיתיה בגוף דברי הר"ן:

ח

אם כותב הר"ן (בהלכות) איזה דבר בשם יש מי שאומר אין כונתו לא על הרמב"ן לפי שאין דרכו לכתוב דעתו בלשון י"מ שאומר ולא על הריטב"א לפי שאינו מביא סברתו (כלומר בהלכות עיין מה שרשמתי לעיל אות ג') כמ"ש מוהר"ם אלשקר ואם כן היש מי שאומר הוא רב אחר והיו תלתא מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' עת"ה אות ה' (ד"ה ומצאתי) ועיין לעיל אות ג' דגם סברת הרא"ש אינו מביא ואם ימצא שדעת הרא"ש כדעת היש מי שאומר שהביא הר"ן הוו תרי וכיוצא:

סימן ה

כללי הרמב"ם.

א

הרמב"ם דרכו לתפוס לשון התלמוד בקיצור ומה שנפרש בלשון התלמוד נפרש בלשונו הרבנים מרן ב"י יו"ד סי' של"ד (בד"ה נדוהו בפניו) והרב המבי"ט ופרשת הכסף הביא דבריהם הרב תפארת אדם ד' קע"ח במערכת הדל"ת אות ב' וחידוש הוא שלא ראה דברי הרב זה הי"ם גדול (יד מלאכי) בכללי הרמב"ם אות כ"ד שנראה שמרן הב"י מיחלפא שיטתיה בזה ששם הביא בשם מרן הב"י יו"ד סי' ר"א (בד"ה ומ"ש ואף אם תטבול) שכ' אע"ג דהרמב"ם סידרא ולישנא דמתני' נקט ליכא למימר דכי היכי דדחקי' בלישנא דמתני' הכי נדחוק בפירוש דברי הרמב"ם דבתראה הוא והו"ל לפרש עכ"ל הרי מפורש היפך ממ"ש בסי' של"ד ומ"מ נראה דאית לן למינקט כמו שכתב בסי' של"ד שמלבד שכן דעת הרבנים מבי"ט ופרשת הכסף הנ"ל וכן כתבו הרבנים ב"ח בחח"מ סי' ר"ז סי"א וש"ך וגו"ר והלכה למשה שהביא ביד מלאכי שם וכ"כ מרן עצמו בכ"מ פרק יו"ד מהלכות ס"ת דין ד' ועוד דבב"י גופיה במקומות הרבה כ"כ הלא המה בא"ח סי' ו' וביו"ד סי' קל"ב וקצ"ד וקצ"ו וקצ"ח ובאה"ע סי' י"ז גבי מגוייד ובח"מ סי' ח' וכ"ח וקי"ב וקמ"א וקב"ץ וכ"כ בבדק הבית ח"מ סי' מ"ו סעיף כ' (בד"ה כתב הרשב"א) וכ"כ בכ"מ פי"ג

מהלכות גירושין ופ"ח מהלכות שאלה והרדב"ז בח"ה סי' ש"א ס"ט (כל הבקיאות הזה לא מזכרוני הם ומאיש לוקחו מר ניהו הרב הגדול מוהרח"א נר"ו בסה"ב ויקרא אברהם בדף קי"ט אות ל"ו ולא פניתי לעיין בכל המקומות ואהימנותיה סמיכנא כי רב גובריה וחיליה) וא"כ אין ספק דהכי אית לן למינקט ועיין במה שכתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת ה"ה אות ד' (בד"ה מדברי הרדב"ז ונדפס בשדי חמד ח"א בחלק דברי חכמים סי' פ"ז ושם באות ה' בד"ה והנה ספר) ושם באות כ"ג (בד"ה וראיתי להרב שער המלך) כתבתי דנלע"ד דאם התנא שונה דבר אחד ואנו מפרשים כונתו שלא כמשמעות הלשון עפ"י איזה הכרח מדברי התנא עצמו ונאמר שהתנא סמך למינקט כי האי לישנא שנבין מצד ההכרח שאין פירושו כמשמעו אם הרמב"ם תופס אותו הלשון עצמו ואין לנו בדבריו אותו ההכרח שבדברי התנא אין לנו לפרש דבריו שלא כמשמעות הלשון כיון שאין לו על מה לסמוך ובהכרח נפרש דבריו כמשמעות הלשון עי"ש ובעיקר כללין עיין בספר מגדים חדשים לידידי הגאבד"ק טעלעפין יצ"ו בכללים שבסוף ספרו ד' ח' אות ז':

ב

הרמב"ם דרכו לפסוק כגמ' דילן נגד הספרי כן כתב הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ט' דלא כהרבנים תו"י וכנה"ג עי"ש ונלע"ד דדוקא במידי דאיכא פלוגתא בין ש"ס דילן להספרי לענין דינא הוא דנקיט כתלמודין אבל במידי דלא נפקא מינה לדינא אלא דהש"ס יליף מחד קרא והספרי מקרא אחרינא אין מן התימה אי נקיט כדרשת הסיפרי כמ"ש בי"מ שם אות ד' דדרכו ליקח הדרשה היותר פשוטה אע"ג דאידחיא בש"ס ולפעמים מביא פסוק שלא הוזכר בש"ס כלל לפי שהוא מבואר יותר עי"ש. ומכלל הראיות שהביא י"מ המלך שם אחת היא השגת הראב"ד בפרק א' מהלכות רוצח לפי מה שפירש בכונתו הרא"ם והכנה"ג שהביא שם דלא היה לו להניח דרשת הש"ס ולתפוס ילפותא דספרי עי"ש באות ט' והגם דהראב"ד השיגו הנה ראינו דהרמב"ם ז"ל לא קפיד בהכי. והרב בן ידיד בריש ספרו תמה על מ"ש הרמב"ם דמ"ע להתפלל מדכתיב ועבדתם את ה' אלהיכם דהוה ליה לאתויי מדכתיב ולעבדו בכל לבבכם כמ"ש בספרי ודרך הרמב"ם לעשות עיקר הספרי טפי מהגמ' עי"ש וכתב על דבריו הרב שנות ימין ח"א דף ע"ז ע"ג דהגם דהכי סברי הרבנים תו"י וכנה"ג אבל כבר חלק עליהם הי"מ וכו' ע"ש ולענ"ד בכה"ג דלא נפקא מינה לדינא כולי עלמא מודו דלא קפיד הרמב"ם ונקיט הדרשה הנראית יותר בעיניו דשפיר חזו וכמ"ש בי"מ אות ד' וכ"כ הרב משק ביתי בכללי הרמב"ם אות ג' ובגוף הס' במערכת הזיי"ן אות קע"ו עיש"ב ולהרב אחיו בספר בית אהרן

בחיו"ד דף ל"ח ע"ב בסופו ולהרבנים צפיחת בדבש סימן ל"ז (ד"ה ולענ"ד) ומר בריה בפתח הדביר סי' קכ"ח אות ט"ז:

ובעיקר כללין עיין בס' סוכת דוד הנספח לספר בית המלך דף י"ד ע"ב דנמשך אחר סברת הרב תו"י הנ"ל ולא ראה דברי הי"מ גדול הנ"ל גם הרב שלחן גבוה בכלליו אות כ"ט העתיק דברי הרב כנה"ג ונעלם ממנו שאינו פשוט לומר כן:

ג

הרמב"ם זימנין כותב מצות עשה לעשות כך וכך וזימנין כותב לעשות כו"ך מ"ע עיין מה שהאריכו בזה הרבנים שונה הלכות בהלכות מגילה דף ס"א ומראה הנוגה דף ח"י והרב דברי מנחם נר"ו רס"י תרפ"ז אסף איש טהור כללים שנאמרו בענין זה:

א

הרב כנה"ג שם הביא מקשים למה לא אמר הרמב"ם מצות עשה מדברי סופרים לקרות המגילה בזמנה על דרך שכתב בשופר סוכה ולולב (אמר המחבר תיבות סוכה ולולב יתירות כנטולות דהא בסוכה ולולב לא כתב מצות עשה כמו שיראה הרואה) וניחה ליה דבמצוה שהיא מן התורה מתחיל לומר מצות עשה וכו' אבל לא כשהיא מדרבנן והקשה עליו מדברי הרמב"ם בהלכות מילה ובהלכות שבת שלא התחיל לומר מצות עשה (אולי יתכן לומר דכונת הרב כנה"ג דבמ"ע דאורייתא שייך להתחיל ולומר מצות עשה וכו' ולא שמוכרח לכתוב כן אבל במ"ע דרבנן אין שייך להתחיל ולומר מצות עשה ומדברי סופרים וס' כנה"ג א"ח וכן שאר הספרים שציין בזה והם נר מצוה סי' יו"ד אות ק"ט יצחק ירנן בפרק א' מהלכות מגילה לב מבין בפ"א מהלכות תפלה מקראי קדש דף קי"ט אין מצויים אצלי):

ב

הרב חנן אלהים דף קט"ו ע"ב בשם מוהר"ר גרשון כתב דהרמב"ם בריש הלכות שבת שכתב כשביתה וכו' מצות עשה וכו' ולא כתב מ"ע לשבות משום דמצות שבת היתה קודם מתן תורה דבמרה איפקוד והכי קאמר השביתה שהיינו עושים קודם מת"ת היא מ"ע וכן במילה ושדו בה נרגא מתפלה דאבות תקנום וכתב מ"ע להתפלל עי"ש:

ג

מצות עשה שאינה מפורשת בתורה כותב בה הרמב"ם מצות עשה וכו' אבל אם היא מפורשת לגמרי לא הוצרך הרמב"ם לבארה והיינו טעמא דת"ת וסוכה ולולב כן כתב בשם הרבנים מעשה רוקח ריש הלכות תפלה ובן ידיד בהלכות ק"ש ושדי נרגא ממילה ומהשבת גזלה:

כתב שם בשם הרב מגלת ס' בחלק לאוין דף ע"ז שאינו אומר כן אלא במצוה שאי אפשר להפטר ממנה ומכריחין אותו בקום עשה לקיימה מה שאין כן בשילוח הקן וכו' עי"ש:

ד

הרמב"ם כשכותב שנאמר אינו מוכרח שהוא ילפותא גמורה דבמקומות הרבה כותב שנאמר אף בדבר שאינו אלא אסמכתא בעלמא תפארת ישראל פיה"מ בחידושים שאחר פרק ב' דמס' שביעית מ"ב:

ואם כותב דבר זה מקבלה אם כונתו שהיא קבלה למשה מסיני הנה בקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות ל"ח כתבתי (ונדפס בשדי חמד ח"א בחלק דברי חכמים סי' כ"ד) דמדברי הרב שבילי דוד מתבאר שהבין ממה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה בסוף תמורה (גבי כל הנקברין וכו') ודבר זה קבלה שכונתו שהוא מדרבנן וכתבתי דקשה לפרש כן בלשון הרמב"ם דמשמעות לשון קבלה הוא שהוא קבלה ממשה רבינו שקבל מסיני והבאתי שמרן כסף משנה בראשון מהלכות אישות דין ו' הוקשה לו מה שכתב הרמב"ם ויש נשים אחרות שאסורות מפי הקבלה וכו' דמאחר דאינן אלא מדרבנן אין שייך לומר בהן לשון קבלה ועיין שם להרב לחם משנה וצריך להתיישב במה שציין הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות מ' כן כתבתי שם וגם במערכת החי"ת אות קל"ה כתבתי דמה שכתב הרמב"ם בפירוש המשנה בפרק בתרא דיומא על החמש עינויים ובאה הקבלה שבאו לאסור חמשה דברים מהנאת הגוף וכו' משמעותו שהוא קבלה ממשה רבינו כדכתב מרן כסף משנה בהל' אישות הנ"ל וצדדתי לחלק בין מפי הקבלה לקבלה עי"ש ועתה יו"ל קובץ כנסת חכמי ישראל וראיתי שם בקונטרס ראשון סי' ג' הן לו הובא דברי הגאון מקוטנא שהושג מרב אחד על מה שכתב בחידושיו לח"מ סי' ז' דבדיני נפשות מדין תורה צריך כ"ג וכן בשור המועד מדברי הרמב"ם בפרק חמישי מהלכות סנהדרין (דין ג' ומנין שאין דנין דיני נפשות אלא בכ"ג אע"פ שדברי קבלה הן הרי הוא אומר ושפטו העדה והצילו העדה וכו' ואין עדה פחותה מעשרה וכו') והשיב על זה וזה אינו דנהי דקרא הוא אסמכתא מכל מקום לדעת הרמב"ם הוא הלכה למשה מסיני ואף דבלשון הש"ס קבלה היינו מפי הנביאים כמבואר בהר"ן דראש השנה ותענית וריש פרק קמא דבבא קמא מ"מ בלשון הרמב"ם כשהוא אומר מפי השמועה או מקבלה היינו שהיא קבלה הלכה למשה מסיני וכעין זה בדברי הרמב"ם בשלישי מהלכות ביאת מקדש דין ט' תדע שלא נזכרו בנביאים ובכתובים מנין סנהדרי קטנה ופשוט שכונתו שהוא הלכה למשה מסיני ודינו כדבר תורה לכל מילי כמו שכתב מרן כסף משנה בראשון מהלכות אישות והרשב"א בתשובה ויעויין בדברי הרמב"ן פרשת שופטים על

פסוק על פי שנים עדים מה שכתב בשם רב סעדיה גאון ומה שהשיג עליו אשר משם נראה דמדין תורה צריך כ"ג ולא חלק בזה אדם וגם כונת הרמב"ם דהוא קבלה מפי משה מסיני אף שלא נכתב רק ע"א של סנהדרי גדולה עכ"ל והוא תנא דמסייען:

ה

הרמב"ם לפעמים נקיט ילפותות בדרך יהודה ועוד לקרא רוצה לומר דבתחלה מביא עיקר הילפותא מחד קרא ולפי שאינו מפורש להדיא מביא עוד קרא דאסמכתא כן כתב הרב תפארת ישראל פיה"מ בחידושים שבסוף פ"ב דשביעית מ"ב:

ו

הרמב"ם דרכו לכתוב מדברי סופרים על דברים שהם מן התורה ופירשום סופרים כנודע והאריך בזה הרב פרמ"ג בפתיחה להלכות טריפות עי"ש ואם כותב שהוא מדבריהם אי מצינן לפרש שהוא מדאורייתא כמו במד"ס במחלוקת הוא שנוי דהרב תמים דעים סי' כ"ג ס"ל דהוא מדרבנן ממש והרב לב שמח הקיפו בהלכות וס"ל דגם מדבריהם הוא כמו מד"ס והביא דבריהם הרב קהלת יעקב בתוספת דרבנן אות ק' וכן הוא דעתו עי"ש ועיין מכתב לחזקיאו דף מ"א ע"ד ודף ס"ד ע"ב ובהשמטות וכן ראיתי להג' פני יהושע בתשו' ח"ב שנדפסו מקרוב שכ"כ בסי' פ"ח דגם מדבריהם הוא כמו מד"ס עיש"ב שהשיג על הרמ"א בח"מ רס"י ל"ג גם הגאון שאגת אריה בתשו' החדשות שלו שנדפסו מקרוב בסי' ב' דף ד' ע"ג וע"ד כתב דאין טעם לחלק עי"ש. גם הרב שלחן גבוה בכלליו אות פ"ג הכריח כן והרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ז' אחר שהביא בזה מערכה מול מערכה. מול סו"ף הביא בשם הרבנים אליהו רבא וזוטא וקנאת סופרים שהסכימו לחלק בין מד"ס למדבריהם. ועיין להרב מקנה אברהם אות רפ"א ואור לי סי' ע' אות ג' ויעיר אזן במערכת הדל"ת אות ט"ז ובפרמ"ג במשבצות סי' תרכ"ט אות א' כתב דחילוק יש בין מד"ס למדבריהם וכן כתב בפתיחה להלכות בשר בחלב (בד"ה חתיכה נ"ן כיצד) ובשו"ת עטרת חכמים אה"ע סי' ט' דף מ"ו סוף ע"א וז"ל וי"ל שמ"ש הרמב"ם בהלכות עדות ומדבריהם ר"ל שאינו מפורש בתורה שו"ר במוהרח"ש ק"ע דף ב' ע"א ד"ה אך שכ"כ וכמ"ש הכ"מ בפ"ב מהלכות סנהדרין כיוצא בזה עכ"ל ובסי' אזן אהרן במערכת הדל"ת אות ז' כתב שמצא בירוש' פ"ק דסוכה משנה א' דקרו מדבריהם לדופן שלישי שהוא הלל"מ והכריע עפי"ז דגם במדבריהם שייך לומר כמו במדברי סופרים גם ידידי הרב עמודי אש יצ"ו בדף ס"ו סוף ע"א משיג על איזה מרבני האחרונים שסוברים שמדבריהם אינו מתפרש אלא מדרבנן ממש ומתאמץ דנקיטינן דאין הפרש בין מד"ס למדבריהם ועיין בספר מגדים חדשים לידידי הג' אבד"ק טעלעפין יצ"ו בכללי הפוסקים (שבסוף ספרו) כלל ז' אות ב' שבשפלנו זכר לנו בעיקר כלל זה:

ובעיקר הכלל שדבר הנלמד באחת ממדות שבתורה מיקרו מדברי סופרים לדעת הרמב"ם כתב בס' יאודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) בחלק א"ח סוף סי' י"ד דאף למה שהבין הרמב"ן בדעת הרמב"ם שדין הדבר הוא כמילי דרבנן ולא הוי מן התורה מכל מקום בדבר שאיסורו מפורש בתורה ושיעורו נלמד באחת משלש עשרה מדות כולי עלמא מודו דהעובר על זה לוקה על שיעורו דחשיב דאורייתא ממש אלו תורף דב"ק עי"ש:

ז

הרמב"ם אם כותב מדרבנן לדברים שהם מן התורה ופירשום סופרים כמו במד"ס עיין מכתב לחזקיהו דף ס"ד ע"ב שכתבתי מסברא דאף למ"ד דמדבריהם הוא כמו מד"ס מ"מ לשון מדרבנן משמע טפי דהוא מדרבנן ממש עי"ש ומבואר שם דהרב מוהרמב"ח ס"ל דלישנא דמדרבנן שוה למד"ס וכן בדין עיין למרן כ"מ ריש הלכות אישות שכתב דמ"ש רבותיו של רש"י דקידושי כסף מדרבנן כונתו כמו במד"ס עיין שם. ובשו"ת פנ"י שהזכרתי באות ו' וכ"כ הרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו לנדרים דף ג' ע"א ע"ד רש"י שם דרבנן דר"ל שפירשוהו רבנן כמו במד"ס. והנה אמת דרש"י ז"ל נראה דלא ס"ל הכי דא"כ לא הוה ק"ל על פירוש רבותיו בההיא דקדיש בכספא וכמו שכן תירץ באמת מרן כ"מ הנ"ל ותימה לכאורה על מוהר"ץ הנ"ל איך מייחס לרש"י מלתא דלא ס"ל. אך כבר ידוע דיש מבוכה בפירוש מס' נדרים אם הוא מרש"י עצמו ויש סוברים דכל פירוש מס' נדרים אינו מרש"י וכן הוא דעת מוהר"ץ הנ"ל כמו שכתבתי לקמן בסי' ח' אות ב' עי"ש ועיין ביד מלאכי שרשמתי באות וי"ו וממ"ש הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות כ"ב בשם הרב ק"ס דלפעמים כותב הרמב"ם בספר המצות מדרבנן בדבר שהוא מן התורה עי"ש משמע קצת דאין כן דרכו בספר היד. ומי שסובר דלשון מדבריהם אינו מפרש אלא מדרבנן ממש הוא הדין או כל שכן דלשון דרבנן אינו נאמר אלא על דבר שהוא רק מדרבנן וכן השוה אותם הרב פרי מגדים בפתיחה להלכות בשר בחלב (בד"ה חתיכה א"נ כיצד):

ואם כותב הרמב"ם אסרו חכמים אם אפשר לפרש דהוא מדאוריתא כתב מרן חיד"א בספר יעיר אזן במערכת הלמ"ד אות י"ט דיש מחלוקת בפוסקים בזה ואני ההדיוט כתבתי בזה בקונטרס אסיפת הדינים במערכת טרפיות אות הא' (ד"ה וכו') והוא בקונטרס דברי חכמים אשר בשדי חמד ח"א בסי' קכ"ו. ובחלק הכללים בשדי חמד הנ"ל כתבתי במערכת האל"ף אות רג"ע לענין אמרו חכמים ובקונטרס פאת השדי בחלק הכללים מערכת האלף אות כ"ב ורש"י בפרק קמא דביצה דף י' סוף ע"א כתב על ההיא

דסוף טומאה לצאת דגזרו חכמים וכו' וכדבריו כתב רבינו עובדיה בשביעי דאהלות משנה ג' וכתב הרב תוספת יום טוב שם דהואיל ואינו מפורש בכתוב קרויה גזרת חכמים כמו שהרמב"ם רגיל לכתוב מדברי סופרים על דברים שהם מן התורה רק שסופרים פירשוהו עי"ש אמנם הרב שער המלך בשמיני מהל' עירובין הלכה ז' (בד"ה ומצאתי) לא הונח לו בדברי הרב תוספת יום טוב דזה דוחק דלשון הלכה למשה מסיני צודק שפיר משום דרז"ל פירשו לנו הדבר שהיא הלכה למשה מסיני אבל לשון גזרת חכמים אינו צודק כלל בדבר שהוא הלכה למשה מסיני וכו' עי"ש:

ח

הרמב"ם דקרי לדבר תורה שאינו מפורש מדברי סופרים לאו למימרא שכל מקום שכותב מד"ס הוא מן התורה אלא שתי משמעות יש ללשון זה משמע דבא מאחת מי"ג מידות ומשמע דרבנן גמור כ"כ הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ז' והכריח כן מדברי הרמב"ם פ"א ופ"ו ופ"ז מהלכות חמץ וסופ"ט מהלכות טומאת מת ובפירוש המשנה פי"ז דכלים משנה י"ב והביא שכן דעת כמה רבנים עי"ש. ועיין עוד בדברי הרמב"ם פט"ו מהלכות אישות הלכה ט"ז ובדברי הרב המגיד שם דין ז' וכדבריו כתב הרדב"ז בתשובות החדשות סי' קכ"ו. ועיין תוספת יום טוב בשביעי דאהלות משנה ג' (בד"ה ובית הלל). ובפרק ט"ו מהלכות מאכלות אסורות דין ב' שכתב הרמב"ם דטעמו ולא ממשו הוא מדברי סופרים כתב מרן דס"ל כרש"י דהוא מדרבנן וכן במה שכתב הרמב"ם שם בפרק י"ז דין ה' דטבילת כלים היא מדברי סופרים כתב הרדב"ז בתשובות החדשות סי' ל"ד שכונתו שהיא רק מדרבנן וסברי הכי שלמים וכן רבים בדעת הרמב"ם כמו שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת הטי"ת אות ב' עי"ש ומרן כ"מ שם כתב דמה שהבין הרשב"א בדעת הרמב"ם דהוא מדאוריתא הוא משום שכתב הרמב"ם מפי השמועה למדו עי"ש ולא כתב דממה שכתב הרמב"ם מד"ס משמע ליה דהוא מדאוריתא והיינו ודאי משום דס"ל דממ"ש מד"ס אין הכרע (והרב לח"מ שם כתב דממ"ש מד"ס הוא דמשמע ליה דהוא מדאו' אבל לענ"ד דבריו צ"ע דלא נראה כן מכל הנז"ל ולפי הנראה לא ראה הרב יד מלאכי את דכרי הלח"מ) וע"ע ברמב"ם פ"ח מהלכות זכייה ה"ב ובה"ה גבי מתנת ש"מ ודברי הרב מקנה אברהם אות רפ"א דנקיט בפשיטות הפך כל הנ"ל עי"ש הם תמוהים לקוע"ד עיין מה שכתבתי בקונטרס הכללים מערכת הפ"ה אות ח' בס"ד. ובדברי הרב המגיד בפ"א מהלכות שביתת עשור שכתב בדין ה' ונקרא דברי סופרים וכו' הבין הרב מראה הפנים על הירושלמי ר"פ יוה"כ דהוא מדרבנן גמור ועיין להרב המגיה בס' משק

ביתי במערכת הסמ"ך אות שב"ן שהביא מחלוקת בדעת הרמב"ם בדין הנ"ל שמעינן מכל הנז"ל דאין להחליט בזה יש שפירושו מדרבנן ויש מקומות שרצונו שפירשוהו סופרים:

ט

הרמב"ם כשכותב אסור ולא סיים לומר שהוא מן התורה או לוקה או עובר עליו נחלקו הפוסקים בכונתו אם יתכן לומר שהוא מה"ת או אינו אלא מדרבנן ודעת מרן כ"מ דהוא מדרבנן עיין להרבנים יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות יו"ד ולמרן חיד"א בשיורי ברכה ח"מ סי' ע' וביעיר אזן מערכת האל"ף אות ס"ד ולהרב קהלת יעקב בתוספת דרבנן אות י"א והגיעו כפול במע"ל ח"ב אות מ"ה וביעיר אזן הנ"ל הביא בשם הרא"ם בתוס' על סמ"ג ריש הלכות חמץ דאין לדקדק מלשון אסור דנקיט הרמב"ם דליכא אזהרת לאו לפי שמנהגו לאומרו אפי' במקום מלקות וכ"כ ביד מלאכי שם בשם רש"ל בביאור הסמ"ג ריש הלכות חמץ. ועיין למרן החבי"ף בס' כל החיים דף ב' אות ע"ט שכתב וז"ל אסור הוא מדרבנן הרא"ם פ' אמור ע"פ ומן המקדש לא יצא ע"כ והסתירה מבוארת בד"ק ממקום למקום. אך נראה דאין כונת הרא"ם לתת כלל מוחלט דכל היכא דנקיט הרמב"ם אסור הוא מדרבנן (כדמשמע ממרוצת דברי כל החיים הנ"ל) ולא לתת כלל להיפך אלא דאיכא הכי והכי והכל לפי הענין ובההיא דפ' אמור מוכחא מילתא מפני שינוי לשון הרמב"ם דבמקום אחד כתב חייב ובמקום אחר כתב אסור לכן הוכרח לומר כאן בשעת עבודה חייב כאן שלא בשעת עבודה איסור בעלמא. ומה שציין בכל החיים הנ"ל להרב נחמד למראה ח"א דף צ"ז ע"ד עיינתי שם ולא ראיתי שדבר מזה. אך בדף ק"פ ע"ב ראיתי שתפס בפשיטות דלשון אסור הוא מדרבנן עפ"י דברי מרן כ"מ שהזכירו הרבנים הנ"ל ועי"ש ע"ד סוף ד"ה איברא. וכבר כתבו שלמים וכן רבים דאין מלשון זה הכרח לומר שהוא מדרבנן כאמור וספרי דבי רב די רשים בכל החיים שם לא שכיחי גבאי והרב מקנה אברהם דף ס' ע"ג לא הזכיר מחלוקת זו כיעי"ש והוא חידוש אם נעלם ממנו:

י

הרמב"ם סומך בחיבורו על מה שכבר כתב במקום אחר זה פשוט מוסכם מרוב רבני האחרונים אבל שיסמוך על מה שעתיד לכתוב במקום אחר אינו פשוט עיין להרבנים יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ו' ואות היא לעולם בח"א דף מ"ז ע"ב (וכתב שפעמים סומך על מה שעתיד לפי ששם הוא מקומו) ובח"ב בהשמטות לח"א עי"ש בדף ר"י ע"ד ועיין מכתב לחזקיהו בח' התשו' דף ג"ן ע"ג ועיין למרן הב"י באורח חיים סי' פר"ח (בד"ה והא דאיתא) שכתב שהריב"ה סמך על מה שכתב בסי' תקס"ו ולהרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות ד' והרב תוספת שבת הביא דבריו הרב פתח הדביר בח"ג סי' ש"ב אות ח' כתב דמרן שם בסעיף ט' סמך על מה שכתב בסי' של"ד:

ובעיקר כללין כתב הגאון נודע ביהודה במהדורא תניינא באבן העזר סי' ס"ט אין דרכו של הרמב"ם להשמיט דין מפורש בש"ס ולסמוך על דמיון מילתא למילתא וכל מילתא דמבעיא בש"ס ופשיט ליה ממקום אחר בדמיון דרכו של הרמב"ם להביא כל אחד במקומו וצריך לעיין בגוף דברי הרבנים שרשמתי למעלה אם מסכימים לזה ולא פניתי כעת:

יא

הרמב"ם אם דרכו להביא בספר היד דבר שהוזכר בש"ס שהיו נוהגים בראשונה ושוב חזרו בהם מחמת סיבה או אינו מביא אלא החזרה ולא מה שהיה בתחלה עיין להרב פתח הדביר בהגהותיו לס' צפיחת בדבש סי' ל"ו דף צ' ע"ב וג' אסף איש טהור כל דברי הרמב"ם בענין זה דאיכא הכי והכי פעמים מביא ופעמים משמיט ואסברה לן כלל נכון ותורף דבריו דבכל מקום שיש לומר שכשתעבור סבת התקנה יחזור הדבר לכמות שהיה בראשונה. או שמה שהיו נוהגים בתחלה קודם התקנה הוא מצד הדין שדין תורה מחייב להיות כן אף אם לאחר התקנה לא יחזור הדבר למה שהיה בתחלה מביא מה שהיה בראשונה ואם הוא דבר שלא יחזור למה שהיה בראשונה וגם מה שהיה בראשונה לא היה מצד שדין תורה כן זה משמיט מחבורו כיון דלא נפ"מ לא לעתיד ולא לידע עיקר הדין עיש"ב. ובדבר שנשתנה הדין בזה"ז ממה שהיה בזמן הש"ס הוא כותב הדין לפי מה שהיה בזמן הש"ס אף דמודה דאין הדין כן עתה כ"כ מרן הב"י ח"מ סי' שפ"ט ס"ה והרב לחם משנה בפרק ד' מהלכות תלמוד תורה דין א' (בד"ה וכן) כתב רבינו אינו אומר הדינים הנהוגים בזמן הזה בלבד אלא הדינים שינהגו בכל זמן אפילו אחר ביאת משיחנו בע"ה ואם כן היה לו לפרש עכ"ל ועיין מה שכתבתי בקונטרס פאת השדי בחלק הכללים במערכת האלף אות ק"ב (בד"ה והנה הרב ב"ח):

יב

הרמב"ם כשאומר ורבותי הורו אינו בהכרח שיהיו שנים כן כתב הרב כנסת הגדולה בכללי הפוסקים אות ג"ן ובאות ד"ן כתב דכשכותבים הפוסקים בשם קצת מפרשים אפשר שהוא אחד ולפי הנראה דבר זה נעלם משו"ת פסקי ריקאנטי האחרונים סי' כ"ט שכתב הרב שם דכיון דהרמב"ם כתב וכן הורו רבותי הוו שלשה פוסקים עי"ש ועיין להרב שלחן גבוה בכלליו אות כ"ט:

יג

הרמב"ם ורבותיו הוו שתי כחות לענין קי"ל כן נראה מסקנת מרן החבי"ב בכללי הקי"ל אות נ"ו ועי"ש בשו"ת פסקי ריקאנטי האחרונים סי' כ"ט:

יד

הרמב"ם שאסר בפסקיו והתיר בתשובה או בהיפך על הפסק יש לסמוך הרדב"ז ח"א סי' י' וכ"כ הרשב"א סי' ז' כן כתב הרב מקנה אברהם דף ס' סוף ע"ב ושו"ת רדב"ז ח"א אמצ"א ובתשובת הרשב"א עיינתי ולא כתב שם דרך כלל על כל מקום שיסתור מתשו' לחי' דהחיבור עיקר (כנראה להרב מקנ"א) אלא דבההיא הכריע הרב ז"ל מהש"ס דהעיקר כמ"ש בחיבור כמו שיראה הרואה ועי"ש בתשובה הקודמת לזו וק"ל ולפי מה שהסביר מרן החבי"ב בשו"ת בעי חיי ח"מ ח"א סי' ס"א דף ה"ן סוף ע"ד בטעם לפסוק כפסקי הרא"ש היכא דסותר מתשובה לפסקים וז"ל ושמא דעת הר"י בן הרא"ש ז"ל והרב בעל הטורים דיש לנו ללכת אחר הפסקים ולא אחר התשובות מפני שכשהפוסק עוסק בתשו' שמשיב לשואליו ופוסק הלכה אינו נמנע מלבקש אחר פסקיו והלכותיו איך פסק ואם פסק בהיפך ממ"ש בתשובה או מוחק מ"ש בהלכות או חוזר בו בתשובה אבל כשאדם עוסק בחבור אינו חוזר אחר תשובותיו לראות איך פסק מפני שטורח הוא לו לבקש בתשובותיו היכן כתב דבר זה שאינן סדורות כמו בחבור שהוא סדור ומוכן לפניו וכל זמן שהוא רוצה לראות מה דעתו בחבו' פותח המסכתא שבה דין זה מוזכר ומ"ש הר"י בן הרא"ש והרב בעל הטורים מפני שהן אחרונים ה"ק מוכרח לומר דכשהוא סותר את עצמו מתשובותיו לפסקיו הפסקים הם אחרונים דאי התשובה היתה אחרונה למה לא בדק בחבורו להגיהו כדברי התשובה אלא ודאי הפסק היה אחרון ולא חזר אחר התשובה להגיהה בפסקיו מהטעם שכתבתי עכ"ד נראה דכן הוא ג"כ בסתירת דברי הרמב"ם מחבורו לתשובה גם לפי הטעם שכ' מרן החבי"ף בס' כל החיים דף כ"א אות ז"ן לחלק דהגם דגבי הרא"ש הפסקים עיקר לגבי מרן הב"י אמרינן דהתשובה עיקר וז"ל והנראה לומר כי יש לחלק דוקא בהרא"ש שיש לו פסקים ותשובות הוא דאיכא מרבוותא דסברי כשסותר מתשובה לפסקים דהפסקים עיקר יען ספר הפסקים הם כולו אורייתא דיליה שחיברו בכונה מכוונת לברר הדינים לפי מה שהוא הלכה פסוקה אז עדיף כחו יותר מתשובות שהיה לפרקים משא"כ בחיבור הב"י שהוא בא להביא כל הסברות ובדרך שקלא וטריא והוא חיבור אז התשובה עדיף ולפי טעמו גם ברמב"ם אית לן למימר דהחיבור עיקר. אלא דכל זה הוא לשיטת הסוברים בהרא"ש דהפסקים עיקר אך יש חולקים בזה כידוע עיין לקמן סי' י"א אות ח':

אחר זמן רב השגתי שו"ת הרדב"ז ח"א ועיינתי בסי' יו"ד בקשתי ולא מצאתי מה שכתב בשמו הרב מקנה אברהם הנ"ל ואדרבא מצאתי בס' דברי דוד להרדב"ז (הוא חלק ז' מתשובת הרדב"ז שנדפסו עתה בווארשא) בסי' כ"ה (סוף ד"ה עוד למדנו) שכתב וז"ל

והוי יודע שאפי' תרצה לומר שהתשו' ההיא חלוקה על הפסק. על התשו' יש לנו לסמוך שהיא הלכה למעשה עכ"ל. והרב המגיה כתב שם ללמוד מזה להרא"ש דהתשובות עיקר נגד הפסקים והזכיר הסוברים בהיפך לגבי הרא"ש וסיים דמוהר"ש ן' ויילייסיד הובא בפ"מ ח"א סי' י"ב דף ז"ך ע"ב קאי בשיטת הרדב"ז ועיין לקמן בסי' יו"ד אות ב':

ואם ידוע שבתשובה חזר בו ממה שכתב בחיבורו נראה דנקטינן כמו שכתב בתשובה כמו שכתב הרב כנסת הגדולה בחלק ח"מ סי' ע"ב הגהט"ו סוף אות ס"ט בשם הרב מוהראנ"ח לגבי הרא"ש וכתב על דבריו שהוא פשוט:

טו

הרמב"ם לפעמים תופס איזו דרשה שנאמרה בש"ס אליבא דמאן דלא קימא לן כוותיה אף שיש במשמעות לשון הדרשה ההיא להוציא דין אחר היפך ממאי דפסקינן אליבא דהלכתא מ"מ תופס אותה דרשה דאתיא ככולי עלמא דכולהו מודו בדין זה מכח הדרשה אף דלגבי דידן בלא הדרשה גם כן היה הדין כן עיין למרן כסף משנה בפרק א' מהלכות חמץ דין ב' ובמה שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות פ"ח (בד"ה ולי הדל) וזימנין מייתי דרשה דאידחייא בש"ס או אף מקרא דלא הוזכר בש"ס כלל עי"ש:

טז

אם משמיט בעיא דלא אפשיטא בדרבנן אם דעתו להחמיר או להקל עיין מה שרשמתי לעיל בסי' ג' אות ד':

יז

אם כותב חייב בדבר שאין בו אלא איסור בעלמא עיין במה שכתבתי בקונטרס הכללים מערכת החי"ת אות ז"ך:

ואם הלכה כהרמב"ם נגד הראב"ד או בהיפך רשמתי בסי' ו' אות ד':

יח

הרמב"ם בשלשה מקומות הביא בשם בראשית רבה מה שנמצא אצלינו בש"ס בבלי ככתבם וכלשונם כ"כ הגאון מוהר"ץ חיות באגרת בקורת דף ו' ע"ב והובא בכנסת הגדולה החדש בח"ד צד 91 אות כ"ח ואתה תחזה במאמר יאיר נתיב על העלם דבר (שבכנה"ג הנ"ל) מאת רב גדול כהנא רבה יצ"ו בצד 105 אות ג' שהוכיח מכמה מקומות שהרמב"ם רגיל לכנות אגדות חז"ל שנמצאות בש"ס דילן בשם הב"ר וכן מצא שבדרך זה נשתמשו רבינו יונה והתוס' וישנו בנותן טעם לשבח שהקדמונים אחזו בזה דרך בעלי התלמוד שיותר מבורר להם להביא ממקור היותר מוקדם כמ"ש התוס' בכמה מקומות שאינו רוצה לפשוט מדברי האמוראים אלא ממשנה או ברייתא כן דרכי הקדמונים

בעניני אגדה שכולם דברי קבלה להביא מן המדרשות גם הנאמר בש"ס יען שהמדרש נסדר לפני חכמי התלמוד וכו' עי"ש דברים טובים ונכוחים:

יט

הרמב"ם בפירוש המשנה וכן רבינו עובדיה דרכם תמיד לכתוב פסק ההלכה (הלכה כפלוני או אין הלכה כפלוני) אף במחלוקת יחיד ורבים ואינם סומכים על הכלל שבידינו יחיד ורבים הלכה כרבים לפי שיש במקומות רבים שפוסק הש"ס כיחיד נגד רבים משום דמסתבר טעמיה או דאיכא מאן דמיפך סברת יחיד לרבים ודרבים ליחיד וכיוצא עוד מאיזה טעם שיהיה נמצא לרוב שפוסק הש"ס דלא כרבים והקורא במשנה בלא הגמרא יסתפק תמיד אם זו מן ההלכות שהלכה כיחיד נגד רבים לכן נאותה להם לבאר בכל ענין הלכה כדברי מי כן נראה לדעתי העניה פשוט ולא הוצרכתי לכתבו אלא לפי שראיתי בספר חדש שכתב שתמיד הוא מתמה על הרע"ב שכותב והלכה כחכמים וכו' פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים כדמקשינן בש"ס וכו' והיה לו לתמוה גם על הרמב"ם בפירושו ולי הדל אין זו מן התימה כלל:

כ

מה שכותב הרמב"ם בהקדמתו פלוני קבל מפלוני כונתו שקבל ממנו והוא רבו מובהק ואם אינו רבו מובהק לא חשיב ליה ומפני זה לא כתב דרב קבל מרבי חנינא משום דרבי חנינא לא היה רבו מובהק כן מתבאר מדברי ידידי כהנא רבה בספר הבהיר לב שומע במערכת הרי"ש אות י"ט:

כא

בספר המצות להרמב"ם בהקדמתו מזכיר את ספר המצות המפורסם ולא הוה ידעינן מי הוא זה בעל הספר מצות שקדמו להרמב"ם והרב המעלות לשלמה בדף ע"ו אות ט"ו נפק דק ואשכח שבאגרות הרמב"ם באגרת ששלח לתלמידו ר' יוסף ב"ר יהודה בדף ט"ו ע"א מזכיר ספר המצות לרב חפץ וכתב שנוכל לומר שעליו היתה כונת הרמב"ם בהקדמתו לספר המצות:

כב

אם ראה הרמב"ם את ספר הזהר ומביא דינים ממנו הנה ראיתי בס' יד אלעזר להגאון אבד"ק ווין בריש סי' ל"ב שכתב שהגאון מוהר"ץ הירש חיות בספרו אגרת בקורת כתב לתמוה על הרמב"ם שכתב בראשון מהלכות תלמוד תורה ובפרק שני מהלכות דעות אמרו רז"ל כל הכועס כאילו עובד עכו"ם (וכן הוא במוסר שבחק לישראל יום א' פרשת ויצא) ובגמרא דשבת ריש פרק האורג דף ק"ה ע"ב לא נזכר רק כועס ושובר כלי בחמתו אז הוי כעובד עבודה זרה ומנין לרבינו זאת בכועס סתם (וכן הקשה בגהותיו למסכת

שבת שם) והשיב על זה הרב יד אלעזר הגם שלא נמצא זאת בתלמוד מ"מ מפורש כן בזהר פרשת תצוה דף קכ"ב על פסוק חדלו לכם מן האדם וז"ל וכד ברא קודשא בריך הוא לבר נש וכו' עד ודא איהו טורף נפשו באפו באפו איהו טריף ועקר נפשיה בגין רוגזיה ואשרי בגויה אל זר ועל דא כתיב חדלו לכם מן האדם כי במה נחשב הוא עבודה זרה איתחשב האי בר נש עכ"ל הרי דאפילו בכעס סתם הוי כעובד עכו"ם עכ"ד הרב יד אלעזר הנך רואה דפשיטא ליה דהרמב"ם ראה את ספר הזהר ומביא בספרו מה שכתוב בו ובמחילת כבודו הרם אין דעתי העניה נוחה בזה דמלבד דקשה דכיון דבש"ס הרי הוא כמבואר דאינו כעובד עבודה זרה אלא אם משבר כלים בחמתו כדכתב הרב מוהרצה"ח וגם הרב מודה לו בזה אם כן היה לו לתפוס כדבר האמור בש"ס דילן דהכי נקטינן במידי דפליגי תלמוד דידן והזהר כמו שכתבו הפוסקים ואף דבמידי דהזהר מחמיר נכון לכל אדם לחוש ולהחמיר לעצמו מ"מ להורות לרבים אין לנו אלא מה שאמרו בש"ס דילן (עיין מה שהבאתי בסי' ב' אות י"ב) ואם כן הרמב"ם אשר מורה הוראות וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל ראוי היה לו לכתוב כמו שאמרו בגמרא ומה גם דסיגנון לשון הזהר הקדוש אינו כמו שכתב הרמב"ם לכן רחוק בעיני לומר שכונת הרמב"ם היתה על לשון הזהר הנ"ל ואם נודה לדברי הרב שהרמב"ם כתב כן על פי מה שאמר בזהר הקדוש יותר נכון לומר שכונתו על מה שאמרו ברעיא מהימנא בזהר פרשת קרח דף קע"ט ע"א מאן דכעיס דאית ליה בכעס סם המות דעליה אוקמוה מארי מתניתין כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה עכ"ל והוא כלשון הרמב"ם ממש אבל לומר שכוונתו על דברי הזהר שבפרשת תצוה (שאינו בסיגנון לשונו) רחוק בעיני:

ועוד דמאי דפשיטא ליה להגאון יד אלעזר שהרמב"ם ראה את ספר הזהר אנכי הרואה להרב משק ביתי בסי' קפ"ג (בסוף ד"ה ויגעתי) שכתב בשם מרן חיד"א בהיפך וז"ל ודע דחבור הזהר לא נתגלה להראשונים אפילו להרשב"א והרא"ש ודעמייהו וכל שכן שלא נתגלה להקודמים הרמב"ם ודעמיה כמו שכתב הגאון חיד"א בספר יוסף אומץ סי' נ"א דף מ"א ע"ג והרב אדרת אליהו דף ט"ו סוף ע"א והרב המגיה (מר ניהו מחבר ס' בית אהרן) כתב בשם הרב ספר יוחסין בחבורה השלישית דף ט"ל סוף ע"ב שנתגלה ספר הזהר אחר הרמב"ן והרא"ש שלא ראוהו ושיש אומרים שהרמב"ן מצאו בארץ ישראל וכו' עי"ש מדברי כולם נלמוד שהרמב"ם לא ראה את ספר הזהר ואם כן לא יתכן לומר שדבריו בענין זה מיוסדים על פי דברי הזהר כדמשמע ליה להגאון יד אלעזר:

אחר זמן ראיתי שהרב אבות הראש יצ"ו בח"א על מה שאמרו באבות דרבי נתן פרק ג' הוא היה אומר הקורע בגדיו בחמתו והמשבר כלי בחמתו סוף שיעבוד עבודה זרה שכך

אומנתו של יצר הרע וכו' כתב על זה בדף קי"א ע"ג שמרן חיד"א בספר כסא רחמים כתב שאמרו בפרק קמא דסוטה כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה וכו' וכתב על דבריו שבקש ולא מצא בסוטה שאמרו כן על הכועס רק על אדם שיש בו גסות הרוח ומה שכתב הרמב"ם בהלכות דעות כל הכועס כאילו עובד עכו"ם לשון זה לא נמצא בש"ס בבלי וירושלמי אבל מקורו מקבלה בזהר פרשת קרח וציין לעיין בספר בן יוחאי במענה ק"ל דף קכ"ב ע"ב ובס' סדר משנה על הרמב"ם בפרק שני מהלכות דעות ושיש להעיר עליו ואין מצויים אצלי ספרים הנ"ל לעיין בדב"ק על כל פנים מובן שדעת הרב יצ"ו לומר שהרמב"ם כתב כן על פי דברי הזהר וכבר כתבתי שאין דעתי העניה נוחה בזה לפי מה שנראה מדברי הרבנים הנ"ל שלא ראה הרמב"ם את ספר הזהר:

שוב ראיתי שבספר יפה ללב ח"ב בקונטרס יפה תלמוד בסוגיא דשבת דף ק"ה ע"ב והמשבר כלים בחמתו וכו' הביא דברי הרב בסדר משנה (וכתב שהמחברו מר ניהו הגאון בעל ס' מחצית השקל) שכתב שמה שכתב הרמב"ם שאמרו חכמים הראשונים כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה יצא לו מסוגיא דשבת הנ"ל ואף דתלמודא פרט שעשה מעשה בחמתו באחד משלשה דברים הנזכרים ומשמע דאם לא עשה מעשה אף כי חמתו בערה בו לא הוי כעובד עכו"ם סובר רבינו דאורחא דמילתא נקט תלמודא דדרך איש חמה לעשות מעשים כאלה אבל עיקר האיסור הוא משום הכעס המביאו לידי מעשים האלה וכן מוכח מקרא דמייתי ר' אבין שמזהיר לא יהיה בך אל זר ולא הזהיר על המעשים הנזכרים רק על הכעס שהוא אל זר שבקרבו וכתב שהאריך שם בזה והזכיר שם (ביפה תלמוד) דברי הזהר שבפרשת קרח ותמה על הרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו למסכת שבת שהתפלא על הרמב"ם מאין הוציא זה וכו' דאיך נעלם ממנו מה שכתב בסדר משנה הנ"ל ושם בקונטרס אחרון דף ע"א עמוד ג' הביא שכן כתוב בתיקוני הזהר תיקון נ"ו דף פ"ט ע"ב וציין לשערי קדושה המובא ביוסף לחק סדר נח יום ה':

כג

אין דרך הרמב"ם לכתוב אלא דינים המפורשים בהדיא בש"ס אבל לא דברים שאינם מפורשים אף שהם מוכרחים ואמתיים עיין לעיל בסי' ג' בכללי הרי"ף אות ה':

כד

ספר פאר הדור להרמב"ם נדפס ראשונה באמשטרדם בשנת תקכ"ה ולפי זה נראה פשוט וברור דאין לתמוה על הרב בעל ספר החרדים אם לא ראה דבריו כי הוא היה בזמן הרב מוהר"י בי רב רביה דמרן הב"י ונסמך ממנו כמו שכתב מרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים באות האל"ף (מוהר"ר אלעזר אזכרי) וגדול בדורנו מר קשישא יצ"ו בספר שמחה לאיש בתשובתו לשנת השמיטה בדף ק"ז (בד"ה ובכן) איידי דטריד

בגירסיה בגופי הלכות נעלם ממנו דבר זה והא גרמא ליה לכתוב עליו שלא זכר שר מה שכתב רבינו בספר פאר הדור וכו' עי"ש ואין זו מן התימה כמבואר:

כה

ספר המצות להרמב"ם אם ראוהו הראב"ד והרב המגיד עיין להרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות נ"א ואם ראהו הסמ"ג רשמתי לקמן בסי' ט"ו אות ט"ז ואם ראהו הרב החינוך רשמתי שם באות ל"ו:

סימן ו

כללי הראב"ד.

א

הראב"ד כלל מוסכם הוא כי במקום שלא השיגו להרמב"ם סבירא ליה כותיה כ"כ מרן החבי"ב בכנה"ג בכללי הפוסקים אות ל"ה הביא דבריו הרב חיים ושלום דף ג' ע"ב וכ"כ בתשו' סי' צ"ט וסוס"י ק"א כמ"ש הרב מנחת זכרון נר"ו דף צ"ה אות י"ב וכן מצאתי להרדב"ז בתשו' החדשות סי' ל"ד שכ"כ עי"ש ומכח כלל זה רבים מנכבדי אר"ש המה ראו כן תמהו בכמה מקומות שכתבו הפוסקים בשם הראב"ד היפך סברת הרמב"ם דאמאי לא השיגו בהשגותיו ועיין כנה"ג יורה דעה סי' קי"ג הגב"י אות ב' ונשמת כל חי ח"א דף מ"ט ע"ד ויד אהרן סי' תמ"ג והביא דבריו הרב דברי מנחם שם אות א' וכתב בשם הרב מ"ז דלא אתמר האי כללא אלא כשלא מצינו במ"א דחולק אבל כשמצינו דחולק על הר"מ לא קי"ל האי כללא. ולענ"ד יש לפקפק קצת דא"כ כללא מאי אהני ובכל מקום יש לנו להסתפק שמא כבר גילה דעתו במקום אחר דס"ל בהיפך ואמטו"ל לא השיגו. והרב דברי מנחם נר"ו ציין לעיין במשק ביתי כללי הראב"ד דף ד' ולא ראיתי שדיבר שם בכלל זה כמו שיראה הרואה ואולי כוונתו ליישב קו' הרב יא"ה ומז"ה עפ"י מ"ש במש"ב שם דתרי הראב"ד הוו עי"ש. ועיין להרב משנה למלך פ"ט הל' י"א מהל' כלאים דמדלא השיג הראב"ד עמ"ש שם ה"ח ש"מ דס"ל כותיה ומזה הוק' לו אמה דהשיג בהי"א והרב מוהר"י קורקוס שם כתב דהראב"ד חולק על הרמב"ם בדין ח' אף שלא השיגו שם ועיין בתי כנסיות בדרשותיו דף כ"ט ע"ג ובקונטרס אסיפת דינים במערכת גירושין סי' ז' אות ד' שבשדי חמד ח"א הבאתי דברי הרב מכתב מאליהו בזה עי"ש:

וכתב בנשמת כל חי ח"א דף מ"ט ע"ד שנראה לו דכלל זה שכל מקום שהראב"ד אינו משיג על הרמב"ם מוכח שסובר כמותו אינו אלא בדבר שמוצא סמך לפירושו מדברי הש"ס או מדברי הראשונים אבל בדבר שאין לו סמך בש"ס לפירושו ולסברתו וגם כל

הראשונים כתבו בהדיא היפך מסברתו ורובם מסכימים לסברת הרמב"ם בהא ודאי לא נראה לו להראב"ד להשיג עליו ולא נאמר בכי האי גוונא דמדלא השיגו מוכח דסובר כמותו וציין לעיין בתשובה מוהר"י באסן סי' ס"ב דף ל"ז ובספרו כל החיים דף ט"ו ע"ב אחר שכתב כלל זה ציין לעיין בחקקי לב ח"ב דף כ"ח ע"ד ובשמע אברהם דף לק"ט ע"ב ואין הספרים האלו אצלי לעיין בהם וציין עוד חיים ושלום ח"א דף ב' ע"ג ועיינתי שם ולא מצאתי דבר מזה:

ב

הראב"ד כתב הרב משק ביתי בכללי הפוס' דף ד' דתרי הוו ר"א בר דוד בעל ההשגות ור"א בר יצחק אב ב"ד וציין ספרים רבים והוא פשוט ושם ציין שם הגדולים במערכת האל"ף ושם מפורש דשלשה הם עי"ש והרב שיבת ציון סוס"י ק"ה נשאל אם היו שני הראב"ד (לפי שהרב ש"ך ח"מ רס"י צ"ט כתב כמסתפק אולי תרי הראב"ד הוו) והשיב ודאי הוו שנים (לא נסתפק בזה הש"ך אלא כונת ספקו שמא הראב"ד בהשגות חזר בו ממ"ש בשמו בעה"ת בענין שעבודא דאורייתא או שמא הוא הראב"ד השני עי"ש ועיין בענין ההוא למרן החבי"ף בנשמת כל חי ח"ב ד' ט"ו ע"ג) והביא בשם הג' חו"י דג' הוו עי"ש וכ"כ בנשמת כל חי ח"ב הנ"ל וכתב הרב משק ביתי שם דאע"ג דבשתי מקומות כתוב בפי' ר"א בר דוד וסתרי אהדדי תלינן בטעות דהיה כתוב הראב"ד ושגה המעתיק וכתב בפירוש ר"א ב"ר דוד עי"ש בשם מרן חיד"א בהשמטות לשם הגדולים ועיין כנה"ג יו"ד סי' קי"ג הגב"י אות ב' דאף שכתבו התוס' בפי' ר"א ב"ר דוד לא החליט להקשות אלא כתב בלשון מסתפק (ואם הוא הראב"ד ק"ק וכו') ועיין כל החיים הנד"מ דף ט"ו ע"א וכתב הרב חת"ס בחלק ו' סי' כ"ד תרי הראב"ד הוו רב ותלמיד ושניהם נקראים ראב"ד עיין שט"מ ב"מ בסוגייא אמר לשנים וכמדומה שהרב חבר בעל הנפש שהרז"ה השיג עליו והתלמיד השיג על הרז"ה שברי"ף בס' תמ"ד ואותו שבס' הזכות שהשיג על הרי"ף והרמב"ן כתב עליו ע"כ דברי הרב מכאן ואילך דברי תלמיד הוא הזקן שחבר בעל הנפש והוא המשיג על הרמב"ם וכמדומה שהוא חבר ס' הקבלה ופי' ספר יצירה וכותבי זכרונות נבוכו בזה עיין ספר הדורות וצמ"ד עכ"ד ומתוך מ"ש מרן חיד"א בשם הגדולים. אתה תחזה מה שי"ל ע"ד החת"ס וק"ל ובחתם סופר על סוגיות הש"ס שנדפס מקרוב (בשנת תרנ"ג) בעיק"ו ירושת"ו בסוגיא דאמתלא בדף י"א ע"ב (בד"ה הרי ו) הקשה דברי הראב"ד שבהשגות אדברי הראב"ד שבתמים דעים וכתב וז"ל ואפילו אי תרי הראב"ד נינהו מ"מ מעט מזער דפליגי כי זה היה חותנו ורבו של זה עכ"ל נראה כמסתפק אי הוו תרי הראב"ד היפך ממאי דפשיטא ליה בתשובה הנז"ל:

ג

הראב"ד כשהשיג על הרמב"ם בעיקר הדין אינו מוכרח עוד להשיגו בכל דין הנמשך ממנו כ"כ אני עני מסברא דנפשאי ועיין פתח הדביר ח"ג דף צ"ו ע"א (ד"ה ובר):

ד

במחלוקת שבין הרמב"ם והראב"ד כתב הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות מ"א בשם הרב מוהרשד"ם שקרוב לודאי שיש לפסוק כהראב"ד ושהרב כנה"ג בא"ח סי' ק"ס כתב דדוקא כשהראב"ד מחמיר מודה לו אבל כשהראב"ד מיקל והרמב"ם מחמיר מי ירים ראש להקל נגד הרמב"ם וסיים הרב יד מלאכי דהרדב"ז ח"ב קובץ ג' סי' רס"ז מלשונות הרמב"ם כ' דהראב"ד אילן גדול הוא ואין צריך סמיכה ובקי בכל התלמודים וכו' והרמב"ן כתב עליו בכמה מקומות רב גדול עי"ש ועיין להרב מוהר"ם אלאשקר רס"י צ"ד וז"ל ואני תמה וכו' איך לא ראו מ"ש הרמב"ם וכו' ואעפ"י שהראב"ד השיגו וכו' להרמב"ם שומעין שעליו סומכין בכל גלילות אלו וכ"ש שכבר העמיד הרב מגדל עז את דבריו וכל האחרונים פסקו כמותו עכ"ל ואינו סותר למ"ש הרב מוהרשד"ם (דאית לן למינקט כהראב"ד) דלא אמר אלא לגלילות שסומכים על פסק הרמב"ם ובפרטות באותו נדון שהאחרונים פסקו כמותו. ובאותו ענין עצמו עיין להג' חכם צבי בסימן קמ"ה שכתב דדברי הראב"ד נראין ושכן דעת הטור וכו' ולא זכר מ"ש הרב מוהרמ"א הנ"ל שהאחרונים פסקו כהרמב"ם:

סימן ז

כללי הרב המגיד ומרן כסף משנה.

א

הרב המגיד כשכותב על הרמב"ם בלשון המחבר ואינו מכנהו בלשון רבינו נראה שאין דעתו מסכים לו כ"כ הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות ד' בשם הרב הלכה למשה ומרן חיד"א בועד לחכמים הובא בשם הגדולים (במערכת גדולים באות הוא"ו רבינו ודיאל) כתב דזה בבל יאמר והעיקר דזימנין כותב הכי וזימנין הכי ולומר מחבר אינו זלזול ח"ו עכ"ד ולי הקדימו נלע"ד סייעתא לד"ק ממה שראינו בפ"ב מהלכות שכנים הי"א דאף שנראה בעליל דניח"ל בדברי הרמב"ם ומתמיה על השגת הראב"ד שם בכל זאת מכנה אותו המחבר ולא כתב תואר רבינו כיעי"ש ומרגלא בפומי דרבנן קדישי החונים על השלחן ערוך לכתוב על מרן תקדוש המחבר כנודע וחלילה לעלות על לב שהוא לשמץ זילזול. ועיין להרב חשק שלמה בכלליו אות נ"א ומרן החבי"ף בספר חיים ושלום ח"א

דף ג' ע"א וברכת מועדיך לחיים דף ד' ע"ג השיג על מרן חיד"א שכלל זה כתבו גדולי המורים הריב"ש ובתשב"ץ ח"ד בטור ב' דף מ"ב ע"א ועיין ויקרא אברהם נרו דף קי"ט אות מ"ה והרב מקנה אברהם דף ס"א ע"א כתב שהרב דב"מ ח"ב דף ס"ה ע"א עשה סמוכות למ"ש הריב"ש והני ספרי לא שכיחי גבאי לחזות בנועם שיח שפתי צדיקים והרב שמן המשחה בהלכות זכיה שבראש ספרו הבין מדברי הריב"ש סי' קס"ח שסובר שדעת הרב המגיד בדרך כלל שכל שאינו כותב עליו בלשון רבינו אות היא דאין דעתו מסכמת לסברתו ותמה ע"ז דבכמה מקומות מצינו בהיפך ואחר שפרט מקומות רבים סיים וכן יש במקומות רבים נלאתי לכתבם ועל דברי הרב יד מלאכי הנ"ל שכתב כלל זה בשם הרב הלכה למשה דף צ"ד כתב שעיין שם ולא מצא מ"ש בשמו עי"ש ויש ליישב הרבה ממה שהביא שם עפ"י הנחה סוברת דהיכא דמוכח שאני ולא אתמר כללא אלא להיכא דלא מוכח וק"ל ומצאתי בס' ישרי לב דף צ"ד ע"א בדברי הרב המגיה יצ"ו באות א' שהביא תמיהת הרב חיים ושלום הנ"ל וכתב על דבריו ז"ל ובעניותי לא ראיתי בדברי הריב"ש סתירה לדברי הרב חיד"א דלא יכחיש הרב דאית זימני שכותב המחבר וחולק עליו ובפרט כשראינוהו חולק בפירוש ומה שכתב הרב הוא דלאו דוקא בכל פעם ולתופסו לכלל גדול דאית זימני שכותב כן ואינו חולק עליו ובזה לא יכחיש הריב"ש עכ"ד ונכונים הם:

ב

ה"ה כשכותב שלא מצא ראיה להרמב"ם לא ס"ל כותיה מרן החבי"ב בכנסת הגדולה ח"מ סי' ע"ז הגב"י אות כ"ט הרב החבי"ף בספר ברכת מועדיך לחיים דף ד' ע"ג:

ג

כל מקום שאני רואה מחלוקת בדברי הרב (הרמב"ם) אני סומך על דברי המגיד משנה שהיה אדם גדול ובקי ורוב שיטתו היא כשיטת הרשב"א ועוד כיון שהוא בא לפרש דקדק בהם ככל הצורך עכ"ל הרדב"ז בלשונות להרמב"ם סי' ל"א הביא דבריו הרב המגיה בישרי לב יצ"ו דף צ"ד אות ה' וכתב בשם הרב נחלה ליאושע דף כ"ג ע"ד קשה להעלות על הלב שאנו מבינים דברי הרמב"ם יותר מהרשב"א והרב המגיד:

סימן ח

כללי רש"י והרמב"ם בפירוש המשנה וכן רבינו שמשון ורבינו עובדיה.

א

רש"י דרכו לפרש המשנה כהסלקא דעתין שבש"ס אבל הרע"ב שמפרש המשנה בלא גמרא ראוי לו שיפרש כמסקנא דש"ס כ"כ הרב מנחת זכרון נר"ו בדף צ"ה אות י"ג בשם הרב תוי"ט פ"ב דפאה וע"ע תוי"ט פ"ז דתמורה מ"ג ולהרב שושנים לדוד פ"ב דעירובין מ"ה (ד"ה אם) ולהרבנים יד מלאכי בכללי שאר מחברים דף קצ"ט אות ל"ו ומשק ביתי בכללי רש"י אות א"ך ונשמת כל חי ח"א דף ט"ו ע"ג. וחדשות אני מגיד כי מדברי הרדב"ז בתשו' החדשות בלשונות להרמב"ם סי' פר"ט הביא דבריו הרב נחמד למראה ח"א דף פ"ז (ד"ה ובהיותי) נראה בעליל דלא שמיע ליה לחלק בין פירש"י שהוא על דרך הגמ' לפירוש שאינו אלא משנה בלא גמרא שעל מה שהקשה על הרמב"ם מחבורו על פיה"מ השיב דאין זו השגה דהלא רש"י מפרש במשנה אוקמתא דלא קיימא הכי לפי שהוא נאות בלשון המשנה עי"ש ומדבריו נלמוד לפי' הרע"ב וק"ל ובשו"ת בנין ציון החדשות סימן ע"ו כתב דהרמב"ם בפיה"מ פ"ג דמכות אמתני' דהנוטל אם על הבנים ר"י אומר לוקה פי' דר"י סבר לאו הניתק לעשה לוקין אף שהוא נגד מסקנת הש"ס חולין קמ"א פי' כהס"ד שכן מצינו גם בפירש"י כזה שמפרש כהס"ד אם הפי' הוא פשוט יותר עי"ש ועיין מה שכתבתי בקונטרס הכללים מערכת החי"ת אות ק"ג (ד"ה עוד הביא ראיה) ובאות קי"ח. ובשושנים לדוד רפ"ב דמס' אהלות הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי שאר מחברים אות י"א כתב על רבינו שמשון דמפרש מתני' לכאורה ושוב מביא הש"ס שהוא נגד פירושו וכעת החלו עולין קצת עלין מקבוצת המסדרונה שנה א' וראיתי בחוברת ב' עמוד ל"ח ול"ט האריך בכלל זה עי"ש:

ב

רבינו עובדיא הוא פרשן ולא פסקן ואם כי הוא גדול מאד אין לתמוה אם לא דקדק בדבריו כל כך וכתב דבר שאינו מוסכם על פי הדין כן כתב הרב נודע ביהודה במהדורא תניינא חלק אבן העזר סימן קי"ד ואנכי הרואה לרבינו הרדב"ז בתשובה סי' אלף ק"פ (בדפוס ווארשא תרמ"ב היא בחלק ד' סי' ק"ח דף ל"ב ע"א) דבהדי דקעסיק לאוכוחי דנקיטינן מצות יבום קודמת והביא שכן דעת כמה וכמה מהפוסקים ראשונים ואחרונים כתב וז"ל וכן כתב רבינו עובדיה בפירוש המשניות שלו והאיש הזה היה מפורסם בחכמה וראש לכל רבני ירושלים והוא היה תלמיד אשכנזים וראה את כל דברי הראשונים כי היה אחרון בזמן כי אין לו ארבעים שנה שנתבקש בישיבה של מעלה עכ"ל ועוד כתב שם (בעמוד ב') רבינו עובדיא שהזכרתי למעלה היה איטלייני ובקי בכל מנהגיהם ואמר שפסק ההלכה יבום קודם אפילו בזמן הזה והוא היה אחרון שבכולם

וכל חכמי צרפת וספרד ואשכנז שבירושלים היו יושבים לפניו כפופים לו עכ"ל צא ולמד כמה רב גובריה ורחוק לומר שלא דקדק בדבריו וכתב דבר שאינו מוסכם להלכה ועיין לקמן באות ט':

ועל זמן פטירתו ראיתי בספר המעלות לשלמה בדף ע"ו ע"ב שהביא מחלוקת שבספר שלשלת הקבלה כתב שנפטר בשנת ר"ן ובספר קורא הדורות כתב דלא יתכן לומר כן והרב המחבר האריך קצת בזה עי"ש:

ג

רש"י פירוש מס' תענית אם הוא מרש"י ז"ל במחלוקת הוא שנוי וכתב מרן חיד"א בספר שם הגדולים (במערכת גדולים אות השי"ן) דמתוך דברי רבינו ישעיה והריטב"א ורב"ץ נראה בהדיא דהוא מרש"י אלא שמרוב ההעתקות נפלו כמה ט"ס וכן כתב בספרו פתח עינים בחידושיו לתענית דף כ"ד כן מצאתי כתוב אצלי ועיין להרב משק ביתי בכללי רש"י אות כ"ב וכן נראה דעת הרב מג"א סי' תקד"ן ס"ק כ"ג מדהק' דברי רש"י דפסחים ותענית אהדדי וכמ"ש במכתב לחזקיהו עי"ש בדף ס"ח ע"ד ודף ק"ג ע"ב וג' שם דהרב מוהר"ץ הירש חיות בריש ובסוף תענית הכריח דאינו מרש"י וכן נוטה דעת הרב יד דוד (שיטה) דף רב"ן ע"ד ועיין יעיר אזן מערכת הקו"ף אות ט"ו כל החיים בדף ז"ך אות ח"י ולהרבנים מראה הנוגה דף י"ז ע"ד וערוך השלחן סימן תקד"ן אות ח' שחתרו ליישב קושיית הרב מג"א ולא העלו על שפתם לומר דמעיקרא קושייא ליתא דפירוש תענית אינו מרש"י משמע דסברי דהוא מרש"י עצמו. גם הג' חת"ס א"ח סי' ר' חתר ליישב קושיית הרב השואל דרש"י סתר אדידיה מ"ש בתענית ט"ו ע"ב אמ"ש ביבמות עי"ש ועיין בספר ימי שלמה בדף ל"ד ע"ב ה"ח ע"ד רש"י תענית כ"ט עם מ"ש בספר הפרד"ס:

ד

רש"י פי' מס' נדרים כתב הרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו לנדרים דף ו' בדרך כלל על כל המסכתא דאינו מרש"י עצמו עי"ש ועיין להרב דרך המלך דף פ' ע"ב ודף פ"ג סוף ע"א ועיין מה שצידד בזה מרן חיד"א בספר מחזיק ברכה א"ח סימן תפ"ט וביו"ד סי' ב"ן אות ל"ו (ד"ה הגם הלום אשר רמז בשם הגדולים מערכת השי"ן) ושני המאורות הובא ד"ק בס' בתי כנסיות סי' קל"ה הקשו דברי רש"י דידיה אדידיה מגיטין ט"ן ע"ב לנדרים ס"ב ע"ב עי"ש וק"ל וממ"ש מרן מוהריט"א בספר הלכות יו"ט בפ"ג דבכורות (ד"ה והנה הרב משל"ל בפ"ט) נראה דס"ל דרך כלל על כל המסכתא שאינו מרש"י ז"ל (ושאין לסמוך עליו כ"כ) עי"ש בדף כ"ח ע"ב (מדפוס ווארשא) דקאי על רש"י הנ"ל דף ד"פ וכן נראה דעת מרן החבי"ף בתשו' כי באה בס' יד ימין בדף ט"ז ע"ג (עי"ש דקאי על

רש"י דנדרים דף מ' ע"א) ועיין בספר כל החיים הנד"מ דף ז"ך אות יו"ד שציין הלכות יו"ט דף ד"ן ע"ד ואין אצלי הספר הנ"ל הנדפס בפני עצמו רק הנספח להש"ס וידוע כי אי אפשר לכוין הדפים אבל נראים הדברים שהוא מה שרשמתי לעיל ועיין בספר יפה ללב ח"ג הנדפס חדש ממש בדף קל"ו ע"ב שהקשה מרש"י נדרים דף א"ף ארש"י דב"מ דף פ"ה וכתב שכן הקשה ג"כ הרב בירך משה ועיין בספר מטה אהרן דף ח"י ע"א שהוקשה לו ע"ד רש"י דידיה אדידיה מ"ש בגיטין עמ"ש בנדרים דף ד"מ ע"ב וכתב שוב נזכרתי דפי' נדרים אינו מרש"י וכו' ובמג"א סי' א' סקי"א ד"ה ושאלתי וכו' מכנה בשם המפרש לנדרים (וקאי על ד' י' עי"ש):

ה

רש"י פי' מס' נזיר אינו מרש"י שהרי מרן כסף משנה מכנה אותו בשם המפרש כ"כ הרב יד מלאכי בכללי רש"י אות ו' בשם הרב מגילת ספר ונמשך בזה הרב נחמד למראה בח"א דף קמ"ז ע"ב עי"ש וכ"כ הרב מוהר"ץ הירש חיות בהגהותיו בריש מסכת נזיר דכבר ידענו דפי' נזיר אינו מרש"י עי"ש ולענ"ד יש לפקפק שהרי עינינו הרואות לרבותינו התוס' בנזיר פרק כהן גדול דף נ"א ע"ב ד"ה וסכיא נשא הביאו מה שפי' המפרש שם וכינו אותו לרש"י כעי"ש גם הרא"ש בתשו' כלל י"א סי' ג' כתב פירש"י וכו' (הוא בד' ד' ע"א) ור"ת חלק עליו וכו' עיין שם גם מרן כ"מ עצמו בפ"א מהל' מעילה הלכה ג' מביא דבריו בלשון ופירש"י כיעי"ש ועיין במה שכתבתי בסי' א' אות ו':

ו

רש"י פירוש מס' מעילה אינו מרש"י כן כתב הרב יד מלאכי בכללי רש"י אות ו' בשם הרב ברכת הזבח והזכירו מרן חיד"א בשם הגדולים ותמיה לי דשם בסמוך הביא דברי הרב מגילת ספר דפי' נזיר אינו מרש"י מדמכנה אותו מרן כ"מ בשם המפרש עי"ש ובשה"ג וא"כ משמע דפי' שמכנה אותו מרן כ"מ בשם רש"י הוא ודאי מרש"י עצמו דאל"כ היה מכנה אותו בלשון המפרש ולפי"ז עכ"ל דפי' מס' מעילה הוא מרש"י עצמו שהרי מרן כ"מ בפ"ג מהלכות מעילה דין ו' ודין י' ודין י"ב ופ"ד ג' ז' ופ"ה דין ו' ובפ"ו דין ב' ג' ז' בכל המקומות הנ"ל מכנה אותו בשם פירש"י כיעי"ש. גם בכללי מרן דף כ"ט ע"א (מדפוס אמשטרדם) כתב בשם רש"י ותוס' ריש מעילה דאשכחן דתני לא זו א"ז וכו' עי"ש הביא דבריו הרב חינא וחסדא נר"ו דף ז' ע"ג הרי דבכל דוכתי הנ"ל מביאו מרן בשם רש"י ומנין לו להרב בה"ז דאינו מרש"י אלא אחד מתלמידיו ועכ"פ מוכרח לומר דהרב בה"ז אינו מודה למה שהכריח הרב מג"ס. ויש ליישב בדוחק קצת ובחינא וחסדא שם עמו"ד

כתב דכבר ידוע דפי' מעילה אינו מרש"י וכמ"ש הי"מ וכו' עי"ש וק"ק דהי"ל להעיר על דברי הי"מ לפי מ"ש המג"ס בהצטרפות דברי מרן בכלליו וכמ"ש בעניותין וק"ל:

ז

פירש"י שבהרי"ף לא עשהו רש"י עצמו אלא לקוח הוא מרש"י שבהש"ס לא ידענא מאן הוא המחבר כ"כ הרב יד מלאכי בכללי רש"י אות ה' ולמד כן מדהזכיר בפי' הנ"ל את רש"י בפ' כל הכלים גבי אסובי ינוקי עי"ש ועיין משק ביתי בכללי רש"י אות כ"ה וע"ע רש"י סוכה ל"ה סוף ע"ב ד"ה ניטלה בוכנתו וב"מ דף פ' ע"א ד"ה מום זה ובחולין מ"ה ע"א ד"ה נפחתה כמין דלת ובדף ס"ז ע"ב בקוקייאני אסירי ובכולהו דוכתי הנ"ל מזכיר בפי' הנ"ל את רש"י ז"ל וכן בפרק כל הנשבעים ד"ה ודוקא ספרא דאגדתא מביא גירסת רש"י והרי"ף עי"ש ומרן חיד"א בברכי יוסף א"ח סי' ט"ו אות א' החליט ג"כ דאינו מרש"י והשיג על הרבנים שייחסוהו לרש"י והזכיר דברי הא"ר שהזכיר בי"מ הגדול שם ועיין לרבנן בתראי הרבנים פתח הדביר וחינא וחסדא נר"ו הובאו דבריהם בפה"ד ח"א דף י"ט ע"א ובחינא וחסדא דף י"ג ע"ד ועיין לה"ה פ"ז מהלכות יו"ט הי"ג ולמרן הב"י בסי' תקמ"ה בדין כתיבת גט בחוה"מ שכתב בשם רש"י דדוקא בדאיכא עיגון ואינו ברש"י שלפנינו אלא ברש"י שבהרי"ף נראה מזה דמייחסים פי' הנ"ל לרש"י ועמ"ש במשק ביתי הנ"ל בשם הרב מחנה לויה דהפירוש אשר סביב הרי"ף היה ביד הרא"ש והוא מהדורא אחרת לרש"י וברש"י שבהרי"ף פ"ד דמגילה קרוב לסופו הביא דברי רש"י על סדר נשיאות כפים:

ח

פירוש רש"י למסכת אבות נראה מתוך דברי הרב עץ אבות הובא במחזיק ברכה א"ח סי' רס"ז אות ב' (ד"ה והנה) דאינו מרש"י עצמו רק מכונה לרש"י אך מרן המחבר כתב דאיברא ודאי מרש"י הוא כמו שמביאים אותו התוס' בכ"י והטור ושאר רבוואתא אבל אפשר שיש בו איזה טעיות משיבושי ההעתקות עכ"ל והרבנים רע"ב בפרק ב' משנה ד' ומוהרש"א במדרש שמואל בהקדמה ובגוף ספרו כותבים דבריו בשם רש"י מבואר דסברי דהוא מרש"י עצמו:

ט

רש"י הוא מפרש ולא פסקן כן כתב מרן הב"י א"ח סי' יו"ד ושרים רבים המה ראו כן תמהו היכי מפיק מרן סברת רש"י מן המנין ומי לנו גדול כרש"י ז"ל עיין למרן חיד"א בספר ברכי יוסף שם ובשם הגדולים במערכת גדולים באות רש"י ועיין להרבנים ויקרא אברהם דף קי"א ע"ד לב חיים ח"ב סי' רי"ג דף קמ"א סוף ע"ב ברכ"י ח"מ סי' כ"ה אות

ל"א סמיכה לחיים ע"ט ע"ג רוח חיים אה"ע סי' קס"ה דף נ"ו סוף ע"ג חינוך בית יהודה סי' פ"ד ועיין לעיל אות ב':

ומצאתי שהרב חשק שלמה בכללי הקים לי שבסי' כ"ה באות י' חקר אי אמרינן קים לי כרש"י שמדברי כל הפוסקים נראה שגם סברת רש"י מצטרפת לקים לי וממה שהביא הרב כנסת הגדולה בס"ק ו' נראה דאדרבא הוא אחד מן הראוים יותר לומר קים לי כוותיה והרב בית דוד עמד בזה מההיא דכתב מרן הב"י בא"ת סי' י"א דרש"י מפרש הוא ולא פסקן עיין בכלליו סק"כ ולפי מה שכתב הרב אדוני אבי בתשובה כתיבת יד גם מרן הבית יוסף סובר דגם דעת רש"י מצטרפת אלא דהכל לפי המקום והוא שנשאל מהרב יוסף חסון משאלוניקי על מה שכתב מרן הבית יוסף דרש"י מפרש הוא ולא פסקן ממה שכתב הוא עצמו בסימן י"ד שצורף דעת רש"י ולמה לא כתב שם דרש"י אינו פסקן והשיבו דלא בכל מקום אמרה מרן כי אם דוקא כגון ההיא דסי' י"א שרש"י פירש שיטת ההלכה כן וליכא למינקט מניה מידי לענין הלכה שלא גילה רש"י דעתו להיכא נוטה אבל בההיא דסי' י"ד שרש"י תלה הטעם כההיא דרב יהודה משום דבעינן תליה לשמה ולא פירש מטעם אחר כדכתבו התוס' משום תעשה וכו' משמע דאיהו קים ליה הכי לענין דינא דבעינן תליה לשמה יעו"ש ותמיהני על הרב בית דוד דאם איתא דבכל מקום סובר מרן דרש"י מפרש הוא ולא פסקן מה יענה להההיא דסי' י"ד אלא מוכרח דהכל לפי המקום אלו דברי הרב חשק שלמה ותשובת הרב מר אביו שהיתה בכתובים הנה בימינו אור נגה אלינו וזכינו שנדפס ספר תשובות הרב מר אביו הלא הוא ספר מכתב שלמה ואתה תחזה בדף קי"ז ע"ג (בד"ה ועוד נר') הובאו דברי הרב השואל הנ"ל ובדף קי"ט ע"ב (בד"ה גם ראיתי) השיבו הרב המחבר כמו שכתב מר בריה בשמו עי"ש ומה שכתב שרש"י פירש שיטת ההלכה כן וכו' נראה שכונתו למה שהשריש לו הרב מוהרלנ"ח שהבאתי לקמן אות י"ב עי"ש והרב יעב"ץ באגרת בקורת שלו בדף י"ב ע"ב הביא דבריו הרב תעלומות לב יצ"ו בח"ב דף י"א ע"ב כתב (לרב אחד בדורו) אך אשר שלח רסן לשונו באמור על רש"י שהוא פרשן ולא כתב דבריו להלכה רע עלי המעשה כי לא דבר נכונה במשיח ה' מאור הגולה רש"י דעביד לתורה שלא תשתכח מישראל וכל דבריו קבלת אמת ואם באמת רש"י אינו פסקן ברוב המקומות וכו' אבל בפירוש הענין והשמועה וכל שכן בביאור המלות והוראתם מי כמוהו מורה וכו' עכ"ל והרב המחבר יצ"ו השיב על דבריו אלו על פי מה שכתב מרן חיד"א בספר שם הגדולים שרשמתי למעלה שתורף דב"ק הם שכונת מרן הב"י היא לומר שיותר יש לסמוך על בעלי הפסק כיון שרש"י עצמו לא כוון להלכה ולמעשה ואין זה חסרון כבוד לרש"י חלילה וראיה מדאמר ר' יוחנן בפרק

יש נוחלין לא תעבדון עובדא עד דאמינא לכו הלכה למעשה וכו' אבל הרי"ף והרמב"ם ושאר מחברים כתבו ההלכות הלכה למעשה ומסרום יפה לצבור להורות משפט כתוב ואם כותב רש"י בפירוש לענין פסק כמו באיסור והיתר שלפעמים פוסק הדין בפירוש אז ודאי סברתו היא נחשבת כאחד מהגדולים:

ו

רש"י ורבו לא היה לפניהם בתדירות הש"ס ירושלמי ולכן בשבת דף צ"ב ע"א ד"ה שכן משא בני קהת כשהביאו דברי הירושלמי כתבו שכן אמר רב האי שמפורש בירושלמי וכן שם בדף ל"ב ע"א (בד"ה הריני נוטל נשמתכם) הביא בשם המדרש רבה שהיא אבדה חלתו של עולם ולא הביא זה בשם הירושלמי וכן התוספתא לא היתה לפניו בכל עת ולכן בשבת י"ז א' בד"ה הניחא למ"ד כתב לא ידענא היכא והוא תוספתא במכשירין פ"ב כמ"ש התוס' שם כך כתב החוקר ר"י רייפמאן ז"ל בספר כנסת הגדולה החדש בח"ג בצד 91 אות ד' עי"ש ולקמן בסי' ט"ז אות ח"ן כתבתי דאיכא למישדי נרגא במ"ש מההיא דדף צ"ג שכן דרך המחברים בכיוצא לזה עי"ש ואמנם בלאו הכי אין דברי הסופר יצ"ו נראין לענ"ד שהרי מדבריו נראה דמודה דהמדרש רבה היה לפני רש"י ותיקשי ליה אם לא ראה הירושלמי לפי שלא היה לפניו למה לא הביא מהמדרש במדרש רבה סוף פרשה ד' שנאמר שם בסיגנון דברי הירושלמי כיעי"ש אבל האמת נראה דלפני רש"י היתה הגירסא בירושלמי כמו שהיא לפנינו שלא הוזכר שם ממה ששנינו במשנתינו אלא ימין ושמאל אבל חיק וכתף לא נאמרו לא בירושלמי ולא בהמדרש ורש"י כתב בתחלה דימין ושמאל וחיק אורח ארעא הוא ולא בעי קרא אלא לכתף בכתף ישאו ואע"ג דמהירוש' והמדרש מצינן למילף ימין ושמאל בכל זאת כיון דלגבי חיק לית לן ילפותא וצריכים אנו לומר דלא בעי קרא משום דאורח ארעא הוא כל שכן שיש לנו לומר דימין ושמאל לא בעי קרא דאורח ארעא טפי הוא אמנם רב האי העיד שבירושלמי הוזכר ימין ושמאל וחיק ג"כ ואם כן הרי למדנו כולם מקרא ולאו משום דאורח ארעא הוא ולכן הוצרך שפיר להביא בשם רב האי שהוא גירסא חדשה לא שיערוה רש"י ורבו כנ"ל פשוט ונזדמן לידי מכ"ע כבוד הלבנון שנת שלש עשרה צד 18 וראיתי מאמר אחד (עד מכיח) ובו מציין מקומות הרבה שרש"י במסכת תמורה מזכיר את הירו' והם בדף ו' ד"ה הג' לישנא אחרינא וכו' ודף ט' בלישנא אחרינא ירושלמי גרסינן לה וכן בדף י' לישנא אחרינא ירושלמי ובדף י"א ע"ב ברש"י ד"ה ל"א ובדף י"ג בסופו ברש"י תבעי וכו' ובדף י"ט ובדף כ' ע"א ובדף כ"א ובדף כ"ג ע"א וע"ב ובדף כ"ד ובדף כ"ו ובע"ב שם ובדף ז"ך ובדף ל' ובדף ל"א ובדף

ל"ב ובכריתות דף ד' ד"ה אבל דחולין ומכל זה עד מוכיח ונאמן על מציאות ירו' לסדר קדשים וכו' וחתים עלה יצחק מרגליות:

וראיתי בכנסת הגדולה הנ"ל בח"ד שנדפס עתה בהערות מהחוקר הגדול הרב שלמה באבער יצ"ו בצד 90 אות ז"ך שהביא דברי הסופר שבכנה"ג ח"ג הנ"ל וכתב שכדבריו כתב בס' מבוא הירושלמי דף קל"ב ע"ב והרב שמשון בלאך בהערות לתולדות רש"י הערה ירו' אמנם הרב הגדול החוקר המהולל מוהר"א ווייס בתולדות רש"י שלו צד 10 לא הסכים לזה וכתב דרש"י השתמש בהירושלמי כראוי ולא נשעה בדברי הבל לומר כי לא היה לפניו הש"ס ירושלמי יען שבקצת מקומות מפרש איזה דבר ונעלם ממנו הירושלמי שם או במקום אחר או מפני שמביא בשם אחרים או רבותיו שמצאו כן בירושלמי שבת צ"ג ברכות ל"ב ולא אמר שמצאו הוא עצמו בירוש' ואין לך משפט מעוקל גדול מזה וכו' וכו' עי"ש עכ"ד הרש"ב נ"י ענג גדול היה לי אם היה בידי ס' הרב מוהרא"ו הנ"ל לראות מה השיב על ההוכחות שמדברי רש"י ברכות ושבת הנ"ל ועל ההוכחה ממה שהביא מהמדרש ולא מהירושלמי במקומו השיב הרש"ב נ"י שם כי גם בעל הערוך מצינו לו שהביא מאמרים מב"ר ועיקר מקומם הוא בירוש' כי הירוש' לא היה כ"כ מצוי והמדרש היה מצוי ביד רבים והגאון מוהר"ץ חיות באגרת בקורת דף ו' ע"ב הביא כי הרמב"ם בג' מקומות הביא בשם ב"ר מה שנמצא אצלינו בש"ס בבלי ככתבם וכלשונם ועל ההוכחה שגם התוספתא לא היתה בתמידות לפני רש"י ממ"ש ממ"ש בשבת דף י"ז וכו' הוסיף כי שם בדף ט"ז ע"ב הניחא למ"ד לא לכל טומאות אמרו פירש"י לא ידענא היכא והוא בתוספתא דכלים פ"א רק המקור נעלם מעין הבדולח לפי שעה ורש"י נשתמש הרבה בתוספתא עכ"ד משיב דברים נכוחים ועיין מה שהבאתי עוד לעיל בסי' ה' אות טו"ב ולקמן סי' ט"ז אות ס' הבאתי דזימנין כותב רש"י כדילפינן במס' פלונית ואין כונתו על הש"ס דילן אלא על הש"ס ירושלמי באותו מקום:

יא

רש"י באיזה מקומות בפירושו על התורה ובפירושו על הש"ס כותב על איזה דבר לא ידעתי פירושו או כיוצא ללשון זה ונלאו המפרשים לירד לכונתו מאי בעי בזה שאם לא ידע ישתוק על כן כל איש לדרכו פנה להבין אמרי בינה ולי נראה פשוט שלא כוון לשום כוונה עמוקה כי אם לקיים דברי התנא על מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומודיע בזה צערו לרבים ושיתנו אחרים לב להבין הדבר כי מרוב ענותנותו וצדקתו אומר בדעתו שאם הוא לא ידע אחרים ידעו ויבינו הדבר על בוריו ומוכרח לומר כן אחרי שבמקומות הרבה מצינו שכותב כן הן בפירושו על התורה והן בפירושו על הש"ס אשר רחוק להמציא

בכל המקומות ההם איזו כונה אחרת וכו' כן כתב הרב המעלות לשלמה בדף צ' וצ"א וציין כמה מקומות בפירושו על התורה ועל הש"ס ושמסתמא ימצא עוד רבות כאלה בש"ס ואלה המקומות אשר ציין א) ברכות כ"ה ע"ב ד"ה מאן שמעת ב) שבת פ"ט ע"ב ד"ה שפרו ורבו ג) שם ק"ה ע"ב ד"ה ורמינהי הקורע ד) שם דף קל"ח ע"ב ד"ה זה הקץ ה) סוכה ז"ך ע"ב ד"ה שלא תעמיד ו) שם כ"ח ע"א ד"ה שיחת מלאכי השרת ז) מגילה י"ד ע"א ד"ה נבואה ח) ביצה כ"ה ע"ב ד"ה צלף באילנות ט) סוטה י' ע"א ד"ה צדקיהו בעיניו י) סנהדרין מ"ח ע"ב ד"ה והלא הרבה בנים יא) שבועות ט"ז ע"א ד"ה וקידשום יב) נדה ל"א ע"א ד"ה קשה לאשה אלו המקומות שציין הרב ויפה כתב שעוד ימצא בש"ס כן כמו שבאמת בגליון רבינו עקיבא איגר בברכות דף כ"ה ציין עוד מקומות הרבה יותר ויותר כיעויין שם וגם הוא תנא ושייר עיין בעבודה זרה דף ד"ן ע"ב ד"ה אלא שמטרחין אותי ובחולין דף מ"ו ע"ב בד"ה נצרר הדם ובכלל המקומות שציין בגליון הנ"ל הראה שכן כתב גם רשב"ם בפרק ערבי פסחים דף קט"ז ד"ה נצוח וכן מצינו בתוספות עבודה זרה דף מ"ד ד"ה והאמר לכאורה משמע דרבא אמר מלתיה בדוכתא אחריתי ולא נתפרש היכא: **עוד** כתב הרב המעלות לשלמה שמה שהרא"ם לא הקשה על רש"י (במקומות שכתב לא ידעתי וכיוצא) כמו שהקשו המפרשים דמה בא ללמדנו ואם לא ידע שתיקתו יפה וכו' מוכח שמבין שכונתו להודיע צערו ושכן הבינו בכונתו הרבנים מוהר"ש אלמושנינו ומוהר"י קני בפרשת תזריע ושקיל וטרי בדברי מרן מוהרד"ף בס' משכיל לדוד שבאיזה מקומות מפרש כונת רש"י ולא ניחא ליה לומר שכתב כן להודיע צערו ובאיזה מקומות לא כתב שום פירוש בכונת רש"י ובדף צ"ב כתב שמצא שרוב המקומות שציין הוא שכתב רש"י כלשון הזה בש"ס כבר ציינם הרב חוט השני בסי' כ' דף כ"ג ושמוכח להדיא מדבריו שמבין בכונת רש"י כמו שכתב הוא עצמו דהיינו להודיע צערו וכו' אלו תורף דב"ק ולדעתי העניה הצדק אתו כי המעיין בדברי הרב יד מלאכי במערכת הוי"ו (והוינן בה) אות מו"ר יראה מה שהראה בבקיאותו הנפלא שכן ארחות צדיקים רש"י ותוספות בכמה מקומות שציין שם וכן הרשב"א והריטב"א בחידושיהם וכן הר"ן ובשיטה מקובצת בשם גאון שכותבים כן על דבר שלא ידעו מקור מקומו טהור לא ידענא היכא אתמר וכיוצא ללשון זה ורחוק לומר שכל הנביאים הנ"ל כוונו בזה איזו כונה עמוקה ואין מקרא יוצא מידי פשוטו ואין לנו אלא דברים כפשטם ותו לא מידי:

יב

רש"י דרכו לפרש ולבאר הסוגיא שלפניו כפי, הפשט אף שמצד הכרח הדין או סוגיא אחרת בתלמוד הפירוש שהוא מפרש אינו כן עם כל זה אם הפירוש שהוא מפרש הוא

הנראה כפי הפשט באותה הברייתא אינו חושש לפירושו כי אם כפי הפירוש הנראה מוכרח מלשון הברייתא עצמה ובתנאי שלא נצטרך לאותו הענין בנדון שלפנינו ואינו מעלה ולא מוריד בסוגיא שלפנינו בין יהיה האמת כדבריו או לא כך כתב מוהרלב"ח בתשו' סי' מ"ה והביא דבריו הרב המעלות לשלמה בדף צ"ב ע"א העתקתיו שלפי הנראה הוא כלל גדול ליישב דברי רש"י באיזה מקומות:

יג

רבינו עובדיא דרכו לכתוב פסק הלכה אף במחלוקת יחיד ורבים ואינו סומך על הכלל דהלכה כרבים עיין לעיל בסי' ה' אות י"ט:

סימן ט

כללי התוספות.

א

התוספות דרכם בכמה מקומות להעתיק דברי רש"י לבד בלי שום הוספה על דבריו פעמים בהזכרת שמו וזימנין בלי הזכרת שמו כן הוכיח במישור הרב מוהר"ץ הירש חיות בריש מסכת ביצה עי"ש ובמכתב לחזקיהו דף מ"ה ע"ג וק"ז ע"ג והוא כלל נכון ליישב כמה מקומות שנתקשו בהם המפרשים בכיוצא בזה דמה באו התוס' לחדש ונכנסים בעובי הקורה ומוציאים דברי התוס' מפשוטם משום יתובי דעתא וזימנין מעיילי פילא וכו' ואינו מן הצורך כלל ועיין תוס' מגילה דף ו' ד"ה הא לענין והקשה הרב מלאכת שלמה שם דמה חדשו התוס' ותירץ דאיכא בינייהו אם היו יודעים שצריך לעבר עי"ש עיניך הרואות דנדחק בכונתם דלעד"ן דלא כוונו התוס' לשלול אם היו יודעים דא"כ היה להם לומר אם לא היו יודעים אלא אורחא דמילתא ודאי הכי הוא דלפי שאין יודעים שצריכים לעבר קורין בראשון וגם לישנא דמתני' קראו וכו' ונתעברה השנה מוכיח דבזמן הקריאה לא הוו ידעי וכי דייקינן הא לענין סדר פרשיות זה וזה שוין בהכי הוא כמובן. והוא נר"ו מכח הקושי דמה חידשו התוספות הוזקק לידחק להמציא נפקותא ואינו מן הצורך כאמור:

ואחר זמן רב מלאתי בשיטה מקובצת לכתובות על דף מ"ו ע"ב (בסוף ד"ה ואימא ה"מ קטנה) שכתב שאין דרך התוס' לפרש כפירש"י ואין מזכירין שמו ומפני זה נדחק בפירוש דברי התוס' עי"ש וצ"ע דממ"ש בחי' מוהרצה"ח ומכתב לחזקיהו הנ"ל מתבאר להיפך ועיין עוד תוס' ברכות דף מ"ז ע"א ד"ה אמן יתומה שקושייתם ותירוצם הם כדברי

רש"י שם ולא הזכירו דברי רש"י וכן בסוכה דף נ"א בההיא דביהכ"נ של אלכסנדריה של מצרים עי"ש:

ב

התוספות כשמתרצים שני תירוצים כאיזה מהם אית לן למינקט הרב יד מלאכי בכללי התוס' אות ד"ך הביא מחלוקת בזה ועיין מכתב לחזקיהו דף ט"ף ע"ד ודף צ' ע"ד ועיין להרבנים סמיכה לחיים דף ע"ט ע"ד צפיחת בדבש דף קי"ב ע"ג אור לי דף צ"ד ע"ג כל החיים דף כ"ח אות י"א ומה שציין למ"ש מנ"ר בספר משא חיים (ולא הראה מקומו) לפי הנראה הוא מ"ש בסי' סח"ר דף ס"ה ע"ג עי"ש וספרי דבי רב די רשים הרב מקנה אברהם דף ס' ע"ד לא שכיחי גבאי ומרוצת הלשון מורה דשברי דהעיקר כתירוץ ראשון שבתוספות והמסתכל בגוף דברי רבנן קדישי הנ"ל יראה כי מה שתפסתי בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות ק"ו דנקטינן דתירוץ שני עיקר עי"ש הן עתה כמעט שעברתי בדברי רבנן קדישי הנ"ל ראיתי שאין הדבר פשוט כל כך כמו שיראה הרואה דכמעט נהפוך הוא וע"ע חיים ביד סי' ק"ה ומדברי הרב"ח יו"ד סי' ש"ה ס"י נראה דאין בדבר זה הכרע ועיין תוס' שבועות דף ל' ד"ה למישרי ליה תיגריה וכו' אי נמי וכו' ומפסקי תוס' שם מתברר למעיין דנקטי כהאי נמי וכן בהרא"ש וק"פ הרא"ש שם עי"ש:

ג

תוספת כשמתרצים שני תירוצים במקום אחד ובמקום אחר לא כתבו כי אם התירוץ הראשון לכולי עלמא התירוץ הראשון הוא העיקר סמיכה לחיים דף ע"ט ע"ד וכן הדבר בהפוכו אם לא הביאו במקום אחר כי אם התירוץ השני הוא העיקר לכ"ע מכתב לחזקיהו דף ט"ף ע"ד אור לי סי' צ"ו:

ד

תוספות כשמתרצים שני תירוצים בשתי מקומות והתירוץ ראשון שבמקום אחד הוא תירוץ שני במקום אחר אין בזה הכרע איזה מהם עיקר מרן החבי"ף בספר משא חיים ס"ה ע"ג ומילי דסברא נינהו וכיוצא לזה אמור רבנן בכללא דאיפוך עיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת האל"ף אות פ':

ה

תוספות כשמתרצים שני תירוצים עד כאן לא נחלקו י הפוסקים איזה מהם הוא העיקר אלא בסברות דידהו שכותבים דרך שקלא וטריא אבל אם הוא בשינוי וחילוף גירסאות דמספקא להו הי מינייהו עיקר (מר קעסיק על דברי התוס' ברכות דף ה' ד"ה ההוא

צדוקי וכו' ואי גרסי' הכא ע"ש וכו' ובע"ז ד' ד' ד"ה ש"מ נקטו בהיפך עי"ש) אין לנו כח להכריע ואין לנו לסמוך עמ"ש ואי גרסי' וכו' דדילמא לא היה הגירסא כן מרן החבי"ף בספר משא חיים דף ס"ה ע"ג:

ו

תוספות כשמתרצים שני תירוצים ובפסקי תוספות נקטו התירוץ הראשון הוא העיקר לכ"ע כ"כ הרב צפיחת בדבש דף קי"ב ע"ג ועיין אור לי סי' צ"ו שכ' דאין מפסקי התוס' הכרח לפימ"ש מרן חיד"א דהפסקי תוספות אינם מהתוס' עצמם אלא חכם אחר חיברם וזימנין דהני מילי בתוס' עם הפסקי סתראי נינהו עי"ש:

ז

תוספות דמעילה לאו היינו תוספות דשאר מסכתות רובא דש"ס אלא רבנים אחרים המה כן כתב הרב חינא וחסדא בח"א דף ז' ע"ד וציין להרב יד מלאכי בכללי התוס' אות כ' וכ"ב ולא ראיתי שכתב כן בפרטות על תוס' דמעילה רק כתב שם דרך כלל דתוספות דמסכתות גדולות הם עיקר נגד תוס' דמס' קטנות ושיש קבלה דממס"ג הם מר"א מטו"ך עי"ש דמשמע דשל מס' קטנות הם מרב אחר ועיין בפיה"מ תפארת ישראל פ"ה דמס' מעילה מ"ד שתמה ע"ד התוס' דשם ממ"ש התוס' בעצמם בסוכה וכו' עי"ש דש"מ דס"ל דרועה אחד אמרם:

ותוס' דמס' ע"ז כתב מרן חיד"א בשם הגדולים מערכת ספרים באות התי"ו (ס"ק ל') בשם רבינו בצלאל בשט"מ לחולין כ' שהם לרבינו פרץ וממה שסיים ע"ז וז"ל ומוהרש"ל בישו"ש יבמות פ"ד סי' ל"ד כתב שתוס' ממסכתות גדולות הם תוס' טו"ך עכ"ל היה נלע"ד דכונתו דרש"ל חולק ארב"ץ דודאי מסכת ע"ז בכלל מסכתות גדולות תחשב אלא שראיתי להרב משק ביתי במערכת האל"ף אות מ' דנקיט כן בפשיטות ונראה מדבריו דרצונו ליישב בזה סתירת דברי התוס' דב"ק ודע"ז עי"ש ולדברינו אינו מתיישב לפי דברי רש"ל וק"ל:

ותוס' למס' יומא הם להרב מוהר"ם מראטנבורג כן כתב מרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים (עיין שם במוהר"ם מרוטנבורג בד"ה תוספות יומא) בשם הרבנים מוהרימ"ט ויד אהרן וכ"כ הרב יד מלאכי בכללי התוספות אות י"א בשם הרבנים לחם שמים על המשניות בדף ד' ע"א ושיירי כנה"ג יו"ד סי' קמ"א הגב"י אות ס"ד וכ"כ בברכי יוסף א"ח סי' כ"ה אות א' ומתבאר שם דכתוס' יומא נקטינן נגד דברי התוס' שממסכתות אחרות (מר קעסיק בדברי תוס' דמגילה) לפי שהם ממוהר"ם שהוא בתרא וכבר ראה דברי הראשונים וכו' עי"ש ודבר זה נעלם מהרב מלא הרועים במערכת ישיבה בעזרה

אות א' שהקשה דברי התוס' דזבחים ממ"ש הם עצמם ביומא עי"ש. והרב יד מלאכי עם שבכללי התוס' הנ"ל ידע דבר זה מ"מ בגוף הספר במערכת האל"ף אות כ"ה נעלם ממנו והקשה דברי התוס' אהדדי כמו שהבאתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת האל"ף אות ש"א ועיין בשדי חמד ח"ב בחלק הכללים במערכת הטי"ת אות ל' (בד"ה ועם שלא ובד"ה אבל באמת) שהבאתי כמה רבנים שהקשו דברי התוספות דיומא אדברי התוספות פסחים ולא ראו מה שכתב רבינו מוהרימ"ט דהתוספות דיומא הם למוהר"ם:

ח

פסקי תוספות יש מבוכה בדברי רבני האחרונים מי חברם הרב דברי אמת כתב שחברם הרא"ש והרב יעב"ץ בספר משנה לחם כתב שחברם רבינו הטור ומרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת ספרים באות הפ"ה כתב שלא ידע שרש לדברים אלו ושהרב מוהר"י הלוי מסופק אם חברום בעלי התוס' עצמם או רב אחר עשאם וכתב דזימנין טובא דמשכחת חידושים בפסקי תוספות דליתנהו בתוספות דקמן והטעם שפסקי תוספות של המסכתא ההיא נתחברו על תוספות שאנץ וכיוצא והתוספות שלפנינו הם תוספות טו"ך וכיוצא באופן שאינם פסקי תוספות שלפנינו וכתב כן בפרטות על פסקי תוספות דמסכת סוטה ושוב אינה ה' לידו תוספות כתיבת יד למסכת סוטה והגם שהם חסרים ומוטעים ראה שפסקי תוספות שבידינו בדפוס נתחברו עליהם ומרן החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"א סי' מ"ט דף פ"ג סוף ע"א רמז מחלוקת זו והכריח משיטת הרב מוהרימ"ט (בענינא דאיירי ביה) שאינם לא מהרא"ש ולא מהטור:

והרב משק ביתי בכללי הפוסקים בדף י"ב אות כ"ט כ' שהרב שדה הארץ ח"א בפרשת יתרו דף קי"ז ע"ב כתב כללא בידן מהרב כנסת הגדולה דלא מקשינן מתוספות לפסקי תוספות ולא ידע איה מקום דברי הכנסת הגדולה והרב המגיה הביא דברי מרן חיד"א בשם הגדולים הנ"ל וכתב אולם הרואה יראה לרבני האחרונים בכמה דוכתי דלא שמיע להו האי כללא וציין מוהרי"ל (שם כתוב בס' ו"י ולא ידעתי פירושו) במציעא דף קי"א ע"א לשון לימודים יו"ד סי' ג"ן דף מ' ע"ב מגילת ספר לאוין דף ס"ד סוף ע"ג ובליקוטים של מר בריה דרב מגן שאול בסי' ב' דף מ' ע"ג ואהלי יהודה בדרשותיו דף ל"ה ע"ב וכתב וכאלה רבים בספרן של צדיקים וכתב שמדברי הרב כנסת הגדולה בספר בעי חיי יו"ד סימן ק"ז דף קי"א ריש ע"א נראה לכאורה שהם מהתוס' עצמם וציין לספר שיח יצחק לחגיגה דף פ"ד ע"ג וכתב שמדברי הרב לשון לימודים הנ"ל נראה שהם מרב אחר ובשם הרב אהלי יהודה בדף ל"ב ריש ע"א ובחידושיו לשבועות דף מ"ז ע"ד כתב קבלה בידינו דעשאם הרא"ש ועל פי קבלה זו הקשה על דברי הרא"ש בתשובה מפסקי התוס' וציין

לעיין בזה בחקרי לב יו"ד ח"א סי' ר"ו דף רפ"ח ע"ג ורפ"ט ע"ב ובח"ג סי' צ"ב דף צ"ז ע"ג והרב ויקרא אברהם בקונטרס זה הכלל בדף קי"ט אות ל' כתב בשם מרן חיד"א בספר יוסף אומץ דעל הרוב אחד מהראשונים חבר פסקי תוספות והרב חינא וחסדא בדף ט"ל ע"ד כתב בשם מרן מוהריט"א בספר הלכות יום טוב דף קנ"ז ע"ד שהם מרב אחר ועיין במה שכתבתי בקונטרס פאת השדי לחלק אסיפת דינים במערכת בית הכנסת אות ו' על דברי הגאון שואל ומשיב במהדורא קמא חלק ג' סי' ע"ג:

וכתב מרן חיד"א בברכי יוסף א"ח סי' רצ"א אות ז' שכשם שחיבור התוספות ליומא אינו ממחבר תוספות דשאר מסכתות (כמו שכתבתי באות הקודמת) מסתמא כן הוא גם בפסקי תוס' שמחבר פסקי תוספות דיומא אינו המחבר פסקי תוספות דשאר מסכתות ויישב בזה מה שהקשה הרב יד אהרן עי"ש:

ט

תוס' ישנים למס' יומא מתבאר מתוך דברי מרן חיד"א במחזיק ברכה א"ח סי' חנ"ק אות ד' בצירוף דבריו שבשם הגדולים במערכת גדולים (באות מוהר"ר יוסף מיטראני) שלא נדפסו עד סמוך לשנת ת"ף ומזה נדע שלא להשיג על איזה מחברים מדברי התוס' ישנים אלא על אשר היו אחר הזמן הנ"ל וא"כ אין לתמוה על הרב מג"א אם לא הזכיר את דברי התוס' ישנים הנ"ל ודבר זה נעלם מידידי הגאון מוהרש"ך יצ"ו בספרו בנין שלמה בתשובה סי' ח' ד"ה שוב ראיתי עי"ש:

י

ר"ת ותוס' כח אחד נינהו מוהריק"ו שרש ב"ן אבל הרשד"ם אא"ע סי' קכ"ז כתב דשתי כחות נינהו ועיין במוהרמ"ף סי' כ"ה ומשפטי שמ"ו סי' קכ"ו כ"כ מרן החביי"ב בכללי הקי"ל אות ז"ן וכ"כ בכללי הפוס' אות כ"ב ה"ד הרב יד מלאכי אות ז"ך מכללין וס' מוהרמ"ף ומש"ש אמ"א לראות סברתם ולפי הנראה ס"ל כמוהריק"ו הנ"ל והוא ממ"ש בשו"ת בעי חיי ח"מ ח"א סימן ז"ן דף מ"ה ע"ב ומהמקובל אצלינו דאדני התוס' הוטבעו בס' ר"י ור"ת כמו שנראה מדברי מוהר"ם מפדוה סי' כ"ה ומש"ש סימן קכ"ו ואף למה שנראה מהרשד"ם אה"ע קכ"ז דר"ת לחוד ותוס' לחוד אם איתא דר"ת פליג על ר"ח היו התוס' מזכירים סברתו עכ"ל נראה דהרמ"ף ומש"ש פליגי על מוהרשד"ם וממ"ש בכנה"ג יו"ד סי' ה"ן הגב"י אות מ"ז ה"ד ביד מלאכי אות ח' נראה קצת דהוו שתי כחות אלא דאמ"א לראות ד"ק בגופן שלהם ועי"ש עוד באות ך' בשם הג' רש"ל בהקדמת יש"ש קמ"א כשהתוס' סותרים דבריהם ממקום למקום:

סימן י

כללי הרמב"ן הרשב"א הריטב"א בעל העיטור בעל התרומות.

א

הרמב"ן חי' בתרא להרמב"ן יש שחשבו שהוא להרשב"א כהמכונות להרמב"ן שהם מהרשב"א ומרן חיד"א בברכי יוסף יו"ד סי' רמ"ח אות א' דף כ"ג ע"ד כ' שאינם אלא להרמב"ן עי"ש והרב מטה אהרן ח"ב ד' הר"ן ע"ד כתב דכן הוא האמת ונמצא בידו שיטת הרשב"א לבתרא בכתיבת יד ומביא דברי הרמב"ן הנדפס בארבעה שיטות עי"ש ועיין בשם הגדולים באות המ"ם (במערכת גדולים הרמב"ן וציין שם למ"ש במע' השי"ן ולא יכלתי לראות דב"ק כי בס' שה"ג שלי חסר שמה) ועיין משק ביתי בכללי הפוסקים אות למ"ד ומדברי הרב מוהר"ש בן חסון בספר משפטים ישרים הובא בפתח הדביר ח"ג בהשמטות לסי' ק"ן מתברר יפה דס"ל שהם מהרמב"ן שא נא עיניך וראה שם בד' ש"א ע"ב וכן פשיטא ליה להרב שונה הלכות בח"ב דף י"ג ע"ג ד"ה שו"ב:

וחידושי הרשב"א כתובות הנד"מ אינם חידושי הרשב"א כי אם חי' הרמב"ן כנראה מהשיטה מקובצת וכו' ברכי יוסף אה"ע סי' ט' אות ד' ד"ה והשתא וכ"כ ביעיר אזן מערכת ה"ה אות ו' וז"ל והרמב"ן בחי' על דף י"ב (ממס' כתובות) ונדפסו במיץ על שם הרשב"א וכן כתב שם במערכת המ"ם אות ט"ן וכן כתב בשם הגדולים באות המ"ם (הרמב"ן) והגאון מסלאנים בשו"ת עדות ביהוסף סי' כ"ט ענף יו"ד (דף צ"ג ע"ב בד"ה והנה) הכריע דעת הרשב"א עפ"י דבריו שבחי' למס' כתובות דף ס' (בדין מת נכרי אם אסור בהנאה) ומזה תמה על מרן הב"י שהחליט בדעת הרשב"א בתשו' לאסור עי"ש ואין בידי ס' חידושי הרשב"א לכתובות לראות אם מ"ש בשמו הוא בס' הנדפס במיץ על שם הרשב"א כנז"ל שאם כן הוא אזלא תמיהתו כמובן ובאמת שמה שכתב הרב עדות ביהוסף בשם הרשב"א בחי' לכתובות הנז"ל שכתב בזה"ל וכ"ז בבשר מן החי אבל במת אסור הוא בהנאה ומעגלה ערופה גמרינן בג"ש וכו' ומיהו בכותי איני יודע בו איסור דהא ממרים גמרינן ובמס' שבת יש ראיה להיתר עכ"ל קרובים הדברים למה שכתב הרב משל"מ בפי"ד מהלכות אבל דין כ"א (בד"ה והנה חפשתי) בשם חי' הרמב"ן לכתובות בפרק אעפ"י ולפיהן הוצרך לומר דהרמב"ן מספקא ליה אם דוקא במת ישראל אסור או אפי' במת נכרי אסור מן התורה (שכתב וז"ל שוב ראיתי להרמב"ן בחידושיו בפרק אעפ"י שכתב א"ל ומיהו בנכרי אינו יודע בו איסור דהא ממרים גמרינן וצ"ע עכ"ל) הנך רואה הכל שפה אחת רק שיש שינוי קצת שכאן מסייע וצ"ע ושם נשמט תיבת וצ"ע

וגם הסיום של ובמס' שבת וכו' ליתיה במ"ש המשל"מ בשם הרמב"ן בחידושיו ויוכל להיות שנשמט בדפוס שלפניו ומצאתי למרן חיד"א בספר ברכ"י יו"ד סי' שמ"ט אות א' (בד"ה ולא אכחד) שאחר שכתב בשם הרב משל"מ דבירושלמי פרק י' מבואר דמת נכרי מותר בהנאה כתב וזו היתה כונת הרמב"ן פרק אעפ"י הביא לשונו הרב ב"ד שכתב ויש ראיה בפרק המצניע להתיר והגם דהרב משל"מ הביא דברי הרמב"ן פרק אעפ"י והושמט שם סיום זה שכתב הרב בית דוד נוסחת הרב ב"ד בהרמב"ן עיקר וכן הביא לשון הרמב"ן מוהר"ש בן הרשב"ץ בתשובותיו סי' תקי"ח וביאר דהרמב"ן כיוון להירושלמי הנ"ל עכ"ל הנה מתבאר שהדברים שבחי' כתובות הנ"ל הם להרמב"ן כמו שמעידים ע"ז הרבנים מוהר"ש וב"ד וברכ"י הנ"ל ובשיורי ברכה שם כתב שחידושי הרמב"ן לכתובות הם בדפוס רק שנדפסו במיץ על שם הרשב"א ובכן דברי העדות ביהוסף הנ"ל תמוהים וכן ראיתי אחר זמ"ר לידידי הגאון בע"ס עמודי אש יצ"ו בדף פ"ט ע"ג שהשיגו בזה דלא ידע דהחידושים לכתובות הם להרמב"ן וכן כתב הרב המגיה לספר ישרי לב יצ"ו בדף צ"ד אות ד' ליישב בזה

מה שהקשה הרב מוהריצ"א בספר יד ימין בדף מ"ח ע"ד:

ב

הרשב"א כשסותר דבריו מחידושיו לתורת הבית עבדינן עיקר מ"ש בתורת הבית לפי מ"ש הרב מוהרימ"ט בח"מ סי' ז' דכל פוסק שעשה חיבור כולל לעולם יש לתפוס דברי החיבור עיקר כ"כ הרב יד דוד בסי' ק"י דף קנ"ג ע"א (ד"ה איברא) עי"ש וכן נלע"ד מדברי מרן הב"י יו"ד סי' פ"ז (ד"ה חלב הנמצא) שכתב וז"ל והרשב"א אעפ"י שכתב בחידושיו שנראין דברי ר"ת בתורת הבית כתב מותר דאינו אלא כפירשא עכ"ל וכן נראה מדברי הרב חיי אדם בהלכות פסח בנשמת אדם סי' י'. ועיין בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת הגימל אות ה"ן (בד"ה ולענין קנינו של נכרי) שכתבתי קצת בזה וידי"ן הרב מוהרש"ק בספר מלאכת שלמה בחי' לחולין דף ג"ן ע"ב כתב מסברא דנפשיה דחזר בו בתורת הבית ממ"ש בחידושיו לחולין עי"ש. ומצאתי להרב כנסת הגדולה יו"ד סי' צ"ט הגב"י אות ב' שאחר שכתב סברת הרשב"א בחידושיו לחולין ושבתורת הבית לא כתב כן וכמו שהביא בשמו מרן הב"י סיים ואמר ואולי בתורת הבית חזר בו ממ"ש בחידושיו וכונתו שמפני זה הביא מרן הב"י מ"ש בתורת הבית אף שהוא היפך מ"ש בחידושין לפי שס' תורת הבית חברו באחרונה הוא עיקר דעתו נגד החידושין (ועיין לקמן בד"ה אחר זמן):

ואם סותר דבריו מתשובה לתורת הבית מתבאר מדברי הרב פרי מגדים ביו"ד סי' ס"ח במשבצות סוף סק"ו שדבריו שבתשובה
הם עיקר לתורת הבית שהתשובות חבר באחרונה ועיין לקמן בסמוך:
וכשסותר מ"ש בתשו' למ"ש בפסקים העיקר הוא מ"ש בתשו' כ"כ הרב דרכי נועם הביא דבריו הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות פ"ד ואמ"א וצריך לעיין במה שרשמתי בסי' ה' אות י"ד ועיין להרב פ"ת אה"ע סי' קכ"ז ס"ק ז' מ"ש בשם הרבנים ג"פ ובית מאיר ואין ס' בי"מ מצוי אצלי לראות דב"ק אם בכל מקום שסותר סובר דהעיקר כהתשובה או דוקא באותו דין. ובשו"ת פרת יוסף הנד"מ להג' מסלאנים בסי' מ"ט (ד"ה אחרי כתבי) כתב על סתירת דברי הרשב"א בחידושיו עם התשו' וכבר ידוע דדבריו שבתשו' עיקר. והשיג עפי"ז על הגאונים לש"ד ורעק"א עי"ש שלא זכר שדעת הג"פ הנ"ל הוא בהיפך דדברי החידושים עיקר ובשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' מ"ה כתב אע"ג דבס' מוהרי"ל וכו' מ"מ בתשו' מוהרי"ל וכו' ובודאי התשו' הם עיקר וכ"כ מוהרי"ל עצמו בסי' ע"ו דהתשו' הם עיקר כיון שפסקו כן הללמ"ע ע"כ והפרמ"ג בסי' תרמ"ט סק"ך בא"ח כ' דהרשב"א חזר בתשו' ממ"ש כשיטה לסוכה (עיין לקמן אות ו') וביד מלאכי אות רל"א (בסוד"ה ברם) כתב בסתירת דברי הרשב"א מחידושיו בפרק או"ב לתוה"ב וחידושין בשאר מסכתות וכיון דלא מצינן למיקם אדעתיה הי מנייהו דאחרייתא סמי חדא וכו' עי"ש ולפי מש"ל הדבר פשוט דהעיקר מ"ש בתוה"ב ובשונה הלכות ח"ב דף י"א ע"ג בסתירת דברי הרשב"א בחידושיו לקידושין ובשתי תשו' לשתי תשו' אחרות כ' סמי תרתי מקמי תלת עי"ש שלא הזכיר להכריע משום מ"ש בחידושיו נראה דלא ברירא ליה אמאי סמכינן טפי, ובקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות צ"ג (בד"ה וראיתי) כתבתי קצת בכלל זה וכתבתי דנ"ל דעד כאן לא נחלקו כהי מנייהו נקטינן אלא כשהסתירה מפורשת אבל כל כמה דמצינן לאשווויי מילי דמר אהדדי אף ע"י הדחק טפי עדיף לן עי"ש ועתה ראיתי למרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' קצ"ח אות ח' (בד"ה איברא) שבמאי דעסיק שם בסתירת דברי הרשב"א בחי' לחולין עמ"ש בתשו' כתב דהרב ב"ח פסק כדבריו שבתשו' וכבר ידוע מ"ש האחרונים כשהרא"ש נמצאו לו תשובות היפך מ"ש בפסקיו נקבצו דיות והכא אפשר דכ"ע מודו דמ"ש הרשב"א יותר עיקר מהפירושים דאין החידושים כמו פסקי הרא"ש ותו דהכא אפשר לדחוק בלשון החידושין כאשר יראה המעיין מכח מ"ש בתשו' עכ"ל והני מילי דמר מילי דסברא נינהו ראויים אליו ותמיה לי על רבין חסידא בס' אזן אהרן במערכת ה"ה אות ל"א שהביא בשתיקה מ"ש הרב יעקב דניאל אולמו הוב"ד בספר פחד יצחק במערכת המ"ם דף ק"י סוף ע"ג וקי"א ריש ע"ב בק"ג דכשסותר

הרשב"א מתשו' לשיטתיה שמעינן לשיטתיה ולא זכר שר מכל האמור למעלה דאינו מוסכם לומר כן. ועיין לקמן בסי' י"ד אות ז':

אחר זמן רב השגתי אשלי רבבי החדשים (דפוס רא"ם) והובאה שם הקדמת הגאון פרי מגדים ובסופה כללים בהוראת איסור והיתר ובכלל ט' ראיתי שכתב וז"ל צריך לדעת הפוסקים המפורסמים שחברו ספרים רבים ולפעמים סותרין את עצמם מספר לספר אחר איזה מהם נלך ואבאר קצת. הנה הרשב"א חבר חה"ד על חולין וספר תורת הבית הארוך וספר תורת הבית קצר ושו"ת ופשיטא מחה"ר לתורת הבית ארוך שומעין לתורת הבית ארוך מתורת הבית ארוך לתורת הבית קצר שומעין לתורת הבית קצר כי שם הוא אליבא דהילכתא ואם בתשובה סותר לתורת הבית ארוך או לתורת הבית קצר צ"ע כי בתשובה כמה פעמים כתב שתורת הבית ארוך והקצר חבר מקודם וכן מבואר שם בסי' רע"ג ומכל מקום צריך עיון על איזה מהם נסמוך אפשר תשובה אחת כתב מקודם חבור תורת הבית ארוך והקצר עכ"ל ועיין במה שכתבתי לעיל (בד"ה ואם סותר) ודוק:

ג

הרשב"א ובעל המנהיג אנו אין לנו אלא דברי הרשב"א דרב מובהק הוא כ"כ מרן הב"י בא"ח סי' ס"ו (ד"ה כתב בעל המנהיג) ועיין להרב יד מלאכי בכללי הרשב"א אות ז' והרב משק ביתי אות ל"ב לא זכר את דב"ק (וכשחולק הרשב"א עם הרא"ש עיין לקמן בסי' י"א אות ט') וכשחולק הרשב"א עם הרשב"ם הלכה כהרשב"א דהוא בתרא נגד רשב"ם שו"ת ברכת יוסף חלק ח"מ סי' כ"ג בשם הרב מוהר"י קולון שרש קפ"א כן כתב בספר מגדים חדשים לידידי הרה"ג אבד"ק טעלעפין יצ"ו בכללים שבסוף ספרו כלל זה אות ד':

ד

כשכותבים הפוסקים איזה דין בשם הרשב"א בסתם (שלא כתבו בפירוש שהוא ר"ש בן אברהם) סתמו כפירושו שהוא ר"ש בן אדרת כן כתבתי אני עני בקונטרס אסיפת דינים (אשר בשדי חמד ח"א) במערכת אישות סי' ב' אות א' ד"ה וכתב עוד וכו' עי"ש ועתה ראיתי למרן החבי"ף בהגהותיו (רחמים לחיים) לשו"ת הרשב"א ח"ה סי' רפ"ג שכתב בשם מזה"ג חקרי לב על מ"ש מרן הב"י (בנדון דאיירי ביה עי"ש) בשם שו"ת הרשב"א אינו להרשב"א הידוע אלא לרש"ל בן אברהם עי"ש שהוכרח לומר כן כי היכי דלא ליהוו מילי דהרשב"א סתראי וכתב על דבריו הנה אמת נכון הדבר דשפיר י"ל דתרי הרשב"א הוו ותשו' הלזו שהביא מרן בשם הרשב"א לאו הרשב"א הידוע שהוא ר' המחבר וכמו שכן ראיתי תנא דמסייע ליה להגאון מז"ה נר"ו הוא הקדוש מוה"ר

הגדול מוהר"י איסקאפה בעל ראש יוסף בתשו' סי' א' ד"א ע"ב שכתב כן כדי ליישב בכיוצא בזה דברי הרשב"א דסתרי אהדדי יע"ש ועם שראיתי להרב מטה שמעון בח"מ סי' ק"י הגב"י אות ה' שהשיב על דברי הרב ראש יוסף אלו וכתב וזה לא שמענו ומה גם דהרשב"א דמביא הרב ידוע הוא דהוא הרשב"א בעל התשובות וזולתו לא ידענו כ"א הרשב"א המוזכר בתוס' עכ"ל וכבר השבתי על דבריו בקונטרס הכללים והבאתי שם ראיה מתשו' רבינו המחבר בעצמו הלא היא כתובה לעיל בסי' ר"ט והביאה מרן הב"י ג"כ בא"ח סי' תקט"ו שמביא משם הרשב"א דמונטפליר וכן הביאה הר"ב בש"מ לביצה לדף כ"ה ע"א ועוד ראיות אחרות ואכמ"ל עכ"ל עיין בספר ויען אברהם (הנדפס חדש למר בריה דמרן החבי"ף) מה שכתב רב אחד יצ"ו בדף ט"ל ע"ג והבאתי דבריו בקונטרס אסיפת דינים (אשר בשדי חמד הנ"ל) במערכת גירושין סי' ב' אות ח'. אחר זמן רב כשנתפשטו בעה"י ס' השדי חמד כתב לי רב אחד מידידי יצ"ו על דברתי באסיפת דינים במערכת ברכות סי' ג' אות ו' שנראה שתפסתי שם דהרשב"א שהזכיר בתרומת הדשן הוא רש"ל בן אדרת ומר הוא דאמר דהוא רש"ל בן אברהם והבאתי דבריו בקונטרס פאת השדי בחלק אסיפת דינים במערכת ברכות אות ט"ו:

ה

שיטה למנחות כת"י כתב מרן מלכא רל"ץ בספר מנחה טהורה דף ט"ל ע"ב ד"ה ואני דקבלה בידי דהיא מהרשב"א ועפי"ז עמד מתמיה עמ"ש בשי' הנ"ל בענין דם שבשלו שהוא היפך מ"ש הרשב"א בכ"מ עי"ש ומרן חיד"א בשם הגדולים (עיין הרשב"א) כתב ג"כ שראה בכ"י שיטה למנחות להרשב"א ובספר אוצר הספרים בעמוד פ"ב כתב דנדפס חי' הרשב"א למנחות בשנת תרכ"א. ואולי הוא אשר רמז במנ"ט הנ"ל. ואני מצאתי בשו"ת בגין ציון החדשות דף ט"ו ע"ד שכתב דעתה נדפס שיטה למנחות המיוחסת להרשב"א אך יש ראיה ברורה שאינה להרשב"א ממ"ש בענין דם שבשלו וכו' ובמשנה למלך פי"א מהל' שבת הוזכר שיטה זו בשם לא נודע למי ולא ידעתי מנ"ל לכמה רבנים שהיא מהרשב"א וכ' כן בשם הרב חיד"א עכ"ד ובקונטרס הכללים מערכת העי"ן אות ע' ייחסתי שיטה הנ"ל להרשב"א טרם ראיתי דברי השו"ת בנ"ץ הנ"ל שמספק עלינו הדבר:

וספר משמרת הבית הוא מהרשב"א עצמו כמ"ש בתשו' הרשב"א ח"א סי' רס"ו דלא כמי שכתב דהרשב"א לחוד ובעל משמרת הבית לחוד כ"כ הרב מקנה אברהם בח"א דף ס' ע"ד בשם הרב כנה"ג יו"ד דף ס"ב ע"א (ס' כנה"ג יו"ד שבידי הוא על הלכת מליחה ועיינתי בד' ס"ב ע"א ואצא לחפשי חנם כי לא ראיתי שם דבר זה שכתב להוכיח מתשו' הרשב"א הנ"ל כן רק שם נקיט בפשיטות דמשמרת הבית הוא להרשב"א ותמה עפי"ז

ע"ד רש"ל שהביא שם עי"ש בסי' פ"ט הגהות הטור אות כ"ד ד"ה ודברי) והרב יד מלאכי בכללי הרמב"ן והרשב"א וכו' אות ד' עמד בזה והכריח ג"כ מתשו' הרשב"א הנ"ל וכתב ששוב נדפס ספר קורא הדורות וראה שכבר קדמו בזה עי"ש ולא ראה שגם להרב קורא הדורות כבר קדמו הרב כנה"ג הנ"ל ועוד הביא הרב דברי הרכנה"ג יו"ד סימן קי"ב וקכ"א וסי' כ' שכ' מפורש והרשב"א במשמרת הבית וכו עי"ש ושייר ההיא דסי' פ"ט הנז"ל:

1

הריטב"א חי' מס' סוכה שבתוך שיטות הרשב"א הם מהריטב"א כמו שהזכיר מרן חיד"א בשם הגדולים (במערכת גדולים באות הריטב"א) ולא כמו שייחסוהו קצת מרנן בתראי ז"ל להרשב"א ז"ל עיין אור לי סי' ל"א אות ג"ן ואות ע"א וכל החיים דף י"ט ע"ג ושם הגדולים מערכת ספרים באות תי"ו (תלמוד בבלי) ועיין להרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות ל"ד ובספר נחלת יעקב להגאון מליסא בחי' לסוכה דף ל"ה מייחסו להרשב"א ותמה עליו בשו"ת שואל ומשיב מהדורא ב' ח"ב סי' ג' ד"ה והנה החריף עי"ש. ועיין בית מאיר ליו"ד סי' רכ"א שכתב ג"כ דחי' סוכה הם להריטב"א והא מילתא לא סיימו קמיה דהגאון פרמ"ג באשל אברהם סי' תרמ"ט סק"ך שכתב דהרשב"א בתשובה חזר בו ממ"ש בחי' לסוכה עי"ש גם הרב טל אורות בדף י"ד ע"ד ובתשובה א"ח דף ו' ע"א ייחסם להרשב"א וכן הרב אבני מלואים בסי' כ"ח ס"ק ס' עי"ש ולפי שאין כל שיטות הרשב"א מצו"א לא אוכל לידע אם הדברים שכתבו בשמו הם בשיטות הנ"ל (וא"כ לאו דברי הרשב"א הוו) או אולי הם חידושי סוכה שנדפסו בפ"ע והם להרשב"א. ואני עני נמשכתי אחר דברי הרב אבני מילואים הנ"ל בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות פ"ו והבאתי סעד למ"ש הרב שער המלך לחלק בדין מלל"ן מדברי תרי אריזותא הרשב"א בחדושיו לסוכה והריטב"א על הלכות נדרים להרמב"ן עי"ש ונדפס בשדי חמד בחלק דברי חכמים סי' מ"ח אך שו"ר דמה שהביא הרב אבני מילואים בשם הרשב"א לסוכה הן הן הדברים כתבם הרב כתב סופר בחא"ח סי' ח"ק דף ק"א סוף ע"ד בשם הריטב"א ושם בדף ק"ב (ד"ה ומתחלה) הוכיח מדברי הרמב"ן והרשב"א בחידושיו ליבמות דף ק"ג דלא סברי כסברת הריטב"א הנ"ל אכן נודע הדבר כי מ"ש הרב אבני מילואים ואשר עני אני נמשכתי אחריו שם אינו מדוקדק כיע"ש ועיין להרבנים מטה אהרן דף י' ע"ג ויד מלאכי בכללי דינים אות פ' והבאתי בקונטרס הכללים אשר בשדי חמד ח"א במערכת האל"ף אות רפ"ב בד"ה ודע. גם הרב מקנה אברהם במהדורא ב' אות רל"ז ייחסם להרשב"א:

ז

הריטב"א אם במקום אחד כותב איזה דבר בשם מורי ובמקום אחר כותב בהיפך בשם רבינו אפשר לומר דמורי לחוד ורבינו לחוד מרן חיד"א בספר יעיר אזן מערכת האל"ף אות ק"ג וכשכותב הריטב"א בשם רבינו אינו מוכרח דהוא על הרשב"א דאפשר שהוא על הרא"ה שגם הוא היה רבו מובהק מרן החבי"ב בבעי חיי ח"מ ח"א דף קל"ו ע"א ובכללי השכנה"ג (שנדפסו בסוף המגינים דפוס זיטאמיר) באות מ"ג כתב וז"ל רבו המורגל סתם בפי ריטב"א הוא הרשב"א מקור ברוך וליתא אלא רבו סתם הוא הרא"ה עכ"ל ודוק וי"ל עמ"ש בבע"ח הנ"ל דף קס"א ע"ג דצידד שם על מ"ש הריטב"א וכן ראיתי דן למורינו הרב אם הוא על הרשב"א או על הרא"ה וסיים דקושטא דמילתא דעל הרא"ה קאמר שרגיל לכנותו ברוב תשו' ושטתיו מוה"ר סתם וכשמזכיר להרשב"א אומר מורי הרשב"א ע"כ ואילו מ"ש בדף קל"ו הנ"ל נראה דיתכן שיכתוב סתם בשם רבינו על הרשב"א ומה בין מוה"ר סתמא לרבינו. גם בכנה"ג יו"ד סי' ק"ס הגהט"ו אות ז' כתב דכשאומר רבינו סתם הוא הרא"ה וכשמזכיר סברת הרשב"א אומר מורי הרשב"א עי"ש וה"ה בספר צפיחת בדבש ס"ד קל"ג ע"א כמדבר על הידוע כתב דכל מקום שמזכיר בשם רבינו או מורי הרב הוא הרשב"א או הרא"ה עי"ש שלא הזכיר דברי מרן החבי"ב הנ"ל ומרן החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"א דף ח"י ע"ב הזכיר דברי הרב מ"ב ודברי כנה"ג ובע"ח דף קס"א הנ"ל וכתב שהאריך בקונטרס הכללים ובספר רו"ח ול"ז לאורו ועי"ש בדף ז"ן ע"ג שכתב דכשכותב הריטב"א בשם רבינו הוא על הרמב"ן כמ"ש במ"א וסיים אלא דלדעת הכנה"ג יו"ד סי' ק"ס נראה דכונתו על הרא"ה ע"כ ראה זה חדש הוא וגם מ"ש בלשון נראה אינו מדוקדק ועי"ש בדף פ"ג ע"ד וק"ל ובספר כל החיים הנד"מ דף י"ט ע"ג אות ז' כתב רבו סתם דמזכיר הריטב"א הוא הרא"ה הרשב"א ח"ה סי' רט"ו (לפי הנראה כונתו להגהותיו כסא רחמים לשו"ת הרשב"א הנ"ל ואמ"א עתה) ועיין נכ"ח דף ח"י וז"ן ופ"ג היכא דכותב מורי הרב או רבינו הוא על הרשב"א או הרא"ה יעי"ש עכ"ל וק"ל מה שי"ל בד"ק ולפי הנראה זה הוא קונטרס הכללים שרמז בנכ"ח אלא שהוא שירים מוצל מאש כנר' ממ"ש בדף כ"ד ע"ב שוב בינותי בספר יד מלאכי בכללי הרשב"א והריטב"א אות ט' שרמז מרן חיד"א בשם הגדולים באות הריטב"א עי"ש מ"ש הג' יד מלאכי בזה וכתב שם דגם הרמ"ה היה רבו והוא היה רבו מובהק ועיין עוד שם הגדולים במערכת גדולים בשם הרא"ה וע"ע בדברי הרב הנמוקי יוסף שהביא מרן הב"י ח"מ סי' ס' בסופו ועיין בחידושי הריטב"א לקידושין דף ס' בד"ה ולענין הלכה וכו' ואמר מורי דנראין דברי ר"ח לפסוק כר"י וכו' ולי מסתבר דליתא לדר"י וכו' וכן קבלתי מפי מורי

רבינו ע"כ. והרב ימי שלמה בדף ס"א ע"א כתב קבלה בידינו בכל מקום אשר ימצא בהריטב"א מזכיר בשם רבינו הגדול הוא על הרמב"ן אלא שכאן שכתב רבינו סתם בלא הגדול אני מסתפק אם איתא לקבלה הנ"ל בהא נמי עכ"ד ואילו ראה דברי הרב כנה"ג ביו"ד סי' ק"ס הנ"ל לא היה מסתפק דודאי אם הקבלה אמת לא נאמרה אלא על רבינו הגדול אבל רבינו יכתוב גם על הרמ"ה ולמאי דעסיק מר (ימי שלמה) שלא תהיה סברת הרשב"א סותרת ממקום למקום גם בלא קבלתו מתיישב שפיר עפ"י דברי הרב כנה"ג דרבינו כותב על הרמ"ה:

והנה לפי מ"ש בבעי חיי שהבאתי בראש אות זו מתבאר דאם נמצא שכותב הריטב"א איזה דבר בשם רבינו לא נוכל לדעת בברור על מי היתה כונתו אם על הרא"ה או על הרשב"א אחרי ששניהם היו רבותיו ואף למ"ש מרן חיד"א בשם הגדולים (באות הריטב"א) שלמד יותר לפני הריטב"א אין סברא לומר דמסתמא אזלינן בתר רובא ואלו מן ההלכות שנאמרו מפי הרא"ה אלא אין בדבר הכרע ולפי זה יש לדקדק עמ"ש בכרכי יוסף א"ח סימן י"ד אות א' וכתב הריטב"א בחי' לגיטין דף מ"ה שכן דעת רבו הרא"ה והרמב"ן ועינינו רואות דהריטב"א לא הזכיר בזה את שם הרא"ה כלל רק כתב וכן דעת רבינו נר"ו וכ"כ בשם רבו הרמב"ן עכ"ל ואחר שהרשב"א והרא"ה הם תלמידי הרמב"ן והריטב"א תלמיד שניהם מנא ליה למרן דמ"ש וכן דעת רבינו כונתו על הרא"ה ולא על הרשב"א וצ"ל דס"ל דאף דשניהם רבותיו לא יכתוב דבר בשם רבינו בסתם כי אם על הרא"ה (דלא כמ"ש מרן החבי"ב בבעי חיי הנ"ל) וכן נראה ממ"ש באות הרא"ה וידוע דהריטב"א כותב רבינו סתם על הרא"ה שהוא רבו מובהק עכ"ל:

ח

חידושי הריטב"א למסכת ב"מ צדד מרן חיד"א אם מהריטב"א האחרון תלמיד הרשב"א או הם להריטב"א הקדמון ונראה מסקנתו דאף דנראה מסוגיית הלשון דאינו מהריטב"א הידוע מ"מ האמת הוא שהם ממנו והם מהד"ק שעשה בילדותו עיין בשם הגדולים במערכת גדולים באות הריטב"א ומשמע מדבריו דבכל שאר חי' הריטב"א שנדפסו והזכירם שם הוא פשוט שרועה אחד אמרם והוא הריטב"א הידוע ורק בחי' ב"מ היה מסופק ומסקנתו שהם ממנו. אך ראיתי להרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות ל"ד שכתב בשם מרן מוהריט"א בספר הלכות יו"ט דף קפ"ט ע"ב דתרי הריטב"א נינהו ואם יקשה בעיניך שדבריו סותרים פקח עיניך וראה אם שניהם מרועה אחד נאמרו וציין שם הגדולים הנ"ל עי"ש וספר הלכות יו"ט הנדפס בפני עצמו אין בידי כי אם הנספח לסוף מסכת בכורות בתלמודים הנד"מ וא"א לכוון הדפים ועיין למרן החבי"ף בספר סמיכה

לחיים דף כ' ע"ד מ"ש על דברי מרן מוהריט"א הנ"ל ועי"ש דף מ"ה ע"ב. שוב אח"ז כמדומה לי מצאתי דברי מרן מוהריט"א עיין בפ"ח דבכורות בסוגייא דהפודה את בנו בתוך שלשים יום דפליגי רב ושמואל עי"ש באות ע"ה (דף צ"ו ע"ב מדפוס ווארשא) ועיין כל החיים הנד"מ דף י"ט ע"ג:

וחידושי הריטב"א למסכת שבת ראיתי למרן החבי"ף בספר כל החיים דף כ"ג ע"ד אות ב' שהאריך להוכיח דחי' הריטב"א הנדפסים אינם מהריטב"א כי אם מהר"ן וכ"כ גם בשם הרבנים שבת של מי ופני מבין ואני ההדיוט רשמתי בקונטרסי בכמה מקומות דברי חידושי מס' שבת הנ"ל וייחסתים להריטב"א טרם ראותי מ"ש בכל החיים הנ"ל עתה נדפס ס' שמחה לאיש להרב הגדול יש"א ברכה יצ"ו ושם בחא"ח סי' ג' דף ה' ע"א בתשו' הרב הגדול מוהרי"ץ מפראג יצ"ו ראיתי שכתב דמי שבקי בטיב לשון הריטב"א יבין שבטעות ייחסו חי' אלו להריטב"א ושמצא בס' מחנה לויה על הלכות שמחות לרבינו מוהר"ם ב"ב שייחסם לרבינו נ"י ועיין בקונטרס פאת השדי לחלק דברי חכמים בסי' כ"א (ד"ה ועל) מה שהבאתי שם בשם ידידי הרה"ג בעל ספר עמודי אש יצ"ו:

ט

תשובות המיוחסות להרמב"ן הם להרשב"א כמ"ש מרן הב"י בהקדמתו והרב ט"ז יו"ד סי' רכ"ח ס"ק נו"ן וכתב מרן חיד"א בספר שם הגדולים (באות הרשב"א) דהרבה גדולים אגב טרדייהו בפלפולייהו אגב שיטפייהו לא זכרו מזה. וכן תראה בשו"ת חת"ס ח"ו בחי' למסכת ע"ז דף ט"ן ע"ג (מהספר) בד"ה מ"מ כתב דהרמב"ן בתשו' המיוחסות וכו' ס"ל כהרמב"ם וכו' ולא זכר כי הם להרשב"א והוא עצמו בתשו' חח"מ סי' ר"ג ד"ה וניחזי אנן וכו' ייחסם להרשב"א כיעי"ש. ועיין יד ימין בשו"ת אה"ע סי' א' דף ל"ז ע"א ובחיים ושלום ח"א סי' ו' דף י"ח ע"ד ועיין מה שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת החי"ת אות מ' (בד"ה ועוד יש לתמוה) והרב מאמר מרדכי בסי' תנ"ג אות ב' (ד"ה ונראה) כתב דמ"ש מרן ב"י רס"י תנ"ד בשם הר"ן בשם הרמב"ן לאו הרמב"ן הוא אלא הרשב"א בתשו' המיוחסת להרמב"ן וכו' עי"ש ואינו נח לי ולא ניחא למארייהו דלימא הכי דודאי הם מדקדקים לומר דבר בשם אומרו ועל הרמב"ן ממש אמור רבנן ועכ"פ גם הוא תופס שהם להרשב"א וכ"כ בשו"ת בית שלמה א"ח סי' ע' והקשה עפי"ז דברי הרשב"א אהדדי עי"ש וכן בספר מגן האלף בסי' תמ"ב סק"ח ועיין נודע ביהודה מ"ת יו"ד סי' קמ"ה והגי' פנ"י בח"ב בחאה"ע סי' מ"ד דף כ"ב ע"א התפלא על מרן הב"י ביו"ד סי' קצ"ה (בד"ה וכתב עוד) שמיחס תשובות אלו להרמב"ן והכריח שאינה להרמב"ן והביא דברי מרן בהקדמתו ועיין להרב ארעא דרבנן במערכת האל"ף אות כ"ו וז"ל וגם

הרמב"ן בתשו' סי' קכ"ז מסכים לדעת הרשב"א עכ"ל. שור ביעיר אזן אות ס"ט שכבר השיגו בזה ועיין בספר ברכת משה (הנד"מ לידי"ן הגאון בע"ס מנחת משה יצ"ו) בסי' כ"ו וז"ל ולא ראה דברי הרמב"ן בתשו' רכ"ה וכו' וקאי אתשו' המיוחסות כיעי"ש והוא שלא בדקדוק ורבין חסידא ול"ק בס' מנחה טהורה דף ל' ע"ג הכריח סברת הרמב"ן שלא כמו שהבין הרב חקרי לב דברי הרמב"ן בס' המצות על פי דבריו שבתשובות המיוחסות עי"ש ולפי האמור אין מזה הכרח לסתור דברי הרב חק"ל ומניה דמר הוא שנעלם דבר זה במחכתה"ר וכן נעלם דבר זה מגדול בדורנו תנא ירושלמאה בספר שמחה לאיש יצ"ו באהע"ז סי' ז"ך (בד"ה זאת ועוד) דחשיב הרמב"ן והרשב"א בשתי תשובות שהזכיר שם האחת בתשובות הרשב"א לאלפים והשנית בתשובות המיוחסות עי"ש:

י

הרמב"ן ורד"ק ושאר גדולי מפרשי התורה דרכם לפרש המקראות לפי פשוטן אף אם הוא נגד הש"ס והמדרש וק"ו נגד התוס' כ"כ רב אחד הו"ד בספר יפה ללב ח"ג דף קכ"ז ע"א ושכ"כ בספר קדושה וברכה לברכות דף ט' ע"ד עמ"ש בש"ס דף ד' לא מפיבשת שמו אלא איש בשת והרב יפ"ל נר"ו בדף קכ"ז ע"ד אין דעתו נוחה בזה וכתב דכ"מ שנמצא בדבריהם היפך הש"ס יש לתלות שהוא הוספה מאיזה תלמיד. וכמ"ש מרן חיד"א בועד לחכמים (עיין שה"ג במערכת גדולים בשם הראב"ע) על הרב ראב"ע שכל לשון שימצא בפירושו מנגד לדברי רז"ל אינו מהראב"ע רק מתלמידיו אחר פטירתו:

יא

הרב בעל העיטור כשכותב בשם גאון בתשו' אם כונתו הוא על הרי"ף או על גאון אחר עיין אור לי דף ט"ן ע"ג ובדף קמ"ג ע"א:

יב

בעל התרומות אם ראה דברי הרשב"א והרא"ש ואם נכון לסמוך על עדותו בדברי הגאונים יותר מעל ההגהות מיימונית רשמתי לקמן בסי' ט"ו אות כ"ה כ"ו:

יג

בתשובות הרשב"א נמצאת איזו תשובה דלאו מר חתים עלה ומארי דההיא שמעתא הוא רב אחר ואין הרשב"א סובר כמותו כן הבאתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חמץ סי' ה' אות כ"ב (ד"ה והרב שואל) בשם מרן חיד"א בס' מחזיק ברכה סי' תנ"ל אות ו' אההיא דסי' ח"י במאי דיהיב טעמא על כמה מצות שאין מברכין עליהם ודבר זה נעלם מידידי הרה"ג יפה ללב יצ"ו בקונטרס שיירי יפה ללב (שבסוף ספר פדה את אברהם למר אחיו יצ"ו) בנימוקיו ליו"ד סי' שע"ו אות א' ומפני זה מייחס התשובה דסי' י"ח להרשב"א

עי"ש ועיין במה שכתבתי בקונטרס פאת השדי בחלק אסיפת דינים במערכת ברכות אות ג' (בד"ה וכתבתי) וכן יש להעיר על דברי איזה רבנים שהבאתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חליצה סי' א' אות א' (בד"ה ובעיקר מצות חליצה) שנראה דנקטי דתשובה זו דסי' ח"י היא להרשב"א עי"ש גם גדול בדורנו מר קשישא תנא ירושלמאה בספר שמחה לאיש בחלק אהע"ז סי' ז"ך מייחס תשובה זו להרשב"א ועל פי זה עמד מתמיה על דברי הרב שיירי כנסת הגדולה ביו"ד סי' רל"ט אות ל"ב על תשובת הרשב"א בסי' תשל"ד בשם רבינו האי דהנשבע לגרש את אשתו אינה שבועה והוי כנשבע שלא לפרוע לבעל חובו שאין בדבריו כלום שקשה דמה דמות יערוך לנשבע שלא לפרוע דשאני התם דפריעת בעל חוב מצוה מן התורה וחשיב נשבע לבטל את המצוה אבל נשבע שלא לגרש אין בזה שום מצוה וכו' ותמה עליו שהרי הרשב"א בסי' ח"י כתב דאם לא מצא בה ערוה ומגרשה איכא עבירה ואם כן לשיטתיה שפיר מדמה נשבע לגרש אשתו לנשבע שלא לפרוע לבעל חובו ותמה גם על הרב מוהר"י כולי בהגהת משנה למלך שלא תמה מזה על השיירי כנסת הגדולה עי"ש ולפי האמור דתשובה זו דסי' ח"י אינה להרשב"א ואין דעת הרשב"א מסכמת לה כמו שכתב מרן חיד"א לא קשיא מידי כמובן איברא דמדברי הרב כנסת הגדולה באבן העזר סי' קי"ט בריש הגהת הטור מתבאר יפה שסובר שהתשובה דסי' ח"י היא להרשב"א ולפי זה תמיהת הרב יצ"ו מצאה קן לה על פי מדותיו ושיטתו כמובן אך בכל זאת לא איפרק מחולשא שהרי הוא הקשה עליו גם טרם שראה דברי הכנסת הגדולה שבאבן העזר הנ"ל כיעי"ש ואין להאריך שהדבר פשוט שנעלם ממנו שתשובה זו אינה להרשב"א וכן נעלם דבר זה מרב גדול בשאלוניקי בשו"ת יאודה יעלה בחלק יו"ד סימן א' עיין שם בדף ל"ג ע"א שמייחס תשובה זו להרשב"א:

סימן יא

כללי הרא"ש והגהות אשר"י וקיצור פסקי הרא"ש והא"ז.

א

הרא"ש כשמביא שתי סברות ולא כתב בפירוש כאיזו מהם ס"ל נחלקו בדעתו הריב"ה מר בריה ומרן הב"י דלהריב"ה דעתו כסברא שהביא באחרונה ומרן סובר דמספקא ליה ולא הכריע. עיין להג' יד מלאכי בכללי הריב"ה אות ה' והאריך בזה ג"ע הרב פתח הדביר בח"ב סי' רל"ב אות י"א לברר שכן הוא כדמוכח מכמה מקומות שהביא שם עי"ש ולפי זה י"ל על מרן הב"י יו"ד סי' רס"ו (ד"ה אדרוגינוס) עי"ש דלפי מה שייחס מרן בדעת הריב"ה דס"ל דהסברא שמביא הרא"ש באחרונה היא עיקר אדרבה הוה ליה להקשות

על ריב"ה למה לא כתב דהרא"ש חולק על הרי"ף וראיתי בי"מ הגדול שם שציין שכנה"ג יו"ד סי' סו"ר ואינו אצלי לראות אם הוא על דין אדרוגינוס הנ"ל ומה דבר בזה ומההיא דסי' רס"ו י"ל על הרבנים דינא דחיי וא"ר הביא דבריהם זה הי"מ גדול שם שכתבו בדעת הרי"ף דסברא שמביא באחרונה היא עיקר כיעי"ש. ומ"ש הרב פה"ד בשם הרב כנה"ג יו"ד סי' קנ"א הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הרא"ש אות ל"ג דכשמביא שתי הסברות הוא משום דמספק"ל לכאורה קשה דהרב יד מלאכי בכללי הריב"ה הנ"ל כתב בשם כנה"ג ח"מ סימן כ"ח דס"ל בדרך כלל לכל הפוסקים דסברא אחרונה היא עיקר ובפרטות כ"כ על הרא"ש בכנה"ג יו"ד סי' צ"א הגב"י אות ז' עי"ש. גם מה שהחליט הרב פתח הדביר דמרן חולק על הריב"ה ובכל מקום שכתב שסברא אחרונה היא עיקר הוא לדעת הריב"ה אבל איהו ס"ל דמספק"ל וכתב דבזה מתיישב כל המקומות שהזכיר הרב יד מלאכי עי"ש. לפי הנראה אכתי קשה ההיא דח"מ סי' צ"ז סט"ל גבי סידור ב"ח שלא היה לו לכתוב לא ידענא מנ"ל כיון שכן היא דעת הריב"ה בכל מקום לפי דעתו. גם להחליט דמרן ס"ל דכה"ג הוא ספק קשה מאד בעיני דלמה ימאן מלייחס להרא"ש מה שהוא עצמו תופס כן שהרי כתב ביד מלאכי שם בשם הרב כנה"ג דמרן משתמש בזה ועיין לקמן אות י':

ב

הרא"ש דרכו להביא במקום אחד דברי הרי"ף בסתם אף שבמקום אחר חולק עליו ולא ס"ל כוותיה כ"כ הרבנים חשק שלמה בכלליו אות ס"ד וברכי יוסף סי' תרח"ן ויד מלאכי בכללי הרא"ש אות ל"א בשם הרבנים ש"ך ח"מ סימן ט"ל סק"כ ובנה"כ ובתקפו כהן ודרישה וב"ח ולח"מ וקרב"ן עי"ש ומשמע דכונתם לומר דעבדינן עיקר בדעתו מ"ש בפירוש במקום אחר ולא משגחינן במה שהביא במקום אחר דברי הרי"ף בסתם עיין בגוף דברי ש"ך הנ"ל ונראה דאין זה ענין למ"ש הרב כנה"ג ח"מ סי' ק"ה אות י"ט דאף דהרא"ש בפ"ק דב"מ הקשה ע"ד הרי"ף ומסיק דלא כותיה עשה הריב"ה עיקר דבריו שבפ"ק דגיטין מפני שכיון שאין הוכחה בדבריו בבירור להיכן דעתי נוטה ואיזו היתה באחרונה ראוי לנו לתפוס כסברא שמסכמת עם הרי"ף ע"כ וא"כ כשמביא במקום אחד דברי הרי"ף בסתם ובמקום אחר חילק נימא נמי דלא ברירא לן איזו היתה באחרונה ונינקוט כסברא המסכמת לדעת הרי"ף. ולפי הנראה לכך נתכוון מרן החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"ב דף י"ז ע"א (ד"ה ותמיהני) עי"ש שנראה קצת מדבריו דדברי הכנה"ג הנ"ל הם היפך דברי הש"ך הנ"ל אך לענ"ד נראה דלא פליגי דהכנה"ג מיירי בסתירת דברי הרא"ש בפירוש כי ההיא דעסיק בה דבפ"ק דגיטין סי' י"ט כתב וגם תי' הרב משה

אמת. ואילו בפ"ק דב"מ חולק על הרי"ף בפירוש (שהיא כדעת הר"מ שהביא בגיטין הנ"ל) ואין לנו מנוח ליישב דברי הרא"ש ובעכ"ל דחזר בו וכיון דלא ידעינן הי מנייהו קדים אזיל ריב"ה בתר סברתו שהיא כהרי"ף משא"כ היכא שבמקום אחד לא ביאר דעתו בהדיא רק שהעתיק דברי הרי"ף ובמ"א כתב להדיא בהיפך דאז אמרינן דאין הכרח ממה שהעתיק דברי הרי"ף דס"ל כוותיה די"ל דסמך עמ"ש במקום אחר בהדיא. כן נראה לי לחלק בנושאים ומיסתייעא מילתין ממאי דחזינן כי זה הי"מ גדול בכללי הרא"ש אות כ"ט העתיק דברי הכנה"ג בשתיקה כהודאה ובאות ל"ד הביא דברי הש"ך ואמבוהא דרבנן קדישי דקיימי בשיטתיה כנז"ל אלא ודאי עכ"ל כדכתיבנא מר אמר חדא ומר אמ"ח ולא פליגי ובעיקר כללין כתב מרן חיד"א במחבר א"ח סי' ש"א (ד"ה ואשוב) דרבנן בתראי סברו וקבילו כלליה דהש"ך הנ"ל עי"ש וביעיר אזן מערכת המ"ם אות א' וכתב עוד שכן דרך הרא"ש גם בנדרים ובכורות עם הלכות הרמב"ן שחיבור לתשלום הלכות הרי"ף להתנהג כמנהגו בהלכות הרי"ף ושככה יעשה גם בפירושו לזרעים וטהרות כי הולך הוא אחר פירוש רבינו שמשון ומעתיק דבריו וכו' ובמקום אחר מגלה דעתו וכו' עי"ש ובשה"ג (במע' גדולים באות רבינו אשר) ורמזו במשק ביתי בכללי הפוסקים דף ה' ע"ב ומה שציין למחבר דף קי"ד ע"ב הוא בסוף חיו"ד עי"ש ועיין למרן החבי"ף בספר כל החיים דף ט"ו ע"ג אות ח"י ואות כ' ולהרב מר בריה נר"ו בספר יפה ללב דף י"ג ע"ג וג"ע הרב חינא וחסדא בדף מ"ג סוף ע"ד ייחס כלל זה על הרא"ש גם כשמביא סברת איזה פוסק כדרך שכתבו שדרכו כסברת הרי"ף עי"ש ואין נראה לענ"ד לומר כן:

וראיתי בשו"ת הגאון חתם סופר בחלק אהע"ז ח"א סי' מ"ד שכתב וז"ל (בד"ה הרי"ף) ידוע דהרא"ש כתב ספרו על דרך פירוש סביב הרי"ף כמו שעשה הר"ן וכמו שנדפס בהלכות קטנות שעם הרי"ף שנדפס הרא"ש סביב הרי"ף ולא מייתי רא"ש דברי הרי"ף כלל רק מפרש דבריו ואף בהלכות קטנות שנדפס בש"ס אצל מסכת סנהדרין הכניסו המדפיסים דברי הרי"ף בתוך דברי הרא"ש והיו לאחדים ומי שאינו יודע סובר כי הכל דברי הרא"ש וליתא וכן הוא בכל הש"ס המדפיסים הכניסו דברי הרי"ף בתוך דברי הרא"ש אלו דב"ק בזה והנה ידוע לי שהגאון חתם סופר ראה איזה מספרי מרן חיד"א וזכורני בבירור שמביא את ספר ברכי יוסף אך על ספר שם הגדולים מסופקני אם ראהו ולכן אינו מן התימה אם לא ראה דבריו בזה ולרגל מלאכתי אעתיק דב"ק כלשונו במערכת גדולים באות האל"ף (רבינו אשר) והוא זה דע שהרא"ש הנדפס בספר הרי"ף והר"ן בהלכות קטנות אשר הלכות הרי"ף באמצע ומצד אחד הרא"ש ומצד שני נמוקי יוסף הנה דברי הרא"ש לקוחים הם מפסקיו שחיבר הלכות קטנות בתוך פסקיו על

דרך הלכות הרי"ף כאשר נדפסו בתוך פסקי הרא"ש ופרשם הרב מעדני מלך ודלא כמו שנראה מדברי הרב יד מלאכי דף קע"ד ע"ב שהרא"ש פירש דברי הרי"ף וגם עשה בתוך פסקיו הלכות קטנות:

שוב ראיתי בספר קרבן נתנאל בתחלתו בכללים שכתב בכלל ב' משם השפתי כהן בספר תקפו כהן סי' מ"ו שכתב וז"ל ולבי אומר לי שהרא"ש כשעשה חבורו מתחלה עשאו סביב הרי"ף כמו פירוש על דברי הרי"ף כמו שעשה הר"ן רק אחר כך עשו מחבור הרי"ף ומן חבורו הכל חבור אחד ונראה כן מהלכות קטנות שמקצתן נדפסים הרי"ף ופירוש הרא"ש סביב הרי"ף ומקצתן נדפסים הכל חבור אחד עכ"ל. ולי ההדיוט נראה פשוט שהרא"ש חיבר פסקיו כמו שהם בידינו ולא כיוון לעשות פירוש על הרי"ף כלל וכן נראה ממה שכתב רבינו ירוחם בהקדמה ספר מישרים למתבונן בדבריו וממה שכתב הרב צדה לדרך בהקדמתו כאשר יראה המסתכל בעין יפה וכן נראה ממה שכתב הרב בס' יוחסין דף ק' ע"ב וז"ל חיבר פסקים על כל התלמוד ע"ד רב אלפס עם מה שהוסיף מפלפול ר"י בעל התוספות כמו שכתב בשאלות כלל פ"ט דין ו' עכ"ל ונראה שאלו הם דברי הרא"ש בתשו' והיינו כמאי דכתבינן אלא שכעת לא מצאתי דברי הרא"ש בתשובה הנזכר וגם מטבע פסקי הרא"ש עונים ואומרים שלא נתחברו בדרך פי' להרי"ף וזה פשוט לקוצר דעתי וכן תראה מפי' הרא"ש לסדר זרעים וטהרות שקיצר פירוש רבינו שמשון ולפעמים מוסיף דבר וכן תראה מתוספי הרא"ש על התלמוד שמקצר התוס' ומוסיף קצת:

אמנם למאי דאתי עלה הגאון שפתי כהן שם דליכא לאקשויי על הרא"ש אם כתב לשון הרי"ף במקום א' ובמקום אחר פוסק להיפך דאינו מקפיד להעתיק לשון הרי"ף וסומך על מה שכתב במקום אחר בזה דבריו נאמנו מאד עכ"ל מתוך הדברים עיניך תחזנה מישרים מה שיש להעיר על הגאון חתם סופר והרי הוא כמבואר ואין להאריך:

ואנכי חזון הרביתי בספר נדפס חדש ממש מגדים חדשים לידידי הגאבד"ק טעלעפין בכללים שבסוף ספרו בדף ז' אות ג' ראיתי שהביא עיקר כללין וכתב שמדברי החתם סופר באהע"ז סי' מ"ד נראה שלא ראה דברי הרב ש"ך הנ"ל וכתב שכבר הרגיש עליו בשו"ת מנ"מ חיו"ד סי' כ"ו הנך רואה שגם מעיני רבני גאוני דורינו יצ"ו נעלמו דברי מרן חיד"א הנ"ל והוא חידוש ומה שתמה ידידי הגאון מנחת משה יצ"ו על החתם סופר שלא הזכיר דברי הש"ך בספר תקפו כהן תימה על תמיהתו שהרי הגאון חתם סופר כתב כי ידוע הוא וכו' כאשר כתבתי לשונו ואחרי שהיה זה לדבר פשוט בעיניו וידוע ומפורסם לא היה צריך לראיה כלל:

ודע שידידי הגאון בעל ספר עמודי אש יצ"ו כתב ליישב מה שהקשיתי אני הדל שנראה סתירה בדברי הרא"ש מפסקיו לתשו' וכו' שיש לומר שבפסקיו העתיק דברי הרי"ף אף דליה לא סבירא ליה הכי וכתבתי על דבריו שאינו פשוט בעיניו לומר כן על הפסקים עת התשובות וסיימתי דברי שצריך להתיישב בכל מה שרשמתי בקונטרס זה באות זו עיין בקונטרס פאת השדי לחלק הכללים במערכת ה' אות י"ב (בד"ה ואלה דברי) ואכתי לא אסתייעא מילתא:

ג

הרא"ש כשמביא מחלוקת ת"ק ורשב"ג ולא פירש הלכה כדברי מי עיין לעיל בסי' ג' אות ג' מה שכתבתי בזה:

ד

הרא"ש ומר בריה ריב"ה אי חשיבי תרי לענין קים לי דנחלקו בזה רבנן קדישי כנודע עיין להרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות טו"ב מה שציין בזה ומדברי מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' ע"א הגהט"ו סוף אות ה' נראה דאי הריב"ה הוה ס"ל כהרא"ש לא הוה חשיב סברת הרא"ש סברא יחידאה עי"ש ובתשו' בעי חיי ח"מ ח"א דף ג"ן סוף ע"ב בהגהה כתב דבמקום אחר כתב דרוב גדולי האחרונים סברי דהוו שתי כחות (ולפי הנראה היינו מ"ש בכללי הקי"ל אות ח"ן שציין במשק ביתי) ועיין בזה להרבנים שלחן גבוה סי' תמ"ז ס"ק ל"ד ולמרן חיד"א בברכ"י ח"מ סימן כ"ה אות כ"א חינא וחסדא בח"א דף קכ"ד ע"ד ברכ"י א"ח סי' י' אות ג' מנחת זכרון דף ט"ו ע"א זכור לאברהם ח"א דף צ"ה ע"ב כל החיים הנד"מ דף כ' אות ל"א בעי חיי חח"מ ח"א סימן ד"ן דף מ"א ע"ג:

ה

הרא"ש ורבינו ירוחם כולי עלמא מודו דחשיבי שתי כחות אף לדעת הסוברים דהרא"ש והריב"ה כח אחד

הוו כ"כ מרן חיד"א בברכ"י א"ח סוס"י יו"ד בשם מרן החבי"ב בדינא דחיי בחלק עשין עי"ש. ובזה אפשר ליישב קצת דברי הרב ב"ד שהביא הרב שלחן גבוה בסי' תמ"ז ס"ק ל"ד עיין מה שכתב על דבריו ולהנ"ל ניחא דמשום דגבי הרא"ש והריב"ה הוא שנוי במחלוקת הפוסקים אי חשיבי שתי כחות לכן כתב הטעם משום דרי"ו קאי בשיטה ההיא והוו שתי כחות לדברי הכל. ומה שהשיב בברכי יוסף שם מדברי מרן הב"י שם אפ"ל דכיון שלא הזכיר מרן דברי רי"ו בזה אולי לא ראה דבריו ולכן חשיב להרא"ש יחיד והוא באחד:

ו

ספר חזה התנופה חברו תלמיד הרא"ש שקצר תשו' הרא"ש ויש בו חידושים כ"כ מרן חיד"א בספר שם הגדולים (במערכת ספרים) וכתב דמדברי הכנה"ג מוכח דלא ידע מהותו של ספר חז"ה שהוא קיצור מתשו' הרא"ש ע"כ ומבוארת כונתו דלא ידע שהוא קיצור מתשו' הרא"ש אבל ודאי ידע שהמחבר הוא תלמיד הרא"ש שהרי הוא עצמו בתשו' בעי חיי יו"ד סי' ר"ב כתב דקבלה בידינו שחז"ה חיברו תלמיד הרא"ש עפ"י דעתו כמ"ש בשמו הרב מקנה אברהם דף ס' ע"ד ושם הביא בשם הרדב"ז בשמות שהוא קיצור תשו' הרא"ש והוא תנא דמסייע למ"ש בשם הגדולים. ומרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ דף ט"ו אות כ"ה כתב שהם תשו' מהרא"ש עצמו והשיג על הרב פאת נגב שכתב שהם מתלמידו דליתא ועיינתי בפאת נגב וראיתי שכתב שם (באה"ע סי' ח"י דף מ"ט ע"ב) שחיברו תלמיד הרא"ש ובקי במילי דרביה עי"ש ולפי זה מובן כונת השגת כל החיים הנ"ל הוא דהרא"ש עצמו חיברו (ולא לומר דתלמיד הרא"ש חיברו על דעתו) והוא תימה דהוא היפך כל דברי הרבנים הנ"ל ואולי מה שציין בסו"ד להבע"ח יו"ד הנ"ל שם רמז דמיהדר ביה ממאי דהוה משמע ליה מעיקרא ועכ"פ היה לו לבאר ולהביא ג"כ דברי השם הגדולים הנ"ל ולדברי הכל אם יש סתירה ממ"ש בחז"ה למ"ש בתשו' הרא"ש הא ודאי קשה ועיין שער אשר בשו"ת אה"ע סי' א' דף ל"ו ע"ב:

ז

ספר בשמים ראש רבים ונחמדים נקטי בפשיטות דהוא מהרא"ש עיין להרב הגדול מוהרר"י ישראל יצ"ו הובאו דבריו בפתח הדביר ח"ב בקו"א דף י"ב ע"ב והרב המחבר בדף י"ד ע"ג והרב רל"ץ בספר נדיב לב בח"ב אה"ע דף ל"ה ע"א. והרב שואל ומשיב ח"ב סי' ק"ף. ומרן החבי"ף בתשובתו בספר יד ימין דף י"ד ע"א וט"ו ע"ג וי"ז ע"ג. ובלב חיים ח"ב סימן צ"ו ועי"ש דף ס"ז ע"ב ד"ה עוד. ובספר חיים ביד סי' א' דף י' ע"ג וסי' כ"ד וח"ץ וסי' צ"ט דף קי"ג ע"ד ודף קכ"א ע"א וע"ג וסי' קט"ו (וכתב שם דבההיא תשו' חתים עלה הרא"ש) ובכל החיים דף י"ז ע"ד ד"ה ומה וברוח חיים א"ח סי' תקפ"ד אות ג' ומר בריה הרב הגדול מוהר"א יצ"ו הובאו דבריו בספר חיים ומלך דף נ' ע"ג ומר אחיו הרב הגדול מוהי"ץ יצ"ו בספר יפה ללב סי' ו' אות י"ד וסי' ז' אות ב' ג' וסוס"י תרי"ז. והרבנים די השיב יו"ד סי' י"ג והרב יד דוד בחי' לריש תענית כתב דמיחסים אותו להרא"ש עי"ש דף מט"ר ע"ג אך בדף ק"מ ע"א כתב דיצאו עליו עוררין. ומרן חיד"א בשיורי ברכה א"ח סי' תע"ג אות ג' הביא תשו' בשמ"ר וכתב דמייחסים אותו להרא"ש אלא שבההיא תשו' לא חתים עלה הרא"ש ונראה שאינה מהרא"ש לפי שבתשו' הרא"ש היא בענין אחר

עי"ש משמע דאי לאו ההכרח הנ"ל אית לן למימר דהיא מהרא"ש אף אי לא חתים עלה שמיה דמארה הרא"ש דמסתמא היא ממנו וכ"כ בפי' בשיורי ברכה יו"ד סי' קט"ז אות ג' דמסתמא היא מהרא"ש עי"ש. ובספר שה"ג במע' ספרים בשם זה כתב דיצאו עליו עוררין שהמעתיק הוסיף וכו' ושוב כתב ואחר זמן ראיתי דברי הגאון הגדול אב"ד דק"ק ברלין אמר מר כי שמע מוציא דבה על הס' הנז' והפיץ והדיח כל הדברים יגעים והעיד כי הספר הזה תמים כתיב ביה ואהניא לן יקר סהדותא דפוס בדת"א ותנן בבחירתא ע"כ. גם בשיו"ב א"ח סי' ג"ן כתב אמת אגיד כי בועד לחכמים ובטוב עין כתב דיצאו עוררין על ס' בש"ר. ואח"ז ראיתי פתקא וכו' (הביא מ"ש הגאון דברלין הנ"ל) ובודאי סמכינן אהימנותיה ואהניא לן אסהדתיה ע"כ ומ"ש בשם הגדולים במערכת גדולים (בשם מר אברהם גאון) דיצאו עוררין על ס' בש"ר הם דבריו שבס' ול"ח והם משנה ראשונה. וכן מ"ש בשמו מרן החבי"ף בספר לב חיים ח"ב דף ד' ע"ג הם דבריו שבס' טו"ע והם משנה א' (וי"ל על מרן החבי"ף שבכל המקומות נז"ל נקיט בפשי' דהם מהרא"ש וכאן מביא בספר מ"ש בטו"ע דיצאו עוררין וכו'):

ונראה דעדות זו הנאמנה לא סימוה קמיה דהגאון חת"ס ולכן הטיח עליו דברים בחיו"ד סי' שכ"ו אות ג' והובא בפ"ת יו"ד סי' מש"ה סק"ב (ובזה נזדייף ס' בשמ"ר) גם בחא"ח סי' דק"ן (ד"ה הארכתי) כתב שאלה זו לקוחה מכזבי הראש שבספר בש"ר. אמנם אנן בדידן בהגלות לנו דברי הגאון דק"ק ברלין ומרן חיד"א נקיט בשיפולי גלימיה כי הס' הזה הן כל יקר כולו אומר כבוד. בתרייהו גרירנא לסמוך ע"כ דברי ספר התורה הזה בלי שום חשש פקפוק:

ומ"מ הגם דמסתמא כי לא חתים שמא דמארה באיזה מהתשו' אמרי' דהיא להרא"ש ז"ל היכא דקשו דברי הרא"ש אהדדי מ"ש בשו"ת הנ"ל אמ"ש הרא"ש במ"א שפיר מצינן למימר משום יתובי דעתין דההיא תשו' שבס' בש"ר יצאתה מן הכלל והיא לרב אחר ולא מהרא"ש וכן מתבאר מדברי מרן חיד"א בשיורי ברכה בהשמטות ליו"ד סי' י"ג עמ"ש הגאון פר"ח שם סק"ה גבי בן פקועה דלדעת הרא"ש אין מברכים על השחיטה כתב ע"ז דבתשו' בשמ"ר סי' רפ"ג כתב דלא יברך וסיים אמנם אינו חתום הרא"ש והגם דמס' היא מהרא"ש אפשר שזו היא לרב אחר ולא מתורת הרא"ש ע"כ וכן נראה ממ"ש בשיורי ברכה סי' תע"ג הנ"ל וקצת יש להעיר לפי זה עמ"ש בשיורי ברכה יו"ד סי' קט"ז הנ"ל עי"ש וכן יש לפקפק קצת על דברי הרב יפה ללב נר"ו בסי' ו' הנ"ל עי"ש ועיין מה שכתבתי בקונטרס הכללים מערכת החי"ת אות מ' (ד"ה והרב) יפה ללב ח"ב סי' תקד"ן אות ג' ותרנ"א אות י"ג ותרנ"ה ותרח"ן. ובס' ימי שלמה בהלכות עדות פ"ה (נרשם שם

פ"ו בטעות) רמי אהדדי דברי הרא"ש שבתשו' כלל ס' סי ג' עמ"ש בבשמ"ר סי' ל"א עי"ש. ואי לא חתים עלה הרא"ש בההיא דסי' ל"א ל"ק כלל (ואין מצוי אצלי ס' בשמים ראש) וכן צריך לעיין בשו"ת בש"ר סי' שנ"ז אם חתום עלה הרא"ש כי בספר שו"ת רמ"ץ א"ח סי' ט"ו אות י' מייחסה להרא"ש. ונראה מדבריו דכל הספר כולו מייחסו להרא"ש שהרי כתב שוב מצאתי בתשו' הרא"ש הנקראים בשמים ראש וכו' ובשו"ת שו"מ מ"ת ח"ב סי' ה"ן כ' באמת כבר נודע דלאו גושפנקא דהרא"ש חתום עלה והוא היפך ממ"ש לעיל בשמו. ובשו"ת יד יוסף להגאון מוהר"י דייטש סי' י"ז ד"ה הכינותי וכו' רבינו הרא"ש בתשו' בש"ר סי' שפ"א וכו' ולהנו"ב יהיה סתירה בדברי הרא"ש וכו' וכן בישועות יעקב יו"ד רס"י קפ"ז מייחס בפשיטות את שו"ת הנ"ל להרא"ש עי"ש:

ח

הרא"ש כשסותר דבריו מפסקים לתשובות עיין במה שרמז יד מלאכי בכללין אות מ"ו ומתבאר מדברי הרב כנה"ג שרמז שם דהוא מחלוקת אי אזלינן לעולם בתר הפסקים עי"ש ותמיה לי על מרן החבי"ב והי"מ גדול והרבנים חוט השני בדף ט"ז ומוהר"ן כ"ץ בשו"ת הנ"ל דף צ"ז ע"ב דלא זכרו שרים דברי מרן הב"י ח"מ סי' קכ"ו ס"ח דנראה בעליל לקוע"ד דס"ל דלעולם הפסקים הם עיקר נגד התשו' כיעי"ש (הספרים שציין בי"מ שם אמ"א) ומה שתמה בכנה"ג ח"מ סי' ע"ב הגהט"ו אות ס"ט דאיך אפשר לדעת ולהחליט שהפסקים הם אחרונים לכל התשו' עיין להרב עצמו בתשובות בעי חיי חלק ח"מ ח"א סי' ס"א דף ה"ן ע"ד מה שהסביר בזה ועיין כל החיים דף ט"ז ע"א אות כ"ט כ"א אות ז"ן מנחת זכרון דף ט"ן אות י"ט ונראה מדברי הרב כנה"ג אה"ע סי' י"ג הגהט"ו אות כ' דהפסקים אחרונים ועיין פחד יצחק באות אשה (בדפוס חדש) דף קל"א ע"ב (סוד"ה ההקדמה הד') קרבן נתנאל פ' ואלו מגלחין אות כ"ו ולהרב המגיה בספר דברי דוד להרדב"ז (הוא חלק ז' מתשו' הרדב"ז שנדפסו עתה בווארשא) סי' כ"ה על דברי הרדב"ז שבסוף ד"ה עוד למדנו ובהגהות מוהרל"ח באה"ע סימן ל"ד אות ב':

ובשו"ת משיב דבר להגאון נצי"ב בח"א סוף סי' כ"ד כתב דודאי מה שכותב הפוסק איזה דין שהשיב הלכה למעשה הוא עיקר נגד מה שכותב בפסקיו דרך לימודו וגם סיעתא דשמיא עדיף בשעת מעשה ומה שהסכימו הפוסקים שסומכים על דברי הרא"ש בפסקיו יותר מעל תשובותיו אין זה מסברא אלא מגמרא מפי בנו רבינו יהודה ומסתמא ידע דהפסקים היו אחרונים לתשובותיו וחזר בו תדע שהרב מוהראנ"ח בח"א סי' מ"ז כתב שאם יודעים שחזר מפסקיו לתשובה התשובה עיקר אלמא דעיקר הטעם דמסתמא הענין להיפך דחזר מתשובה לפסקים והמעיין במה שציינתי בסי' ה' אות ד' (גבי סתירת

דברי הרמב"ם מפסקים לתשובות) ובהמצויין שם יראה שיש מסייעים לסברא זו וגם לאידך גיסא לא יבצר ואין בדבר הכרע הזה יכשר או זה ואני הדל בספרי מכתב לחזקיהו בחלק התשובות בסי' י"א כתבתי בדף נ"ו ע"ב כמדבר על הידוע דהפסקים הם עיקר נגד התשובות וכאשר החלו עולין עלין מן הדפוס (קודם חתימת הספר) והיו למראה עיני קצת מרבני העיר שמעתי מפקפקים בזה באמרם אלי כי הסכמת רבני האחרונים היא לאידך גיסא שהתשובות הן עיקר נגד הפסקים וממה שרשמתי בקונטרס זה האדם יראה לעינים שאין בדבר זה הכרע:

ומן האמור למעלה מתבאר דאם המצא ימצא באיזה מקום שפסק רבינו הטור כדברי הרא"ש בתשובה נגד מה שכתב בפסקים יש לנו לומר דקים ליה דבאותה תשובה חזר ממה שכתב בפסקים ולכן עשה עיקר דבריו שבתשובה וכן כתב הרב שפתי כהן בח"מ סי' מ"ו סק"ז דהיה ידוע להטור שהרא"ש חזר בתשובה ההיא ממה שכתב בפסקים ועיין בספר כרם חמד לידידי הגאון אבד"ק ליאדי יצ"ו בח"א דף א' ע"ד מה שתמה על פי זה על דברי הרב קרבן נתנאל על דברי הרא"ש בפרק ב' דכתובות (אות כ"ב) ועל מה שכ' הרב שפתי כהן בספרו גבורת אנשים סי' ס':

ט

הרא"ש והרשב"א כשחולקים כתב הרב ויקרא אברהם נר"ו דף קי"ט אות ד"ן דהלכה כהרא"ש והאריך בזה ותקשה על הרמ"א דבא"ח סתפ"ז סי"א כתב ונהגו כהרשב"א משמע דאי לאו המנהג היה לנו לפסוק כהרא"ש ואילו בח"מ סי' ק"מ פסק כהרשב"א בחזקות בהכ"ן דאפי' בלי כסף ובלי מחיר מחזקים בהם כל שישב שם ג' שנים משא"כ להרא"ש כלל ה' דוקא בטענה דמכרת או נתת לי וכמ"ש הרדב"ז ח"ב סי' תרכ"ח על דבריו ואולי מחמת שהטור שם פסק כן לכן פסק הרמ"א כהרשב"א אך העיקרא י"ל אלמלי פליגי הרשב"א והרא"ש בזה לא היה הטור מניח דעת אביו ופוסק כהרשב"א ואיה"ש אשוב אראה בענין זה עכ"ד והעתקתי לשונו לפי שאין הס' מצוי ובעניותי לא הבנתי כונתו דמ"ש בשם הרמ"א בא"ח סי' תפ"ז לא ידעתי איזה ט"ס יש כי שם לא ראיתי שכ"כ. ומ"ש דבח"מ סי' ק"מ פסק כהרשב"א והוליד מחלוקת בין הרשב"א והרא"ש דלהרשב"א מהני חזקה בלא טענה דמכירה או מתנה הנה מתשובות הרשב"א שהעתיק מרן הב"י שם במחודשין נראה דמיירו בבא בטענה דמכירה או חוב ועליהם היתה תשו' הרשב"א ומשמע דבלא טענה לא מהני וכ"כ מרן החבי"ב שם אות ה' בשם רש"ל ומ"ש דהטור פסק כהרשב"א הנה הרואה דברי הריב"ה שם יראה דלא הזכיר בענין מקומות בהכ"ן את הרשב"א כלל רק הביא בסי"ו תשו' הראש דאף אם לא הלך לפרקים לבהכ"ן

מהני החזקה ושוים הם בזה הרשב"א והרא"ש עי"ש בכנה"ג הגב"י אות כ"ג וזהו הדין שפסק הרמ"א שם ס"ח בשם הטור כיעי"ש ולא ראיתי שום הוכחה בדבריו דמיירי בלא טענה ונראה לקוע"ד דמסתמא היינו בבא בטענה דחזקה שאין עמה טענה אינה חזקה ואם היה הדין במקומות בהכ"ן דמהני חזקה בלא טענה היה לו לפרש ומסתמא היינו בכל החזקות ולמה שציין לדברי הרמ"א א"ח סי' תפ"ז סבור הייתי לומר דאולי הוא סי' תפ"ז סי"א דשם הביא מרן מחלוקת ודעת הרשב"א להחמיר כהיש מי שאומר כמ"ש בב"י וסיים הרמ"א דהכי נהגו עי"ש אלא דלא הונח לי דא"כ מאי משני להההיא דח"מ סי' ק"מ דמשום דהריב"ה סובר כהרשב"א פסק כמותו הלא גם בההיא דסי' תס"ז איכא קצת גדולים שהביא הרא"ש שאוסרים ובכל זאת לא פסק כהרשב"א אלא שכך נהגו כמו שדקדק הוא נר"ו ומה גם דבד"מ כתב בשם מוהרי"ל לאסור ושכן נוהגים עי"ש. ולעד"ן דכונת הרמ"א לאשמועינן דכן המנהג וכלומר דמלבד מה שהוא מן הדין אף גם מצד המנהג הוא כן ומעין זה עיין למרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' רע"ג אות ח'. ובעיקר כללין עיין להגאון בית מאיר בחיו"ד הנד"מ בהשמטה השייכה לסי' של"ד שכתב ולו יהי המשיב הרשב"א מאחר שהרא"ש חלק עליו בפניו הלכתא כבתראי וכו' ע"כ ועיין בש"ע א"ח סי' ר"ב ס"י וסי"א:

ו

הרא"ש כשמביא שתי סברות ס"ל עיקר כסברא השנית כ"כ הרב יד מלאכי בכללי הריב"ה אות ה' בשם מרן הב"י בכמה מקומות עי"ש אף אני אביא שכ"כ מרן הב"י יו"ד סי' פ"ז ד"ה חלב הנמצא וכו' עי"ש שכ"כ לדעת הריב"ה ומשמע דלולא מה שהכריח הוא ז"ל היה מודה לו (אלא שיש לומר דלולא מה שהכריח הוה מספקא ליה) וכ"כ בסי' קי"ז ד"ה ומ"ש ופד"ת ומדהביא הרא"ש דבריו לבסוף משמע לרבינו דמסקנתו כוותיה וכ"כ בסימן קכ"ג ד"ה התמד שנותנים מים וכו' דמפני שהביא דברי הרר"י לבסוף משמע לרבינו שמסכים לדבריו עי"ש. ומה שציין הרב יד מלאכי לדברי מרן הב"י יו"ד סי' רצ"ז לפי הנראה כונתו היא עמ"ש בד"ה שני מינים הקשורים בקרון וכו' עי"ש ולזה אפ"ל דטעמיה דמרן דלא ניחא ליה בההיא לומר כן הוא דסמיך אמ"ש ואדרבא בפ"ק דב"מ פסק כשמואל עי"ש וכן נראה דמוכרחים אנו לומר לדעת רב הדרישה שכתב שם ליישב דחיית מרן ואי הוה משמע ליה בכונת מרן דמשיג על הריב"ה מתרי טעמי חדא דאין זה הכרע ועוד ממ"ש בב"מ א"כ היה לו ליישב לקושייתו הראשונה כמ"ש בדרישה יו"ד סי' קכ"ד ופרישה ח"מ סי' שצ"א שהביא בי"מ שם דלולא הוה שמיע לריב"ה מהרא"ש דכל דעת שהביא באחרונה היא מסקנתו לא היה כותבו אלא משמע דגם הוא הביא בכונת

מרן דכל חיליה הוא מההיא דב"מ ונטפל ליישב דבריו ומה שהקשה ע"ד מרן הב"י ח"מ סי' צ"ז סט"ל גבי סידור בעל חוב עי"ש ק"ק שלא הזכיר דהרבנים פרישה שם וכנה"ג אות ל"א כתבו כדבריו עי"ש ומדברי הרב גד"ת שהזכיר שם בכנה"ג נראה דלית ליה האי כללא ואולי עדיפא לי' לשנויי מדאייתי הברייתא וכו' עי"ש:

ומה שבכלל המקומות שסובר מרן דאין מזה הכרע שמני בהדייהו ב"י יו"ד סי' ש"ה יגעתי ולא מצאתי לא שם ולא במקומות שיש לתלות בט"ס כמו שיראה הרואה והרב ב"ח ביו"ד סי' רצ"ז ס"ח כתב לדעת הריב"ה דס"ל דמשום שהביא הרא"ש סברת הרי"ף לבסוף משמע ליה דכן ס"ל וכתב הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות ח"ן שכ"כ הרדב"ז ח"א סי' רכ"ט ומרן החבי"ף בס' כל החיים הנד"מ בדף כ"ה ע"ג רמז עוד דברי הרב כנה"ג יו"ד סי' צ"א הגב"י אות ז' ועיינתי שם ומר קעסיק ע"ד הרא"ש פרק כל הבשר סי' ל"ד וכתב דרש"ל ביש"ש סי' ע' הבין דהרא"ש פוסק כריב"א מדהביאו בסוף וכתב על דבריו דאף דמשתמשים הפוסקים בכלל זה דסברא שמביא באחרונה היא עיקר הכא שאני וכו' והכריח כן מדפסק הריב"ה כר"ת עיש"ב ולקוע"ד לא זכיתי להבין ד"ק דהרואה יראה דבמאי דאיירי לא שייך כלל זה דשם הביא ספר ר"ת בסתם בלי הזכרת שם ושוב הביא סברת ריב"א ובכה"ג דרך הפוסקים לפסוק כסברא שמביאים בסתם כמ"ש איהו גופיה בכנה"ג בכללי הפוסקים אות ס"ב בשם הרב מוהריק"ו עי"ש והוא תימה על ב' המאורות רש"ל וכנה"ג איך נעלם מעיני העדה דבר זה והדבר פשוט דמזה הבין ריב"ה דדעת הרא"ש לפסוק כר"ת ואצ"ל דכך קבל ממנו בע"פ כמ"ש בכנה"ג. וגם בק"פ נשתמט בדרך זה שכתב סברת ר"ת בסתם ואח"כ כתב הריב"א וכו' והכל מתוקן לקוע"ד. גם מה שהכריח ממה שפסק הוא כתדע מן הקושיא שהרי בישי"ש בא להשיג על ריב"ה מפסק הרא"ש כיעי"ש ועיין לעיל אות א':

יא

הא דקי"ל דסברא שמביא באחרונה היא העיקר כנזכר באות י' הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות ח"ן שכ' הרב חק"ל בחה"מ בשם הרב כנה"ג יו"ד סי' רכ"ג דהיינו דוקא אם בעל הסברא האחרונה קדם בזמן לבעל סברא ראשונה שאם לא כן יש לומר שכתבם כפי סדר הקדמתם בזמן ולאו משום דס"ל הכי ואין ספר כנה"ג הנ"ל מצוי אצלי לראות דב"ק דלפי הנראה מרן הב"י ביו"ד סי' פ"ז (ד"ה חלב הנמצא) לא ס"ל לחלק בהכי שהרי שם הביא הרא"ש סברת רש"י ואח"כ סברת ר"ת וקאמר דמדהביא סברת ר"ת בסוף משמע ליה דכוותיה ס"ל. גם בסי' קכ"ג (ד"ה התמד שנותנים) הוא כמו כן שהביא סברת הראב"ד ואח"כ סברת הרר"י כיעי"ש וראיתי למרן החבי"ב בכנה"ג שם סי' קכ"ג אות ס"ז

שכתב על דברי מרן הב"י שאין מזה הכרח לפי שהרא"ש הביא סברתם בסדר קדימתם וחתר ליישב בדרך אחרת מהיכן משמע ליה להריב"ה דמסקנת הרא"ש כהרר"י עי"ש וקצת י"ל אמאי לא התעורר לכתוב כן בסי' פ"ז הנ"ל לפי דרכנו למדנו דאין כלל זה מוסכם דדעת מרן ודאי היא דאין לחלק כאמור ומצאתי למרן החבי"ף בסמיכה לחיים דף כ"א ע"ב שהשיב ע"ד הרב שארית יוסף עפ"י דברי כנה"ג הנ"ל עי"ש ואינו כ"כ מן התימה אם יסבור כדעת מרן הב"י ז"ל ועיין להרב יד מלאכי בכללי הריב"ה אות ז' שהביא כלל זה בשם מרן החבי"ב הנ"ל ולא כתב שאינו מוסכם ונראה דסמך על הקורא בד"ק בגופן שלהם שבעיניו יראה דאין הכל מודים בזה ודוחק וע"ע בספר חקקי לב ח"א סי' ל"ו דף ל"ד ע"ג ובספר חיים ושלום דף מ"א ע"ג ודף ע"ט ע"ג וכתב לחלק דהיינו דוקא כשהפוסק מזכיר שמות בעלי הסברא כשמביא סברתם אבל אם מעלים אותם וכותב י"א וכו' וי"א וכו' ולא ישא את שמותם על שפתיו אז העיקר כסברא האחרונה אף שהביא הסברות בסדר קדימתם עי"ש. עוד כתב בסל"ח הנ"ל דאם הרמב"ם מביא סברת הגאונים וחולק עליהם והריב"ה הביא סברת הגאונים וסברת הרמב"ם בסוף אין לומר בזה דסברא שמביא באחרונה היא עיקר עי"ש וכתב בספר כל החיים הנד"מ דף טו"ב ע"א אות י' וז"ל זה כלל בפוסקים להביא באחרונה סברא להלכה חיים ביד דף כ"ו ע"ג ע"כ. ועיינתי שם (והם דברי רב אחד מגיברלטאר ואת שמו לא הגיד) ומר קעסיק ע"ד מרן הב"י יו"ד סי' קי"ז (ד"ה כתב הרמב"ם) עי"ש שהביא מחלוקת התוס' והרשב"א במקיים דברים האסורים כדי למשוח בהם עורות וכו' וכתב שם דמדמרן הביא דברי הרשב"א לבסוף ש"מ דהכי ס"ל עי"ש ומרן החבי"ף לא נשא ונתן ע"ד רק אחר שהעתיק כל דבריו כ' וגם אני הסכמתי כוותיה כי אמת יהגה עי"ש ובההיא הוי כסדר הזמנים וראוי להקדים סברת התוס' לסברת הרשב"א וכ"ש דהרשב"א הביא סברת התוס' וחלק עליהם וכדרך שכתב בסל"ח הנ"ל וק"ל. ואף שכתבתי לקמן סי' ט"ז אות מ"ד דזימנין דמביא המחבר תשובות איזה פוסק ואין מזה הכרח דהכי ס"ל עי"ש מ"מ הא דקמן שניא היא דהא טעמא דמילתא הוא דשמא המעתיק מצאה בתוך כתביו והעתיקה שם כמ"ש הרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות י"ט בשם הרב כנה"ג עי"ש. ומשמע דאם ידוע בבירור גמור שהרב המחבר הביאה אות היא דס"ל כוותיה וק"ל (שיר מ"ש במחבר סימן תל"ב והבאתיו שם עי"ש) והרב ב"ח יו"ד סי' עש"ה ס"ג ס"ל דגם כשמביא בסדר הזמנים סברה אחרונה היא עיקר:

יב

הרא"ש אפשר למד ס' נזיקים קודם ס' מועד וחזר בפסחים מהוראתו בפ' הרבית והסכים למה ששנה בילדותו בתשו' ואין להק' דא"כ הוה ליה למחוק וכו' דכן מצינו בגמרא וכו' ומשנה לא זזה ממקומה הגאון מוהר"ר נפתלי כ"ץ הו"ד בשו"ת חוט השני סי' צ"ו דף צ"ז ע"ב ועיין למרן החבי"ב בשו"ת בעי חיי ח"מ ח"א סי' ח"ן דף מ"ז סוף ע"ב שנראה קצת מדבריו דסדר נזיקין למד קודם ס' נשים שכתב שדבריו שבפרק הכותב הם כפי החזרה שחזר בו בפרק האומנין ממה שכתב בפרק הזהב ויש לפקפק על מ"ש בחוט השני בטעם שלא מחק מ"ש בתחלה דהכי אשכחן בש"ס משנה לא זזה ממקומה דנראה דיש לחלק דבזמנם שהיו לומדים בעל פה והיו שונים לכל תלמידיהם כן ואחר שכבר הורגלו ושגורה אותה ההלכה בפי התלמידים היה הדבר קשה לעקור מפיהם לימוד השגור בפיהם אבל פוסק שכותב בספרו היום דבר אחד ולמחר חוזר בו יכול לתקן למחוק בספרו מה שכתב מקודם או לכתוב במקום אחר היפך מזה ויותר נכון לומר דאם נניח דסדר נזיקים למד בתחלה נקטינן כמ"ש בסדר מועד שהם דבריו האחרונים ואף שהוא לא נזכר שכ' בילדותו בהיפך אהניא לן שיטתיה דסבא ונקטינן כמ"ש בזקנותו ואם היה נזכר מה שכתב במקום אחר בהיפך היה סותר בפירוש סברתו הקודמת. והרב ב"ח סי' תרנ"ו נראה דפשיט"ל דס' מועד למד אחר נזיקין שכתב גבי בעיא דהידור מצוה עד שליש מלגיו או מלבר שכתב הרא"ש בפ"ק דב"ק לקולא. ובפרק לולב הגזול לחומרא ונקטי' לחומרא כמ"ש בלולב הגזול שהוא מקום הלכות לולב והאחרון ע"כ ולא רפרפו ע"ז בספר יד אהרן ובית השואבה בדיני שצריך לחזור אחר הידור מצוה אות ה' עיין בדב"ק:

יג

הרא"ש כשמביא סברות הפוסקים ובסברא אחת מאריך בה מוכרח דכוותיה ס"ל מרן החבי"ב בכנה"ג יו"ד סי' קכ"ג הגב"י אות ס"ז ועיין למרן הב"י ח"מ סי' ע"ב ד"ה מ"מ נמצינו למדין וכו' שכתב סברא זו לדעת הריב"ה בדעת הרא"ש אף שכתב במקום אחר בהיפך תפס במקום שהאריך בסברת הפוסקים ומ"ש במ"א בהיפך הוא אליבא דהרי"ף ורבינו ירוחם דלא ס"ל הכי היינו משום דמצינו להרא"ש שכתב בתשו' בהיפך עי"ש:

יד

הג"א כל דברי ההגהות אשרי הם לחלוק על דברי הרא"ש שאם לא כן למאי אתו כ"כ מרן החבי"ף בנשמת כל חי ח"א דף ח' ע"א ומדברי הרב כהונת עולם שהביא הרב יד מלאכי בכללי הרא"ש אות מ"ה מתבאר בהפך שכתב מצינו כמה הג"א דלא קיימי על

הרא"ש אלא על סוגיית הגמ' ולפעמים חולקים עליו ע"כ וכיוצא לזה כתב הרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות י"ד בשם מרן חיד"א ביוסף אומץ הרב המגיה לספר נשמת כל חי הנ"ל. ועיניך לנכח יביטו שכתב שכ"כ בקונטרס כללי הפוסקים שלו ולא זכינו לאורו לראות סמוכות שלו שוב נדפס ספרו כל החיים (והוא ס' כללי ש"ס ופוס') וראיתי בדף ט"ז ע"א אות ז"ך שכ"כ בלתי שום סעד וראיה ומראה מקום הוא לו אמ"ש בנכ"ח הנ"ל ועי"ש באות כ"ו מ"ש בשם שכנה"ג בכללי הפוסקים אות מ"ד לפי הנראה יש במשמע לברר מאי דהוינן בה ממ"ש בשכנה"ג אך אינו בידי ואתה תחזה. וממה שכתב הרב בכנה"ג ח"מ סי' ה' הגב"י אות י"א וראה דמסתמא דברי ההג"א סובבים ע"ד הרא"ש ועיין בהג"א פ"ק דסוכה סי' ח' שכ' הלכתא כרבנן דעושין מחיצה בדבר המק"ט ע"כ ואין שום שייכות לדברי הרא"ש שם ושמעינן דאינו מוכרח שיהיו דבריו לחלוק על הרא"ש אמנם יש לדחות דאולי מקום הגהה זו היא ע"ד הרא"ש שם בסי' יו"ד ת"ר חמתה מחמת סכך ולא מחמת דפנות ר"י אומר אף מחמת דפנות וכתב במרדכי סי' תשל"א בשם ראבי"ה דלרי"א אין עושין מחיצה בדבר המק"ט וקי"ל כרבנן ע"כ וק"ל:

וכתב מרן הב"י ביו"ד סי' שס"ד ד"ה ולענין הלכה (על דברי ההג"א בשם הא"ז שהביא שם) דבדברים שהרא"ש חולק עליו נקטינן כהרא"ש ואינו מוכרח לפרש בכונתו שנותן כלל לכל מקום שחולק ההג"א על הרא"ש נקטינן כהרא"ש רק באותו נדון הוא דאמר כן ועיין במכתב לחזקיהו בשו"ת סי' י"ג דף ע"א ע"א ובס' קרית ארבע בתשו' סי' ט' וק"ל:

טו

הא"ז רגיל לפסוק כרש"י ברכי יוסף אה"ע סי' ד' אות ח"י (ד"ה וראיתי) ומזה יש להביא סעד למה שכתבתי בעניותי בקונטרס הכללים במערכת הצד"י אות ו' עי"ש:

טז

קיצור פסקי הרא"ש חיברם הרב בנו ריב"ה ונפקא מינא היכא דחולק ריב"ה על פסקי הרא"ש שבהש"ס ראוי לתפוס עליו דשוב ליכא למימר דלא ראה בזה דברי הרא"ש כן כ' הרב שלחן גבוה בכלליו אות ל"ב ומדברי מרן הב"י א"ח סימן שי"ח (ד"ה אפילו תבשיל שנתבשל כ"צ) מתבאר דלאו בכל מקום ראוי לתפוס עליו בזה שכתב ואפשר דאע"ג דברמזים כתב מסקנת הרא"ש היינו לפי שבאותו ספר לא בא לכתוב סברת עצמו אלא לסדר דברי הרא"ש בקצרה אבל בספר זה שבא לפסוק הלכה למעשה לא רצה לסמוך על סברת הרא"ש וכו' ע"כ הרי דאין לתפוס עליו מדידיה אדידיה (זולת אם יבאר שכן היא דעתו ולפי השערתי הוא רחוק המציאות) לפי שאין ספר קיצור פסקי סברא דנפשיה

ורק דק"ל דהיכי פסיק בטור דלא כהרא"ש ומהדרינן אטעמא ליתובי דעתין וק"ל וכן מתבאר לע"ד מדברי מרן הב"י סי' ש"ב (בסוף ד"ה ומה שכ' ובגד שיש עליו):

יז

קיצור פסקי הרא"ש כ' הגאון שלחן גבוה בכלליו אות ל"ב דמשמע מדברי רי"ו בהקדמת ספר מישרים שקצת מסכתות נעשו הק"פ ע"י הרא"ש עצמו (ועיין שה"ג במערכת גדולים באות רבינו אשר) וקצתם ע"י בנו הריב"ה וקצתם ע"י תלמידו הרי"ו וא"כ אין לתפוס על הריב"ה אלא כשהוזכר באותה מסכתא ואדוני אבי הרא"ש וכו' לכן אמר לבי לרשום דרך למודי בל"ן את אשר תחזנה עיני בק"פ ויתברר המס' שהם מהריב"ה ז"ל בס"ד ואחרי שלא אכוין מלאכתי לכך לא אוכל לכתוב הדברים כפי הסדר שנסדרו המסכתות בש"ס רק כפי אשר יזדמן וזה החלי בס"ד:

למסכת **ברכות** הוא מהריב"ה עיין בפרק כיצד מברכין סימן ט"ז לא"א הרא"ש אינו מברך וכו'. ובפרק ג' שאכלו סי' י"ב ואינו נראה לא"א הרח"ש. וכן ראיתי למרן חיד"א בשיורי ברכה שבברכ"י א"ח סס"י פק"ד ובמחזיק ברכה סי' שי"א (ד"ה אך קשה) שייחס הק"פ הנ"ל להריב"ה:

למס' **שבת** הוא מהריב"ה עיין בפרק כירה סי' א' וא"א הרא"ש הסכים וכו' גם מרן הב"י בסי' שי"ח (בד"ה אפילו תבשיל שנתבשל כל צרכו) ייחסו להריב"ה עי"ש וכן הרב מרכבת המשנה הו"ד בספר חיים ומלך דף ה' ע"א. וכן מרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' ד' אות ב' וסי' רנ"ה אות ב':

למס' **פסחים** הוא מהריב"ה עיין בפרק כל שעה סי' כ"ו וא"א הרא"ש כתב וכו' ועיין להרבנים ישועות יעקב סי' תמ"ח סק"ח (בד"ה נחזור) מגן האלף סי' תמ"ב אות א' (בד"ה ודע כי מ"ש) ט"ז יו"ד סי' קמ"ב סק"ד שלחן גבוה סי' תס"ו סק"ה חק יעקב סי' תס"ח ס"ק י"ד:

למס' **מועד קטן** הוא מהריב"ה עיין בפ' ראשון סי' י' ולזה הסכים א"א הרא"ש וכן שם סי' י"ג ועיין להגאון חתם סופר יו"ד סי' ש"ן (ד"ה ותו) וכן ייחסו מרן חיד"א בספר שיורי ברכה יו"ד סי' שע"ו אות ב' לרבינו הטור:

למס' **יומא** הם מהריב"ה כמו שייחסם אליו מרן הב"י בא"ח סי' ש"ב (בסוד"ה ומה שכתב ובגד שיש עליו לכלוך):

למס' **תענית** הוא מהריב"ה עיין בפרק ראשון סי' כ' וא"א הרא"ש כתב שצבור הקובעים תענית ושם בפרק רביעי סי' מ' וא"א הרא"ש כתב כה"ג:

למסכת **מגילה** הוא מהריב"ה עיין בפ"ק סי' ו' ולזה הסכים א"א הרא"ש ומזה תמה הרב שלחן גבוה בסי' תר"ץ ס"ק ט"ל עמ"ש מרן הב"י שריב"ה נסתפק בדעת הרא"ש (בדין ההוא) שנעלם ממנו דבריו שברמזים הנ"ל:

למסכת **ראש השנה** ייחסם מרן חיד"א בספר ברכי יוסף סי' תקפ"ה אות ח' להריב"ה והכריח מזה סברת הטור בדין ההוא כיעי"ש גם הרב יפה ללב נר"ו בח"ג דף קכ"ב ע"א אות ג' מייחסו להריב"ה:

למסכת **ביצה** נראה ממ"ש בפרק קמא סי' ז' וא"א הרא"ש פוסק כר"א בן יעקב וכן בסי' ט"ו ולזה הסכים א"א הרא"ש וכן בפ"ג סי' ב' ולזה הסכים א"א הרא"ש. ושם סימן י"ז וכן התירו א"א הרא"ש שהם מהריב"ה אלא שבפרק קמא סימן ד' כתוב והרא"ש ז"ל הסכים כרב אלפס ושם סי' י"ד ולפי דעת הרא"ש בשבת מותר וכו' ובפרק שני סי' י"ב ומספקא ליה להרא"ש וכו' נראה דאינו מהריב"ה ואולי הוא השמטת הדפוס (אף שעיינתי בכמה דפוסים וכלם הם בסגנון אחד) והייתי נבוך בזה עד שמצאתי להגאון שואל ומשיב במהדורא ג' ח"ב סי' נ"א שהעיד על ק"פ הרא"ש למסכת ביצה בפרטות שהם להריב"ה עי"ש:

למסכת **כתובות** הוא להריב"ה עיין בפרק אלמנה ניזונת סי' ג' ודעת א"א הרא"ש וכו' ובסי' ז' ואינו נראה לא"א הרא"ש ובסי' ט"ז וכן דעת א"א הרא"ש וכן בסי' י"ז וכן בפ' שני דייני גזירות סי' א' וסי' ד' וסי' ו' ועיין להרב ב"ח באה"ע סי' ע' ס"ה ועיין בכנה"ג אה"ע סי' י"ג אות כ"ט מ"ש בשם מוהר"מ מינץ שהכריח סברת הטור עפ"י מ"ש בהרמזים ולא הראה מקום לדברי הרמזים ולפי הנראה כונתו היא למ"ש בפרק אעפ"י סי' כ' עי"ש דאילו בהחולץ סי' כ"ו נראה להדיא מדברי הרמזים דפוסק כר"ת וצריך לעיין בגוף דברי הרב מוהרמ"מ הנ"ל מה יענה לסתירת דברי הרמזים ואכ"מ גם מרן חיד"א בברכי יוסף אה"ע סי' ל"ד אות ב' מייחסו למר בריה הטור:

למסכת **יבמות** הוא מהריב"ה עיין בפרק ששי סי' י"א ולזה הסכים א"א הרא"ש ובפרק שביעי סי' א' לדעת א"א הרא"ש וכו' וכן בפ' י"ג סי' יו"ד ובפרק ט"ו סי' ב' עי"ש וגם רבינו הפר"ח באה"ע סי' קכ"א ס"ו ייחסו לרבינו הטור עי"ש וכן ייחסו הג' שיבת ציון ברס"י צ"ח:

למסכת **קידושין** מהריב"ה עיין בפרק שני סי' ז' ונשאר הדבר אצל א"א הרא"ש בצ"ע ושם סי' י"ג ולא"א הרא"ש דיו וכו' וכן ייחסם הרב חינא וחסדא בח"ב דף ר"ך ע"ב להריב"ה וכן הרב אות היא לעולם בח"א דף א' ע"א:

למסכת **גיטין** מהריב"ה עיין בפרק שני סי' ו' וא"א הרא"ש תמה עליו ובסי' ז"ך וכן דעת א"א הרא"ש ובפרק חמישי סי' ח"י ולא"א הרא"ש בין להוציא וכו' ושם בסי' כ' וא"א הרא"ש גמגם ובפרק שביעי סי' ט"ו ולא"א הרא"ש מפרש ויוצא בשיירא וכו' וכן ייחסו הרב ט"ז באה"ע סי' קכ"א סק"ד וכן הרב פרח מ"א סי' ק"ו הובא באהל יעקב במערכת האל"ף אות ח' עי"ש וכן הרב מאמר מרדכי למסכת גיטין בדף קס"ח ע"ד:

למסכת **נדרים** אינו מהריב"ה שהרי בפרק שלישי סי' ב' כתב והרא"ש נהג להתיר שבועות ואף שצדדתי לעיל על הק"פ למסכת ביצה דאולי השמטת המדפיסים וצ"ל א"א הרא"ש שאני התם דיש לנו הוכחה משאר מקומות שהם מהרא"ש אך בנדרים לא ראיתי כעת שכתב במקום אחר וא"א הרא"ש:

למסכת **מציעא** נראה מדברי הרב הדרישה ביו"ד סי' עק"ד דהוא מהריב"ה: למסכת **סנהדרין** ייחסו הגאון שיבת ציון ברס"י צ"ח להריב"ה:

למסכת **חולין** הוא מהריב"ה עיין בפרק שני סי' ג' ולא נהירא לא"א הרא"ש ושם בפרק שלישי וכן פסק א"א הרא"ש ובסי' י"ד ולזה הסכים א"א הרא"ש ובסי' כ"ג וא"א הרא"ש מן האוסרין ובסי' כ"ה ולזה הסכים א"א הרא"ש ובסי' ל"א ולא"א הרא"ש בכרס ודקין וכו' ובסי' ל"ד וכן דעת א"א הרא"ש ובסימן מ' ואינו נראה לא"א הרא"ש וכן בסי' מ"ה ובסי' מ"ז א"א הרא"ש ורב אלפס וכו' ובסי' ד"ן לרב אלפס וא"א הרא"ש ובפרק שביעי סי' י"ז וא"א הרא"ש מתיר ובסי' כ"ט וכן דעת א"א הרא"ש ובפ' שמיני בסי' מ"ט וא"א הרא"ש מתיר וכו' וא"א הרא"ש כתב וכו' אלא שראיתי שבפ"ק סי' כ"ב כתב ולהרא"ש דוקא כשלא בטלו ולפי הנראה יש לנו לומר דהשמטת הדפוס היא וצ"ל ולא"א הרא"ש וכו' דסמי חדא מקמי כמה וכמה דמפורש יוצא שהוא מהריב"ה ומצאתי שרבני האחרונים ייחסוהו להריב"ה עיין להרב שדה הארץ ח"ג חא"ח סי' מ"ח ולהרב מוהר"ש בן עזרא בספר בתי כנסיות סימן קל"ה ולהרב יד דוד (ליו"ד) סי' פ"ז אות ב' בהגב"י בשם מרן חיד"א במחזיק ברכה אות ב' ושם אות י"ט בשם הרב שמן המור חיו"ד סי' ו' וע"ע במחזיק ברכה שם אות ז' ובמשק ביתי מערכת המ"ם סי' שי"א ד"ה ולפ"ז:

למסכת **קמא** ייחסו מרן החבי"ף בשו"ת חיים ביד רס"י כ"ד להריב"ה:

למסכת **בתרא** ייחסו הרב הפרדס בספר אות היא לעולם ח"ב סי' פ"ז דף קל"ג ע"ב (ד"ה שבתי) להריב"ה וכן ייחסו הרב מוהרד"ח בס' ייטב לב דף כ"ח ע"ד:

למסכת **ע"ז** נראה שהן מהריב"ה שבסוף פ"ק הביא דעת הרא"ש בלשון לא"ז הרא"ש ושם בפרק שני סי כ"ג וסי' כ"ה ועי"ש בסי' ל"ה בדברי ההגהה ובפ"ג סי' ט' ובפ"ה סי' ל' וסי' ל"ב וכן הרב מטה אשר בלשונות רבינו ירוחם דף ק"ג ע"ב ייחסו להריב"ה:

יח

כל דברי הרא"ש מיוסדים על הרוב עפ"י בעלי התוס' ולפעמים מה שחסר בדברי התוס' משלים ומוסיף הרא"ש ובכל מקום שנוכל להשוות ולפרש דברי התוס' כהרא"ש מפרשינן לה בשוה כי הרא"ש ברוב המקומות ביאורו מוסכם לדברי התוס' כן כתבתי אני ההדיוט בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במער' אישות סי' א' אות ז' ס"ק י"ב דף מ"ג ע"א בשם הרב יד מלאכי שכתב כן בשם הפוסקים עי"ש:

יט

הרא"ש שאין דרכו להביא אלא דברים הנהוגים בזמן הזה עיין לקמן בסי' י"ז אות ו':

כ

הרא"ש אינו מן התימה אם אינו מזכיר דברי מוהר"ם רבו כמו שמצינו כן בכמה מקומות ואפשר שהוא מפני שהרא"ש ברח לספרד ושם חבר ספריו הקדושים ולא הוו בידיה רוב ספרי מוהר"ם וגם המרדכי וההגהות מיימונית שמזכירים תדיר דברי מוהר"ם רבם מצינו בכמה מקומות שלא הזכירו דבריו כלל שלא באה לידם תשובה ההיא כן כתב מרן חיד"א בספר יעיר אזן במערכת האל"ף אות ה"ן (בד"ה והרב מוהר"י אלפאנדראי):

כא

הרא"ש שמזכירים בעל התרומות והמרדכי והגהות מיימוניות והכל בו כונתם על רבינו אשר מלוניל שהיה בזמן ר"י בעל התוספות כמפורש בתוספות בבא קמא דף ס"ד ע"ב ואינו הרא"ש אבי הטור והרב שיירי כנסת הגדולה בא"ח סוף סי' רצ"ד כתב על הכל בו שכונתו על רבינו אשר מלוניל או מפאליזא כן כתב מרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים באות האל"ף (רבינו אשר בן רבינו יחיאל) אות ה' ושם באות ד' מתבאר מדב"ק שמה שמביא בשיטה מקובצת בשם הרא"ש בסתם כונתו על הרא"ש אבי רבינו הטור ודבר זה היה פשוט בעיני אמנם ראיתי עתה בספר היקר אמרי הצבי לידידי הגאון אבד"ק דאברי יצ"ו בחידושיו לפרק קמא דבבא קמא דף ז' ע"ב בסי' כ"א (על מה שאמרו בגמרא לכתובת אשה מדמינן ליה) שהביא מה שכתב בשיטה מקובצת שם שכתב הרא"ש בשם ר"מ והוקשה לו שמדברי הרא"ש בפסקיו שם מתבאר בהיפך ונמצאו דברי הרא"ש כסותרים וניחא ליה דמה שכתב בשיטה מקובצת בשם הרא"ש בשם ר"מ הוא הרא"ש אתר או הרא"ש מלוניל או הרא"ש מפאליזא כמו שכתב השפתי כהן ביו"ד סי' ק"ה סק"ב ולי הדל קשה לומר כן דודאי כשמביא בשיטה מקובצת הרא"ש בסתם כונתו היא על הרא"ש אבי הטור ודברי הרב שפתי כהן שציין הם המדברים על הגהות מיימוניות דמה שכתבו בשם הרא"ש לא כיונו על הרא"ש אבי הטור אלא להרא"ש אחר

כגון הרא"ש מפאליזא או מלוניל שדרך ההגהות והמרדכי להביאם ולא נוכל לדון מזה על הרא"ש שמזכיר בשיטה מקובצת ולכן מה שכתב שם עוד דהרא"ש לא סבירא ליה כמוהר"ם בזה הוא יותר נכון דמצינו דהרא"ש בכמה מקומות חולק על מוהר"ם רבו כמו שהשיב מרן חיד"א בספר יעיר אזן במערכת האל"ף אות ה"ן (בד"ה והרב מוהר"י אלפאנדארי) על מה שהקשה על הרא"ש שפסק בפלוגתא דרב סמא ורבינא בטעמא דאין שליח לדבר עבירה כרב סמא ואילו בתשובת מוהר"ם רבו פסק כרבינא דאין זו מן התימה דהרא"ש רב גובריה לחלוק על מוהר"ם רבו כמו שכתב הרדב"ז בתשובות נדפסות בפיורדא סי' תצ"ה וגם זה ידוע דזימנין טובא משכחת דהרא"ש אינו מזכיר לרבו וזימנין דפליג עליה ואינו מזכירו כלל ואפשר דכיון שהרא"ש ברח לספרד ושם חבר ספריו הקדושים אפשר דלא הוו בידיה רוב ספרי מוהר"ם וכו' כמו שכתבתי באות הקודמת ואם כן גם בענין זה לא נפלאת לומר דכשחבר הפסקים וכתב דעת עצמו בההיא דבבא קמא לא היה בידו חידושי מוהר"ם רבו ולא ראה בו בפרק את דברי קדשו. או נאמר כמו שכת' עוד שם (באמרי הצבי) דמה שהביא הרא"ש שבשיטה מקובצת הנ"ל בשם ר"מ אינו מוהר"ם רבו ועל כל פנים הוא הרא"ש אבי הטור:

ומה שכתב הרב יצ"ו דשמא הוא רבינו אשר מלוניל שכתב כן בשם מוהר"ם אם כונתו לומר שאותו הרא"ש כתב כן בשם הר"ם רבו של הרא"ש אבי הטור נראה שרחוק לומר כן אחרי שרבינו אשר מלוניל היה בזמן ר"י בעל התוספות כמו שהביא מרן חיד"א כנז"ל:

סימן יב

כללי רבינו הטור.

א

ריב"ה כשמביא שתי סברות וכותב אחר הסברא השנית וא"א הרא"ש לא כתב כן יש לומר דלא ס"ל כסברא הראשונה דא"כ הוה ליה למימר וא"א הרא"ש כתב כסברא ראשונה כ"כ הרבנים ב"ח א"ח סי' מ"ד וט"ז יו"ד סי' פ"ד סק"א ובעניותי לא ידעתי מה יענו למ"ש הריב"ה בא"ח סי' שב"ן וא"א הרא"ש לא כתב כן ומבואר הוא בדברי הרא"ש פרק י' דעירובין סי' ג' ובק"פ שם דפוסק כסברא הראשונה דגם באיסקופה רה"י שרי וכ"כ מרן הב"י שם דהרי"ף והרא"ש סברי דלא כהרמב"ם וכ"פ בש"ע. וע"ע בסי' תכ"ב אחר שהביא סברת רב עמרם כתב וא"א הרא"ש לא כ"כ ומבואר הוא בהרא"ש פרק תפלת השחר סי' ט"ז ובק"פ שם דקי"ל כסברא הראשונה דתרתי בעינן לא עקר רגליו וגם רגיל לומר תחנונים. וע"ע ביו"ד רס"י צ"ו ומבואר דדעת הרא"ש כסברא הראשונה עי"ש

וכן בסי' ק"ה לענין מליח כרותח אם אוסר הכל או כדי קליפה ובסי' ר"ה לענין מתפיס בדבר האסור אם צריך שאלה בעם הארץ ובסי' רל"ד סכ"ג ושם כתב הרא"ש דבעיין לא איפשיטא באת"ל וא"כ ודאי דעתו כסברא ראשונה דמסתמא אזלינן לחומרא ובסי' רס"ו ע"ש ומתבאר מדברי מרן הב"י שם דדעתו כסברא הראשונה שכתב הריב"ה בסתם ועיין ברס"י ש"ה גבי כותב שטר חוב לכהן בשביל פדיון בנו מכל זה נלע"ד דגם כשסובר כסברא הראשונה ממש כותב הריב"ה וא"א לא כתב כן ור"ל אלא כסברא ראשונה. וע"ע כיוצא לזה בטור א"ח סוף סי' תקפ"ו (גבי שבות דשבות במקום מצוה) והתוס' לא כתבו כן ועיין הר"ן נדרים דף ה"ן סוף ע"ב ועיין להרבנים אבני שהם דף ס"ד ע"ג ויד דוד סי' צ"ו אות ג' ואני עני הנלע"ד כתבתי. שוב ראיתי להגאון יד מלאכי בכללי הריב"ה אות ך' שכתב בשם מרן ב"י יו"ד סי' ק"ץ ס"ה והרב הפרישה בסי' ש"ה דלפי שלא פורש בדבריו כותב כן עי"ש ולפי מה שרשום לעיל לע"ד צ"ע ועיין הר"ן בהלכות הביא דבריו מרן הב"י בא"ח סי' תרי"ח (ד"ה איכא מ"ד) והרמב"ן לא כתב כן בספר תורת האדם ע"כ ובטור יו"ד סי' ס"ז (בדין שובר מפרקתה) וא"א לא כתב כן עי"ש ולפי גירסתו על כרחן לומר דסובר כסברא קמייתא דמליחה מהני ועי"ש להרב הפרישה ובסי' כ"ד (בדיני הגרמ"ה) וא"א לא פסק כמותו וכו' עי"ש אעפ"י שגילה דעתו הרא"ש דכשר בשחט הרוב עי"ש בפרישה ובסי' ער"א גבי דוכסוסטוס וא"א הרא"ש לא כתב כן וכתב מרן ב"י כלומר שהכשיר עי"ש ועיין עוד בטור א"ח סי' ל' וא"א הרא"ש לא כתב כן וכונתו דסובר כסברא קמייתא דכשיגיע זמנם מברך כדברי הברייתא שהביא הרא"ש וביו"ד סי' ש"ז וא"א הרא"ש לא כתב כן עי"ש בדברי מרן בית יוסף:

ב

ריב"ה כשכותב וכן דעת א"א הרא"ש י"ל דלאו בפירוש איתמר אלא דמשמע ליה הכי מכללות דבריו דאם לא כן היה לו לכתוב וכ"כ א"א הרא"ש כ"כ הגאון יד מלאכי בכללי הריב"ה אות כ' בשם כמה פוסקים. ונלע"ד דכונתם לומר דבדבר שכתבו הרא"ש בפירוש כותב וכ"כ הרא"ש אבל לשון וכן דעת. אינו מוכרח לומר שכתב כן בפירוש דאף אם לא כתב כן בפי' שייך לומר וכן דעת ואין כונתם לומר דבדבר שכתב בפי' לא יוצדק לומר וכן דעת אלא האי לישנא משמע הכי והכי לאפוקי לישנא דוכן כתב דלא שייך אלא היכא שכתב כן בפי' והרב פתח הדביר בח"ג דף צו"ר ע"ב וג' הבין דלא יתכן שיכתוב וכן דעת בדבר שמפורש בדברי הרא"ש ואהכי קשיתיה לשון הריב"ה בא"ח סי' ע"ו עי"ש ולפי מה שכתבתי נראה דאין משם סתירה:

ג

ריב"**ה** כשחולק עם אביו הרא"ש צריך להביא סברתו וכשפוסק כמותו אין צריך להביאו בכל המקומות כ"כ הרב בשבות יעקב בהשמטות לח"א סי' י"ב בשם הרב הסמ"ע ולמד מזה להרט"ז עם הרב ב"ח עי"ש וכשדעת רוב הפוסקים נוטה שלא כדעת הרא"ש סותם כדעת הפוסקים אעפ"י שהוא שלא כדעת אביו כ"כ מרן החבי"ף בספר כל החיים דף כ' ע"ג אות ל"ח עי"ש ובאות מ"ד:

ד

הריב"**ה** סברא שהביא באחרונה היא עיקר כ"כ הרב יד מלאכי בכללי הריב"ה אות ה' ועיין להרב הפרד"ס בספר אות היא לעולם ח"א דף קט"ו ע"א וע"ע בי"מ שם אות ט' דהרב ברכת אברהם לא ס"ל האי כללא ועיין להרב מגן גבורים דף פ"ד ע"א:

ה

ריב"ה כשכותב אבל פ' כתב וכו' משמע שזו הסברא שחפץ בה כן כתב הרב יד מלאכי דף קפ"ט ע"ד בשם כנסת הגדולה שהביא בשם ברכת אברהם והרדב"ז והוסיף שכ"כ בב"י ח"מ סי' ר"ה ס"ד ועיין להרב יד ימין דף ל"ט ע"ב ומתבאר מדב"ק שכן הוא דרך כל הפוסקים ועיין להרב שלחן גבוה סימן תמ"ג סק"ב דמוכח דלא שמיעא ליה האי כללא ועיין לקמן סימן י"ג אות י"ב מה שכתבתי בזה לענין כללא דסתם ואח"כ מחלוקת בדברי מרן בש"ע והביא סברת החולק בלשון אבל וע"ע בי"מ בכללי הריב"ה אות ה' ועיין להרב מגן גבורים דף פ"ד ע"א ודו"ק בד"ק והרב ב"ח באה"ע סי' ק"ל סי"ח הבין מדברי הטור דפוסל חתם סופר ועד אף שהביא דעת הרמב"ם והרמ"ה דמכשירים בלשון אבל ש"מ דלית ליה כלל הנ"ל ועיין בשו"ת הגאון מוהר"ם אלשקר שרמז בכנה"ג שם אות ל' ואף למ"ש מוהרמ"א הנ"ל בשם מוהרד"ך (קודם חזרתו) דריב"ה ס"ל כהרמב"ם אינו גורע ואינו מוסיף אבל רק משום שהביא באחרונה עי"ש והעיר ביד מלאכי שם דכיון דלא משכחת לשון אבל אלא אם כן קדם סברא אחרת לסברא השנויה בלשון אבל אם כן תיפוק לי דסברא אחרונה היא עיקר (לדעת הטור) ורצה ליישב דנפקא מינה להיכא דאיכא שלש סברות ומציעתא מעלה אבל ולא הונח לו ושוב כתב לדעת הרדב"ז (דוקא ולא לסברת הברכת אברהם עי"ש) דהכונה דאף אי לית ליה להטור דסברא בתרא עיקר מיהו כשכותבה בלשון אבל היא עיקר ועיין לקמן סי' ט"ז אות ד"ן:

ו

הריב"**ה** כשכותב סברת איזה פוסק בלשון היה אומר פ' אם ר"ל דחזר בו בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת ה' אות ח"ק רשמתי בזה עי"ש:

ז

כשכותב רבינו הטור והיה אומר א"א הרא"ש נר' שר"ל שבע"פ אמר כן לבניו או לתלמידיו מרן הב"י ח"מ סי' קצ"ה ורפ"ה כ"כ הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"כ אות ס'. וחפשתי בסי' קצ"ה ולא מצאתיו ומרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ דף כ' אות מ"א כ"כ בשם מרן הב"י סי' רפ"ה ושל"ט עי"ש אף אני אביא שכ"כ מרן הב"י בא"ח סוף סי' ק"ב ד"ה ואם היושב וכו' ובסי' ריט כ"כ עמ"ש הריב"ה ופי' א"א הרא"ש עי"ש בד"ה ומ"ש ופי' א"א וכו'. וכ"כ הג' מוהרל"ח בהגהותיו בח"מ סי' חל"ק עפ"י דברי מרן הב"י א"ח סוס"י קס"ה ויו"ד סוס"י קט"ו ואה"ע סי' ע' אלא דבא"ח הנ"ל לא חזינא כי האי סימנא כמו שיראה הרואה. ואולי צ"ל סי' ק"ב הנ"ל שור מ"ש הגאון הנ"ל בסי' רס"ח ושם ציין סוף סי' ס"ח והוא עמ"ש הריב"ה ולא ישר בעיני א"א הרא"ש עי"ש וע"ע להג' הנ"ל שם סימן ריח. וכן ראיתי למרן החבי"ב בכנה"ג יו"ד סי' ע"א הגהט"ו אות י"א שכ"כ עי"ש:

שוב ראיתי להגאון יד מלאכי בכללי הריב"ה ומוהריק"א אות ל"ד שכ"כ בשם מרן הב"י והרבנים פרישה וב"ח בכ"מ והזכיר דברי כנה"ג יו"ד הנ"ל ועוד ציין לעיין בשכנה"ג א"ח סי' קי"ד ותרמ"ד ואמ"א לראות ד"ק באופן דכלל זה שכתב מרן ז"ל אישרוהו וקיימוהו כל ישרי לב הבאים אחריו עליונים למעלה הנז"ל:

אך תמיה לי דאי משמע ליה להריב"ה דיש לדקדק בלשון זה אמאי הוא ז"ל לא דקדק בכמה מקומות שהביאו התוס' והרא"ש איזה דין בשם איזה פוסק בלשון היה אומר והוא ז"ל כתבם בלשון כ' פ' כמו שיראה הרואה. א) בא"ח סוס"י ק"ד אבל ר"ת ור"י כתבו וכו' ואילו התוס' והרא"ש הביאו דבריהם בלשון היו אומרים ב) בסוס"י תכ"ב וכתבו חכמי פרובינצא וכו' ולשון הרא"ש פ"ד דברכות סוס"י ב' הוא היו אומרים ח"פ וכ"כ הריב"ה בעצמו בסוס"י רצ"ב ג) בסוס"י ת"מ והרר"י כ' שהמפקיד עובר עליו וכו' והרא"ש כתב סברתו בלשון היה אומר ד) רס"י תרצ"ב כתב ר"ת שמברך זמן גם ביום ואילו הרא"ש פ"ק דמגילה סימן ו' כ' בל' היה אומר ה) בטור יו"ד סי' פ"א וכתב רבינו אלעזר דוקא חלב שהתירו הכתוב וכו' ובדברי הרא"ש פ"ח דחולין סי' נ"א הובא סברתו בלשון היה אומר אלא דבדברי הרא"ש כתוב הרמב"ם וכתב מרן החבי"ב בכנה"ג שם דהוא ט"ס וצ"ל הרא"ם כמ"ש בטור עי"ש. ו) בסוס"י רכ"א ורשב"ם כתב דאפילו אם אמר אם תזון לפ' לא תפסיד וכו' ובדברי הרא"ש פ"ז דכתובות סימן ד' כתוב היה אומר רשב"ם ז) בסי' שכ"ט ועיסה שבלילתה עבה וכו' כ' ר"ת שחייבת ואילו הרא"ש פ"ב דפסחים סי' ט"ז כתב בל' היה אור"ת ח) בטור אה"ע סי' ע' כ' ר' אליהו חייב אדם להשכיר עצמו כפועל

וכו' ובהרא"ש פ' אעפ"י סי' ל"ב היה אומר ר"א ט) בטור ח"מ סימן קכ"ו סימן כ"ט בדין מע"ג בעכו"ם הביא סברת ר"ת בלשון כ' ר"ת אעפ"י שהרא"ש בפ"ק דגיטין סי' י"ז כ' היה אומר ר"ת וכו' י) עיין בדברי הרא"ש פ"ח דחולין סוף סי' ב"ן ובק"פ שם. הנה מעשרת הדברות הנ"ל יש להוכיח דאין שום חילוק בין לשון היה אומר ללשון כ' דא"כ הו"ל להריב"ה לדקדק גם הוא ז"ל בזה. והנה בקצת מקומות אפ"ל דמשום דהתוס' וכיוצא הביאו ס' אותו הפוס' בלשון כ' פ' נמשך גם הוא וכ' בלשון כ' פ' אף שהרא"ש כ' היה אומר אך לא לכל המקומות וכמו שיראה הרואה ושמא תאמר דאין להק' כלל משום שלא נאמר כלל זה אלא על רבינו הטור כשכותב על הרא"ש דוקא מלבד הלחץ זה הדחק דאם דקדוק הלשון מורה כן מה בין הרא"ש לשפו"ס אף גם מה נענה דאשכחן לרבינו הטור בא"ח סי' תפ"ח וא"א הרא"ש היה אומר שאין לדקדק בזה וכו' ומרן הב"י מראה מקום הוא למ"ש הרא"ש בפסקיו פרק היה קורא עי"ש הרי דהריב"ה כ"כ על סברת הרא"ש מפורשת וימצא כתוב בפסקיו בהדיא ולי ההדיוט ק"ל להגיה כתב במקום היה אומר כי בכמה דפוסים ראיתי וכתוב היה אומר וצ"ע וע"ע בטור יו"ד סי' קכ"ג והראב"ד כ' שאין להתיר מגע בשום תמד ומרן הב"י, בד"ה התמד הראה מקום ממ"ש הרא"ש בלשון היה אומר הראב"ד ובסי' קכ"ד ד"ה ומ"ס ולא נראו דבריו לא"א הרא"ש כ' מרן לא ידעתי היכן כ"כ וכו' עי"ש וי"ל אמאי לא כ' כמ"ש בא"ח סוף סי' ס"ח לענין ולא ישר בעיני א"א הרא"ש וי"ל וק"ל:

ח

הטור הביא סברת ר"ת בלשון פי' ר"ת ולא בלשון פסק ר"ת שהיה שפסק הלכה למעשה רק שפי' ואולי לא היה סומך על פי' וכו' כ"כ הרב יד דוד בפ"ג דמ"ק עי"ש בדף רע"ב ע"ב ונראה דאין כונתו לומר דלעולם לשון פירש אינו הללמ"ע אלא ר"ל דלשון פסק הוא ודאי הלכה למעשה משא"כ בלשון פירש דאיכא הכי והכי כנלע"ד לפי המשוער בדעתי דכותבים הפוס' לשון פי' ע"ד שהאומר אמרה הלכה למעשה וצריך חיפוש ועיין טור יו"ד סי' קי"ז וטור א"ח סי' רל"ב ובדברי הרא"ש פ"ק דשבת סי' ח"י ופ"ד דברכות סי' י"א ובטור ח"מ סי' ה' ס"ח:

ט

לפעמים כותב איזה דין בשם הרמב"ם אף שמבואר הוא בגמרא מפני שהרי"ף והרא"ש השמיטו אותו הדין כן כתב הרב יד מלאכי בכללי הריב"ה אות י"ט בשם מרן הב"י באהע"ז סי' ע"ח וכתב הרב יפה ללב נר"ו בסי' א' דף ט' ע"ג שכן גם דרך הרמ"א דדבר

שהשמיטוהו הפוסקים ופוסק אחד הביאו כותבו בשמו אף שתלמוד ערוך הוא עי"ש ובסי' קנ"ב אות ג':

י

אם סותר דבריו מה שכתב בטור עם מה שכתב בקיצור פסקי הרא"ש (לדעת הסוברים דהקיצור פסקי מיד רבינו הטור נגזרו עיין לעיל בסי' י"א אות י"ז) אמרינן דבקיצור פסקי חזר בו ממה שכתב בטור כן מתבאר מדברי הגאון אבד"ק יאס בשו"ת אורי וישעי סימן ק"ו (בד"ה שוב מצאתי בספר שו"ת) ולי הדל קשה להחליט כן:

יא

דע שכל מקום שכותב רבינו (הטור) לשון הרמב"ם או לשון פלוני לא לחנם כתב כן ועל הרוב כתב כן משום דלא בריר ליה אי פליג על סברא ראשונה או לא והכא נמי איכא למימר דהרמב"ם וכו' כן כתב הרב הפרישה בחשן משפט סי' ז' אות י"א:

סימן יג

כללי מרן בשלחן ערוך ובשאר ספריו.

א

שלחן ערוך יסדו מרן הקדוש להורות מתוכו אחר שעמד בשרש הדין בב"י דלא כמו שכתב הרב מוהריט"ץ סי' ס"ז וכבר השיגו הרב החסיד הרמ"ך ביד מלאכי דף קצ"ב כן כ' מר"ן חיד"א בספר שם הגדולים (במערכת גדולים באות ש"ע) דברי הרב יד מלאכי הם בכללי הש"ע אות ב' שהביא מ"ש הרב מוהריט"ץ שמרן לא עשה הש"ע אלא לקטנים ועמי הארץ והתפלא עליו דודאי להורות הלכה חברו עי"ש ומה שנראה מדברי הרב שמש צדקה בחלק יו"ד סי' ל"ג (בד"ה וכדי) שאין ללמוד דין מן הש"ע צריך לומר שכונתו שאין ללמוד ממנו בלתי עיון בדבריו שבב"י עיין היטיב בדבריו ועיין באות שאחר זו:

ב

ש"ע אין לפסוק דין קודם שיעיין בדברי הריב"ה ובב"י עיין להרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות א' בשם הרבנים ב"ח סמ"ע זר"א שמ"ץ רל"ץ וזה זמן רב רשמתי על הגליון מה שכתב הגאון מוהרש"א בחידושי אגדות בסוטה דף כ"ב ע"א ובדורות הללו אותם שמורים הלכה מתוך הש"ע והרי אינם יודעים טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו תחלה בדבר מתוך התלמוד שהוא שימוש ת"ח וטעות נפל בהוראתם והרי הם בכלל מבלי עולם ויש לגעור בהם עכ"ל. ועתה נדפס ספר ויקרא אברהם וראיתי להרב נר"ו שקדם וזכה להביא דברי מוהרש"א הנ"ל עי"ש בדף ק"ך אות ע"ט. אלא שמה שהביא זה

על דברי הרב יד מלאכי באות ב' (והוא מה שכתבתי בשמו לעיל באות א') לו ההדיוט מקומו הראוי הוא על דבריו שבאות א' כמו שיראה הרואה. עוד רשמתי בגליון ויד מלאכי דברי הרא"ש בתשו' (כלל ל"א סי' ט') שהביא מרן הב"י בהקדמת הכסף משנה עי"ש וכתבתי שמדבריו נלמוד להש"ע. ועתה רואה אני שהן הן הדברים שכתב הסמ"ע בהקדמתו (שציין הי"מ הנ"ל) עי"ש שמדברי הרא"ש הנ"ל למד להש"ע. והרב דבר משה בחלק ג' בחלק ח"מ סי' י"ב דף ס' ע"ד כתב דמרן כ"מ בהקדמתו אמר על ספר ש"ע שלא לסמוך בלי ראות הדברים במקומם ע"כ ולפי הנראה יש איזה חיסור לשון וכונתו דממ"ש בהקדמתו בשם הרא"ש על הרמב"ם יש ללמוד על הש"ע וכדברי הרב הסמ"ע אלא שלא זכר את דב"ק עי"ש:

ג

דרך מרן לפסוק כהרמב"ם אף נגד הרי"ף והרא"ש לפי שספר ש"ע מיוסד עפ"י סברת הרמב"ם כ"כ הרב שלחן גבוה הביא דבריו הרב משק ביתי במערכת הטי"ת דף צ' ובכללי הפוסקים אות ל"ח עיש"ב ולפי זה י"ל עמ"ש בש"ע א"ח סימן קע"ח ס"ה וסי' קפ"ד ס"ג עי"ש והא קי"ל די"א וי"א הלכה כויש אומרים עיין לקמן אות י"ד שגם הרב שלחן גבוה סובר כן ונמצא בפסק שלא כהרמב"ם. גם בסי' קפ"ד ס"א להרמב"ם וכו' ולהרר"י והרא"ש וכו' והרי זה דומה לי"א וי"א ולפי כלל הנ"ל הוה ליה למימר איפכא להרר"י וכו' ולהרמב"ם וכו' כמ"ש בסי' קפ"ז ס"ב ולזה יש ליישב דכל שמזכיר דעת הרמב"ם בפירוש שוב אינו מקפיד וממילא מישתמע דסברת הרמב"ם עיקר בחיבור וה לפי הכלל כנ"ל בדוחק וצריך חיפוש. אך מדברי מרן חיד"א בספר מחזיק ברכה א"ח סי' רס"א אות ו' מתבאר יפה דלא ס"ל כלל הנ"ל כמו שיראה הרואה ועיין בש"ע סי' נט"ר ס"ג שסתם שלא כהרמב"ם (עיין לקמן אות ח' דהלכה כסתם) ושמא לא נאמר כלל זה אלא בסברת הרמב"ם שבחיבור היד ולא במה שכתב בפירוש המשנה ובההיא דסי' נט"ר ליכא אלא משמעות דעתו בחיבור היד וכיון שלא כתב בפירוש לית לן ביה כללא ובסי' רס"ו ס"ב סתם כהרמב"ם שהוא הי"א עי"ש ולמ"ש לקמן אות י' ניחא כיון שהרב המגיד טען בעד הרמב"ם וכתב שנראים דבריו הוו רבים. וכן למ"ש הרב בית דוד הובא לקמן אות י"א ניחא וק"ל ובסי' רס"ח ס"ב סתם דלא כהרמב"ם אלא דלפי מ"ש הרב יד דוד שהבאתי לקמן אות ט' ניחא. וע"ע סי' רצ"ט ס"ו ובסי' ש"א ס"ח ומאמר מרדכי שם. ובסי' ש"ד ס"א ובברכ"י שם וסי' שכ"ב ס"ו ובסי' שכ"ו ס"ב למאן דאית ליה דהלכה כוי"א עיין לקמן אות י"ד. ובסי' שכ"ח סי"ז לפי מה שכתבו הרבנים ט"ז ומג"א ס"ק י"ד דעת מרן לפסוק כוי"א שני א"כ הוא דלא כהרמב"ם ובסי' של"ד סכ"ד פסק דלא כסברא השניה

שהיא סברת הרמב"ם ולמ"ש הרב תוי"ט בדברי חמודות פרק ח' דחולין אות קפ"ה שספר הש"ע מיוסד ברובו עפ"י סברת הרמב"ם עי"ש דמשמע דאינו כלל לכל המקומות ואם לכך נתכוונו גם הרבנים אחרים שהזכירו כלל זה ניחא ואין סתירה ממקומות הנ"ל כיון שלא נאמר זה על הכלל כולו ויתכן שיש יוצאים מן הכלל:

ד

מרן בש"ע אע"ג דבב"י תמה על הרמב"ם אינו סומך על זה ופוסק כמותו כמו שכתב הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות ז' בשם כמה פוסקים והרב משק ביתי במערכת האל"ף אות מ' האריך לתמוה על הרב שלחן גבוה שסתר דידיה אדידיה דבכמה מקומות אישר וקיים דבר זה ובכמה מקומות ישנו בנותן טעם על דבר השמיטה איזה דין בש"ע שהוא מפני שבב"י דחאו וכו' ולפי כלל הנ"ל לא היה לו להשמיטו עי"ש ולעד"ן דהיכא דחזינן דהשמיטו שפיר מצינן למימר דטעם ההשמטה הוא משום דבב"י דחאו וכי חזינן דלא השמיטו אמרינן דלא סמך על תמיהתו והוא היודע באיזה מקום התמיהה קיימת ובאיזה מקום אפשר לצדד ליישב והרי הרב הסמ"ע שגם הוא מהסוברים דהגם שדחאו בב"י פוסק כמותו כמ"ש ביד מלאכי ובמשק ביתי שם בכל זאת מצינו לו בסי' חר"ן סק"ה שכתב דלפי שהקשה בב"י על דברי הרמ"ה משום הכי השמיטו בש"ע עי"ש אלא ודאי מוכרח לומר כמו שכתבתי בתי וכ"כ מרן החבי"ף בספר חקת החיים הנד"מ בדף ס"ז ע"ב עפ"י דברי הסמ"ע הנ"ל עי"ש וזו היא ג"כ דעת הרב של"ג וק"ל ועיין להרב הפרד"ס בספר אות היא לעולם ח"א דף ע"ט ע"א (ד"ה כי) מה שכתב על דברי הרב של"ג יו"ד סי' שס"ז ודוק:

ה

מרן בש"ע אורחיה הוא להשמיט איזה דברים תחת שלש. א) לפי שהוא רחוק המציאות. ב) לפי שהוא פשוט ג) לפי שנלמד מדין אחר שכתב בש"ע כ"כ הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"כ אות ע"ז בשם מרן חיד"א בברכ"י סי' שי"ד ויוסף אומץ דף ד"ך וחיים שאל דף ג"ן וספר יו"א וח"ש הנ"ל אמצ"א ובברכ"י הנ"ל לא ראיתי שכתב בזה ואדרבא ממה שכתב בברכ"י סי' ש"ב אות ד' נראה קצת שסובר דהוי חזרה וכתב שם דלא מצא כלל ברור על דבר השמיטה עי"ש ומ"מ דבריו שביוסף אומץ נכונים בטעמם ראוים אליו ונמשכו אחריו כל ישרי לב מרבנן בתראי ז"ל ועיין במחזיק ברכה יו"ד סי' ד"ף אות ו רמזו הרב תפארת אדם דף קפ"ב ע"ד אות ט' ועיין להרבנים משק ביתי בכללי מרן דף י"ז ע"ב צפיחת בדבש דף קס"ח ע"ב מנחת זכרון דף צ"ה אות כ"א נשמת כל חי ח"ב סי' י"ז דף מ"ט ע"ד (ד"ה גם) חקקי לב ח"א דף מ"א ע"א וחיים ושלום ח"א דף ס"ב חקת החיים דף

ס"ז ע"ג ורמזם בספר כל החיים דף כ' אות מ"ה ואסברא לן שם דאם בב"י תמה ובש"ע השמיטה יש לתלות דמפני זה הוא דהשמיטה ועיין להרב פתח הדביר ח"ג דף רס"ב ע"ג כפי אהרן להרב החסיד נר"ו דף קי"ט ע"א וי"ל שם דף צ"ד ע"ב והרב חכמה ומוסר דף ק"ע אות ס"ד כתב דסומך מרן בש"ע על מה שכתב בב"י ולכן משמיט עי"ש ואין נלע"ד לומר כן אלא היכא דסומך עמ"ש בש"ע עצמו בדין אחר וכן נראה מדברי הרבנים הנ"ל ועי"ש עוד דף קע"ב אות צ"ט שמצינו כמה חידושי דינים שהביא בב"י והשמיטם בש"ע כי על הרוב אין דרכו להעתיק אלא מה שמפורש בהרמב"ם ובטור וכו' והבאתי דבריו בקונטרס אסיפת דינים במערכת ה"ה אות כ"ו ועיין בקונטרס פאת השדי בחלק אסיפת דינים במערכת אבילות אות כ"ג והרב מעשה אברהם בחלק יו"ד סי' נ"א דף קי"ב הביא תורף דברי מרן חיד"א שבברכי יוסף סי' ש"ב וכתב דכיון דאיכא פלוגתא ומרגלא בפום רבנן דמדהשמיט בש"ע לא סבירא ליה הכי וכן דעת הרב חיד"א הכי נקטינן ומזה דן גבי פדיון בן שכתב מרן הב"י בסי' ש"ה בשם סמ"ק שיכול לפדות בנו במקום שהוא אף שאין הבן אצלו והשמיט זה בשלחן ערוך שדעת מרן היא שאינו יכול האב לפדות בנו אם אינו אצלו עי"ש וחידוש הוא שלא ראה דברי מרן חיד"א ביוסף אומץ וחיים שאל הנז"ל ולפי דבריו אין לנו הכרח מדלא פסקו בשלחן ערוך כי אם בדבר שבבית יוסף תמה עליו דבזה הוא דאיכא למימר דמשום הכי השמיטו בשלחן ערוך ומצאתי בספר ישמח לב להרב שמ"ח גאגין איש ירושלים בחלק אהע"ז סי' כ' שהאריך קצת בכלל זה והשיג על איזה מחברים שכתבו שכל שלא הביא מרן בשלחן ערוך הסברא שהביא בבית יוסף מוכח שאינו סובר כמותו ואין כן דעת רובא דרובא אלא אף אם לא פסק כן בשלחן ערוך אין מזה הכרח שאינו סובר כן אלו תורף דב"ק:

וכתב מרן החבי"ף בספר חקת החיים בדף ס"ז ע"ב (בד"ה ומה) דאף דמצינו לכמה רבנים שכתבו שלא מפני שהפוסק מקשה או מתמיה על איזה רב שהביא נכריח שחולק עליו בעיקר הדין לפי שכן דרך הפוסקים לכתוב מה שיש לו להקשות אף שאינו חולק בעיקר הדין מכל מקום לגבי מרן בשלחן ערוך אם ראינו שבבית יוסף הביא איזו סברא ותמה עליו ובשלחן ערוך השמיטה יש לנו לומר דמה שהשמיטה בשלחן ערוך הוא מפני שכונת תמיהתו בבית יוסף היא לחלוק על אותה סברא עי"ש:

וסברא שלא הובא בשלחן ערוך אם אפשר לצרפה לספק ספקא הנה רבני האשכנזים מחמירים בכגון זה בסברא שלא הביא הרמ"א ומתבאר מתוך מה שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת הסמ"ך אות ח"י דהרבה מרבני הספרדים מקילים בזה עי"ש:

1

ש"ע דרכו להשמיט דברים שאין נוהגים בזמן הזה וכן הוא דרך פוסקי הלכות כידוע ומ"מ לפעמים מביאים איזה דבר באגב מילי אחריני או כדי ללמוד לדברים הנהוגים והוא פשוט וכבר כתבו כן הרבנים יד מלאכי בכללי הרי"ף אות ז' ומשק ביתי בכללי הפוסקים אות ב' בשם הרבנים מע"מ וכנה"ג ושלחן גבוה עי"ש ועל פי זה כתבתי במקום אחר דאף דגר תושב אינו נוהג בזמן הזה דאין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג כדאיתא בערכין דף כ"ט ופסקה הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות שמיטה דין ט' ובפרק י"ד מהלכות איסורי ביאה דין ה' ובפ' עשירי מהלכות עבודה זרה דין י' לא נוכל להכריח מחמת זה דמה שכתב הרב מגן אברהם בסי' ט"ל בשם הדרכי משה דגר תושב וממזר פסולים לכתיבת ס"ת ובתפילין אין לחוש עי"ש שכונתם על גר צדק דאילו גר תושב הרי אין דרכם להביא מה שאינו נוהג בזמן הזה דיש לומר דלפי שהמרדכי נקט גר וממזר נקט נמי הרמ"א גר אף דמיירי בגר תושב ואינו מצוי בזמן הזה. ובהכרח לומר כן דאילו גר גמור אף אם חזר לסורו אם הוא מחמת יראה כשר ועיין ביו"ד סי' ב' ואפילו אינו עובד ע"ז כגון גר תושב ובא"ח סימן תרי"ב לענין אכילת איסור כתב רבינו הטור כגון פיגול נותר וטמא וגבי ארבע מינים תנן של עיר הנדחת פסול ופסקו כן הפוסקים משום דאורחייהו לאתויי באגב והכי איתא בדוכתי טובא דברים שאין נהוגים ומייתו להו באגב ועיין לעיל בסי' ג' בדרך הרי"ף:

ודע דהגם דהרי"ף והרא"ש והריב"ה ומרן כלם שוים שלא להביא מה שאינו נוהג בזה"ז, כנ"ל מ"מ יש חילוק ביניהם בדבר אחד דהרי"ף והרא"ש כיון שהם מעתיקים הגמרא מביאים מ"ש בש"ס אף דאינו דין זה בזה"ז רק שנכון לעשותו גם בזה"ז אבל הריב"ה ומרן בש"ע אין דרכם להביא רק מה שהוא דין בזה"ז אבל לא מה שהוא משום נכון הדבר כן כתב הגאון נודע ביאודה במ"ת א"ח סי' צ"ד עי"ש והרב מצות חליצה בביאורו דף ח"י אות נ"ב הקשה על הטור שבהלכות לולב סי' תרמ"ט ובהלכות חליצה סי' קס"ט כתב הדין של עיר הנדחת ולמה לא כתב דין סנדל מוסגר ומוחלט וגם למה לא הזכיר בהלכות ציצית דין עיר הנדחת כן מצאתי כתוב בקונטרסי ועתה אין בידי ספר מצות חליצה ולפי הנראה גם הרב מודה שאין דרכם להביא מה שאינו נוהג בזה"ז אלא דקשיא ליה דמאחר דנחתו לכותבו באיזה הלכות מאיזה טעם שיהיה היה להם לכתבו גם בהלכות ציצית וגם מאו שנא דין מוסגר וכו' מדין עיר הנדחת:

וזימנין סגיאין אשכחן בדברי הפוסקים שכותבים העושה כן לוקה או אינו לוקה וכתב הרב ש"ך ביו"ד סי' ט"ז סוף ס"ק י"ז הטעם משום דאף לדידן יש נפקותא במה שלוקה

שאז פסול לעדות מן התורה כדקי"ל בח"מ סי' ל"ד וכן לענין קידושי אשה באה"ע סוף סי' מ"ב ועי"ש להרב פרמ"ג וכן כתב הרב ערוך השלחן ביו"ד סי' רל"ד אות כ"ב עפ"י דברי הרש"ך ובסימן רט"ז אות ה' תמה על מה שכתב הרא"ש בשבועות סימן ה' (גבי שבועה שלא אוכל חרצן בכמה) דאין נפקא מינה האידנא דאפילו חצי זית חצי שיעור אסור מן התורה והרי איכא נפ"מ לפיסול עדות ולקידושין וכתב הרב אזן אהרן במערכת הלמ"ד אות ד' שכן כתב בספר חקת הפסח סי' תל"ד דף ט"ו:

ודע שמה שכתבתי שכותבים הפוסקים לוקה או אינו לוקה מטעם שכתב הרב שפתי כהן וכו' ומשמע דעל שתי החלוקות כתב הרב שפתי כהן דנפקא מינה לפסלו לעדות לא כן הם דברי הרב שפתי כהן כי הוא לא הזכיר דיש נפקותא זו אלא במה שכותבים הפוסקים לוקה שכן מדוקדק בלשונו שכתב ודע דנפקא מינה אפי' לדידן במה שלוקין דאז הוי פסול לעדות מן התורה וכו' דעת שפתיו ברור מללו שדבריו הם לחלוקת לוקה שכתב שם מרן ואף ששם יש גם חלוקת אינו לוקה נראה דלא הוה קשיא ליה עליה מאי נפקא מינה לדידן משום דיש לומר דאיידי דתני בהא לוקה תני באידך אינו לוקה גם דברי הרב ערוך השלחן הם בלשון זה דנפקא מינה אף לדידן במה שלוקין דאז הוי פסול לעדות מן התורה עכ"ל והנה גם הוא לא אמר נפקותא זו אלא למה שכותבים באיזה דין לוקה ולא במה שכותבים אינו לוקה וכן מתבארת דעת הרב אזן אהרן שכתב דברים אלו במערכת הלמ"ד בזה הלשון לוקה לפעמים כותבים הטור ושלחן ערוך באיזה דין לוקה אף שאין דין מלקות בזמן הזה מכל מקום יש איזו נפקותא לדינא עיין שפתי כהן וכו' ומדקבעיה להאי כללא במערכת הלמ"ד ואילו במערכת האל"ף (אינו לוקה) לא הזכיר מזה כלום נראין הדברים שסובר שלא נאמרו דברים האלה אלא לכשכותבים לוקה ולפי זה נראה דדוקא בחלוקה זו (לוקה לוקין) הוא דלא קשה לן מאי נפקא מינה משום שיש לומר דנפקא מינה דפסול לעדות אבל אם אומרים הפוסקים באיזה דין אינו לוקה ודאי דיש להקשות מאי נפקא לן מינה לדידן לומר דאינו לוקה דאין לומר דאיצטריך למימר אינו לוקה לומר שאינו פסול לעדות דהא ודאי אף אם לא היו אומרים בפירוש אינו לוקה לא היינו אומרים שפסול לעדות דליצטריכו למימר דאינו פסול לעדות ולכן ודאי קשה מאי נפקא מינה למימר אינו לוקה רק היכא דאיכא למימר דאיידי דאמור רבנן בההוא ענייא לוקה אמרו גם כן אינו לוקה אבל בחלוקה דאינו לוקה בלבד ודאי קשה מאי נפקא מינה דאף דבש"ס אמרינן הכי בין לחיוב ובין לפטור מכל מקום הפוסקים שאין דרכם לכתוב אלא דינים הנהוגים בזמן הזה אין להם לכתוב דבר שאין נפקא מינה בזמן הזה כן נראה לדעתי הקצרה מסברא:

ובזה מתיישבים אצלי דברי הרב תפארת ישראל בפירוש המשנה דפרק אלו טריפות משנה ה' (דף ח"ן ע"ב) אהא דתנן אכלה סם המות או שהכישה נחש מותרת משום טרפה ואסורה משום סכנת נפשות שהקשה דכיון דעל כל פנים אסורה משום סכנה למאי נפקא מינה תני דמותרת משום טריפה ודוחק לומר דאיצטריך משום מלקות שהרי הפוסקים ביו"ד סי' ס' סעיף ב' הביאו דין זה ומאי נפקא מינה לדידן ולכן המציא דנפקא מינה לקולא ולחומרא עי"ש וכתב על דבריו ידידי הגאון מליאדי יצ"ו בספר כרם חמד בח"א בנימוקיו לחולין שם וז"ל ושגה בזה דנפקותא גדולה איכא גם האידנא עיין שפתי כהן סי' ט"ז ס"ק י"ז ודוק עכ"ל. ולפי מה שכתבתי מתיישבים שפיר דברי הרב תפארת ישראל דיש לחלק בין אמרם לוקה להיכא שאומרים אינו לוקה או מותרת בדבר שעל כל פנים אסור משום סכנה כאמור ונראה שזו היא גם דעת הרב חגורת שמואל שהקשה על מה שכתב מרן ביו"ד סי' פ' סעיף ה' כל שיש ספק אם הוא חיה או בהמה חלבו אסור ואין לוקין עליו דמאי נפקא מינה לדידן והביא דבריו בכרם חמד חלק ב' בדף ח' סוף ע"ב וכתב על דבריו עיין בשפתי כהן סי' ט"ז ס"ק י"ז ודוק עכ"ל כונתו ניכרת שרצונו לומר דנפקא מינה למלקות על דרך שכ' בשפתי כהן לחלוקת לוקה ולי הדל הבדל רב בין שתי החלוקות ואין ישוב זה מספיק לחלוקת אינו לוקה כאמור (ספר חמדת שמואל אין מצוי אצלי) ולקושיית הרב תפארת ישראל נראה דיש לומר שאף שאין דרך הפוסקים בכך מ"מ בדבר שצריכים לומר הדין האמור בש"ס ניחא להו לתפוס לשון חכמים האמור בש"ס ולכן בדין זה שהוצרכו לומר דאסורה משום סכנה תפסו כמו ששנו חכמים בלשון המשנה וכמדומה לי שנמצא בסגנון זה במקומות הרבה ואין זה היפך דרכם כשר למו:

ז

כשכותב מרן בשלחן ערוך איזה דין בלשון בין בין דרכו לכתוב בדרך זו ואין צריך לומר זו עיין יד מלאכי בכללי מרן אות ד' מה שציין בזה והרב פתח הדביר סימן ס"ה אות א' עמד מתמיה על הרב פרמ"ג שם שבאשל אברהם אות א' שכתבו בשם הרב סמ"ע סי' ע"ב סק"ז (כלל זה) והבין מדבריו שהוא בכל מקום ותמה עליו דאישתמיט מניה דברי הסמ"ע שם בסמוך סק"ח שכתב דאינו אלא על הרוב ולא בכל מקום עי"ש ולי הדל קשה ביתר שאת על הרב פרמ"ג במשבצות סימן שי"ח ס"ב (ד"ה אמר) שכתב שם בשם הסמ"ע דדרך מרן תמיד לכתוב בזו ואצ"ל זו וכתב כן בשם סמ"ע סק"ז וסק"ח עי"ש הרי דאף שראה דברי סמ"ע סק"ח כתב כן והוא תמוה דנהפוך הוא דשם כתב על הרוב והוא הוסיף מלת תמיד ועיין בזה בפתח הדביר ח"ג סימן ש"ח אות ב' וסי' שי"ג אות א' ועיין עוד בפרמ"ג יו"ד סימן פ"ג בשפ"ד ס"ק כ"ט ששם כתב בשם הסמ"ע דלפעמים

וכו' ותימה על מרן חיד"א במחזיק ברכה שם אות ח"י שלא ידע איה מקום כבוד דברי הסמ"ע הנ"ל כיעי"ש:

וכתב הרב מטה יאודה ברס"י תמ"ז דאף שדרך הפוסקים לכתוב בדרך לא זו אף זו מכל מקום דין שנשנה בש"ס בדרך זו ואצ"ל זו (כלומר שלדידן הוא זו ואין צריך לומר זו אבל לדעת בעל השמועה הוא בדרך זו אף זו) נקטי הטור ומרן כדרך שנאמר בש"ס עי"ש בדין חמץ בפסח בין במינו בין בשלב"מ במשהו:

ח

מרן בשלחן ערוך כשמביא שתי סברות וסברא אחת הביא בסתם אם הלכה כסתם עיין להרבנים מג"א סי' תרפ"ט סק"ד ואשל אברהם ומחצ"ה שם חשק שלמה סי' כ"ה הגב"י אות ס"ג ובכלליו אות ס"ח יד מלאכי דף צד"ק אות טו"ב שלחן גבוה סי' ת"מ סק"ג וסק"ד שיורי ברכה שבברכי יוסף או"ח סימן שכ"ג אות ב' שיורי ברכה יו"ד סי' ה"ן אות א' ובהשמטות שם דף ס"ט ע"ב נחמד למראה ח"א ד' ק"פ ע"א וב' נשמת כל חי ח"ב דף פ"ו ע"ד חקקי לב אורח חיים סי' ח"י כל החיים דף כ"א ע"ג יד ימין דף קע"ה ע"ב חינא וחסדא ח"א דף קפ"ט ע"א בית עובד דף קע"ט אות ד' פתח הדביר סי' ע"ט אות ב' וסי' קכ"ח אות כ"ח ובח"ב דף כ"ח ע"ב ובח"ג דף מ"ו ע"א וקס"ז ע"ד ויקרא אברהם דף ק"כ ע"ד יפה ללב סי' ע"ט אות ג' אור לי דף ל"ה ע"א ד"ה אך ודף ס"ג אות י"ד ברכי יוסף ומחזיק ברכה ושיורי ברכה סי' רס"ח וברכ"י ומחב"ר סי' ש"ד (ויש להבין לפי כלל זה מה שכתב בש"ע א"ח סי' מ"ו ס"ט ונכון לחוש וכו' וכן בסי' קס"א ס"ד וראוי לנהוג כדעת הראשון עי"ש ולא ראיתי מי שהתעורר בזה ועיין לקמן אות י"ג) וממה שכתב בסי' רע"א סי"ד וראוי לחוש לדבריהם משמע דהעיקר לדינא כסברת הסתם (ועיין בסי' עט"ר ס"ב ויש מי שמתיר ולא נראו דבריו) וממה שכתב בסי' רפ"ד ס"ב והמנהג כסברא הראשונה אין לדקדק דדוקא משום מנהג נקטינן כסברא הראשונה די"ל דבא לאשמועינן דמלבד דמדינא אית לן למינקט כסברא ראשונה אף גם המנהג הוא כן ועיין מעין זה בברכ"י סי' רע"ג אות ח' ומה שכתב בסי' רצ"א ס"ה וסברא הראשונה עיקר י"ל עפ"י שיטת הסוברים דלא נאמר כלל זה כשהמחלוקת סברת רבים עיין לקמן אות י' ושם יש שלשה ויש אומרים נגד סברת הסתם והוו רבים לכן הוצרך לומר דהעיקר כסברא הראשונה וכן מה שכתב הרמ"א בסי' רצ"ט ס"א דהמנהג כסברא הראשונה לאו משום דמשמע ליה דמרן לא הכריע הוצרך לכתוב כן אלא רצה להודיענו דמלבד הדין המנהג פשוט כסברא ראשונה ואי נמי י"ל איפכא וק"ל וכן מה שכתב הרמ"א ביו"ד סי' צ"ד סעי"א וכסברא ראשונה עיקר כתב כן משום שרצה לסיים ולומר וכן נוהגין אף שהיה אפשר לכתוב

ונוהגין כסברא הראשונה ניחא ליה לכתוב באגב שכן שורת הדין ועי"ש בסי' צ"ח סעיף ד' ומה שהוקשה להרב המג"א סי' רצ"ט סק"ו עי"ש לאו משום דלא שמיע ליה האי כללא בדעת מרן ז"ל אלא כונתו דכיון דקידוש גריע מהבדלה לענין זה היה לו להביא סברת הרב מוהריק"ו בסי' ער"א גבי קידוש וכמו שכתב הרב מחצית השקל שם ועיין בסי' רי"ו סי"ד מברך וי"א וכו' ולכן נכון שלא להריח בו ובחידושי על הטוש"ע א"ח סי' תמ"ז נשאתי ונתתי קצת בכלל זה. והבאתי דברי הרבנים שכנה"ג א"ח סי' ש"ז כנה"ג יו"ד סי' י"ט אות ו' וסי' ה"ן (עתה אמצ"א ס' הנ"ל) ושלחן גבוה בכללים אות י"ז וי"ח ובסי' תב"ע ס"ק ז"ך ובתשו' אהל יוסף סי' י' דף ז' ע"א וברכ"י סי' ש"ז וסי' מש"ה ומחב"ר שם וסי' קנ"ג ויו"ד סי' ה"ן ומראה הנוגה דף ע"א ע"א ונחמד למראה ח"ב דף רל"א ע"ב וע"ע להרבנים מאמר מרדכי סי' של"ד סק"ג יד דוד סי' פ"א הגב"י אות כ"ד לב חיים ח"ב דף קל"ז ע"ב פתח הדביר ח"ג סי' מש"ה אות ג' חלקת מחוקק סי' א' סקי"א והג' ש"ך ביו"ד סי' פ"ד סקי"ב וסי' קע"ז ס"ק ל"ח נקיט נמי דסברת הסתם עיקר וקצת יש לדקדק על מה שכתב ביו"ד סי' י"ט סק"ז ובנקה"כ שם דלא העלה על דל שפתיו שכהסכמת הפוסקים היא ג"כ דעת מרן מדסתם בתחלה עי"ש ועיין ש"ך בכללי ההוראה אות ה' ועיין ש"ע אה"ע סי' ט"ו סכ"ד והבין הרב צ"ץ סי' מ' שדעתו לפסוק כסברת המחלוקת שהביא באחרונה ובשו"ת עבודת הגרשוני סי' קי"ד בין הרב השואל ובן הרב המחבר סברי מרנן דסברת הסתם עיקר וכ"כ הרב שם אריה א"ח סוס"י ט' ומרן מוהרמב"ח בגט פשוט סי' קכ"ז ס"ק כ"ה אחר שהביא אמבוהא דספרי שכתבו כלל זה בדרך כלל על כל פוסק שמביא סברא אחת בסתם והשנית בלשון י"א או יש מי שאומר וכיוצא שדעתו כסברת הסתם כתב בפרטות בשם רבינו מוהרימ"ט בח"א סי' א' דזו היא דעת מרן בש"ע ושכ"כ בספר הזכרונות ובכנה"ג וכו' עי"ש ובסי' קכ"ט ס"ק מ"ט ובספר שמחה לאיש להרב הגדול ישא ברכה יצ"ו בחא"ח סי' ג' בדברי הרב הגדול מוהרי"ץ מפראג יצ"ו בדף ה' ע"ב ובמה שכתבתי למעלה שגם דעת הרב ש"ך שסברא שמביא מרן בסתם היא עיקר לדעתו ראיתי עתה בספר חדש מגדים חדשים לידידי הרה"ג אבד"ק טעלעפין יצ"ו בכללים שבסוף ספרו בדף ז' אות ג' שספק עלינו את הדבר הזה לפי שממה שכתב בש"ך סי' ע' ס"ק י"ט ובסי' צ"ד סק"ג משמע דדוקא כשמביא סברת המחלוקת בלשון יחיד (יש מי שאומר יש מי שאוסר) הוא שדעתו לפסוק כסברת הסתם אבל כשכותבה בלשון יש אומרים יש לומר דלא ברירא ליה כסברא הסתמית והצריך עיון דכל הפוסקים האחרונים נקטי תמיד כסברת הסתם בלא חילוק וכן כתב הש"ך עצמו בהנהגת האיסור והיתר וכו' עי"ש והאמת שכן הוא משמעות דקדוק לשונו אבל יש לנו לתפוס מה שמפורש

בדבריו שמסכים לדעת כל האחרונים גם בחידושי מוהרש"א שעל דברי הפרי מגדים בהקדמתו ליו"ד בכללים להוראת איסור והיתר כתב בשם הרבנים הרבנים תשו' מנחם עזריה ועבודת הגרשוני בסי' מ"ו וז"ל כל מקום שכותב המחבר שתי דעות בלשון יש אומרים לא הכריע ואם כותב דעה ראשונה סתם הכריע כדעה זו:

ודע שכתב הרב שלחן גבוה בכללים (אות י"ט בכלל זה) דלאו דוקא כשמביא במקום אחד הסברא הראשונה בסתם ובמקום אחר מביא השתי סברות אלא אף אם במקום אחד מביא סברא אחת בסתם ובמקום אחר מביא סברת החולק בלשון מחלוקת (יש מי שאומר וכיוצא) אמרינן דהלכה כסתם (והביא לדוגמא מה שכתב ביו"ד סי' צ"ו ס"ג ע"ש דמשמע דאם אינה בת יומא מותר ובסי' ק"ג ס"ו כתב בשם יש מי שאומר דאסור ע"ש עוד) ועיין לרבנן קדישי החונים על הש"ע א"ח סי' קפ"ג ס"ה ומכללם מרן חיד"א בברכ"י שם אות ד' ולהרב גט פשוט הביא דבריו הרב פתחי תשובה אה"ע בסי' קכ"ד ס"ק ט"ו:

שוב ראיתי שעל פי כלל זה יתכן ליישב דברי הסמ"ע בסי' פ"ב ס"ק כ"ו שכתב דמרן בש"ע סי' צ"ב סעיף ט' לא הכריע והרי שם הביא סברא הראשונה בסתם וסברא האחרת בלשון ויש אומרים ואמאי קרי ליה לא הכריע אמנם לפי מה שדקדק הרב הנ"ל יצ"ו מדברי הש"ך דלא נאמר כלל זה כשמביא הסברא בלשון רבים (יש אומרים וכיוצא) נוכל לומר שגם דעת הרב הסמ"ע כן ולכן קאמר דלא הכריע ועיין בספר כרם חמד לידידי הגאון מליאדי יצ"ו בח"א דף ב' ע"ג שתמה על הסמ"ע בזה והיינו משום דלא שמיע ליה שיש לחלק בכך ומכל מקום אף אם לא נחלק בכך על כל פנים מתבאר מכל הרשום למעלה דאין הכל מודים בעיקר הכלל (דהלכה כסתם) ולא נפלאת לומר דהרב הסמ"ע לית ליה האי כללא כל שלא נמצא מפורש בדבריו דנקיט האי כללא:

ט

ש"ע הא דנקטינן דסתם ואח"כ מחלוקת בדברי מרן בש"ע הלכה כסתם אינו אלא כשלא הכריע בב"י אבל כשהכריע בב"י כסי' המחלוקת י"ל דמה שסתם בש"ע היינו לומר דיש אופן לסמוך על המיקל בשעה"ד וכן נראה שהבין הרב ש"ך כן כתב הרב יד דוד סי' ס"ט דף נ' ע"ד ולפי כלל זה יש ליישב איזה מקומות שנראה סתירה לכלל הרב בית דוד בסי' ת"ט (עיין לקמן אות י"א) די"ל דלא נאמר הכלל כשהכריע בב"י וכן י"ל מה שהקשה הרב חשק שלמה סי' כ"ה אות ס"ג ע"ד מרן בש"ע ח"מ סימן צ' ס"י לפי מ"ש הסמ"ע וש"ך דנקיט כהי"א וכ"כ מרן בב"י סוס"י חצ"ר עי"ש. ולהנ"ל ניחא כיון שפסק כן בב"י ומדלא משני הכי משמע דס"ל דאין לחלק בזה וגם מדברי מרן חיד"א בשיורי ברכה שבברכ"י

א"ח סי' שכ"ג אות ב' מתבאר יפה דגם כשפסק בב"י כסברת המחלוקת נקטינן כסברת הסתם שבש"ע וכן נראה דעת הרב פני מבין הביא דבריו הרב פתח הדביר ח"א דף ק"ל ע"ב דא"כ לא הוה קשיא ליה מידי די"ל כיון שהכריע בב"י ודאי הלכה כמחלוקת ולא סתם תחלה אלא לומר דאע"ג דכשר מדינא טוב לחוש לסברת הסתם וכן דעת הרב נהר שלום רס"י רס"ח ועי"ש להרב מאמר מרדכי אות ג':

י

אף דקימא לן סתם ואחר כך מחלוקת בדברי מרן בש"ע הלכה כסתם אם סברת המחלוקת היא סברת רבים לא אמרינן הלכה כסתם עיין להרבנים יד מלאכי דף צד"ק אות י"ז נחמד למראה ח"א ק"פ ע"ב פתח הדביר ח"א דף קל"א ע"א וקצת י"ל על הרב נהר שלום סי' רס"ח אות א' שלא זכר דברי הרב"ח באותו מקום ועיין מה שכתב בזה הרב מאמר מרדכי שם אות ג' ובספר יאודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) בחלק א"ח סי' ט' (בד"ה אמנם נלע"ד) הביא כלל זה דכשסברת הסתם היא סברת יחיד לא נאמר הכלל דהלכה כסתם ושקיל וטרי בעיקר הכלל עי"ש:

יא

הא דסתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם היינו דוקא כשכותב בפירוש הדבר שחולקים בו אבל אם נקט לשון הש"ס בסתם ושוב כתב וי"א וכו' דעתו לפסוק כי"א כן כתב הרב בית דוד סי' ת"ט הביא דבריו הרב שלחן גבוה בכלליו אות ח"י וחלק עליו דא"כ למה לי למימר בלשון מחלוקת עי"ש והרבנים נחמד למראה ח"א דף ק"פ ע"ב ומקנה אברהם דף ס"א ע"א נראה דסברי וקבילו כלליה דרב"ד כיעי"ש ואני מצאתי שנחלקו בזה הרבנים פרי מגדים באשל אברהם סי' תרפ"ט סק"ד (ס"ל כלל זה) ומחצית השקל שם עי"ש ועיין להרבנים ערך השלחן סי' ע"א אות א' וסי' קס"א אות ז' וסי' קפ"ז אות ב' וסי' פו"ר וסי' ש"ג אות ד' וסי' תקפ"ח אות ב' וסי' תרכ"ט אות ג' וסי' תרע"א אות ד' וסי' תרפ"ט אות ג' (ד"ה ומ"מ) נשמת כל חי ח"ב דף פ"ז ע"א פתח הדביר ח"ג דף קס"ח ע"א וקע"ד ע"ב ועיין בא"ח סי' ה"ן ס"ב וי"א וכו' ולא מצינו חולק ומסתמא כהסתם היא דעת מרן וכן בסי' ש"ב ס"ז עיין בטור וב"י דלא נמצא חולק על סברת הר"פ שהביא הריב"ה ומסתמא כן היא דעת מרן ומצאתי להרב פתח הדביר שם שכתב דלפי כלל הרב"ד י"ל דגם דעת מרן כן עי"ש שלפי הנראה יש ט"ס וצ"ל הרב"ד במקום הראב"ד ולפי דרכנו למדנו דמרן חיד"א במחזיק ברכה שם לא ס"ל כלליה דרב"ד עי"ש וי"ל על הרב נחמד למראה ח"ב דף כ"א ע"א דנראה דלא ס"ל כהרב"ד ואילו בח"א הנ"ל נראה דנקיט כוותיה:

יב

סתם ואחר כך מחלוקת בדברי מרן דהלכה כסתם יש מקומות שאינו כן והיינו אם הביא סברת המחלוקת בלשון אבל פלוני אומר וכיוצא לא אמרינן בזה הלכה כסתם כן כתב הרב פרי מגדים א"ח במשבצות סי' ל"ב סק"ח גם הרב נודע ביהודה ח"א סי' ע"ה (מחיו"ד) נראה שסובר שדעת מרן היא כחומרת הירושלמי ואין הלכה כסתם עי"ש והוא לפי הנראה מטעם זה (ועיין לעיל בכללי הריב"ה אות ה) ומרן חיד"א בשיורי ברכה שבברכי יוסף או"ח סימן שכ"ג אות ב' לא ברירא ליה האי כללא עי"ש ועיין בש"ע א"ח סי' ע"ט ס"ב היתה וכו' להרא"ש וכו' אבל הרשב"א וכו' ולפי כלל הנ"ל נראה דכ"ש כשלא הביא סברא קמייתא בסתם דאמרינן שדעתו כסברא שהביא בלשון אבל ועין רואה בב"י שכתב שם דמעיקר הדין נראה לו כהרא"ש אלא דטוב ליזהר כהרשב"א. ובסי' פ"ט ס"ה וי"א וכו' ולפי הכלל דהלכה כסתם פליג דידיה אדידיה דבב"י הביא סברת הי"א בלשון אבל הרשב"א וכו' (עיין לעיל אות ט' וק"ל) וכן הוא בסי' נט"ר ס"ג עי"ש ובסי' צו"ר ס"ג י"א וי"א ובב"י הביא סברת הי"א קמא בלשון אבל. ואם איתיה להאי כלל קשה בין להסוברים די"א וי"א הלכה כוי"א ובין להסוברים דלא הכריע עיין לקמן אות י"ד ט"ו וכן בסי' רצ"ט ס"א סברת הי"א הביאה בב"י בלשון אבל כיעי"ש ובש"ע סתם בהיפך (אלא דלפי כל הרב"ד הנ"ל באות י"א אין ראיה מזה) והלכה כסתם עי"ש בספר פתח הדביר ח"ג אות ב' ועי"ש בסי' רצ"ט ס"ז וי"א דלא פטר וכו' ובב"י ובסי' של"ו ס"א סברת הי"א הביא בב"י בלשון אבל ובש"ע סתם בהיפך (אלא דלכלליה דרב"ד הנ"ל ניחא) ובב"י סי' רס"ג גבי ברכה על הדלקת נר ביוה"כ הביא סברת הרא"ש בלשון אבל ואילו בסי' תר"י הביא סברת המרדכי בלשון אבל עי"ש ובסי' ש"ה סט"ו סברת היש מי שאומר הביא בב"י בלשון אבל ובש"ע סתם דלא כותיה. ועיין בקונטרס אסיפת דינים מערכת חליצה סי' א' אות ל"א מה שכתבתי שם ובשלחן גבוה שם סוס"י תמ"ט (בד"ה ונ"ל) כתב דדעת מרן כסברת הי"א קמא אע"ג דבעלמא י"א וי"א הלכה כבתרא הכא שאני שפירש שהם רבים ועין רואה דשם כתב מרן סברת ר"ח בלשון אבל ואמר מר דאין דעתו לפסוק כן מכל דאמור מתבאר דאין זה כלל ברור בדברי מרן בש"ע:

יג

סתם ואח"כ מחלוקת בדברי מרן בש"ע וסיים אחר המחלוקת וטוב לחוש לסברא ראשונה נחלקו בזה שני המאורות גאוני ארש החקרי לב או"ח סי' ט' דף ט' ע"ג משמע ליה דמדינא דעתו לפסוק כסברא השניה שאם לא כן מאי נכון לחוש דקאמר הלא מדינא הכי הוא (כן משמע לי בכוונתו דמסתמא ס"ל כללא דכיילו לן רבנן קדישי בדעת מרן

דסתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם והכא שאני וספר חק"ל אין מצוי אצלי לראות בגוף דב"ק) ומרן חיד"א בשיורי ברכה א"ח סי' מ"ו אות ג' משמע ליה דגם בכי האי גוונא דעת מרן לפסוק כהסתם עי"ש ועיין כיוצא בזה לקמן אות י"ז ומדברי הרב שלחן גבוה שהבאתי לקמן אות ט"ו נראה כדעת מרן חיד"א אך יש לדחות דלשון יש לחוש משמע טפי מדינא מטוב לחוש או נכון לחוש וק"ל:

יד

כשמביא מרן בש"ע שתי סברות בלשון יש אומרים ויש אומרים וכיוצא ללשון זה יש שלשה דעות בזה יש סוברים שדעתו כסברא השניה ויש סוברים שדעתו כסברא הראשונה ויש אומרים שאין בדבר הכרע ופה ארשום בס"ד דעת הסוברים דהלכה כסברא השניה והם שפתי כהן וכנסת הגדולה ומוהרמב"ח ובית דוד ואליהו רבה ונחפה בכסף כמו שכתב הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"ג וכן היא דעתו וכן נקטי בפשיטות. הרבנים מרן חיד"א בברכי יוסף סי' ח"ן אות ו' וסי' ק"מ (וכתב שם שכן דעת רוב רבני האחרונים ומכללם פרישה וא"ר ומוהר"י פאראג') וסי' תרפ"ז ובספר מחזיק ברכה א"ח סי' ח"ן וקנ"ג ושכ"ו וביו"ד סי' פ"ד אות ב' ולחם יאודה דף י"ץ (הביא דבריו הרב דברי מנחם סי' ח"ן עי"ש) ובמשק ביתי בכללי הפוסקים אות מ"ד וחוט המשולש טור א' סי' ל"א שרש בי"ת (הביא דבריו הרב חשק שלמה בכלליו אות ס"ח) ופתח הדביר סי' ח"ן וסי' רמ"ד אות ו' (ד"ה ומינה נמי) וסי' רנ"א אות ו' ובדף צו"ר ע"ג ומאמר מרדכי ופתח הדביר ויפה ללב נר"ו בסי' ק"מ ערך השלחן א"ח בקו"א סי' רצ"ו אות ב' ועי"ש במחב"ר ובגוף תשו' חינוך בית יהודה סי' ט' שכתב מפורש שכן היא דעת מרן ורבין חסידא בספר כפי אהרן נר"ו בשו"ת אה"ע דף קי"ט ע"ג הונח לו בזה פסקי מרן דלא ניסתרו אהדדי עי"ש ועיין במה שכתבתי אנכי הדל בקונטרס אסיפת דינים במערכת חליצה סי' ב' אות ה' ובמערכת אישות סי' ב' אות י' (ד"ה והנה) ועיין עבודת הגרשוני סי' קי"ד הובאו דבריו בפתחי תשו' ח"מ סי' רמ"א סק"ה דדעת מרן כהויש חולקין דלא כהי"א שהביא בתחלה דין אמת דף מ"ו סוף ע"ג על דברי מרן בח"מ סי' ד"ר ס"י ובס' כל החיים דף כ"א אות ט"ן כתב וז"ל אע"ג דקי"ל דסברא שמביא מרן ושאר פוסקים באחרונה עיקר מ"מ אם סברא ראשונה הביאה בלשון רבים יש אומרים שוב ויש מי שאומר בלשון יחיד דעתו כסברא הראשונה כ"ש כשהסברא א' בלשון יחיד ושניה בלשון רבים לב חיים ח"א דף פ' ע"ב עכ"ל ואין ס' לב חיים מצוי אצלי לראות על איזה פוסקים קאמר שכן ארחות צדיקים לתפוס כסברא האחרונה ועיין במה שרשמתי לקמן בסי' י"ד אות י"ב על הרמ"א ורב הלבוש כשמביאים שתי הסברות בלשון יש ויש וק"ל:

טו

והנה בענין זה כתוב אצלי מזה זמן רב על דברי הרב שלחן גבוה וראיתי לספחו כאן וזהו יש אומרים וי"א כשכותב בש"ע דעתו לפסוק כסברא האחרונה כן נראה ממ"ש בא"ח סי' ס' י"א וכו' וי"א שצריכות כונה וכן הלכה. גם בסימן ט"ן ס"ג י"א וכו' וי"א וכו' ויש לחוש לדבריהם הרי שלשון אחרון עושה עיקר וזה בנה אב וכו' כ"כ הרב שלחן גבוה בכלליו אות כ' ובהורמנותי' דמר אין ראיותיו מכריעות ואדרבא מצינא למימר איפכא דמדהוצרך לומר כן הלכה מכלל דבעלמא אינו ברור לפסוק כסברא האחרונה ומה שכתב דזה בנה אב וכו' לפי הנראה לא ראה הרב כי לא במקום אחד ושני מקומות כתב כן מרן בשלחנו הטהור כי ברבים היו מקומות כיוצא לזה והרי הוא בבל יאמר דהוא לבנין אב עיין בא"ח סי' י"א סעיף י' י"א שברוחב הבגד וכו' וי"א וכו' ונראים דבריהם. ובסי' ט"ן וסי' ס' שהזכיר הרב אלא דבההיא דסי' ט"ן יש לומר דממה שכתב ויש לחוש לדבריהם יש במשמע דאינו מן הדין אלא על צד חומרא והגם דאינו סותר הכלל דשאני הכא דגלי וגם עיין לעיל אות י"ג ולקמן אות י"ז מכל מקום למילף מינה האי כללא לא מצינא ובסי' ס"ו ס"ד כהן וכו' יש מי שאומר וכו' ויש מי שאומר וכו' והלכה כדבריו ובסי' ע"ו ס"ד י"א וכו' ונכון לעשות כדברי המחמיר (הרי זה דומה לההיא דסי' ט"ן הנ"ל) ובסי' פ"ז גרף וכו' יש מתירים ויש אוסרים והלכה כהאוסרים ובסי' קט"ן סי"ב יש פוסלין ויש מכשירין ונראין דבריהם ובסי' קס"ו י"א וכו' וי"א וכו' וטוב ליזהר (הרי זה דומה לדסי' ט"ן וע"ו הנ"ל) ובסי' רי"ו ס"ו ואם סננו וכו' י"א וי"א שאינו מברך כלל וכיון שספק הוא נכון ליזהר מלהריח בו ע"כ ולפי הכלל אין כאן מקום ספק (אלא די"ל דהגם דלפי הכלל יכול להריח בו מ"מ נכון הוא דקאמר) ובסי' רי"ט ס"ג י"א שיצא וי"א וכו' וטוב לברך בלא הזכרת שו"מ משמע דהעיקר כסברא הא' (אלא די"ל הכא דגלי שאני) ובסי' ער"ג ס"ז וכו' וי"א וכו' והכי מסתברא ועיין עוד בסי' קט"ן סי"א י"א שדינו כמעין וי"א וכו' ונקטינן כדברי המיקל (הן י"ל היכא דגלי שאני) ובסי' שי"ח י"א וי"א וכו' וראשון עיקר (הן י"ל היכא דגלי שאני אלא די"ל דאם הכלל שריר וקים הוה ליה למפך סברתייהו הקמא בתרא והבתרא קמא ותו לא בעי למימר מידי):

הנך רואה דלא אחת ולא שתים שמפרש מרן ז"ל דעתו שסובר כסברא אחרונה כי היכי דנימא זה בנה אב וכו' ואיכא נמי דוכתי דפסיק כי"א קמא וא"כ נראה דאין לנו כלל ברור בזה (ואף שיש לדחות כנ"ל מ"מ פשטן של דברים נראה כדכתיבנא דאין בזה כלל ברור):

וראיתי להרב יד מלאכי בכללי ש"ע אות י"ג שהביא מחלוקת הפוסקים בכלל זה וכתב דמדחזינן באיזה דוכתי י"ת וי"א ובמקום אחר סתים תנא כויש אומרים שמעת מינה

דמסתמא לא אמרינן דהלכה כויש אומרים והזכיר ההיא דסי' פ"ז הנ"ל ועוד הביא מ"ש בסי' שכ"ה ס"ד י"א ויש מתירין ובשעת הדחק וכו' ואם איתא להאי כללא אף שלא בשעת הדחק הדין כן (ודחה לזה דהיכא דגלי שאני) ומ"ש באה"ע סי' ס"ב סי"ב י"א וי"א וכו ולזה הדעת נוטה ושוב הכריח דאיתי להאי כללא מדחזינן בא"ח סוף סי' ק"מ שכתב י"א וי"א ושם בב"י הכריע כי"א בתרא אלו תוד"ק עי"ש שלא זכר שר שאר דוכתי די רשימנא אף לא הביא דברי הרב שלחן גבוה הנ"ל:

והנה מה שהכריח כלל זה מההיא דסוס"י ק"מ לענ"ד יש לפקפק שהרי הוא עצמו כתב דמדחזינן באיזה דוכתא דמייתי פלוגתא בלישנא די"א וי"א וסתים בדוכתי אחריתי כוי"א מוכח דבעלמא לא נקטינן כוי"א וא"כ ההיא דסי' ק"מ נפקת ברא שהרי בסי' ר"ו פסק להההיא דירושלמי הדין דנסיב פוגלא וכו' ועלה סמיך בב"י סוס"י ק"מ כיעי"ש (עיין להרב מאמר מרדכי שם את ד') ואולם לפי שיטתו נראה שיש להוכיח כן ממה שכתב בא"ח סי' ז"ך ס"ו עי"ש ושם בב"י נראה שהכריע כוי"א (מדלא הקשה על הריב"ה איך פסיק ותני כדברי רבינו יחיאל עי"ש) גם בסי' קע"ח ס"ה ופק"ד ס"ג לפי מ"ש בב"י דהרי"ף והרא"ש סברי כהר"י א"כ מסתמא ודאי הכרעתו בב"י לפסוק כהוי"א לפי הקדמתו כתרי מגו תלתא (עיין מ"ש לעיל אות ג') והרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות מ"ד אף הוא היה מתכוין להכריח כן ממקומות אחרים ומצאתי בנימוקי על הש"ע סי' קס"ו מזה שנים רבות שכתבתי שם שמצאתי להרב מוהר"י עטייה בקונטרס אות לטובה (שבסו"ס רוב דגן) סי' ו' שעמד בזה ועתה אין מצוי אצלי לראות דב"ק:

ומצאתי למרן חיד"א בברכי יוסף סי' רע"ג אות ח' העיר את רוחו הטהורה בההיא דסי' רע"ג הנ"ל ויישב דברוב המקומות שפוסק מרן כוי"א הוא משום דרוב הפוסקים סברי הכי אך בההיא דסי' רע"ג אשמועינן דמלבד דיש לפסוק כוי"א משום דרוב הפוסקים סברי הכי. עוד יש בה דכן הוא גם כן הכרעת דעת עליון אלו תוד"ק וציין להיד מלאכי הנ"ל אולי כונתו לומר דבזה יש לדחות דברי הי"מ גדול מההיא דסי' ס"ב הנ"ל ולפי זה גם ההיא דסי' קט"ן סי"ב י"ל כמובן:

גם אשו"ר להרב יפה ללב נר"ו הנד"מ בדף ק"ן ע"א שכתב בשם הרב משרת משה בפ"ו מהלכות ברכות שנתעורר להקשות על האי כללא מההיא דסי'. קט"ן סי"ב והתפלא על הי"מ גדול שנעלם ממנו הל' זו עי"ש ואילו הוה חזי כל הנהו דוכתי די רשימנא הוה מגדיל התימה עליו:

ואנכי חזון הרבתי להרב פתח הדביר בח"ג בדף צו"ר ע"ג דשקיל וטרי בההיא דסי' ע"ו והביא דברי הרב עולת תמיד ותמה עליו דמאי מקשי על דברי מרן הלא כללא הוא

דנקיט מרן כוי"א עי"ש ולא זכיתי להבין תמיהתו אחר שכבר ראה דברי הי"מ גדול שכתב דשרים רבים סברי מרנן בכל כי האי גוונא דלא הכריע ועיין לקמן אות ט"ז א"כ לא נפלאת לומר שכן היא דעת הרב עו"ת והרב אח"א בספר השומר אמת דף ג' ע"א אף הוא היה מתכוין להכריח מכמה מקומות שמביא מרן י"א וי"א ומסיים למינקט כסברא האחרונה דמוכח דאין זה כלל גמור די"א וי"א הלכה כוי"א עיש"ב והרב השואל בשו"ת עבודת הגרשוני סי' קי"ד הבין ממ"ש מרן בח"מ סי' רמ"א ס"ד י"א וכו' ויש חולקים שדעתו כסברא קמייתא והרב המחבר השיגו דאין זו סברא סתמית ונקטינן כהיש חולקים עי"ש ונעלם זה מהרב שם אריה א"ח סוף סי' ט' שגם הוא כתב אההיא דסי' רמ"א כדעת הרב השואל הנ"ל וכמו שכתבתי על דבריו בקונטרס אסיפת דינים במערכת חמץ ומצה סי' ה' אות כ"ט. אחר שנים רבות שכתבתי כל הנז"ל השגתי ספר אזן אהרן לרבין חסידא הרב המחבר ספר כפי אהרן וראיתי במערכת היו"ד אות ט"ו שהזכיר מחלוקת רבני האחרונים בזה וכתב בשם הרב זכות אבות בדף י"ז ע"ב בשם הרב מוהריב"ע דהלכה כי"א בתרא חוץ מעד המסייע שנהגו לפסוק כי"א קמא ושמרן חיד"א בסי' רע"ג (הנ"ל) כתב דהלכה כי"א בתרא ושכ"כ הרב מצות כהונה בסו"ס שלחנו של אברהם סי' י"ג ושכ"כ הרב ברית אבות דף קכ"ג ע"ב בשם הרב תקפו ש"י (זולת כשיש טעמים לפסוק כי"א קמא) ושכן הכריע הרב צדק ומשפט ושהביא שם בדף ב' ע"ב בשם מרן מוהריט"א בספר שמחת יו"ט דף ס"ב ע"א דסוגיין דעלמא דהלכה כי"א בתרא וסיים הרב המחבר אזן אהרן שאין לזוז מדבריהם להלכה ולמעשה עלי לבי דוי כי אין נמצאים אצלי ספרי דבי רב די רשים זכות אבות וכו' להשתעשע בדב"ק ובספר נוה שלום (החדש לידידי הרה"ג מוהר"א חזן יצ"ו) בדף ו' אות י"א הן לו הובא דברי מי שגדול הרב מוהר"ם פאדוו (בתשובה כתיבת יד) בדין מי שעלה לקרות בתורה ואחר שברך והתחיל לקרות נודע לו שאין זו פרשת חובת היום וגלל הס"ת לקרות כראוי אם צריך לחזור ולברך כתב גם כן בשם האחרונים שדעת מרן לפסוק כויש אומרים בתרא:

טז

כשכותב מרן בש"ע שתי סברות בלשון יש אומרים ויש אומרים כתב הרב חשק שלמה בכלליו אות ס"ח דהרב גו"ר ס"ל דלא הכריע מרן בזה וכן כתב בשמו הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"ג ובשם הרבנים הרמ"ע וב"ח ועבודת הגרשוני עי"ש ורבני האחרונים אשר היו תמהים על מרן בא"ח סוס"י ק"מ שהביא שתי הסברות ובסי' ר"ו פסק לברך (עיין בברכי יוסף שם) משמע דסברי הכי דלא הוי הכרע ורבינו הרמ"א בא"ח סי' צו"ר ס"ב שכתב וסברא אחרונה עיקר (עיין בברכי יוסף שם שכן הגירסא בדברי הרמ"א)

נראה שהבין דמרן לא הכריע אהכי הוצרך לכתוב כן. שוב ראיתי שכתב הרב חינוך בית יהודה סי' ט' שכן הוא דרך רמ"א לכתוב איזה הדין הוא עיקר אף כשהוא מסכים למה שכתב מרן עי"ש. ולפי מה שהבין הרב"ח בסי' שכ"ח שמה שכתב מרן בש"ע סי"ז ודברי סברא השלישית נראים כונתו על הוי"א השלישי עי"ש משמע דס"ל דלא הוי הכרע לכן הוצרך מרן לכתוב כאן ועיין בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת אישות סי' ג' אות ב' מה שכתבתי על דברי הרב שבות יעקב בח"א סימן צ"ה בשם הרב אמונת שמואל ובחידושי מוהרש"א שעל הפרי מגדים בקדמה ליו"ד בכללים להוראת איסור והיתר כתב בשם הרבנים מנחם עזריה ועבודת הגרשוני דלא הכריע (וכמו שכתב ביד מלאכי הנ"ל בשמם) וחידוש הוא שלא הזכיר שיש הרבה חולקים כמו שרשמתי באות הקודמת ודעת הרב פרי מגדים בכללים להוראת איסור והיתר הנ"ל נוטה דלא הכריע שכתב וז"ל באות ב' ומיהו כשכותב יש אומרים ויש אומרים במחבר או בהרב ולא הכריע בדבר תורה לחומרא ובדרבנן להקל ועיין שפתי כהן רמ"ב ושם באות ד' כתב כבר כתבנו ביש אומרים ויש אומרים ולא הכריע דבדבר תורה לחומרא ובדרבנן להקל עם כל זה צריך לעיין אם החולקים הם רבים ומ"מ באלי' זוטא סי' תרי"ב אות א' ובאליהו רבה סי' ק' אות ה' בשם הפרישה א"ח ר"ו די"א וי"א דעתו כדעה אחרונה ועיין טורי זהב בסי' ק"מ אות ד' דבבית יוסף הכריע כדעה אחרונה וכו' ובלבוש א"ח סי' ק"מ מהפך יש אומרים שצריך וי"א שאינו צריך ועדיין צ"ע עכ"ל הרי לך שדעתי נוטה דמסתמא אין הכרע:

יז

כשכותב מרן בש"ע שתי הסברות בלשון י"א ויש אומרים ומס ים אחר סברא שניה ונכון לחוש לסברא האחרונה אזי דעת מרן לפסוק מעיקר הדין כסברא הראשונה כ"כ הרב פתח הדביר בח"ג דף צו"ר ע"ג (לפי הנראה אזיל בשיטת הרב חק"ל שהזכרתי באות י"ג):

יח

יש אומרים וכן יש אוסרין יש חולקין נחלקו הפוסקים אי מוכח מלשון זה דרבים סברי הכי או דאף על סברא יחידאה שייך לשון זה עיין להרב כנסת הגדולה בכללי הקי"ל אות ב"ן רמזו הרב חשק שלמה בסי' כ"ה הגב"י אות ז"ן ועי"ש אות ט"ן ובכלליו אות פ"ה וע"ע כנה"ג ח"מ סי' ע"א הגהט"ו אות ה' והרב שלחן גבוה בכלליו אות ל"ח נראה דתפס עיקר דעת הסוברים דאף על סברת יחיד שייך לשון י"א (מדלא חש להביא סברת הרב מוהראד"ב שהזכיר בכנה"ג) ולפי"ז י"ל אמ"ש איהו גופיה בשלחן גבוה סי' תמ"ז ס"ק ל"ד הא דידיה הא דרביה הרב ב"ד ז"ל עי"ש דלדברי שניהם משמע דלא יוצדק לשון זה על פחות משנים וי"ל בתשובת הרב ב"ד שציין הרב המגיה בספר משק ביתי בכללי

הפוסקים אות ה"ן ואמצ"א ועיין להרבנים מקנה אברהם ח"א דף ס"ב סוף ע"ב וחינא וחסדא נר"ו בח"א דף קפ"ט ע"א

והנה מרן הב"י ביו"ד סי' ס"ט (בד"ה ומ"ש ויש אוסרין) כתב וז"ל דאי אסיפא ויש אוסר מיבעי ליה דלא אשכחן מאן דאוסר אלא ריב"א ע"כ ומזה הוכיח הרב יד דוד שם אות כ"ח דלא יתכן לומר כן על סברת יחיד עי"ש שכתב דמוכח להדיא כן. (עתה ראיתי בכללי הפוסקים להשכנה"ג שנדפסו בסוף המגנים דפוס זיטאמיר שכתב כן באות כ"ח עי"ש) ולענ"ד נראה דכיון דמצינו למרן ז"ל בכמה דוכתי דהוא ז"ל כותב לשון רבים על סברת יחיד לא נוכל לייחס אליו מידי דאיהו לא סבר הכי ובהכרח לומר דמשום הכי כתב מרן בב"י שם וקצת נראה לומר וכו' לפי שאינו הכרח גמור רק דכן הוא משמעות פשט הלשון וארשום פה איזה מקומות שראיתי בדברי מרן שכותב בלשון רבים על סברת יחיד והגם שבקצתם ראיתי שיש לדחות כאשר אבאר בס"ד מכל מקום יש ויש אשר אין לי מה להשיב כי אם להכריח מהם שכן דרך מרן לכתוב לשון רבים על סברת יחיד. וארשום כל המקומות שראה בזה איה"ש ומה שיש לדחות ואלו הן. א) בא"ח סי' ח"ן ס"ז הביא סברת הר"ח שהביא הכל בו בלשון י"א ולא הוזכר שם עוד מי שסובר כן ויש לדחות דמשום דהכל בו הביא דבריו באחרונה משמע דהכי ס"ל והם שנים לא כן בההיא דיו"ד סי' ס"ט אף דהסמ"ג הביא סברת האוסרים בסוף מ"מ כבר גלה דעתו בהיפך. אי נמי אפ"ל דאח"כ ראה מרן סברת הסמ"ק והרוקח שהביא דבריהם בב"י סי' ח"ק ותרע"ב עיין להרב בתי כנסיות וכדרך שכתב הרב"ד הובא בשלחן גבוה סי' תמ"ז הנ"ל. ב) בסי' פ"ז ס"ב ויש מתירין הוא ראבי"ה (אלא שהרב המרדכי הביא דבריו בסוף משמע דס"ל כותיה). ג) בסי' ק"א ס"ד וי"א דאף יחיד וכו' היא סברת הרא"ש (י"ל דהריב"ה שהביא דבריו בשתיקה משמע שסובר כן והם שנים עיין שלחן גבוה סי' תמ"ז הנ"ל). ד) בסי' רט"ז סי"ד וי"א היא סברת רבינו שמחה (אלא שהריב"ה והמרדכי הביאו דבריו באחרונה). ה) בסי' רנ"א היש מפרשים ראשון הוא הרמב"ם והשני הוא רש"י (אלא דמדהביאו הרב המרדכי והריב"ה דבריו משמע דסברי הכי והרא"ם שהביא שם מרן בב"י משמע דס"ל כרש"י ושייך לשון רבים). ו) בסי' נט"ר ס"ו ויש מתירין הוא ר' בנימין הובא בשה"ל (אלא שהביאו באחרונה ולכן סברת ר"י בר נתן כתבה בשם יש מי שאוסר וגם אפשר שאח"כ ראה מ"ש האגור ור' המרדכי שכתבו להתיר כמ"ש הרמ"א בדרכי משה שם). ז) בסי' רס"ג ס"ח פסק תשובה אשכנזית (והיא למוהרמ"מ או מוהר"י כמו שכתבתי במקום אחר) בשם י"א עי"ש (ושמא כיון שכתב שם שיש נוהגים כן לכן שייך לשון רבים). ח) בסי' רס"ו ס"ב וי"א היא סברת הרמב"ן (אלא משמע דהר"ן ס"ל כוותיה).

ט) בסי' רס"ח ס"ו וי"א וכו' הם דברי שבה"ל בשם הר"ב וי"ל (כיון דהשבה"ל הביא דבריו מסתמא משמע דסבר כוותיה והוו תרי ואף למה שצידד מרן חיד"א במחזיק ברכה שם אות ה' דהשבה"ל מפי עצמו אמר ולא משם הר"ב עי"ש מ"מ כיון דלפרושי מילתיה דהר"ב אמרה חשיבי תרי). י) בסי' רצ"ט ס"ג וי"א הוא סברת הרב מוהריק"ו ז"ל (אלא דכיון דלדעתו גם הרי"ף וסמ"ג סברי הכי הוו רבים). יא) ובסי' ש"ב ס"ז וי"א היא סברת ר"פ (אלא שכיון שהביאו סברתו הסמ"ק וההגהות והריב"ה מסתמא סברי כוותיה):

הנה לכולהו דוכתי הנ"ל אית להו פירכא כדכתיבנא אמנם איכא דוכתי אחריני דלפי קוע"ד לית להו פירכא ובהכרח לומר שכן דרך מרן לכתוב סברת יחיד בלשון רבים ואלו הן. א) בש"ע א"ח סי' ו' סעיף א' ויש מפרשים על שם שהגוף וכו' היא סברת רש"י. ב) בסי' קפ"ז ס"א וי"א שצריך וכו' היא סברת הרשב"א. ג') בסי' רי"ו ס"ג יש מפרשים וכו' וי"מ וכו' והם סברת יחיד עי"ש. ד) בב"י סוס"י רי"ח כתב ובסי' רי"ט יתבאר שיש חולקים ולא הוזכר שם אלא סברת הריב"ש לבד וכן בש"ע סי' רי"ח פ"ט דקדק לכתוב ויש חולק. ה) ובסי' רי"ט ס"ג וי"א שיצא וכו' היא סברת הריב"ה לבדו. ו) בסי' ר"מ ס"ח הביא פי' הראב"ד בלשון ויש מפרשים וכו'. ז) בסי' נט"ר ס"ג וי"א הוא הרמב"ם. ח) בסי' שכ"ח סי"ז הוי"א השלישי הוא הרמב"ם לפי מ"ש מרן בב"י בכונתו. ט) בסי' של"ד סי"ד היא סברת הריב"ה. י) בסי' של"ו ס"א ויש אומרים דהני מילי וכו' היא סברת הריב"ה (הרב באר הגולה ציין להרב הרב המגיד בזה ול"ז להבין מה הציון הלז כמו שיראה הרואה):

ומצאתי לרבינו הטור ברמזים למס' חולין פרק כל הבשר סי' נ"א שמ"ש הרא"ש בשם הרמב"ם כתבו שם בלשון ויש אוסרין וכו' וכיון שהרא"ש לא כתב שום פוסק דקאי כסברת הרמב"ם (והביא שרבינו שמחה השיב על דבריו) ובכל זאת כתב הריב"ה סברתו בלשון ויש אוסרין מוכח דגם סברת היחיד נאמרת בלשון רבים והג' מוהרש"ל בשו"ת נודע ביהודה מ"ת חיו"ד סימן כ"ט (ד"ה ואף שבספר) כתב דזה כלל בידינו דכל מקום שנאמר ויש אוסרין בפוסקים הוא דעת יחיד עכ"ל ועם כי לענ"ד במחכ"ת הא לאו כללא היא דודאי יש ויש במקומות רבים שכותבים הפוסקים סברת הרבים בלשון יש אוסרין וכיוצא מ"מ למדנו דלדעתו לא נפלאת היא לומר כן על סברת יחיד (וי"ל דאין כונתו שהיא סברת יחיד ממ"ש והוא באחד אלא כונתו דאינה סברא מוסכמת להלכה) והרב שלחן גבוה בסי' תס"ו סק"ה (ד"ה הרי) הקשה על מה שמרן שם בס"ג כתב ויש אוסרין דמאחר דלא מצינו מי שאוסר זולתי רבינו הרוקח ויש מי שאוסר מיבעי ליה עי"ש שנדחק ליישב וכבר כתבתי דנמצא כן בכמה מקומות שכותב סברת יחיד בלשון רבים

ומני"ר גופיה בכלליו אות ל"ח סבר וקביל כלל זה וראיתי להרב אפי זוטרי שהשיגו בזה בדף קט"ז סוף ע"ב שאין לדקדק כן בדברי הש"ע וציין קצת מקומות שכותב מרן כן וסיים וכהנה רבות עי"ש:

יט

יש מי שאומר אף שנחלקו הפוסקים אם שייך לומר יש אומרים על סברת יחיד (כמ"ש לעיל אות ח"י) מכל מקום כ"ע מודו דיש מי שאומר מורה שהיא סברא יחידאה כן כתב מרן החבי"ב בכנסת הגדולה ח"מ בכללי הקיי"ל אות ב"ן עי"ש ומדוקדק היטב לשון מרן בש"ע א"ח סי' קג"ן ס"י וז"ל י"א דיחיד בשלו אפי' ס"ת יכול למכרו וכו' ויש מי שאוסר דעל סברא קמייתא דרבים אומרים כן כתב י"א ועל סברת הרמב"ם כתב בלשון יחיד יש מי שאוסר (כן כתבתי בעניותי מזה זמן רב ועתה ראיתי להרב ערוך השלחן שם שכתב דגם הסמ"ג והריב"ש והרי"ף סברי כהרמב"ם ולא פניתי לעיין בזה) וכן בסי' נט"ר ס"ו יש מתירים וכו' ויש מי שאוסר סברת ר"ב שהביא שבה"ל באחרונה ומשמע דס"ל כותיה (עיין לעיל אות ח"י אות קטן ו' דאפשר דראה גם דעת האגור ומרדכי) כתבה בלשון רבים וסברת ריב"ן כתבה בשם יש מי שאוסר לשון יחיד וכן בסי' רס"ג ס"ח היש אומרים הוא היש נוהגים שהביא בתשובה אשכנזית ושייך לשון רבים ועל סברת הא"ז כתב יש מגמגם וכו' בלשון יחיד וכן בסי' רצ"ט ס"ו וי"א וכו' ויש מי שאומר וכו' והוא סברת בה"ג שהביא דבריו הריב"ה ולא הסכים אליו כיעי"ש וההגהות שהביא מרן בב"י שהביאו דברי בעל הלכות גדולות כבר סיימו אבל האלפסי וכו' דנראה דלא סברי הכי או שעל כל פנים לא הכריעו:

אמנם לפי ענ"ד נראה דגם בסברא שאינה יחידאה שייך לכתוב בלשון יחיד שכן רגיל מרן בשלחנו הטהור בדוכתי טובא וארשום פה את אשר ראיתי בעניותי בזה בס"ד א) ההוא דסי' קנ"ג סעיף יו"ד הנ"ל שחשבנו לעזר לדברי מרן החבי"ב עינינו הרואות דבש"ע יו"ד סי' רפ"ב סי"ח הביא מרן שתי הסברות בלשון יחיד עי"ש ב) בא"ח סי' ס"ו ס"ד יש מי שאומר שמפסיק היא סברת בעל המנהיג שהביא הריב"ה בשתיקה כהודאה והיש מי שאומר שאינו מפסיק הוא הרשב"א בתשו' ומוכח ממ"ש מרן הב"י בסימן קל"ה דגם הרב מוהרי"א מסכים לסברת הרשב"א כמו שיראה הרואה ג) בסי' קט"ע ס"ד יש מי שאומר שמברך היא סברת הד"מ שהביא הכל בו בשתיקה כהודאה ד) בסי' קפ"ב ס"ג יש מי שאומר שאפילו מים וכו' הם דברי גאון שהביא הא"ח בשתיקה ה) בסי' רכ"ה ס"ט ויש מי שאומר דדוקא וכו' היא דעת הראב"ד שהביא הריב"ה בשתיקה ו) בסי' פר"ו ס"ד ויש מי שהורה וכו' והוא לשון הרמב"ם שכ"כ בשם יש מי שאומר ומסתמא סובר כן

וגם הריב"ה הביא דברי הרמב"ם ז) בסי' חצ"ר ס"ב ויש מי שאומר שאם אין לו אבוקה וכו' הם דברי הא"ח בשם התוס' ח) בסי' ש"א סל"ז ויש מי שמחמיר וכו' הוא השבה"ל והאגו"ר כתב דין זה בשם יש אוסרים ט) בסי' ש"ו ס"ה ויש מי שמתיר הוא רבינו שמואל שהביא רב המרדכי באחרונה. י) בסי' ש"ח סכ"ב ויש מי שאומר דלא שנא היא סברת רבינו ישעיה שהביא הרב שבה"ל בשתיקה. יא) בסי' שי"א ס"ד יש מי שאומר שלא הצריכו ככר וכו' היא סברת רבינו אביגדור שהביא רב המרדכי. יב) בסי' שי"ח ס"ה יש מי שאומר דדבר שנאפה וכו' היא סברת הרא"ם והביאו דבריו הסמ"ג וסמ"ק ולא הביאו סברת ראבי"ה שחולק עליו עיין בב"י. יג) בסי' שכ"ח ס"י ויש מי שאומר שאין צריך מומחה היא סברת ר"י שהביא הריב"ה בשתיקה. יד) בסי' תר"י ס"ב יש מי שאומר שמברך וכו' היא סברת הרא"ש שהביא הריב"ה. הנה מכל המקומות הנז"ל מוכח דגם סברא שאינה יחידאה ונלוו אליה רבים שייך לכתבה בלשון יחיד ויש ד"י בזה:

ואם נפשך לומר דאין מכל אלו מופת חותך והכרח גמור כיון שלא נמצא בהדיא דרבים קיימי בההיא סברא ואתמר עלה יש מי שאומר בלשון יחיד תא חזי דוכתי אחריני בסבר אשר הם סוברים שנים שנים באו סברתם בלשון יחיד בדברי מרן ואלו הם א) בסי' ד"ן ס"ג ויש מי שאומר שלצרכי צבור וכו' והיא סברת רב עמרם שהביא הריב"ה בשתיקה וגם הכל בו ס"ל כן כמ"ש מרן בב"י. ב) בסי' קי"ט ס"ב יש מי שאומר שכשמוסיף וכו' היא דעת התוס' ורב המרדכי. ג) בסי' ק"ס סי"ב יש מי שאומר שאין נטילת מים ראשונים וכו' סברת ראב"ד וגם הרא"ש הסכים לדבריו וכן הוא בקיצור פסקי הרא"ש ובבדק הבית כתב כן בשם רבינו בחיי בספר שלחן של ארבע. ד) בסי' קס"ח סי"א יש מי שאומר דפירודין וכו' היא סברת התוס' ורב המרדכי וכתב שכן היה נוהג הרד"מ. ה) בסי' עט"ר ס"ב ויש מי שהתיר וכו' היא סברת רב המרדכי ורבינו ישעיה שהביא האגור ושם ס"ג עיין בב"י שהוא סברת קצת חכמי צרפת וכו'. ו) בסי' ש"א סמ"א יש מי שאוסר משום דחיישינן וכו' היא סברת רש"י והר"ן. ז) בסי' ש"ז סי"א ויש מי שמתיר וכו' הם הרמב"ן והרשב"א. ח) בסי' שי"א ס"ג יש מי שאומר שאם נתן על המת וכו' היא סברת הרמב"ן ומתבאר בדברי מרן הב"י דהסברא שבסעיף ד' כ"ש דמודה לזה. ט) בסי' שי"ג ס"ח יש מי שמחמיר לאסור הרב תרומת הדשן כתב כן בשם יש אוסרין וגם הוא שר המסכים לזה. י) בסי' שי"ד ס"ז יש אוסר היא סברת האגור בשם יש מי שאוסר וכן היא דעת הר"י. יא) בסי' ש"ך סי"א יש מי שמתיר וכו' הוא רבינו הערוך והסכים עמו ריו"ו (ס' ריו"ו אינו מצוי אצלי וממ"ש מרן הב"י בסי' הנ"ל בשמו אין כל כך הכרח שסובר כן כיעי"ש אך אאסהדותיה דרב באר הגולה סמיכנא שו"ר מ"ש מרן הב"י בסוס"י ש"ג בשם ריו"ו עי"ש

וגם כ' סברא זו בלשון רבים עי"ש). יב) בסי' של"ד ס"ב יש מי שאוסר הוא הרשב"א ומבואר בב"י סוף סי' ש"ז דכן היא דעת הגדולים הסמ"ג והתרומה. ואף לדעת הה"ג והרא"ש שהביא שם נראה דלא התירו לומר לגוי להדיא כיעי"ש ובכל זאת כתב סברתם בלשון יחיד יג) ובסי' תס"ז סי"א ויש מי שאוסר כל העיסה או אותה מצה וכו' סברא זו הובאה בדברי הרא"ש בשם גדולים והרשב"א מסכים שאוסר כל העיסה ובכל זאת כתב סברתם בלשון יחיד:

הראת לדעת שכן הוא דרך מרן הקדוש בדוכתי טובא לכתוב סברת רבים בלשון יחיד והוא פלא איך מרן החבי"ב דכל רז לא אניס ליה נעלם ממנו כל זה שו"ר להרבנים יד מלאכי בכללי מרן הש"ע אות ט"ז משק ביתי במערכת האל"ף אות י"ב ובכללי הפוסקים אות נ"ו שכתבו בשם מרן החבי"ב בכללי הפוסקים אות ז"ך שחזר בו וכתב דאינו מוכרח שהוא יחיד עי"ש ואמצ"א לראות ד"ק כי במשק ביתי שם סיים שהוכחתו מדברי מרן בש"ע יו"ד סי' פ"א עי"ש והוא פלא אם לא הזכיר כל המקומות הנ"ל ועיין בשו"ת נו"ב ח"א אה"ע סי' י"ז הביא דבריו הרב פתחי תשובה באהע"ז סי' י"ג ס"ק כ"ט שנראה דס"ל כדעת הרב כנה"ג בכללי הקי"ל הנ"ל ודבריו תמוהים לקוע"ד ועיין בס' השומר אמת להרב אח"א דף ב' ע"ב אות י"א ומרן החבי"ף בס' סמיכה לחיים חח"מ סי' י"א דף פ' ע"א הביא מחלוקת במה שכ' הרי"ו יש מי שאומר וכו' אם היא סברת יחיד והוא הכריח שאעפ"י שכ' אותה סברא בלשון יש מי שאומר אינו מוכרח שהיא סברת יחיד עי"ש. שוב ראיתי שמה שכתבו הרבנים הנ"ל בשם הכנה"ג אות כ"ז הם דבריו שבכללים בדרכי הפוסקים מהדורא בתרא שנדפסו בסוף המגיני ארץ דפוס זיטאמיר עי"ש שהוכחתו היא רק מההיא דיו"ד סי' פ"א הנ"ל והוא פלא שלא זכר שאר דוכתי די רשימנא והרב אזן אהרן במערכת היו"ד אות כ"ו כתב יש מי שאומר נאמר על שנים עיין שיו"ב בהשמטות שירי שיריים שהם בתוך ספר הברכ"י בסי' קע"א דף י' עכ"ל בספר ברכ"י אשר בידי (הוא דפוס ווין בשנת כת"ר) בקשתיהו ולא מצאתיהו ותיסגי לן יקר סהדותא דרבין חסידא הנ"ל:

כ

יש מי שאומר אף דדרך הפוסקים ומרן לכתוב יש מי שאומר אף על סברא שאינה יחידאה כמ"ש באות י"ט מ"מ נראה שאם הפוסק הביא שתי סברות ובאחת כתב יש אומרים ובאחרת כתב יש מי שאומר בהא ודאי סברא יחידאה היא כ"כ הרב המגיה בספר משק ביתי בכללי הפוסקים אות נ"ו וכ' שכן כתבו כמה רבנים עי"ש ואין לפקפק בזה ממ"ש בסי' ק"ס סי"ב שסברת הראב"ד והרא"ש כתב בשם יש מי שאומר ושוב כ'

וי"א עי"ש די"ל דכיון דמדברי הרשב"א נראה דחזר בו הראב"ד ממ"ש בשמו הרא"ש לכן חשיב סברת הרא"ש סברת יחיד ולכן כתב בלשון יש מי שאומר וסברת הרשב"א והראב"ד כ' בשם י"א (אלא דאכתי קשה לפי מ"ש בבדה"ב דגם ר"ב בספר שלחן של ד' ס"ל כן) וכן בסי' שי"ח ס"ה דנקיט כה"ג י"ל דכיון שלא נמצא מפורש מי שסובר כהרא"ם הגם דהסמ"ג וסמ"ק הביאו דבריו חשיב סברת יחיד (עיין לעיל אות י"ט):

אך ממ"ש בסי' ש"כ סי"ח יש מי שמתיר וכו' וחלקו עליו וכו' והימ"ש הוא רבינו הערוך וריי"ו (כמ"ש לעיל אות י"ט) מזה י"ל על כלל הנ"ל:

כא

יש מי שאומר כתב הרב שלחן גבוה סי' ית"ר (עמ"ש מרן שם ס"ב ימ"ש שיברך על הדלקת יוה"כ) לכך כתב סברת הרא"ש בל' מחלוקת שכ' יש מי שאומר כלומר (דיש) מי שאומר שלא לברך וכן דעתו וכמ"ש בכלל י"ט דכל מקום שכ' רבינו דבר אחד במחלוקת ולא בסתם אין דעתו לפסוק כאותה סברא ע"כ ועי"ש בגוף דב"ק בכללים ולכאורה משמעות לשונו הוא דכל מקום שכותב יש מי שאומר וכיוצא דעתו לפסוק בהפך ובאמת נראה דזה לא יתכן כלל דהרי עינינו הרואות במקומות רבו מספר שמשתמש מרן בלשון זה בדבר שהוא בלי חולק וכתבו הפוסקים בשם הרב הסמ"ע דכן הוא דרך מרן וכן קבעו להלכה הרב שלחן גבוה גופיה כלל זה בכלליו אות קס"ב וכמ"ש לקמן אות כ"ב בס"ד (בקונטרסי ציינתי מאז הימים מקומות שכותב מרן בלשון מחלוקת בדבר שאין חולק ולא ראיתי להעתיקם פה לפי שעתה נראה לי שהוא פשוט מאד):

לכן נלע"ד דכונתו לומר דבמקום שיש מחלוקת וכותב מרן בשלחנו הטהור בלשון מחלוקת אז הוא דאמרינן דדעתו לפסוק כהסברא האחרת שלא הביאה בהש"ע. אך אם בדבר שאין בו מחלוקת כותב מרן בלשון יש מי שאומר וכיוצא בהא ודאי אמרינן כי כלליה דרב הסמ"ע ודעימי' (זה נ"ל בכונתו וצריך לעיין בשלחן גבוה חיו"ד סי' ק"ס שציין בכלליו הנ"ל ואין מצוי אצלי לראות תנא היכא קאי). ובזה אפשר ליישב קצת ממה שהקשה מרן חיד"א בברכ"י סי' שמ"ט אות א' עי"ש. אלא דגם זה אין נח לי דאם באמת דעת מרן כהסברא החולקת למה יעשה הטפל עיקר להעלות על שלחנו סברא שאין רוח חכמתו נוחה בה. והעיקר חסר מן הספר ויספיק לו ברמז יש מי שאומר וכו' להורות נתן דהסברא הנעלמת היא עיקר וטפי הוה ניחא למיכתב בפירוש אותה הסברא ולגלות דעתו שהיא העיקר ומ"מ אין בכחי לחלוק על הרב שלחן גבוה בסברא בעלמא והמעיין יבחר:

האמנם לפי עניות דעתי י"ל בזה ממ"ש בסי' עט"ר ס"ג יש מי שאומר ואין לסמוך עליו דלפי כלליה דרב שלחן גבוה למה לי לסיים ואין לסמוך עליו מאחר דסברת המתיר כתבה בלשון ימ"ש ולא בסתם ממילא ידעינן דאין כן הלכה (וממ"ש שם ס"ב ג"כ י"ל כמו שיראה הרואה אלא דמההיא בלא"ה י"ל על הכלל דהלכה כסתם כמו שכתבתי לעיל אות ח') ולפי המשוער בדעתי י"ל כן מכמה דוכתי כיוצא לזה ולא אטפל בהם כי אם בזאת דתמיה לי מילתא טובא דמרן ז"ל בש"ע סי' סג"ר ס"ה כ' וביוה"כ בלא שבת יש מי שאומר שלא יברך ולפי כלל הנ"ל דעת מרן כמאן דס"ל לברך ואילו בסי' תר"י כתב יש מי שאומר לברך וכתב שם הרב שלחן גבוה דדעתו שלא לברך והני מילי דמרן סתראי נינהו לפום כלליה דרב שלחן גבוה והוא תימה (אלא דמרן בסי' רס"ג הנ"ל סיים לעיין בסי' תר"י ובזה י"ל בדוחק דלא תקשה על הרב של"ג) ועיין בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת גט סי' ו' אות י"ד מה שכתבתי שם:

שוב מצאתי לרבנו מוהרמב"ח בספר גט פשוט סי' קכ"ט ס"ק קכ"ד שעל מ"ש מרן בסכ"ח שם הלל יש מי שאומר לכתבו מלא כתב דלפי מ"ש בבדה"ב צ"ל דמ"ש בש"ע יש מי שאומר וכו' ר"ל ואין הלכה כן ומרן חיד"א בשיורי ברכה שם בשמות הגיטין אות כ"ג בשם מבורך (בדף ע"ח ע"ד) כתב דלא שמיע ליה מ"ש הרב ג"פ דא"כ הול"ל הלל כותבין חסר ותו לא אלא כונת מרן דהרוצה לכתוב הכי יכתוב ומדכתבה בלשון יש מי שאומר מורה דאם יכתוב חסר הוא כמשפטו עכ"ל ולענ"ד גם על דבריו יש לפקפק וק"ל:

כב

יש מי שאומר כותב מרן בדבר שלא פורש בדברי הרבה פוסקים אף שאין חולק בדין ההוא כן כתב הרב הסמ"ע בסי' ט"ז סק"ח ובכמה מקומות וכמה פוסקים אין מסכימים בזה עיין להרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"ב ומה שמנה בכלל הסוברים כלל זה להרב פר"ח ביו"ד סי' קכ"א סקט"ו לא ירדתי לסוף דעתו כמו שיראה הרואה בדב"ק דלא מיירי התם בהכי ומה שהשיג על דברי מרן חיד"א בספר שער יוסף עיין מה שהשיב על דבריו בברכ"י ח"מ סי' ט"ז אות ג' ובמחזיק ברכה יו"ד סימן פ"ג אות ט"ז ומה שהביא הי"מ גדול מה שכתב מרן ביו"ד סימן קי"ב ס"ח וס"ב עי"ש מלבד מה שהשיב על דבריו בברכי יוסף שם דודאי איכא טובא שהוא מחלוקת וכו' עי"ש. הנה הרב שלחן גבוה בכלליו אות י"ט כתב בכיוצא לזה דחשיב סתם ואחר כך מחלוקת ודעתו כהסתם עי"ש (ומזה י"ל על הרב שלחן גבוה בסי' תרצ"ו ס"ק ח"י שתמה על מרן ששם כתב יש מי שאומר וביו"ד כ' סתם הפך ממה שכ' כן בלשון מחלוקת עי"ש ולהנ"ל הא לא קשיא כמובן) וע"ע למרן חיד"א בברכ"י א"ח סי' שמ"ט אות א' ובמחב"ר סי' ש"ו אות ד' ושמ"ט ובשיורי

ברכה יו"ד סי' ק"ב אות ב' והרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות מ"א האריך בכלל זה ועמד בסתירת דברי הפוסקים בזה ומכללם עמד על דברי הרב שלחן גבוה דבכלליו אות קס"ב ובשל"ג סי' תרע"ה אות ד' ויו"ד סימן ק"ב וסי' חר"ן ושכ"ה נקיט כלל זה ואילו בסי' תרצ"ו סובר בהפך וכתב דלפי כלל הסמ"ע ומבואר בדבריו סי' ת"ך דגם אם במקום אחד כותב בשם יש מי שאומר ובמקום אחר כותב אותה סברה בסתם לית לן בה לא קשיא מידי עי"ש ובזה י"ל מה שהק' בשל" סי' תקד"ן סק"ל דשם כתב בלשון יש מי שאומר ובהלכות יוה"כ כ' אותה סברא בסתם עי"ש ולהנ"ל ניחא ובשלחן גבוה סי' תרח"ן ס"ק י"ג כ' בפשי' שכן דרך מרן לכתוב ימ"ש בדבר שאין חולק עי"ש (אלא דבההיא לא היה צריך לזה ולפי הנראה לא ראה דברי מרן בבדק הבית ועיין להרב בתי כנסיות שם וק"ל) גם הרב המגיה בספר משק ביתי האריך בכלל זה ושם השיג על הי"מ גדול במ"ש בשם הרפ"ח יו"ד סי' קכ"א הנז"ל ועיין להרב יד דוד בסי' פ"ג הגה"ט אות ח' שציין הפוס' דלא שמיע להו כלליה דרב הסמ"ע הנ"ל ומכללם הרב בית יעקב דף קל"ט ע"ג ולפי הנראה סמך על מה שכ' בשער יוסף שציין בסוף דבריו ולא ראה דבריו שבספר ברכ"י ח"מ סי' ט"ז אות ג' שכ' דהרב בית יעקב הוא מהסוברים כלל זה וכבר כ' במשק ביתי דמ"ש בשער יוסף הוא ט"ס עי"ש גם הי"מ גדול שם הביא בשם הרב בי"ע בכמה מקומות ומכללם דף לק"ט הנ"ל שסובר כלל זה וכבר הזכירו ביד דוד שם ועמ"ש במש"ב שם בסתירת דברי הג' ש"ך ע"ע בש"ך ח"מ סי' קע"ו ס"ק ט"ו וספרים שציין בזה הרב מנחת זכרון דף ט"ן אות ל"ה אין אצלי, ובכנה"ג אה"ע סי' ג"ן הגהט"ו אות ז' כ' ומ"ש בסה"ק י"א (יש מי שאומר) לא מפני שיש חולקין אצא שכן דרכו לכתוב ימ"ש אעפ"י שאין חולק בדבר ע"כ ועיין בש"ע א"ח סי' קפ"ג ס"ח יש מי שאומר שדינה כתפלה והם דברי הא"ח שהביא בב"י ולא הביא שום חולק ובד"מ שם כ' שכן משמע מהרד"א וממה שתמה הרב מג"א בסי' קפ"ה על דברי מרן בס"ג יש מי שאומר דבעה"ב וכו' יברך בקול רם וכו' עי"ש נראה דלא שמיע ליה כלל הסמ"ע ועיין בברכ"י ומה שציין שם למ"ש בסי' קפ"ב הוא ט"ס וצ"ל קפ"ג אות ד' עי"ש והרב בית מנוחה בדינים השייכים לברכת המזון אות ט' נמשך אחר תמיהת המג"א ולא זכר כלל הסמ"ע אף לא דברי מרן חיד"א בברכ"י באותו מקום עי"ש והוא תימה ומרן מוהרמב"ח בגט פשוט סי' קכ"ט ס"ק מ"ט לא מצא מנוח ליישב דברי מרן שבש"ע שם סעיף י' (ויש מי שאומר דלא תצא) עם מה שכתב בתשו' אלא עפ"י כלליה דהסמ"ע עי"ש ובבית אהרן קריספין בחאה"ע דף ט"ז ע"ד וכן נראה דעת הרב גט מקושר שהביא שם עי"ש:

כג

יש מי שאומר במה שכתבו הפוסקים שדרך מרן לכתוב בלשון זה אף בדבר שאין חולק כמו שרשמתי באות הקודמת נחלקו בזה אם הוא דוקא כשכותב בלא וי"ו העיטוף (ויש מי שאומר וכיוצא) ומרן חיד"א בברכ"י ח"מ סי' ט"ז אות ג' הכריח מדברי הרב הסמ"ע שגם בויש מי שאומר אמרינן כן שלא כדעת הסוברים דכשהוא בוי"ו מורה שיש מחלוקת עי"ש ובברכ"י א"ח סי' שמ"ט ובמחזיק ברכה סי' ש"ו סוף אות ד' וסי' שמ"ט וכן מבואר יוצא מתשו' דמייתי הרב בני חיי יו"ד סי' של"ד שהביא הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות ו' עי"ש ורמזו הרב המגיה בס' משק ביתי בכללי הפוסקים אות מ"ג וכן תפס בלשונו הרב שלחן גבוה בכללים אות קס"ב ובסי' תרח"ן אות ג' וכן דעת הרב פרי תואר סי' קי"ח סקי"ב עי"ש. והרב יד דוד בסי' פ"ג אות ח' שקיל וטרי בזה והביא דברי הרב ריח שדה דמחלק בין היכא דאיכא וי"ו להיכא דליכא וי"ו ודברי הרב כנה"ג בספר בעי חיי ח"מ ח"א סי' קי"ב דף קל"א ע"ד שמחלק כן (אלא דבד' ס"א ע"ד לא ס"ל לחלק כן ועי"ש בד' ל' ע"ג שציין ביו"ד שם):

ואם מביא שתי סברות בלשון יש מי שאומר וכו' ויש מי שאומר וכו' נראה דכמו שנחלקו הפוסקים בכשמביא שתי סברות בלשון יש אומרים ויש אומרים שיש סוברים שדעתו כסברא אחרונה ויש סוברים שלא הכריע כמו שמתבאר ממה שרשמתי לעיל באות י"ד ואות ט"ז כמו כן ביש מי שאומר ויש מי שאומר למר הלכה כויש מי שאומר. ולמר לא הכריע ודבר זה היה נראה פשוט בעיני והוצרכתי לכתבו מפני מראית עין אשר ראיתי להרב נודע ביהודה בח"א חאה"ע סוף סי' י"ז שכתב שדברי מרן בסי' י"ג סי"ד יש מי שאומר דוקא שהניקתו וכו' ויש מי שאומר דאשה שמת בעלה וכו' סתרי אהדדי דבתחלה כתב דעת המתיר בשם יש מי שאומר ולשון יש מי שאומר דרכו של הש"ע לומר על דברי יחיד שאין הלכה כמותו ובסוף כ' דעת האוסר בשם יש מי שאומר ונדחק ליישב עי"ש. ובמחכ"ת הרמה דבריו בזה לא האירו דממה שרשמתי לעיל באות י"ט מתבאר דלאו דוקא על סברת יחיד הוא שכותב כן כיעי"ש. וממה שרשמתי באות כ"א והלאה מתבאר דאף על סברא שהיא כהלכה יתכן לכתוב יש מי שאומר ונראה לע"ד דגם הרבנים שלחן גבוה וג"פ שהבאתי שם דמשמע להו דמדהביא מרן הסברא ההיא בלשון יש מי שאומר משמע שאינו סובר כן מ"מ כשמביא שתי הסברות בסגנון זה מודים דרבנן שדעת מרן כסברא השנית או לא הכריע ואין שום סתירה בדברי מרן בש"ע סי' י"ג הנ"ל ודברי הרב נו"ב צ"ע:

כד

נראה מדברי הרב כנה"ג בכללי הפוסקים דכלליה דרב הסמ"ע הנז"ל באות כ"ב (שכותב מרן יש מי שאומר אף במה שאין חולק) נאמר גם בלשון ויש אומרים כן כ' מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' ש"ו אות ד' וס' כנה"ג הנ"ל אין מצוי אצלי אך הנה אמת נכון הדבר דאין לחלק בין יש מי שאומר ליש אומרים ולפי שעה לא זכר שכן מפורש יוצא מפי כהן גדול רב הסמ"ע מאריה דהאי כללא בסי' ת"ך ס"ק מ"ח עי"ש. ומרן החבי"ב בתשו' בעי חיי ח"מ ח"א דף קל"א ע"ד כ' כן בפשיטות על וי"א עי"ש וכן הרב פרי תואר סי' קי"ח ס"ק י"ב עי"ש והרב בני חיי ביו"ד סי' של"ד הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות ו' ובזה ניחא לי מ"ש מרן בא"ח סי' רס"ו ס"ו דלפי הנראה אין שם מחלוקת מבורר רק שהרב המגיד נסתפק קצת בדעת הרמב"ם ונראה מסקנתו דהרמב"ם מודה ואין שם מחלוקת גם שם ס"ח וי"א וכו' הם דברי ריי"ו בלי חולק ולפי הכלל ניחא אלא דלפי מה שכ' הרב מאמר מרדכי שם דיש חולקין בדין ההוא עי"ש ניחא בלאו הכי דאע"ג דמרן בב"י לא הביא שום חולק אפשר דכשחבר הש"ע עינו ראה סברא ההיא החולקת ועיין כיוצא לזה בדברי הרב יד דוד סי' ק"ב אות י"ב:

גם מדברי הרב חשק שלמה בסי' ז' הגהת בית יוסף ס"ק ג' מתבאר יפה שסובר שגם ביש אומרים שייך כללו של הרב הסמ"ע והוא שעל מה שכ' מרן שם בסעיף ה' יש אומרים דשתוי יין מותר לדון דיני ממונות תמה שדין זה מוסכם מכל הפוסקים ולמה כתבו כלשון יש אומרים ואין לומר ככלליה דהרמ"ע וכו' שהרי גם התרומת הדשן הביאו וכו' וניחא ליה דכשבא לחבר השלחן ערוך עינו ראה דברי רבינו יונה בספר היראה דמשמע שסובר שגם דיני ממונות אסור השתוי יין לדון לכן כתבו בלשון יש אומרים הרי לך שסובר שגם ביש אומרים נאמר כלל זה:

כה

ויש אומרים דרך מרן הבית יוסף בספר הקצר הוא שכותב איזה חילוק על הדין בלשון ויש אומרים אף שהדעה הראשונה שהביא מודה באותו החילוק והטעם שהביאו בלשון וי"א הוא מפני שלא הוזכר אותו חילוק בפירוש בדעה הראשונה כן כ' הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות ו' בשם הג' ש"ך בכמה מקומות עי"ש ומאז הימים כתבתי ליישב בזה מה שנתקשו רבנן קדישי בדברי מרן א"ח סי' ש"ו ס"ב עיין למרן חיד"א במחזיק ברכה אות ד' אך עתה איותה נפשי לראות במקור הדברים וראיתי שכל המקומות שציין הרב יד מלאכי בשם הרש"ך אין גם אחד בהם שדבר כן על מרן ש"ע כי אם על הרמ"א כ' שכן הוא דרכו אבל על מרן לא אמר כלל זה כמו שיראה הרואה בש"ך ח"מ ס' מ"ב סק"ך

ושל"ב סק"ב ויו"ד סוף סי' קע"ג וסי' קע"ז סק"ל וסי' ר"מ סק"ו ורס"ד סק"ג. והוא פלא איך כ' כן הרב יד מלאכי בשמו ואם כונתו ללמוד כלל זה על הש"ע מדברי הרש"ך על הרמ"א ולומר דמסתמא גם דרך מרן הוא כן היה לכתוב הכלל כמו שנאמר מפי כהן גדול הרב ש"ך ולומר דמסתמא יהיה כן גם דרך מרן ולא לקבוע הכלל על הש"ע ומה שציין ההיא דסי' ר"מ סק"ו הנה שם כ' הש"ך דהרמ"א סובר שיש חולקים ולולא דבריו שבשאר מקומות היה אפשר לומר שמה שנתיישב לו מה שכ' הרמ"א ויש אומרים הוא מפני זה שאם לא כן לא הוה ניחא ליה לישנא דויש אומרים אלא דלפי מה שמפורש בדב"ק בשאר המקומות בהכרח לומר שבסי' ר"מ קושטא דמילתא קאמר שהרמ"א סובר שיש חולקים:

כו

מרן בש"ע אף כי תיקשי לן ממה שכ' בבית יוסף לא ניתן רשות לעשות אוקמתות כדמוקי הש"ס מתני' ומתניתא ההוא אמר סיפא אתאן להאי מילתא וכן לא יעשה בדברי הפוסקים כן כ' מרן חיד"א בברכ"י יו"ד סי' ער"ו דף מ"ו ע"א ומדב"ק הללו שויתי עזר למה שכתבתי על דברי אחד קדוש מרבני דורינו יצ"ו דאין לפרש דברי מרן בש"ע בדרך חסורי מחסרא כדעביד הש"ס בפירוש מתני' ומתניתא (כמו שרצה לומר הוא נר"ו) וראיתי שכתב הרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות למ"ד דלצדדין קתני מצינו בדברי הפוסקים ומכללם מרן ובמטו מניה דמר לא מסתבר למימר הכי ומצאתי שהרב פני יהושע (בע"ס מג"ש) בח"ב שנדפס בזמנינו באה"ע סי' ע"ו הרחיק מאך לפרש דברי הסמ"ק דלצדדין הוא דזה לא יתכן עי"ש:

כז

כשכותב מרן לשון זה (אסור) אם הוא מן התורה עיין להרב פתח הדביר ח"ב דף ח"ק ע"א כן כ' הרב החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ דף ט"ו ע"ג אות י"ד ואיני יודע איזה טעות סופר יש כי עיינתי שם ולא דבר מזה רק אם יתכן לפרש בדברי מרן לשון אסור שהוא חסידות או מן הדין עי"ש ובמה שרשמתי לעיל סי' ה' אות ט':

כח

שלחן ערוך וכסף משנה איזה מהם עשה תחלה ונפקא מינה לענין סתירה בדבריו הנה מרן חיד"א בספר ברכי יוסף ביו"ד סוף סי' של"ג כ' וז"ל ק"ק דמרן בכ"מ כתב וכו' ואיך הכא מעלה על שלחנו הנוסחא המוטעית עכ"ל מתבאר דפשיטא ליה דחבור הכ"מ קדים לחבור הש"ע וכן מתבאר מדברי הרב החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"ב דף ח' ע"ד שכ' וז"ל איך יתכן שכשכתב בש"ע סי' ע' שעדיין לא ראה דברי הרמב"ם וכו' מאחר שלמד

כל ספרי הרמב"ם בחבור הכ"מ וכו' עכ"ל וקצת נראה כן דעת הרב נתיב חיים על דברי הרב מגן אברהם בסי' קג"ן סק"ד שהשיגו במה שפירש דברי מרן בש"ע שלא עיין בכסף משנה עי"ש והרב מרכבת המשנה (אשכנזי) הביא דבריו מרן חיד"א במחזיק ברכה ריש סי' תרצ"א הבין מדברי הרב ט"ז שם בסק"א שמקשה על מרן בש"ע שלא הביא דבריו שבכסף משנה וחתר ליישב קושייתו ומרן חיד"א כ' על דבריו שלא הקשה הרב ט"ז אלא על מה שלא הביא בכ"מ דברי המגיד ובט"ז יש ט"ס שודאי אין להקשות כן שזה דכר הרגיל להיות מעלה על שלחנו לשון הרמב"ם כמות שהוא עי"ש מדברי שניהם נלמוד דחבור הכ"מ קדם לספר הש"ע וכן מתבאר ממה שכ' הרב שבות יעקב בח"ג סי' ל"ה דכאשר ירד מרן לעומקא דדינא לסדר הדברים בש"ע לקבוע הלכה למעשה חזר מכל מה שפירש בב"י ובכ"מ ופירש דברי הפוסקים על נכון עי"ש הנך רואה דפשיטא ליה דחבור הש"ע הוא אחר הכ"מ:

אמנם מדברי הרב ט"ז א"ח בסי' ג' סק"ה מתבאר שסובר שאינו פשוט שחבר הש"ע אחר הכ"מ ויוכל היות שמה שכ' בכ"מ בדין ההוא כתבו אחר שכ' בש"ע בדין ההוא עי"ש ומזה היה לו למרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תרצ"א הנז' להכרית שמה שהקשה הרב ט"ז שם והניח בצ"ע אינו כמו שהבין הרב מרכבת המשנה שאם כן לא היה מניח בצ"ע והיה לו ליישב כמו שכ' בסי' ג' ובספר שם הגדולים במערכת ספרים באות הבי"ת (בדק הבית) כ' דלפי דברי הרב שיירי צ"ל דס' ש"ע חברו אחר הכ"מ אך כ' שמצא בכמה מקומות שבכ"מ הגיה לשון הרמב"ם ובש"ע העתיקו כנוסחת הספרים בטעות וציין ט"ז סי' ג וברכ"י יו"ד סי' של"ג הנז"ל וכ' דהאמת דזימנין הש"ע מאוחר וזימנין מוקדם וכו' עי"ש ועיין בספר ימי שלמה דף י"א ע"א (בד"ה ועוד) מה שכ' ידידי הרב המגיה יצ"ו בזה:

כט

כסף משנה חברו מרן אחר שחיבר הבית יוסף כן כ' הרב מנחת זכרון דף צ"ה אות כ"ג בשם הרבנים אדמת קודש ופני אהרן ואין מצוים אצלי לראות סמוכות שלהם והמעיין בדברי הרבנים יד מלאכי בכללי כ"מ אות ז' ולמרן חיד"א בשם הגדולים מערכת ספרים (באות כ"מ) ומשק ביתי בכללי הפוסקים אות מ"ז ויד דוד סי' א' הגב"י אות נו"ן ונשמת כל חי ח"ב דף כ"ח ע"א פתח הדביר סי' קל"ג דף קמ"ב ע"ד ישר יחזה דאין הדבר פשוט לומר כן ועיין כל החיים הנד"מ דף כ"א אות ס"ג ומה שכ' הרב יד מלאכי דמרן בב"י מזכיר חיבור הכ"מ עי"ש דוכתי די רשים עיין עוד בב"י א"ח סי' קל"א (ד"ה ואיתמר) ומה שציין לב"י סוף סי' ש"מ הוא בד"ה ועל השומע וכ' הרב ויקרא אברהם בשו"ת אה"ע

סי' י"א (ד"ה אלא) דאף שאינו מבורר הי מנייהו קדים אית לן למנקט כדבריו שבבית יוסף כמו שכתבו הפוסקים על הרא"ש דהפסקים עיקר (עיין מה שרשמתי בזה בסי' י"א אות ח):

ל

בדק הבית אם חברו מרן קודם הש"ע או אח"כ במחלוקת הוא שנוי ומרן חיד"א אף שבספרו שיורי ברכה א"ח סי' רס"ח נראה שר המסכים לדברי מרן החבי"ב דבדק הבית קדים כבר גלה דעתו בשאר דוכתי דמפקפק בזה עיין שם הגדולים במערכת סופרים (באות ש"ע) ובמחזיק ברכה סי' ק"א וכן מדוקדק לשונו שבספר יוסף אומץ דף נ"א שהביא הרב ויקרא אברהם בדף ק"ך אות ע"ח שכ' וכ"ש לפי מ"ש הכנה"ג דהש"ע אחר בדק הבית וכו' עי"ש דמדלא כ' וכל שכן למאי דנקטינן דהש"ע אחר בדק הבית כדכ' הכנה"ג וכו' נראה קצת דלא ברירא ליה הכי אך בשיורי ברכה אה"ע סי' קכ"ט (בשמות הגיטין בשם מבורך) באות כ"ג נראה דאזיל לשיטתו שבשיו"ב א"ח הנ"ל שהבדק הבית קדם להש"ע ועיין להרבנים יד מלאכי בכללי מרן אות ט"ו ומשק ביתי בכללי הפוסקים דף ח"י ע"ב ומדברי הרב בתי כנסיות בסימן תרח"ן הובאו דבריו באור לי דף ל"ה ע"א (ד"ה וראיתי) מתבאר יפה דפשיטא ליה דבדה"ב קדים לש"ע וכן נראה דעת הרב מאמר מרדכי ברס"י ס"ו וכמו שכ' הרב יפה ללב נר"ו ועיין למרן החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"ב דף ח' ע"ד. וקצת י"ל על הרב פתח הדביר בח"ב דף מ"א ע"א שכ' בפשיטות דספר בדה"ב קדים לש"ע ולא זכר שר דאינו פשוט לומר כן. אך בח"ג בהשמטות לסי' קפ"ז ראיתי שהזכיר מחלוקת זו עי"ש ועיין בספר כל חיים הנד"מ בדף כ"א אות נ"א ומדברי הרב גט פשוט בסי' קכ"ט ס"ק קכ"ד מתבאר דס"ל דספר בדק הבית קדים לספר הש"ע ומפני זה הוצרך לידחק ולפרש דברי מרן באופן שיסכימו למ"ש בבדה"ב ואם היה סובר דהש"ע קודם לא היה צריך לאותו הדוחק דשפיר נוכל לומר דמרן בש"ע פסק סברת המצאתי כתוב שהביא בבית יוסף אלא שאחר כך כשחבר הבדק הבית נראה לו לחלוק עליו:

וכן כ' בספר המעלות לשלמה בדף צ"ט אות ע"ח בשם הרב נר מצוה בח"ב בכללי הפוסקים סי' כ"א אות רמ"ז על פי דברי הכנסת הגדולה וגנת ורדים ושם הגדולים ויד מלאכי שרשמתי למעלה וכ' שמה שהכריחו להרב כנסת הגדולה לומר כן הוא מדראינו בכמה מקומות בספר הקצר מתוקן כדכתב בספר בדק הבית אך הרב המעלות לשלמה דחה טעם זה דכיון דידעינן דהשלחן ערוך נדפס בחיי מרן והבדק הבית בתר דנח נפשיה אם כן יש לומר שבתחלה חבר השלחן ערוך ובאיזה דברים מחודשים אשר כ' בשלחן

ערוך מה שלא היו בבית יוסף תקן אותם גם בבדק הבית לפי שהחבור בדק הבית הוא כמילואים לספר הבית יוסף ואם כן אין שום ראיה מדבכמה מקומות ראינו וכו' ומה שהביאו הרבנים הנ"ל שכן כ' הרב גנת ורדים הנה הרב גנת ורדים כ' כן בלתי שום ראיה לדבריו רק כמדבר על הידוע ואם קבלה נקבל וכו' ושוב מצא שהרב כנסת הגדולה עצמו (אשר מדבריו נסתייעו הרבנים הנ"ל ממה שכתב בכללים) מסופק בזה שכ' ביו"ד סי' ל"ז בהגהת בית יוסף אות ג"ן או שמא ספר הקצר חברו אחר בדק הבית גס בספרו בעי חיי חלק יו"ד סי' ק"מ דף פ"ו ע"ד כ' אם לא שתאמר שקדם מה שכ' בספר הקצר למה שכ' בספר בדק הבית הרי דמספקא ליה איזה מהם קדים ולכן מסיק דאין ראיה ברורה בזה:

ומרן החבי"ף בספר חקות החיים סימן נ"א דף ס"ז ע"ד (בד"ה ותו) שמדברי מר זקנו הגאון חקרי לב במהדורא בתרא בח"מ סי' ד' דיותר יש לסמוך על מה שכ' בשלחן ערוך מעל הבית יוסף והכי אזלא סוגיא דעלמא דהשלחן ערוך עיקר ומזה תמה על מה שכ' בחקרי לב ח"א חלק א"ח סי' ד"ן דף צ"ו ע"ב דאי משום דברי הש"ע הלא כלל גדול שמענו שעיקר חיבור של מרן על בית יוסף יש לסמוך ולא על הספר הקצר וכו' דאיך יתכן לומר כן וסיים וכבר ראיתי להרב חיד"א בשיורי ברכה סי' רס"ח שהביא דברי מר זקני אלו והכריח דהעיקר כמו שכ' בש"ע שהשלחן ערוך חברו אחר ספר בדק הבית כמו שכ' הרב כנסת הגדולה גם בספרו כל החיים בדף כ"א אות נ"א כ' שלחן ערוך אחר בדק הבית עיין פתח הדביר ח"ב דף מ"א ע"א ושם הגדולים וכו' עמ"ש בספר יוסף אומץ סי' מ"א ונשמת כל חי ח"ב דף ח' ע"ד ועיינתי בנשמת כל חי וראיתי שהביא מה שכ' מר זקנו בחקרי לב ח"ב ליו"ד סי' ג"ן דף ק"ז ע"ב וז"ל נראה לי שזה היה דעתו בש"ע ודק ואשכח והדר ביה ממה שכ' בבית יוסף דידוע דחיבור הש"ע היה בסוף ימיו ואפשר דחזר בו אחר שחיבר ספר בדק הבית ומה שכ' בש"ע הוא עיקר עכ"ל וכ' שיש להשיב על זה כמו שכ' מרן חיד"א בספר שם הגדולים בח"א וח"ב בדוכתי טובא:

ויש איזה רבנים שלא ראו את ספר בדק הבית כמו שרשמתי בסי' ט"ו אות כ"ט:

לא

מרן דקבלנו הוראותיו אם הוא גם למה שכ' בתשובותיו נראה דשנוי במחלוקת דהרב מנחת זכרון נר"ו כתב בדף צ"ה אות כ"ח בשם הרב קרית מלך רב דגם בתשו' קבלנו הוראותיו וכן כ' הרב ויקרא, אברהם נר"ו בדף ק"ך ע"ד אות פ"ג בשם הרבנים משאת משה ונחפה בכסף וחקרי לב וכן נראה דעתו אך כ' שם בשם מרן חיד"א בספר חיים שאל בהשמטות לדף צ"א ע"ד דיש לצדד דדוקא בש"ע ואין ספר חיים שאל מצוי אצלי אך ראיתי בברכ"י ח"מ סי' כ"ה אות כ"ח שכ' על דברי הרבנים משאת משה ונחפה בכסף

הנ"ל דאינו מוכרח ועיין להרב ישרי לב דף כ"ט ע"א אות י' שכ' בלשון זה ודעת מרן בתשובה שקבלנו הוראותיו וכו' נראה דתופס השיטה דגם בתשובה קבלנו הוראותיו:

ושם בחלק ח"מ במערכת הקו"ף אות כ"ד ראיתי להרב המגיה מר נכדו יצ"ו שהאריך קצת ואעתיק תורף דברי הרבנים שהזכיר שם ואינם מצויים אצלי ובתחלת דבריו הקדים דידוע שבמקומות שנהגו לפסוק כמרן כארץ ישראל ומצרים וערי ביסתאן ומערב אין יכול לומר קים לי נגד סברתו מיהו צריך בירור בדבר שבשלחן ערוך סתם הדבר ובבית יוסף או בתשובה מפרש וכן בדינים שפוסק בבית יוסף ובתשובותיו אם גם בזה קבלו שלא לומר קים לי וכ' שהרב שער המים בתשובה סימן ט' כ' ששמע שלא קבלו הוראותיו בתשובה והרב דין אמת דף ע"ד ע"א כ' שהרב פרי האדמה מארי דארעא דישראל עשה מעשה כפסק מרן בתשובה והרב מוהר"ם בולה חלק עליו וכ' על זה (הרב הנ"ל יצ"ו) ואין ספק שזהו מה ששמע הרב שער המים וכבר הרב מר אביו פסק להיפך ולזה נוטה דעת הרב דת ודין וגם הרבנים נחפה בכסף ומשאת משה סברי הכי דקבלנו הוראותיו בתשובה והביא מה שכ' בברכי יוסף ובחיים שאל הנ"ל והביא שהרב מוהר"ם סוזין בתשובתו שבספר חקרי לב סי' ד' היתה דעתו כדעת הרב שער המים ושהרב חקרי לב חלק עליו וגם הוא ביטל דעתו ועוד הביא שהרב מס' המלך הנ"ל מיחלפא שיטתיה בזה בשתי תשובות אחרות היינו שבספר חקי חיים סי' ט"ל כ' דאין שלא קבלנו הוראותיו בתשובה ובספר מים קדושים בח"מ סי' ג' כ' בהיפך וגם בשם הרב משה חזן בתשובה כתיבת יד כ' שהאריך להוכיח שגם בתשובותיו קבלנו הוראותיו ושהסכים עמו הרב יום טוב אליקים שוב הביא שבספר רב ברכות באות ז' דף ג"ן ובאות ק' כתב המחבר רב יוסף יצ"ו שמרן החבי"ף הכריע דנקטינן כמרן גם בתשובה והרב רב ברכות האריך לומר שהמוחזק יכול לומר קים לי כהסוברים שלא קבלנו הוראותיו שבתשובה והרב המגיה (שבישרי לב הנ"ל) כ' לדחות הוכחותיו וסיים כל לגבי דידי כל דיינא דדאין נגד מרן אפילו בתשובה במקום שקבלו הוראותיו לאו דיינא הוא וכפוגע חלילה בכבוד מרן הוא:

אלה תורף הדברים שבישרי לב ומובן שמה שכ' בספר רב ברכות בשם מרן החבי"ף הוא באיזו תשובה שהשיב לו ועודנה בכתיבת יד והיא לא נדפסה כן אני כותב בהשערה כפי המובן ממה שכ' בישרי לב כי ספר רב ברכות לא ראיתי ולא שמעתי מי הוא הרב המחבר יהי מכירו ברוך:

והנה מקרוב נדפס ספר חקות החיים למרן החבי"ף וראיתי שם בסי' נ"א הובאה שאלת חכם הרב יוסף חיים (אולי מר ניהו המחבר ספר רב ברכות) וכתוב שם בדף ס"ה ע"ד

שמסופק אם מה שקבלנו הוראות מרן הוא גם בתשובה או דוקא מה שכותב בשלחן ערוך ובתשובתו כ' בדף ס"ז ע"ד (בד"ה ותו) דהרבנים משאת משה ונחפה בכסף כתבו שגם בתשובה ושבברכי יוסף סיים שאינו מוכרח ובספר חיים שאל ח"א סי' ע"ד אות י"א החזיק הדבר וכו' (נראה שכונתו שהחזיק הדבר לומר קבלנו וכו' גם בתשובותיו) ושהרב משה סוזין בתשו' שבחקרי לב מהדורא בתרא דף קפ"ד ע"ב כ' דשאני השלחן ערוך שהסכימו בו מאתו רבנן ואם כן להוציא מן המוחזק אין בנו כח להוציא מפסקי מרן בתשובה ומכ"ש על פי מה שכ' בבית יוסף דרך שקלא וטריא וכו' ושהרב חקרי לב חלק עליו וסובר דקבלנו הוראות מרן בכל השלשה חבורים בית יוסף שלחן ערוך ותשובות ושוב שקיל וטרי קצת על דברי הרב חקרי לב אבל אינו נוגע לכלל זה ועל דבריו בענין קבלה זו אם היא גם בתשובה לא כתב דבר ומסתמא דעתו כסברת מר זקנו הרב חקרי לב והרב השואל חזר וכתב להשיב על דבריו ובנוגע לפרט זה כ' בדף ע"א סוף ע"ד (בד"ה עוד ראיתי על מה שכתב הרב המחבר שמרן חיד"א בחיים שאל חזק הדבר) שבהשמטות ותיקונים שבספר חיים שאל בדף קי"ט כ' ולא אכחד שיש לצדד דדוקא דיניו בשלחן ערוך קבלו עכ"ל וצדד הרב השואל לומר שאם הרב חקרי לב היה רואה דבריו הללו אולי לא היה פוסק כהסוברים שגם בתשובה אמרינן דקבלנו הוראותיו והרב המחבר בדף ע"ד (מד"ה ואנא דאמרי וכו') האריך לדחות דברים אלו כי באמת אף אם הרב חקרי לב היה רואה דברי ההשמטות הנ"ל לא היה זז מדעתו דנקטינן כמרן גם בתשובה וסיים הרב המחבר וכן דעתי נוטה וכו' אלו תורף דב"ק ומתבאר שמרן החבי"ף דעתו מסכמת לדעת מר זקנו החקרי לב שקבלנו הוראות מרן גם בתשובה:

ותנא דידן הרב מוהר"א עזריאל בספר כפי אהרן בחלק אהע"ז סי' ט' בדף ע"ה ע"ג גילה לנו שיש חילוק בזה בין בני בבל לבני ארץ ישראל שכ' אנו אין לנו אלא דברי מרן שקבלנו הוראותיו גם בתשובה אף דאנן בדידן דבירושלים יתבינן הלכה זו רופפת בידינו אם קבלנו הוראותיו גם בתשובה מ"מ ידוע לנו שבכל ערי ערביסתאן קבלו הוראות מרן גם בתשובה עכ"ל אמנם מקרוב השגתי ספר ישמח לב להרב שמ"ח גאגין וראיתי שם בחלק ח"מ סי' ו' שאחר שנשא ונתן בענין זה והשיג על דברי הרב המגיה שבספר ישרי לב הנז"ל ועל הרב מוהר"ם דוד בן שמעון שנמשך אחר דבריו שראיותיו נכוחות וכ' לסתור הראיות הנה אחר כל זה כ' בדף ל' ע"ב (בד"ה ורק) שדברי הרב כפי אהרן בזה תמוהים ומאין בא לו ידיעה זו של ערי ערביסתאן ושמועת הרב שער המים היתה בסתם על כל המקומות ואף שכיוצא לזה כ' הרב מר אביו בספר חקי חיים דף פ' ע"ב דשמועת הרב שער המים לא מהניא לעיר רודים כי אם לדידן דיתבינן בירושלים והסכים לדבריו הרב

מוהר"ם סוזין בתשובתו שבספר מים קדושים סימן ג' היינו משום שברודים אתריה דרב משאת משה ותופסים כמותו שסובר שקבלנו הוראותיו גם בתשובה אבל לא לומר כן על כל ערי ערביסתאן ושוב הכריח כן מכמה רבני ערביסתאן בספריהם דנקטי דלא קבלנו הוראותיו בתשובה וכתב שדבר עם הרב כפי אהרן פנים בפנים והודה לו שאין שמועתו ברורה וכו' אלו תורף דב"ק (מדבריו שם נתברר לי שהרב השואל שבספר חקות הדיינים הנ"ל מר ניהו המחבר ספר רב ברכות כיעויין שם) וכתב שם חילוקים בענין זה עי"ש:

שוב נדפס ספר כפי אהרן ח"ב וראיתי בדף זק"ן ע"ג (בד"ה שם ע"ג) שכתב שזכור הוא ששמע מפה קדוש הרב חנ"א שבערביסתאן קבלו הוראותיו גם בתשובה ועל זה סמך במה שכ' בכפי אהרן ח"א וששוב נדפס ספר רב ברכות וראה שם באות ז' ובאות ק' דף קל"ב דרפיא בידיה גם ראה בספרים אחרים מרבני ערביסאתן שאין כן המנהג וסיים לכן אני אומר אין לסמוך על מה ששמעתי כי לפי הנראה אינו אמת אלא כל דיין בעירו יעשה כפי קבלתו בזה עכ"ל ומר נכדו הרב המגיה יצ"ו כ' דמשמע מדברי הרב נכח השלחן שהיה רב בארם צובה (ערי ערביסאתן) בח"מ סימן י"ט דף ע"א ע"ב דגם בתשובות קבלו דעת מרן מדכתב לדידן דקבלנו דעת מרן בכל הוראותיו וכו' ואין אצלי ספר הנ"ל לעיין בו לראות תנא היכא קאי דאי קאי בדברי מרן בש"ע אין כל כך הכרע מלשון בכל הוראותיו שתהיה כונתו לכלול גם את הוראותיו בהתשובות:

גם אשור בספר שערי רחמים לידידי הרה"ג החריי"ף יצ"ו בחלק ח"מ סי' כ"ה דנקיט האי כללא בידיה דקבלנו הוראות מרן גם בתשובה וציין לזה ספרי רבים מרבני האחרונים וחידש בטובו שבדבר שלא נמצא בספרי מרן (בשלחן ערוך או בתשובה) רק שרב גדול ומובהק שבדור מרן מעיד איזה דבר בשם מרן אף שעדותיו נאמנו מאד מ"מ מי יימר שקבלנו הוראותיו גם בזה להוציא מיד המוחזק מאחר שלא ראינו שפסק כן הלכה למעשה והוראתו לא נתפרסמה ואולי חזר מסברתו ועדיפא מינה כ' הרב קרית מלך רב בח"ב דף רי"א ע"ג וז"ל עד כאן לא קימא לן כמרן אלא במה שפוסק בשלחן ערוך או אפילו בתשובה אבל במה שנמצא בספר אחד על שמו לא קימא לן כוותיה ומה גם אפשר שחזר בו וכיוצא לזה כ' הרב שפת הים סי' ס"א דף קס"ז גם בספר עבודת השם (לרב גדול משאלוניקי) בחלק אהע"ז סי' ט"ו דף קי"ג ע"ג וע"ד כ' דקבלנו הוראות מרן גם בתשובה והביא שהרב מוהר"ם גאלאנטי בספר ברך משה סי' כ"ג תמה על הרב עולת שמואל במה שעשה ספק ספיקא בנדונו בדבר שכבר פסק מרן בתשובה בצד האחד והרי קבלנו הוראותיו ואין כאן ספק וכו':

והא דקבלנו הוראותיו היינו אף במאי דמיחזי דלא מסתברא כותיה כל כמה דלא אשכחן תיובתא מבוארת למילתיה נקטינן כותיה דאי לא תימא הכי כללא דקבלנו הוראותיו מאי אהני לן אור לי סי' קכ"א:

ואם מרן דקבלנו הוראותיו סותר דברי קדשו מבית יוסף לתשו' כ' הרב מקנה אברהם דף ס"א ע"ב בשם הרב כנה"ג בתשובה ח"מ ח"ב סי' ע"ג דהתשובה עיקר ודבר זה נעלם מהרבנים מר ואהלות וויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות פ"ד שכתבו שמה שכ' בבית יוסף עיקר על דרך שכתבו על הרא"ש דהפסקים עיקר נגד התשובות עי"ש ועיין מה שכ' בזה מרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ בדף כ"א אות ז"ן ומה שרמז לתשו' שהשיב לבבל (ולא ציין איה מקומה) לפי הנראה הלא הוא בספר חקת החיים הנד"מ עי"ש בדף ס"ט ע"ב ד"ה וכשאני ועיין בדף ע"ב ע"ב ודף ע"ה ע"ב ועם כי לא זכר תשובת כנה"ג הנ"ל מ"מ כן נראית דעתו דמה שכ' בתשובה הוא עיקר עי"ש ומה שכ' הרב ויקרא אברהם דלגבי הרא"ש הפסקים הם עיקר עיין במה שרשמתי לעיל סימן י"א אות ח':

הא דקבלנו הוראות מרן בשלחן ערוך היינו למה שבא מפורש בדב"ק אבל מה שאינו כתוב מפורש בדבריו רק דממה שהשמיט הדין ההוא בש"ע מוכח ומוכרח איך דעתו בדין ההוא בכי האי גוונא לא נאמר קבלנו הוראות מרן כן כ' בספר חקות החיים למרן החבי"ף בסי' נ"א דף ס"ז ריש עמוד ד' וכיוצא לזה כ' הרב מקור ישראל בתשובה לחלק אבן העזר סוף סי' כ"ב לענין קים לי שכתבו הפוסקים שבמקומות שקבלו לפסוק כדעת הרמב"ם אין יכול לטעון קים לי הפך סברת וכו' דאין זה אלא כשמפורש הדין ההוא בדבריו ולא כשאפשר לפרש בדבריו כונה אחרת עי"ש:

אף דקבלנו הוראת מרן היינו דווקא בדבר שאינו חולק עם רבינו האר"י אבל אם הם חלוקים בדבר שאין בו גילוי בתלמוד נקטינן כרב האר"י משום דפשיטא לן דאילו מרן ידע דעל דרך האמת הדין הוא כן אף הוא היה מורה ובא כן אור לי סי' מ' דף ט"ל ע"ב בשם מרן חיד"א ועי"ש בסי' ס"ט דאם מרן סובר שלא לברך ורב האר"י סובר לברך לא אמרינן בזה ספק ברכות להקל ומברך:

וכתב בספר עבודת השם (לרב גדול משאלוניקי) בחלק יו"ד סוף סי' ט' דאף שקבלנו הוראות מרן בין להחמיר בין להקל ואפילו בספק איסור תורה מ"מ השרישונו בעלי הכללים דהיכא שרבו המחמירים על המקילים ואין הפסד מרובה ראוי לחוש לדברי המחמירים וציין לזה ספר נר מצוה ח"ב סי' רב"ן:

לב

ההגהות שבדברי מרן בש"ע אם הם ממרן עצמו או מחכם אחר (כמו בהציונים שבהרמ"א עיין לקמן סימן י"ד אות ד') ראיתי בספר יקר המעלות לשלמה שנדפס חדש ממש שכ' בדף כ"ג אות ג' שאותן שהם בתוך דבריו ממש שהן חסיר ויתיר תיבה אחת או שתים נ"ל שהם ממרן מוהריק"א גופיה וראיה לזה מ"ש בא"ח סי' ג' ס"ז המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב וכו' והוגה לשון הש"ע וניתוסף בו מלת לא והיא כתובה בכתיבה דקה בתוך שני חצאי לבנה והיא הגהה הפכית מן הקצה אל הקצה שבמקום המטיל מים וכו' ישב וכו' הוגה לא ישב וכו' והגהה זאת נראה לי שהיא של מרן מוהריק"א גופיה שהרי לשון הש"ע הוא לשון הרמב"ם בפ"ז מהלכות בית הבחירה הלכה ט' ושם כתוב בהרמב"ם המטיל מים וכו' ישב וכו' ומרן בכ"מ הגיה לא ישב ויען שדרכו בש"ע להעתיק לשון הפוסקים הראשונים כמות שהוא כמ"ש בעלי הכללים לכן גם בדין זה העתיק לשון הרמב"ם כמות שהוא ומלת לא שהוסיף בספר כ"מ הוסיף אותה וגם בספר ש"ע בתוך שני חצאי לבנה כדי שלא להוסיף ולגרוע בלשון הרמב"ם וכדרכו בקודש כנז"ל ומזה תדין לשאר הגהות שהם כגון זאת כנ"ל. ואחר זמן רב הגיע לידי ספר מנחת שמואל שיטה על מס' ברכות לרב אשכנזי נ"מ בש' תר"ב לפ"ק וראיתי לו בחידושיו לדף ס"א ע"ב שכ' וז"ל ואח"כ בחיבורו ספר כ"מ חזר בו ופירש דטעות סופר בהרמב"ם וצריך להיות לא ישב וכו' וכן הגיה הרמ"א בש"ע שם עכ"ל. ואחר המח"ר שגה ברואה ואם לא היה רואה ספר כ"מ המוליד הגהה זאת החרשתי אבל אחר שראה ספר כ"מ איך טעה בזה אתמהא עכ"ל:

ולי הדל אפשר להליץ דהרב מנחת שמואל קאי בשיטת הרב ט"ז בסי' ג' שסובר שאינו מוכרח שחבר הש"ע אחר שחבר הכ"מ ויוכל להיות שמה שכ' בכ"מ בדין ההוא כתבו אחר מה שכ' בדין ההוא בש"ע כמו שהבאתי למעלה באות כ"ח וכן בדין זה לא נפלאת לומר דבש"ע העתיק לשון הרמב"ם כמות שהוא בטעות ושוב אסיק אדעתיה לומר שהיא טעות וכ' כן בכ"מ אחר שנדפס הש"ע והרמ"א שבא אחריו תקן הלשון והוסיף תיבת לא. ולפי מה שהבאתי שם בשם מרן חיד"א הוא העד שמצא שבכמה מקומות אף שבכסף משנה הגיה לשון הרמב"ם בש"ע העתיק הדין כנוסחת הספרים בטעות. הנה לפי זה נראה דגם בדין זה מסתמא כ' הדין בש"ע כמו שראה בספרי הרמב"ם דמאי שנא זה משאר מקומות ואם כן תיבת לא שבש"ע מוכרח שהיא הוספה מהרמ"א או מרב אחר שלא כדברי הרב המעלות לשלמה ואין לומר דאין מזה הכרח משום שבדין זה כ' מרן בכ"מ שמצא בספרים מוגהים שכתוב לא ישב ולכן כ' כן בש"ע ואינו דומה

לשאר מקומות שמעתיק הלשון כמו שהוא בספרים אף שלדעתו הוא טעות דאולי באותן המקומות לא מצא בספרים מוגהים כפי דעתו נראה דאי אפשר לומר כן שאם באמת כשכתב הדין בש"ע כבר ראה גירסת הספרים המוגהים והוטבה בעיניו לא היה צריך לכתוב תיבת לא בחצאי לבנה והיה לו לכתוב בהדיא לא ישב וכו' ולכן נראה שעכ"פ אין להזניח דברי הרב מנחת שמואל הנ"ל:

לג

אף שדרך מרן בשלחן ערוך לפסוק בשנים משלשה עמודי ההוראה (הרי"ף והרמב"ם והרא"ש) מ"מ במחלוקת התלוי בחילוף גרסאות אינו פוסק כן כמו שכ' מרן מוהרד"ף בספר מכתם לדוד בחלק יו"ד סי' מ"ק (בד"ה ורבינו הרמב"ם) וז"ל אע"ג דבעלמא אורח לצדיק למיפסק כתרי מנייהו רבנן דקיימי בחדא שיטתא הכא מיהא להיות דבר התלוי בגירסא הילכך בהא ספוקי מספקא ליה אי נקטינן כותייהו דמאן לימא לן שהגירסא שנזדמנה לפניהם עיקר והם שפיר פסקו לפי הנוסחא שלהם ומיהו אפשר שגירסת הספרים דמייתו התוס' עיקר ולדידן מיהא מידי ספיקא דדינא לא נפיק עכ"ל וקצת סיוע לדבריו בחילוק זה מדברי מרן בתשובותיו בסי' ה' מדיני יבום הגיא דבריו הרב יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים אות כ"ג (בדין שני פוסקים השוים בדין אחד אך משני טעמים שמצטרפים אף שאינם שוים בטעם הדין) שכ' דהיינו דוקא כשחולקים בסברא אבל היכא שאין הדין יוצא מביניהם אלא כפי גירסתם שנמצאת בפניהם וגירסא שלפני זה לא נמצאת לפני זה אם כן הוי ספק בגירסא וספק דאורייתא לחומרא עכ"ל:

והנה בעיקר מה שתופס מרן לפסוק כשלשה עמודי ההוראה הנז"ל ראיתי שהתרעם עליו הגאון רש"ל בהקדמה שניה למסכת חולין שבספר ים של שלמה למה הניח דעות רבותינו הצרפתים וכמה מגדולי הראשונים ופסק כהפוסקים הנ"ל עי"ש בסוף ההקדמה ואתה תחזה בספר שם הגדולים במערכת ספרים באות הבי"ת (בית יוסף) שכ' מרן חיד"א וז"ל ודע שקבלתי מזקני תורה ויראה ששמעו מפה קדוש הרב הגדול עיר וקדיש מוהר"ח אבואלעפיא שקבלה בידו שעל כלל מרן בפסק הלכה ללכת אחרי שלשה עמודי בית ישראל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש הסכימו קרוב למאתים רבנים בדורו וכך היה מרגלא בפומיה דהרב הנזכר כי כל אשר יעשה כפסק מרן הנה הוא עושה כמאתים רבנים עכ"ל ועי"ש עוד ונראה לי הדל שלפי מה שביאר מרן הב"י בהקדמתו בזה הלשון אמרתי אל לבי שבמקום ששנים מהם מסכימים לדעת אחת נפסוק הלכה כמותם אם לא במקצת מקומות שכל חכמי ישראל או רובם חולקים על הדעת ההיא ולכן פשט המנהג בהיפך עכ"ל שמתבאר מדב"ק שכשכל חכמי ישראל או רובם חולקים על אותה סברא לא אמר

לפסוק כמותם הנה לפי זה אין מקום להתרעם גם מקום ללון על מרן בדרך כלל על פשרה זו אם לא במקומות שנמצא אליו שאף בדבר שכל חכמי ישראל או רובם סוברים בהיפך פסק כמותם שזה ודאי קשה לשמוע וגם הוא היפך מה שנראית הסכמת דעתו בהקדמתו וכמו שהקשו עליו על דבריו שבא"ח סימן רמ"ו עיין להרב פתח הדביר שם וכן כל כיוצא בזה ותו לא מידי:

סימן יד

כללי הרמ"א,

א

מור"ם דרכו לכתוב ויש חולקין אע"פ שהחולק הוא אחד הש"ך ח"מ סי' קס"ח סק"ב כן כ' הרב חשק שלמה בכלליו אות פ"ה ובקשתי שם ולא מצאתי כמו שיראה הרואה. אך אנכי הרואה לרבינו הרמ"א בדוכתי טובא פי צדיק יהגה בהגהותיו לש"ע בלשון רבים על סברת יחיד. א) בא"ח סי' ל"ז ס"ג וי"א דהאי קטן וכו' והיא סברת הרב בע"ה ולא ייחסו לו שום חבר כמו שיראה הרואה בב"י ובד"מ ואדרבא מרן ב"י כ' דכל הפוסקים משמע דלא סברי הכי עי"ש. ב) בסי' מ"ג ס"ה וי"א וכו' היא סברת רבינו האי גאון עי"ש. ג) בסי' ס"א סי"ב וי"א וכו' היא סברת האהל מועד והיא סברא יחידאה ומרן הב"י נחלק עליו עי"ש (והנה אמת דהרבנים פר"ח וקרבן העדה פ"ד דמגילה כתבו דכדברי הא"מ איתא בירוש' עיין בחי' הגהות מוהרל"ח ומה שהגיהו בדברי הרפ"ח במקום פ"ב פ"ד אינו מן הצורך דמ"ש בפ"ב ר"ל בפ' בתרא עיין פתח הדביר שם מ"מ הרמ"א בד"מ לא הזכיר הירוש' מוכח שלא ראה רק דברי הא"מ ונקיט בלשון יש אומרים) ד) בסי' צ"ה ס"א וי"א וכו' היא סברת רבינו הרוקח שהביא בד"מ ואין עוד עמו בסברתו כמו שיראה הרואה. ה) בס' ק"ג ס"ב וי"א וכו' היא סברת הרב תה"ד. ו) בסי' קפ"ג ס"ב היא סברת הריב"ה. ז) ובסי' רכ"א ס"ב היא סברת הרשב"א. ח) ובסי' רס"ה ס"ד וי"א היא סברת הסמ"ג. ט) ובסי' רפ"ז היא סברת הרמב"ם. י) בסי' רצ"ט סעיף י' היא סברת רבינו ירוחם. יא) בסי' ש"ג ס"ב היא סברת האור זרוע. יב) בסי' ש"ח סכ"ה היא סברת רש"י. יג) בסי' שכ"ח סעיף י' היא סברת האו"ה. יד) בסי' של"ה ס"א היא סברת הרב תה"ד (אלא ששם י"ל שכיון שכתב כן לדעת הרב ספר התרומה חשיב סברת רבים):

וכיוצא ללשון זה עיין. א) בסי' כ"א ס"ג יש שכתבו וכו' והוא הכל בו (אלא דשם כ"כ בשם ר' אשר וכיון שמסתמא מודה לו שייך לשון רבים). ב) בסי' רכ"ג ס"א ויש שכתבו והוא הרשב"א שהביא בד"מ וקצת י"ל בדוחק כמו שיראה הרואה. ג) בסי' רמ"ב יש

שכתבו והוא מוהרי"ל. ד) בסי' קס"ט ס"ב ויש מקילים הוא הרר"י. ה) בסי' שט"ז ס"ג ויש מקילים הוא הריב"ה:

הנה מתבאר יפה מהני דוכתי הנז"ל דרבינו הרמ"א כן הוא דרכו לכתוב בלשון רבים על סברת יחיד וכמו שהעיד הרב חשק שלמה בשם הרש"ך ז"ל. שוב הקרה ה' לפני וראיתי דברי הרש"ך הלא המה בסי' קצ"ח סק"ב עי"ש ובחש"ש הנ"ל הוא ט"ס ומצאתי שבחש"ש בכללי הקי"ל אות ט"ן נכתב קצ"ח כהוגן:

וזימנין כותב הרמ"א דין אחד בסתם והוא חולק על דברי מרן אף שהיה ראוי לכתוב וי"א שאסור אינו מקפיד לדקדק בזה וכ"ש כשמבואר שהוא מחלוקת ולכן אין להקשות עליו למה לא כ' וי"א שכן דעתו בכמה מקומות כמו שכתבו ז"ל כן כ' מרן חיד"א בספר שיורי ברכה א"ח סי' של"ח:

ב

הרמ"א דרכו בהרבה מקומות דסברא שלא נמצאת כי אם במעט מהפוסקים כותב אותה בלשון מחלוקת (וי"א) אע"ג דלא פליג כן כ' הרב בני חיי בתשו' שביו"ד סימן של"ד הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות ז' וכן כ' הרב ש"ך בדוכתי טובא דרשים זה הי"מ גדול שם (הגם דשם כ' כן בשם הרש"ך על דברי מרן הש"ע כיעי"ש כבר כתבתי לעיל סי' י"ג אות כ"ה דלא דבר הרש"ך אלא על הרמ"א עי"ש) ומה שכ' עוד ביד מלאכי שכ"כ הרב פרי תואר סי' ל"ח סק"ה איני יודע איזה ט"ס יש כי בקשתיהו ולא מצאתיהו ומה שכ' בשם הרב לשון למודים דוי"א הוא לחלוק הנה שם כ' כן על דברי הרמ"א. אבל יותר נראים דברי הרבנים ש"ך וב"ח שכן הוא דרכו בהרבה מקומות (ספר יד אהרן שציין שם אין מצוי אצלי) והרב הסמ"ע בסי' ת"ך ס"ק מ"ח כ' דרך כלל על מרן והרמ"א דבמקום שמצאו שיחיד כתב כן ואינו מפורסם בשאר פוס' רגילין לכתוב בלשון ויש אומרים עיין לקמן אות ג':

ג

הרמ"א אפשר שדרכו לכתוב בלשון יש מי שאומר בדבר שאינו נזכר בש"פ ואין שום חולק (כי כלליה דרב הסמ"ע על מרן הש"ע שכתבתי לעיל סי' י"ג אות כ"ב) כן כ' הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"ב וציין כנה"ג ח"מ מ"ב ואין מצוי אצלי ולפי הנראה לא ראה דברי הרב הסמ"ע בסי' ת"ך ס"ק מ"ח מפורש יוצא מפי כ"ג שכן הוא דרך רבינו הרמ"א וכן ראיתי למרן החבי"ב בתשובה בעי חיי ח"מ ח"א דף ס"א ע"ד שכ' כן על הרמ"א וגם הוא לא ראה דברי רב הסמ"ע הנ"ל שוב ראיתי שקדמני הרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות מ"ט בזה:

והרב פרי מגדים בהקדמתו ליו"ד בכללים בהוראת איסור והיתר אות ב' כ' כשכותב המחבר או הרב יש מי שאומר או יש אומרים ואין מביא שום חולק כן הלכה והא דכ' בשם יש אומרים שלא מצא אלא בפוסק אחד או שנים כ"כ (כן כתבו) ז"ל וכ"כ השכנה"ג א"ח אות ל"א עיין סמ"ע ח"מ סי' ט"ז אות ח' וכו' אות י"ג ול"ה אות י' דלא כא"מ בסי' פ"ד אות ב' עכ"ל. הנה בשני המקומות שציין (סי' ט"ז וסי' ל"ה) מיירי הסמ"ע על דברי מרן ולא מיירי בדברי הרמ"א כמו שיראה הרואה (ומה שציין לסי' כ"ו אות י"ג לא ידעתי איזה טעות סופר נפל בדבריו כי שם לא מצאתי מזה) ומאחר שכלל בדבריו גם את הרמ"א נכון היה לו להביא דברי הסמ"ע שבסי' ת"ך הנ"ל. ומה שכ' דלא כא"מ לא ידעתי איזה ספר הוא. ולפי הנראה הספר א"מ לא שמיע ליה האי כללא ולכן משיג עליו וכן השיג הרב משק ביתי שם על איזה מרבני האחרונים שהקשו על הרמ"א באיזה מקומות שכ' בלשון יש מי שאומר יש אומרים בדבר שאין בו מחלוקת שנעלם מהם כלל זה ואין זו השגה דהמעיין בדברי הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"ב יראה שיש פוסקים רבים שאין סוברים כלל זה ותמה על תמיהת מרן חיד"א בספר שער יוסף דף ט"ו ע"ד על להקת רבנן בתראי דלא סברי הך כללא כאילו הוא הלכה למשה מסיני עי"ש ומ"מ מתוך מה שרשמתי בסי' י"ג אות כ"ב עיניך הרואות דשלמים וכן רבים נקטי ככלליה דרב הסמ"ע בדברי מרן ומסתמא כן הוא בדברי הרמ"א:

עתה נדפס ספר מגדים חדשים לידידי הגאבד"ק טעלעפין יצ"ו וראיתי בכללים שבסוף הספר דף ז' אות ט' שכתב בשם דע ביהודה תניינא אהע"ז סי' צ"א בהגהה מבן המחבר שלא כתב הסמ"ע כלל זה רק על מרן ולא על הרמ"א ולא פניתי לעיין בזה ואתה תחזה ויתכן שכן דעת הרב מוהר"י עייאש בספר מטה יהודה בקונטרס שבט יהודה ליו"ד בסי' שמ"א סוף דין א' שתמה על מה שכ' הרמ"א יש אומרים דתלמיד על רבו מובהק אסור בבשר ויין כל זמן שמוטל לפניו וכו' דלמה כ' דין זה שכבר כתבו מרן בש"ע סי' רמ"ב סעיף ז"ך ובסוף סי' שע"ר ועוד למה כתבו בלשון יש אומרים דמשמע דאיכא מאן דפליג ואילו מרן כתבו בסתם וכו' עי"ש ואם נאמר דמסתמא לא נעלם ממנו כלליה דרב הסמ"ע נוכל לומר שסובר שאין כלל זה אלא לדברי מרן ולא לדברי הרמ"א:

ד

הציונים שבהגהות הרמ"א לא מידו נגזרו רק נעשו אח"כ כשנדפסו הש"ע וההגהות פעם אחרת ונבררו מתוך ס' ד"מ כן כתבו הרבנים מרן חיד"א בברכי יוסף סי' ע"ת אות ג' וביעיר אזן מערכת הנו"ן אות ט"ו (ושם כתב דלפעמים לא צדק המציין עי"ש) ובשיורי ברכה אה"ע סי' י"א וזכור לאברהם ח"א במער' ט"ב (ד"ה ט"ב שח"ל בשבת) ומשק ביתי

בכללי הפוסקים אות נו"ן סמיכה לחיים סי' י"א דף ע"א ע"א (היא תשובת הגאון חקרי לב) נשמת כל חי ח"א דף ס"ד ע"ב אור לי סי' ס"ד והרב כמוהרח"א אדאדי נר"ו בספר ויקרא אברהם דף ק"ך אות צ"ב האריך להוכיח דבכמה מקומות לא צדק המציין עיש"ב וע"ע להרב יפה ללב נר"ו דף ט' ע"ג כל החיים דף כ"ג אות ס"ח. ומדברי הרב מוהר"א לאנייאדו הובאו דבריו בשו"ת בירך משה סי' כ"ב דף פ"ז ע"ד נראה דקאי בשיטת הרב כנה"ג שהביא מרן חיד"א ובמש"ב שהם מהרמ"א עצמו שכ' וז"ל אפשר דהציון הזה אינו ממור"ם עי"ש משמע דשאר הציונים מסתמא הם ממור"ם אלא דשם מר קעסיק על ציון להש"ע ולא על מור"ם ובהא פשיטא ליה למרן חיד"א דאין הציונים האלו אלא להגהות מור"ם דוקא עי"ש ומדברי הרב מוהרמ"מ בספר שו"ת מוהר"ם מרוטרונבורג האחרונים באה"ע סי' ה' (סוד"ה נחזור) נראה בעליל דפשיטא ליה דהציונים הם מרמ"א עצמו וכן נראה מדברי הרב שלחן גבוה סי' תר"ץ ס"ק מ"ב ועיין מחזיק ברכה יו"ד סי' סמ"ך ד"ה תו וכו' שהשיג על הכנה"ג דמשמע ליה דהציונים הם מהרמ"א ועיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת הלמ"ד אות ק"ז (ד"ה אחר כמה שנים ונדפס בספר דברי חכמים סי' ט"ל) ובקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות י"ב ובקונטרס זה לעיל סי' ד' אות ד' ונדפס עתה ספר יקר המעלות לשלמה וראיתי בדף כ"ב סוף ע"ב שאחר שכ' דברי מרן חיד"א בשיורי ברכה אהע"ז הנ"ל שלא מידו נגזרו ושכן כתב הרב חקרי לב וכו' סיים שכן כ' הרב ארח מישור בהקדמתו לספר דרכי משה בחלק יו"ד שציונים אלו אינם מהרמ"א וגם כמה פעמים דרכי ציון עוילות ולא ציין יפה וכו' וכבר העיר השפתי כהן על המציינים כמה פעמים שלא ציינו יפה וכשל עוזר ונפל עזור עכ"ל (לא פניתי לעיין בספרים שרשמתי למעלה אם כבר הביאו דברי הרב ארח מישור הללו) וציין לעיין בחיים שאל ח"ב סי' ל"ח אות נ"א ובהגהה שם ציין לעיין בתעלומות לב ח"א חלק אהע"ז סי' כ"א:

ה

אין נכון לפרש דברי מור"ם בהגה"ה שמחדש דינים מחודשים אשר לא שערום מרן בב"י ומור"ם בד"מ כידוע דמור"ם טרם תחיל הגהתו יודיע דרכיו דרכי משה או כבר מפורש בב"י כן כ' מרן חיד"א בשיורי ברכה אה"ע סי' י"א ועיין כל החיים דף כ"ג אות ס"ט ועיין ברכ"י א"ח סי' צו"ר אות ה' ומוכח דספר דרכי משה קדים להההגהות וכן נראה מדברי הרש"ך יו"ד סי' ר"מ סק"ו ובנקה"כ שם ועיין בסמוך שוב ראיתי מה שכ' הרמ"א בתשובה סי' קל"א אות ג' אמת כן יסדתי בש"ע הנדפס מחדש בא"ח סס"י רס"ג והטעם כתבתי בספרי (דרכי משה) אשר על פי אותו הס' חברתי הדינים בשלחן ערוך עכ"ל וק"ל:

ואם השמיט במפה מה שהביא בד"מ נראה דחזר ממ"ש בד"מ כי כן נמצא במרן הב"י ג"כ כמ"ש ביד מלאכי דף קב"ץ ע"ג כן כ' הרב ויקרא אברהם בשו"ת אה"ע סוס"י י"א ואין נראה בעיני לתת כלל מוחלט בזה והכל לפי הענין עיין מה שכ' בויקרא אברהם הנ"ל בדף ק"ך על מה שמשמיט מרן בש"ע מ"ש בב"י והבאתי דבריו בסימן י"ג אות ה' ועי"ש עוד ומצאתי להרב צפיחת בדבש בסי' ס"ו דף קס"ח ע"ב שנסתפק בדעת הרמ"א כשהשמיט במפה מה שהביא בד"מ אם הוא מפני שדוחה אותה סברא מהלכה ודעתו נוטה לומר דכדרך מרן בענין זה כן הוא דרך הרמ"א (עם שלא מצא מפורש שכתבו כן על הרמ"א) ובאנו למחלוקת שהזכיר הרב יד מלאכי בכללי הש"ע סי' ד' וכו' עי"ש:

ו

ספר תורת החטאת חברו הרמ"א קודם הגהות כן מתבאר יפה מדברי מרן חיד"א בספר שיורי ברכה כה יו"ד סי' ק"י אות ה' עי"ש. שוב ראיתי דבשם הגדולים מערכת ספרים (באות התי"ו) הביא מחלוקת אבל מסקנתו היא כמ"ש בשיו"ב (ודרך אגב אומר שנראה שמה שכ' בשה"ג שם שספר תורת החטאת נדפס שנת הש"ל הוא לפ"ג שאם לא כן איך יתכן מה שכ' בשיו"ב הנ"ל שבתחלה כ' בתו"ח שכן ינהגו ואחר שיצא לאור נהגו כדבריו וכשראה שנהגו כמ"ש הוא כ' בהגהותיו וכן נוהגין עי"ש ואם ספר תו"ח נדפס בשנת של"ה לפ"ק הרי כבר עלה משה אל האלהים בשנת של"ג כמ"ש בשה"ג מערכת גדולים (באות מוהר"ם איסרלס) בשם מר בריה והיכי נימא דאחר שיצא לאור ראה שעשו כדבריו וכ' כן בהגה אלא ודאי זמן הנ"ל הוא לפ"ג דייקא נמי שלא כתב של"ה אלא הש"ל) ועיין להרב צמח צדק ריש סי' ח' שנראה דפשיטא ליה שספר תורת החטאת חברו קודם ההגהות:

ז

תשובות הרמ"א נראה ממרוצת לשון מרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים דהתשובות הם אחרונות להגהותיו והרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות ך' כ' בשם הרב נחלת שבעה סי' ב' דההגהות הם עיקר כשסותר דבריו וכ' על דבריו דקשה לומר כן מאחר דיש הוכחה להיפך עי"ש ומרן החבי"ף בספר כל החיים דף כ"ג אות ס"ה ציין בזה חקקי לב ח"ב דף ק"ט ע"ג ואין מצוי אצלי לראות מסקנתו אך בספר סמיכה לחיים דף ק"ו ע"א שציין שם באות ס"ו נראה כמסכים לדברי זה הי"מ גדול עי"ש (ובמה שהבאתי לקמן אות י"ז) ובתשובה אחת שהשיב לי ידידי הגאון המפורסם מוהריז"ש יצ"ו (בע"ס זכר יהוסף והביאורים) בדין סתם יינם לחולה שאין בו סכנה (שנראין דברי הרמ"א סותרים מה שכ' בהגהה למה שכ' בתשו') ישנו בנותן טעם לעשות עיקר מה שכ'

בתשובה ואמר מר שאין דרכו במפה רק להעתיק דעות הפוסקים ולא להזכיר הכרעת דעתו במקום שחולק ועוד אפשר שתשו' זו כ' באחרונה אחר שברר כל פרטי הדין ויותר יש לסמוך על מה שכ' בתשו' כי בההגהה אין שום דעה חדשה שלא נזכר בתשובתו שנוכל לומר שנכתב אחר שחזר מתשובתו ששם מבואר טעמו ונימוקו וידוע מה שכ' בתשו' מוהרי"ל סי' ע"ו דיותר יש לסמוך על פסקי התשו' מפסקים שפסקו בשעת הוראה הלכה למעשה וכן כתבו בשבות יעקב ח"ג סי' מ"ה וחוט השני סי' י"ח ועיין ברכת דוד א"ח סי' ל"ג סכ"ו בסופו ומכ"ש במחבר אחד שדבריו שבתשובה נראה עיקר שעיין בזה לעשות מעשה מה שאין כן בפסקיו שקבץ דעות זולתו ולא היה מעיין בכל שאלה להכריע ביניהם עכ"ד הגאון יצ"ו ועיין במה שרשמתי לעיל בסי' ה' אות י"ד על סתירת דברי הרמב"ם מחבורו לתשובות ובסי' י' אות ב' על סתירת דברי הרשב"א ובסי' י"א אות ח' על סתירת דברי הרא"ש מפסקים לתשו' ולקמן בסי' ט"ו אות ז' ואות י"ב ואות ז"ך על רבינו האי גאון ואתה תחזה כמה דיות נשתפכו בענין כזה ועיין עוד להגאון מוהרא"ז מרגליות בהקדמה לשערי תשובה ויד אפרים וז"ל וגם כתבו הפוסקים שיותר יש לסמוך על תשובות מעל הפסקים מאחר שהשיב הלכה למעשה הרבה מדקדקים בה יותר ממה שכותבים לעצמם פסקי דינים שאפשר שלא נאמר רק להלכה ולא למעשה עכ"ל ומה שהחליט הגאון יצ"ו שאין דרכו של הרמ"א במפה להזכיר הכרעת דעתו במקום שחולק במחילת כתה"ר לפי המשוער בדעתי במקומות רבים הוא מזכיר הכרעת דעתו להלכה ולמעשה. וחידוש הוא שלא הזכיר מה שהבאתי למעלה דברי הרבנים נחלת שבעה בח"ב סי' ב' ויד מלאכי הנ"ל:

ואם סותר דבריו בהגהותיו למה שכ' בתשובה הנה ידידי הגאון הנז"ל יצ"ו בתשובה הנ"ל כ' בשם הגאון השיב משה בחלק יו"ד סי' ל"ח דהרב פרמ"ג בא"ח סי' שכ"ח באשל אברהם כתב דההגהות עיקר וציין לפריו ביו"ד או"ה וכונתו למה שכ' שם בשם לחם חמודות שההגהות חבר באחרונה אבל שגה בזה שהל"ח כ' זה לגבי הספר דרכי משה והתורת חטאת אבל תשובות שלא נכתב על סדר בזמן אחד כי אם מה ששאל השואל אם כן אינו ידוע אולי תשובה זו כתבה אחר שחבר ההגהות עכ"ד:

ח

הרמ"א כשכותב והכי נהוג אין פירושו שכן הוא המנהג אלא ר"ל דכן ינהגו מכאן ואילך כן כ' הרב ארח מישור הביא דבריו מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' ק"י אות ה' ויש לדקדק מדברי הרב בית חדש יו"ד סי' שפ"ז דלשון והכי נהוג ר"ל שכן ינהגו שאם לא כן לשונו כפול שכ' אלא דעכשיו לא נהגו כלל בכפיית המטה כמ"ש בסמוך והוא מדברי

התוס' וכל המפרשים נמשכים אחריהם והכי נהוג ואין לשנות עכ"ל וק"ל. אך מדבריו בא"ח סוס"י ק"ד נראה דהכי נהוג ר"ל שכן המנהג עתה. וכן מתבאר מדברי הרמ"א א"ח שי' כ"ה סי"ב והכי נהוג וכבר נתבאר לעיל סי' ח' ועין רואה דשם כ' דכן נוהגין ש"מ דדא ודא אחת היא ובפרמ"ג א"ח בפתיחה כוללת בסדר הנהגות הנשאל עם השואל בסדר ג' אות ז' כ' גם כן כמ"ש האורח מישור הנ"ל דלשון והכי נהוג מורה שהרב אומר שכן ראוי לנהוג ולי ההדיוט אי אפשר ליתן כלל החלטי בזה כדמוכח מההיא דסי' כ"ה וכן כתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות כ"א וכן נראה ממה שכ' בסי' תרמ"ט ס"ה ויש פוסלין בגזול כל ז' ימים והכי נהוג ולפי הנראה זהו מה שכ' בד"מ אות ט' בשם מנהגים שלנו גם בסי' תרפ"ח ס"ו מה שכ' והכי נהוג הביאו בד"מ אות ד' בשם מנהגי מוהח"א טירנא אמנם עתה אנכי הרואה שכדברי הרבנים הנ"ל מתבאר ממה שכ' הרמ"א בסי' תס"ה ס"ג והכי נהוג לענין איסור חמץ ומתבאר מדבריו שבד"מ שכונתו לומר שכן יש לנהוג וכן מתבאר ממה שכ' בסי' תס"ח ס"ח והכי נהוג ובד"מ לא הזכיר בזה שום מנהג א"כ מוכח דמה שכ' והכי נהוג כלומר שכן יש לנהוג וכן מתבאר ממה שכ' בסי' ז"ך ס"ו והכי נהוג ובד"מ שם אות ד' כ' ומ"מ נ"ל לנהוג כהטור וסמ"ג וא"כ מה שכ' בהגהה והכי נהוג כונתו שכן יש לנהוג גם בסי' ס"ה וי"א דאם היה אנוס וכו' והכי נהוג ובד"מ לא הזכיר שום מנהג רק כ' שנ"ל כדעת התוס' והאחרונים ובמפה כ' והכי נהוג ר"ל כן יש לנהוג וכן בסי' ס"ו ס"ב וכן בסי' קכ"ח סל"ה ובסי' ער"א ס"ו וקצת ממקומות הנ"ל יש לדחות לפי מה שזכורני שראיתי בספרים שבדרכי משה שבידינו (הנספח להטור וב"י) הולידו את חסרון שהשמיטו כמה דברים ממה שכתוב בדרכי משה הנדפס בפני עצמו שאין מצוי אצלי ובסי' תרל"ט סעיף ח' שכ' מרן נהגו שאין מברכין על הסוכה אלא בשעת אכילה כ' הרמ"א והכי נהוג משמע שכונתו לומר שכן ראוי לנהוג כלומר אף במקומות שלא נהגו כן ראוי להם לנהוג כן:

ט

הרמ"א לא ראה את ספר בדק הבית כן כתבתי בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות ק"ו בשם הרבנים ב"ש סי' ט"ו ויד מלאכי וכן ראיתי למרן חיד"א בשם הגדולים מערכת ספרים באות בדה"ב וכ' שהוא פשוט שהרי בדה"ב נדפס שנת שס"ו והרמ"א משה עלה אל האלהים מקמי הכי טובא וע' בספר מחזיק ברכה א"ח סי' ק"א ובספר יפה ללב נר"ו בסי' ס"ו אות ב' ולהרב פרמ"ג במשבצות סי' תרצ"ו סק"א (ד"ה ודע) כ' כמסתפק דשמא הרמ"א לא ראה ספר בדה"ב עי"ש ואם ספקות שלו כך וכו' וכבר הכריח מרן חיד"א כן ועיין בד"מ סי' ל"ח שתמה על מרן וכבר תיקנו בבדה"ב ומוכח דלא ראהו ועיין ד"מ

יו"ד רס"י שפ"ט ולפי הנראה גם הרב מוהריט"ץ לא ראה ספר בדה"ב עי"ש בסי' קל"ה דף קי"א ע"ג (ד"ה אמנם) ובבדה"ב ח"מ סי' קע"ו סכ"ו וק"ל. ועיין בד"מ סימן תרפ"ח אות ז' דנראה בעליל דלא ראה הרמ"א את ספר בדה"ב ועיין פתח הדביר ח"א דף ח"י ע"ג שנראה מדבריו דהרמ"א מביא איזה דברים שבבדה"ב בשם ב"י ולפי כל הנ"ל זה לא יתכן:

י

הרמ"א זימנין כותב איזה דין בשם איזה פוסק אף שהוא תלמוד ערוך לפי שהשמיטוהו הפוסקים הוצרך לכותבו בשם הפוסק שהביאו על דרך שכ' הרב יד מלאכי בכללי ריב"ה אות י"ט על הריב"ה כן כ' הרב יפה ללב נר"ו דף ט' ע"ג ובסי' נק"ב אות ג' ועיין להרב משק ביתי בסוף כללי הפוסקים שכ' בשם מרן חיד"א בספר כסא רחמים שכן דרך הפוסקים האחרונים להביא בשם פוסק דבר שהוא ש"ס ערוך כיון שהפוסקים כבר הביאו הש"ס אין חשש בכך ועיין ויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות ע' כל החיים דף י"ט ע"א אות י' והארכתי קצת בזה לקמן סי' ט"ז אות ח"ן:

יא

הרמ"א מכנה את שלטי הגבורים בשם הגהת אלפסי כן כתבתי במקום אחר (איני זוכר כעת מקומו) ועתה ראיתי למרן החבי"ף בספר חיים ושלום ח"ב סי' מ"ו (ד"ה תשובה) שכ' ואפשר דמה שכ' הרמ"א בד"מ אע"ה סי' קכ"ג סכ"ג בשם הגהות אלפסי כונתו למה שכ' השלטי הגבורים וכו' ושוב כ' דהרב ב"ח בתשו' הישנות כ' דמ"ש בד"מ הנ"ל הוא מ"ש בשלטי הגבורים עי"ש:

יב

אם מביא הרמ"א שתי דעות אחת בסתם והשנית בלשון ויש אומרים אם דעתו כהסברא שהביא בסתם הנה ראיתי להרב רמ"ץ יו"ד סי' ע"ז שעל מה שהביא מרן ביו"ד סימן שי"ט ס"ב בסתם סברת הרמב"ם דלמפרע קדוש והרמ"א הביא סברת הרא"ש והטור דמכאן ולהבא קדוש בשם וי"א כתב וז"ל ואף דהרמ"א כ' וי"א וכו' נראה דדעה ראשונה עיקר עכ"ל משמע שסובר שאף בסתם בדברי מרן ומחלוקת בדברי הרמ"א אמרינן הלכה כסתם (שאם לא כן מנא ליה דהעיקר כדעת הרמב"ם הלא הרא"ש הכריח כמה הכרחיות דהלכה כמאן דאמר מכאן ולהבא וכן נוטה דעת התוס' ורש"י עיין להרב לחם משנה בפ"ד מהלכות בכורות הי"ד) ואם כן כל שכן בסתם ואח"כ מחלוקת בדברי הרמ"א גופיה דאמרינן הלכה כסתם שוב מצאתי כן בפרמ"ג א"ח באשל אברהם סי' ש"א ס"ק ז"ך (ד"ה אעתיק) ובסי' תכ"ט באשל אברהם סק"ב עי"ש וכן כ' הרב אהל יוסף בחיו"ד סי'

כ"ב (ד"ה ואע"ג) ועיין במה שכתבתי (בשדי חמד ח"א) בחלק הכללים במערכת הדל"ת אות ע"ז. שוב ראיתי בכללים בהוראת איסור והיתר של הגאון פרי מגדים (בהקדמתו לחלק יו"ד) שעמד בספק זה בדעה סתמית בדברי מרן ויש אומרים בדברי הרמ"א אי אמרינן דהלכה כסתם ובאר ספקו וסיים וראיתי בשו"ת מהגאון מוהר"ם זיסקינד אבד"ק לובלין בסי' ד' כ' השואל בפשיטות דעה א' עיקר אפילו דעה א' בהמחבר וי"א בהרב ולי צ"ע עכ"ל וחידוש הוא שלא זכר הרב רמ"ץ דברי הפרמ"ג הללו ועל כל פנים אין מזה ראיה לסברא סתמית ואחריה יש אומרים שבדברי הרמ"א עצמו דבזה נראה דמודה דהסתם עיקר ובקונטרסי בחלק אסיפת דינים במערכת חירופין אות ג' כתבתי דאין ספקו (שבחלק יו"ד) מוציא מידי ודאי (שבחלק אורח חיים):

ואם מביא שתי סברות בלשון יש אומרים ויש אומרים כ' הרב משאת בנימין בסימן י"א דכותב כן משום שלא הכריע כאחת מהן וכן בספר ברכת המים אות ק"ד כ' על הרב הלבוש שכ' שתי סברות בלשון יש פוסלין ויש מכשירין דחשיב לא הכריע עי"ש והיה נלע"ד דאם ראינו דבמקום אחר דעתו נוטה לאחת מסברות אמרי' שכן היא דעתו באמת ומה שהביא במקום זה שתי הסברות לאו משום שלא הכריע על דרך ילמד סתום וכו'. אלא שראיתי להרב פרי צדיק בתשו' סי' י"א דף ג"ן ע"ב (ד"ה ועוד יש לתמוה) שהק' דברי הרמ"א אהדדי דבאה"ע סי' קי"ז סי"א נקיט בפשיטות דאיש שהוא נכפה כופין אותו לגרש ואילו בסי' קנ"ד ס"ה הביא שתי הסברות בלשון י"א וי"א ולא הכריע עי"ש שהניחו בתימה ולענ"ד לא נפלאת לומר כמו שכתבתי ויש לומר שסמך על מה שכ' במקום אחר ולכן לא איקפיד וכ' שתי הסברות בסגנון זה ודעת הרב פרי מגדים בהקדמה ליו"ד בכללים לאיסור והיתר באות ב' ואות ד' נוטה דבכי האי גוונא הוי לא הכריע (כתב כן על דברי מרן ועל דברי הרמ"א) והבאתי דב"ק לעיל בסי' י"ג אות ט"ז עי"ש:

יג

הרמ"א כשכותב ונהגו העם ולא כ' סתם נוהגים רצונו לומר שהעם נוהגים כן שלא בהוראת בית דין כי באותו ענין אין דעת הפוסקים כן עיין להרב מג"א בסי' ת"ץ סק"ט בשם תשו' הרמ"א סי' ל"ד ועיין במה שכתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות כ"א (ונדפס בספרי דברי חכמים סימן ס"ה):

יד

אף דהרמ"א כ' וכן ראוי להורות אין זה הכרעה והוי ספק מדלא כ' וכן עיקר שו"ת ברכת יוסף סוף חיו"ד בתשו' להג' מוהרש"ק ועיין בסוף ספר תשו' רח"ב בתשו' ה"א מהג' מוהר"ר דוב בהגאון פנ"י שקבלה בידו מאביו שבכל מקום שמביא הרמ"א בשם

יש אומרים ולא סתם וכן ראוי להורות אין כונתו לפסוק כמותו והדבר מסור לחכמים להכריע במאזני צדק והביא שתי הדעות להוציא מדעת מרן הב"י שלא חש להפוסק ההוא מתבאר דאם כותב וכן ראוי להורות הוי הכרעה דלא כשו"ת ברכת יוסף כן כ' בספר מגדים חדשים לידידי הרה"ג אבד"ק טעלעפין יצ"ו בכללים שבסוף הספר דף ז' אות א' ובחידושי מוהרש"א שעל דברי הפרי מגדים בהקדמתו ליו"ד בכללים בהוראת איסור והיתר כתב וז"ל כל מקום שלא כ' הרמ"א וכנ"ל להורות אין להחמיר ולחוש לדעה זו בשעת הדחק עכ"ל נראה קצת דדוקא וכן נראה לי להורות הוא דהוי הכרעה:

טו

מדכתב הרמ"א ויש לסמוך עלייהו ולא כ' וכן נוהגין והכי נהוג משמע ליה להרב ש"ך ביו"ד סי' ב"ן ס"ק ט"ו שסובר שדוקא בהפסד מרובה הוא שיש לסמוך עליהם כן כ' הרב פרי מגדים שם בחלק שפתי דעת ציון הוא מס' מגדים חדשים הנ"ל עי"ש באות ז':

טז

ספר דרכי משה להרמ"א אם ראה אותו הרב כנסת הגדולה ועוד איזה רבנים רשמתי לקמן בסי' ט"ו אות ג':

יז

כמדומה לי שראיתי שלחן ערוך עם הגהות שנדפס בחיי הרמ"א ובתשובות הרמ"א סי' קל"ב הקשו לו קושית על מה שכ' בש"ע והשיב עליהם ואין להשגיח בשפתי ישנים כי כמה פעמים ראיתי שאפילו במנין השנים לא דק כן כ' מרן חיד"א בשם הגדולים במערכת ספרים באות הטי"ת (טור ובית יוסף) ועוד כ' שם שהרמ"א עשה ההגהות על השלחן ערוך במשך ששה שנים בערך שהרי בשנת שכ"ה נגמרו בדפוס כל חלקי השלחן ערוך ומשה עלה (הרמ"א) והיתה מנוחתו בשנת של"ג וכו' וכ' עוד ואל יהי קל בעיניך ידיעת זמן דפוס הספרים דזימנין כמה תמיהי יתורצו כאשר תראה בכמה דוכתי בשם הגדולים ראשון ושני עי"ש והוצרכתי לכתבו לפי שראיתי בקובץ אוצר הספרים במערכת השי"ן (שלחן ערוך) נומער 701 שמזכיר השלחן ערוך שנדפס בראשונה בשנת של"ח ולפי זה לא נדפסו ההגהות הן בעודנו חי שכבר עלה שמים בשנת של"ג ולפי הנראה נמשך אחר מה שכ' בשפתי ישנים שמזכיר שם תוס' ש"י והוא ראשי תיבות שפתי ישנים ולא ראה דברי מרן חיד"א הנ"ל (כן אני כותב בהשערה כי ספר שפתי ישנים אין מצוי אצלי) ואתה תחזה בתשובת הרמ"א סי' קל"א שהבאתי בסי' זה אות ה' שמזכיר ההגהות שנדפסו בש"ע שנדפס מחדש וכו' והיה בהעלם מעיני מרן חיד"א ועיין בכנסת הגדולה החדש בחלק א' צד 164 ובחלק שני צד 185 אות י"ב:

יח

מה שהאשכנזים קבלו דעת הרמ"א כשם שאנחנו הספרדים קבלנו הוראות מרן כידוע מספקא ליה להרב ויקרא אברהם באה"ע סי' י"א אם הוא דוקא מה שכ' בהגהות השלחן ערוך או אף במה שכ' בדרכי משה ולא הובא בהגהה הוא כן עיין בשדי חמד בחלק אסיפת דינים במערכת ברכות סי' ג' אות ה' (בד"ה והנה אחר זמן רב):

סימן טו

כללי שאר מחברים.

א

כנסת הגדולה חלק א"ח חברו בקושטא שמתנהגים על פי דברי מרן בש"ע ואין חוששים לסברת הרמ"א והרב הלבוש ולכן לא חש להזכירם אבל כנה"ג חלק ח"מ חברו בתיריא שמתנהגים גם על פי דברי המפה והלבוש לכן הוא מזכירם שם וכן בשכנה"ג א"ח כן כתבו הרבנים יד מלאכי בכללי שאר מחברים אות מ"ו וברכ"י סי' תס"א אות ב' בשם תשו' כנה"ג סי' ד"ך ואינו מצוי אצלי לראות דב"ק ולפי הנראה מיחלפא שיטתיה בשנותו את טעמו בזה דבהקדמת כנה"ג ח"מ ח"א ישנו בנותן טעם לשבח על דבר השמיטה וז"ל בחלק א"ח לא הבאתי כי אם מה שבא בספרי גדולי האחרונים בתשו' לא מה שבא בספרים על סדר הלכות והדינים ולסיבה זו לא הובאו בחלק הנזכר דעת הרב המפה ורב הלבוש וסמ"ע וב"ח. ושו"ר הנה מה טוב ומה נעים להביא גם דעות הרבנים הנז' למען יהיה הספר הזה כשלחן הערוך ועליו מיני מגדים וכו' עי"ש ולא משמע מדבריו דה"ח והא איתא:

וספר שפתי כהן על חלק ח"מ לא ראה הכנה"ג מעולם אעפ"י שנדפס בימיו כן כ' הרב ויקרא אברהם בחא"ח סימן י"ט סוף דף ט' בשם מרן חיד"א בשם הגדולים ח"א דף כ"ו (דבריו בזה הם במערכת גדולים באות החי"ת מוהר"ר חיים בנבנשת) והסיר מעליו בזה תמיהת הרב מעשה אברהם בא"ח סי' מ"ז על שבכנה"ג ח"מ כ' דעת הסמ"ע ולא הביא דעת הש"ך עי"ש:

ב

מפתחות ספר תשו' כנה"ג הנד"מ לא עשאם אחר אלא הרב עצמו ידיו יצרו (ונפקא מינה ללמוד מהם כאשר יהיה האופן) כן כ' מרן חיד"א בספר שיורי ברכה יו"ד סי' קס"א אות ד':

ג

הרב כנסת הגדולה לא ראה את ספר דרכי משה כי לא הגיע לידו כן כ' מרן חיד"א בברכי יוסף סי' ע"ת אות ג' והרב מאמר מרדכי סי' פר"ח ס"ד וסי' שי"א אות ח' וסימן תק"ה ס"א (ד"ה אבל) ועיין להרבנים זכור לאברהם ח"א במערכת ט"ב ד"ה ט"ב שחל להיות בשבת חקקי לב ח"א דף כ"ד ע"א חיים ושלום דף ע"ג ע"א ויקרא אברהם דף קכ"א אות צ"ד כל החיים דף כ"ג אות ס"ז ועיין במה שכתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חזקה במצות אות א' ס"ק י"ט (ד"ה וראיתי להרב כנסת):

ולפי הנראה גם הרב בית חדש לא ראה ספר ד"מ שהרי ברס"י רמ"ד מה שכ' דר"ת לעצמו הוא דהחמיר והביא ראיה מדברי התוספות פ"ק דע"ז כן כ' הרב בד"מ ולא הזכירו וע"ע באה"ע סי' ס"ב ס"ה ובד"מ שם אות ו' וז' ועיין בב"ח א"ח סוף סי' צ"ז מה שתירץ לקושיית מרן הב"י וקרובים דבריו למ"ש בד"מ כיעי"ש ועיין עוד ב"ח וט"ז יו"ד רס"י רס"ב שלא ראו הד"מ והרב הסמ"ע בהקדמתו כשהזכיר חיבור הד"מ כ' אשר לא זכינו לאורו עדיין עי"ש אולי כונתו שלא נדפס עדיין אבל הוא ז"ל נראה מתוך לשונו שראה אותו וידע מהות הספר ומעשהו וגם בפרישה א"ח סי' צ"ז וצ"ט הזכיר אותו וגם בסמ"ע סי' של"ב סק"ב הזכירו וכן בדרישה יו"ד סי' קכ"ד הביא מה שכ' הד"מ שם אות ט"ו וכן בסוס"י פ"ז ובסי' שפ"ט ועיין ד"מ אה"ע סי' קס"ט אות ג' ובדרישה שם לא זכר את דב"ק וביו"ד סי' קצ"א הביא דברי הד"מ שבאות ח' ועיין להרב מאמר מרדכי בסי' י"ג סק"ה שנראה כמשיג על הרב שכנה"ג דנעלם ממנו דברי הד"מ עי"ש ולפי מה שכ' הוא עצמו בדוכתי הנ"ל אין מקום להשגה זו ועיין בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת ברכת חתנים אות ו' (ד"ה גם אשו"ר) ולא היתה כונתי להקשות על הרב כנה"ג שנעלם ממנו דברי הד"מ רק הכונה שנעלם ממנו דברי הגדולים שהובאו שם כאשר דקדקתי שם בלשוני כיעי"ש ובקונטרס הנ"ל במערכת ארבעה מינים סימן ג' אות י"ח כתבתי דהרב הלבוש אולי לא ראה את ס' ד"מ וכן כתבתי במערכת ר"ה אות ל"ב וכן צדדתי בשדי חמד הנ"ל בחלק הכללים במערכת האל"ף אות שי"ג עי"ש:

ואם היה הספר דרכי משה ביד הרב נחלת שבעה עיין במה שהבאתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות א' (בד"ה ועיין במכ"ע הצופה):

ועל הרב באר הגולה כ' ידידי הגאון אד"ר אבד"ק פאניווזע יצ"ו בכנסת הגדולה החדש צד ל"ב אות ח' דלפי הנראה לא היה בידו הספר דרכי משה עי"ש (על הדין שביו"ד סימן שפ"ד סעיף א'):

עתה ראיתי בב"ח יו"ד סי' ד"ן ס"ד סוף ד"ה נעקרה וכו' שהזכיר את הד"מ גם ראיתי להרב שלחן גבוה בכלליו אות י"ג ובתשו' אהל יוסף חיו"ד סי' כ"ב (ד"ה ואע"ג) כ' בשם הרב"ח יו"ד סי' נ"ז ס"א דכשסותר הרמ"א מ"ש במפה למ"ש בד"מ שדבריו שבהגהות הם עיקר (כעת לא מצאתי דברי הרב"ח הללו ואהימנותיה סמיכנא) הרי מפורש דראה וידע את דרכי משה ובמקום שלא הזכירו צ"ל שלא היה אז בידו:

ד

על הרוב כשכותב הרב כנה"ג שהמנהג כך וכך ולא באר על ש איזה מקום מעיד שכן המנהג כונתו היא על עיר קושטא קאי ובפרט בכנה"ג יו"ד כאשר יראה הרואה במקומות רבים אין מספר ומה שכ' הרב זכור לאברהם אביגדור בחיו"ד סי' ד' שרצה להקל בקושטא באומרו דמ"ש בכנה"ג דהמנהג לאסור הוא במקומו ולא פליגי מר כאתריה וכו' דבריו תמוהים שודאי מה שכ' הכנה"ג על קושטא הוא שמעיד על המנהג וכו' כן כ' מרן החבי"ף בספר משא חיים דף ב"ן אות פ"ו ואם כלל זה שריר ובריר יש לתמוה ג"כ על הרב חיים מדבר דף מ"ו ע"ב שנסתפק אם מה שכתב מרן החבי"ב דהמנהג לאסור (בדין אחר) הוא על קושטא או על אזמיר וכו' וכתב להקל מחמת הספק והבאתי דבריו בקונטרס הכללים מערכת המ"ם אות קל"ה עי"ש:

ה

תשובות הרב מוהריט"ץ לא ראה הרב כנה"ג כי הרב כנה"ג עלה לשמים בשנת תג"ל ושו"ת מוהריט"ץ נדפס שנת תנ"ד כמ"ש בשה"ג (עיין במערכת גדולים מערכת החי"ת מוהר"ח בנבנשתי ומערכת היו"ד מהור"ר יום טוב צהלון) כ"כ הרב ויקרא אברהם נר"ו דף קכ"א אות צ"ה ודבריו ברורים ונכונים בטעמם וכתב שם בשם הרב יד אהרן אה"ע סי' ע"ה אות יו"ד שהעיד שמעולם לא הזכיר הרב כנה"ג את שו"ת מוהריט"ץ כי לא ראה את ספרו עי"ש. ונסתלקה בזה תמיהת גדול בדורנו הרב מוהר"א פאלאג"י נר"ו בספר דר' אבהו תנופה חיים דף שי"ב ע"ג על מרן החבי"ב שלא זכר שו"ת הרב מוהריט"ץ סי' רפ"ד עי"ש. וכן תמה ג"כ בספר אברהם את ידו בדרוש ד' להלבשה דף מ"ז ע"ד על דבר השמיטה בכנה"ג את שו"ת מוהריט"ץ ועמו הסליחה ואין זו מן התימה כלל:

ותשובות הרדב"ז ח"ב אם נדפסו בזמן הרב כנה"ג או שהיו בידו והמה בכתובים ואם יש לתמוה עליו אם אינו מזכירם עיין למרן חיד"א בשיורי ברכה סי' תקמ"ה והבאתי דב"ק לקמן אות ל"א (בד"ה ואם ראה מרן):

1

כנה"ג וכל שאר הספרים המציינים ספרי הפוסקים כל הסומך לדון על פיהם לא יפה עושה כמ"ש מרן בהקדמת כ"מ וכו' אמר על ס' ש"ע שאין לסמוך עליו למעשה אם לא רואה הדברים במקומן ושרשן כן כ' הרב דבר משה בח"ג בח"מ סי' י"ב דף ס' ע"ד ומה שכ' בשם מרן שכ' כן בהקדמת הכ"מ עיין במה שכתבתי לעיל סי' י"ג אות ב'. ואם זכרוני אינו מכזיב ראיתי שכבוד ידידי הגאון בע"ס הנורא זכר יהוסף יצ"ו באחת מתשו' אלי כתב תוכחת מגולה ע"ז כי אף שהרב כנה"ג רב גובריה ומי לנו גדול בישראל כמוהו יורה. בכל זאת אין לסמוך על הכתוב בספר והראה באותו ענין שקצר הרב כנה"ג והיה מקום לטעות ח"ו ומכאן מודעה רבה לאוריתא אוריין תליתאי ספרי שדי חמד חלק אסיפת דינים וחלק הכללים וספר דברי חכמים אשר חברתי אנכי הדל ונבזה שאין לסמוך על הכתוב בס' להורות הלכה כן כי לא היתה כונתי אלא להקל על המעיין שלא יצטרך לחפש בשעת מעשה באיזה ספר מדבר באותו ענין ואם הרבנים הנז"ל כתבו כן על הספר הנורא כנה"ג ראש המאספים אביר הרועים ואם בארזים וכו' ק"ו בן בנו של ק"ו לגבי דידי יתוש אפל ושפל וחלילה לסמוך על הכתוב בספר איש דל ואביון כמוני להבל דמה. עלובה עיסה שמעיד עליה. נחתומה. חח"מ מה הוא אומר פעמים הרבה מצאתי בעצמי אחת מני אלף שגיאותי ותקנתי בעה"י ובמקומות אין מספר לא הרגשתי בהן ומשנה לא זזה ממקומה ונכתב ונחתם בספר ולכן אין לסמוך למעשה עד אשר יראה המעיין בשרשן של דברים זולת במקומות שהבאתי בספרים הנ"ל ששאלתי בענין ההוא את פי גדולי דורנו יצ"ו והשיבו כך וכך בזה ודאי יכול כל אדם לסמוך כי לא אשקר באמונתי חלילה ותקנתי מודעה ע"ז ושלחתי להדפיסה אך ידידי נפשי ביטלו דעתי בזה ולא נדפסה:

הט אזנך ושמע דברי מי שגדול בדורו בים של שלמה בהקדמה שניה למסכת חולין קרוב לסופה על חיבור מרן הבית יוסף אחר שכ' שהראה כמה חידושים מספרים הקדמונים שלא היו בימים שעברו וחידושים אשר נמצאו בכל הספרים ולא חיסר דבר וכו' וכמעט שלא הניח מקום להתגדר בו וכו' הנה אחר זה כתב על אשר עשה פשרות בפסקי הלכות וכו' והתלמידים הולכים אחר דבריו ופסקיו וכו' מאחר שראו שכן כתוב בספרו שכך הלכה אומרים כן כ' הרב להדיא כי כך הענין הרע אשר לפניהם מה שכתוב בספר יאמינו אם יעמוד אחד חי וצווח ככרוכיא שאין הדין כן בראיות גמורות או אפילו בקבלה לא יחושו לדבריו ובפרט האידנא שבעונות הרבים הלומדים מועטים והנסמכים מרובים ותופסין דברי הספר אשר מצאו בו כל החידושים ובזה הושוו הקטנים לגדולים והנערים

לזקנים אני הגבר ראה כל אלה וכו' ובאיזה מקומות לא ירד לעומק ההלכה לגודל המלאכה רבה שהיתה עליו לכן הוכרחתי להעלות על הספר וכו' אלו תורף דב"ק (ועוד התרעם עליו על אשר החליט לפסוק כשלשה עמודי ההוראה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש נגד שאר הראשונים עיין מה שכתבתי לעיל בסי' י"ג אות ל"ג בד"ה והנה) ואם על ספר הטהור והקדוש מרב רבנן האדם הגדול רבן של בני הגולה התרעם על התלמידים שבדורו הסומכים על כל הכתוב בספר על אחת כמה וכמה תוכחת מגולה כפולה ומכופלת על הסומכים על אשר כתוב בספר הדיוט ושפל כמוני חלילה להם לעשות זאת וחובתי אעשה לפרסם ולהזהיר על זה השומע ישמע ואני את נפשי אציל שלא יכשלו בי חלילה:

ואם ישאל השואל מי שידע בעצמו מך ערכו מה לו לעמוד במקום גדולים לחבר חיבורים ולהפיצם בישראל ושתיקתו יפה פן יבואו אחרים ויסמכו על דבריו כמו שמצינו לקדושים אשר בארץ גאוני ארץ בדורות שלפני פנינו שלא רצו לחבר חבורים ולהדפיסם מחשש זה ככתוב בתשובת הגאון מוהר"ר ישראל בהגאון מוהר"ר שלום המכונה שבנא הובאה בתשובות רבינו הרמ"א סי' כ"ה (דף ל"ג ע"ב בסוף ד"ה ומ"ש דמתוך) אמנם היכא דפליגי פוסקים בתראי כהרא"ש והמרדכי על התוס' הלכה כוותייהו וכן קבלתי מאאמ"ו רבן ומאורן של כל בני הגולה אשר העמיד תלמידים הרבה וכו' וזימנין סגיאין בקשתי ממנו עם הרבה לומדים שיעשה פסק והשיב אם כן יפסקו כאשר אכתוב מטעם דהלכה כבתראי ואין רצוני שיסמכו העולם עלי וכו' ומהאי טעמא לא עשה רבו הגאון מוהרי"ף שום ספר גם שום תשובה ששלחו למרחוק לא העתיקו בביתם אלו הגאונים מהאי טעמא אף כי היה נחשב בעיניהם כיוהרא ע"כ תורף דב"ק ואם כך אמרו גדולי ישראל הדברים ק"ו לחדל אישים היודע בעצמו מיעוט ערכו זאת אשיב כי הגאונים האלו היו ידועים ומפורסמים בגדולת תורתם וקדושתם ולא הספיק להם לכתוב איזו מודעה כי חשו שיתלו בני דורם והבאים אחריהם כי מגודל ענותנותם לפי קדושתם אומרים כן לכן חשו שמא יסמכו עליהם לא כן איש אשר כמוני דלא זו בלבד דלא פקיע שמאי כשם הגדולים אף כל רואה את החבורים שלי יבין וישכיל וידע מה אני לא חריף ולא בקי לא סיני ולא עוקר הרים וכל אשר כתוב באיזה ענין שיהיה לא מרוב בקיאותי כי הכל הוא מפי סופרים וספרים ולא נסקרו בסקירה אחת כדרך הבקיאים כי אם לאט לאט במשך זמן זמנים טובא בטוח אני שתספיק הודעה זו ולא יכשלו בי חלילה:

ומדי דברי בענין זה במכתבי להגאון משאוויל הנז"ל יצ"ו כתב לי במכ"ג וז"ל כאשר ראיתי בהמודעה שמעיר בענין הקצור ארשום לכ"ת לדוגמא מ"ש הגר"י מפראג בח"מ סי' א' אורים סק"ג ודוקא במלתא דממון בעינן ח"כ אבל בשאר דברים הכל תלוי במילתא

דשכיח ולכך מקבלים גרים וכופין על הגט הואיל ושכיחים מ"ע ומלבד שהוא נגד המציאות בגרים ונגד השכל דבליכא מילתא דממון יותר הוי הסברא דלא עשו תקון כלל ולמעיין בסמ"ע מפורש ההיפך ממ"ש וה"ה לשאר עניינים גדולים שהרי אמרו לקבל גרים בזה"ז במקום שיש רשות מצד חקי המלכות אע"ג דלא שכיח וגם הוי מעשין אגטין בבבל אע"ג דליכא ח"כ וא"כ תלוי רק בענין גדול ויותר פלא שגם בנתיבות המשפט נמשך אחר האו"ת בהעתקתו בשם סמ"ע ולא עיין בפנים עכ"ד יצ"ו:

שוב מצאתי שמה שכתבתי לעיל בשם ידידי הגאון הנ"ל יצ"ו שכתב אלי בתשו' אחת שאין לסמוך על הקיצורים וכו' הן הן הדברים שהבאתי בשמו בספר דברי חכמים בשדי חמד ח"א סי' ק"ך (בד"ה והנה) עי"ש בדף ק"א ע"א:

ודע דכשמביא הרב כנה"ג (ומסתמא כן הוא דרך כל הרבנים בעלי אסופות) מחלוקת הפוסקים אין לומר דנקיט כסברא שמביא באחרונה כי הוא לא דקדק בזה וכמ"ש בהקדמת כנה"ג א"ח וה"ד מרן חיד"א בסי' תקמ"ח במחב"ר ועיין להרב דברי מנחם סי' תקל"א אות י"א וכ' הרב מוהר"ם גאלאנטי בספר דברי מרדכי דף קמ"ג ע"ד לא זו הדרך לפסוק דין ולהביא ראיה מדברי הרב כנה"ג שמביא דברי הפוסקים בקצרה וצריך לעיין בעיקר ושורש הענין וכו' ע"כ ועיין בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת גט סי' ג' אות י"ח וסי' כ"ח אות י' שאין לסמוך על מה שהביא איזו סברא באחרונה לומר שכן דעתו שהוא עצמו העיד שלא דקדק בזה וכן ראיתי עתה בספר יקר המעלות לשלמה הנדפס חדש ממש שכתב בדף ל' אות ב' ספר כנסת הגדולה הוא מאסף לכל המחנות ואין ראוי לסמוך על דבריו אלא במקום שמתבאר מדבריו בבירור שדעתו לפסוק כן הלכה למעשה וכן כ' הרב בהקדמתו בס' כנה"ג חלק א"ח וז"ל וממה שראוי שתדעהו שהבא לפסוק הלכה מתוך חבור זה לא יפסוק זולת כשאני פוסק ההלכה בפירוש שהוא ברור בדבר בירור שאין אחריו בירור שדעתי לפסוק בו אמנם כל שדברי מסופקים אל יסמוך לומר הואיל והמחבר הביא דעה זו באחרונה ודאי דהכי סבירא ליה כמו שהורגל זה בספר הרב מרן הב"י וכל קדושים עמו אין זאת שאני לא דקדקתי בזה וכו' עי"ש והיו דברי אלה לנגד הפוסקים האחרונים לבל יטעו בזה ח"ו עכ"ד הרב המעלות לשלמה:

ז

תרומת הדשן ופסקים וכתבים שלו יותר יש לסמוך על מה שכ' בתה"ד מעל הפסקים וכתבים דמה שאדם כותב בספר יותר מדקדק בו מכתביו כן כ' מרן בבית יוסף א"ח סימן רס"ג ומרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים באות היו"ד (מוהר"ר ישראל איסרלאן) כ' בשם הרב פרמ"ג בהקדמתו ליו"ד אות ט' דהפסקים הם אחרונים להתה"ד

וכתב על דבריו ולי נראה דלאו מילתא פסיקתא היא דיש קודם תה"ד ויש אחרונים עי"ש ולפי הנראה נפקא מינה מפלוגתייהו אי עבדינן עיקר מה שכתוב בפסקים נגד מה שכותב בתה"ד ונעלם מעיניהם דברי מרן הב"י דסמכינן טפי אמה שכתב בתה"ד מעל מה שכתב בפסקים ומצאתי שהרב פתח הדביר בח"ג דף ס"ו ע"ד עמד בזה והביא שהרב פרמ"ג עצמו בהקדמתו לחלק א"ח אחר סדר הנשאל עם השואל באות ל"ז כתב וז"ל ביו"ד צדדנו אי כתבים באחרונה חבר עיין ב"י א"ח סי' רס"ג תה"ד יותר עיקר מכתביו ובט"ז ב' פסק ככתביו וי"ל דסובר דלא פליגי עיין פרישה עכ"ל ובעיקר דברי מרן הב"י הנ"ל שדי נרגא הרב פתח הדביר דלפי מה שכתבו כמה רבנים דהתה"ד הוא עצמו סדר שאלותיו לעצמו ולא שנשאל מאחרים כמו שהביא הרב יד מלאכי בכללי שאר המחברים אות ל"ז והפסקים כתבם להורות הלכה למעשה על מה ששאלוהו א"כ איפכא מסתברא דיש לסמוך על הכתוב בפסקים שהם להורות הלכה למעשה מעל התה"ד שהוא חבור שסדר לעצמו אף שעשאו בעיון רב ובדקדוק עצום מ"מ מה שהוא להלכה ולמעשה עדיף טפי ולכן כתב דמרן הב"י בסי' רס"ג עיקר סמיכתו לפסוק כהתה"ד הוא על מה שכ' אח"כ ועוד דמה שקשה מ"ש בכתביו כבר יישבו בתה"ד אבל בעלמא מודה דהפסקים עיקר אלו תוד"ק ובקונטרס זה כתבתי כיוצא לזה בסי' ה' אות י"ד ובסי' י' אות ב' ובסי' י"א אות ח' ובסימן י"ד אות ז' וצריך להתיישב בכל הרשום להתלמד על התה"ד ופסקים ולכל הדברות נראה לדעתי העניה שדעת מרן בב"י הנ"ל היא ללמד על הכלל כולו שבכל מקום אית לן למינקט כמו שכ' בתה"ד נגד מה שכתב בפסקים:

והגהות לשערי דורא חבר הרב תרומת הדשן באחרונה כן כ' הרב פרי מגדים בהקדמתו ליו"ד בכללים בהוראת איסור והיתר אות ט' בשם ים של שלמה בפרק כל הבשר סימן מ"ח וציין שפתי כהן סי' ק"ח אות י"ז:

ואם כותב הרב תה"ד איזה דבר בשם גדול אחד כונתו על מוהרי"ל כן כתב הרב חכם צבי סי' קכ"ד הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי שאר המחברים אות ל"ב וכתבו בספר בשם הרב מוהרשד"ם שכתב בחלק אהע"ז סי' נק"ה מעיד אני עלי שמים וארץ כי דברי הרב תרומת הדשן היו חשובים בעיני מורי הרב הגדול כדברי הרא"ש המפורסם וידוע חכמת תורתו והוא דבר ומי ישיבנו:

ח

הרדב"ז מעולם לא ראינו שהביא דברי מרן הב"י כי לפי סדר הזמנים נמי לא ראה הרדב"ז חבור הב"י כן כתב מר בריה דרב שמש צדקה יו"ד רס"י ל"ג בהגהה. ולפי הנראה לא ראינו אינו ראיה עיין ברכי יוסף יו"ד סי' שצ"ג אות ב' שכתב דהרדב"ז בחדשות סי'

תרס"ב תמה על מרן שם ס"ד איך חלק על הראשונים מסברא וכו' (לענין שינוי מקום האבל בשבת עי"ש) גם הרב בית עובד בדינים הנוהגים בימי העומר בדף רנ"ב אות ט' הביא תשובת הרדב"ז החדשות ח"ב סי' תרפ"ז לענין תספורת כל חדש ניסן ויום ר"ח אייר שכתב שמה שכתב מרן הב"י על הנוהגים להסתפר שהוא מנהג טעות וכו' אינו נכון וכו' עי"ש:

ואם מזכיר הרדב"ז את ספר החינוך נסתפקתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות כ"ט (בד"ה דבריו ברור מללו):

ט

הרב האר"י כשכותב איזה דבר והוא היפך משמעות לשון הזוה"ק מסתברא לי דאית לן למינקט כדברי רב האר"י דקים לן דאיהו בקי במילי דזוה"ק טפי מינן וידיעתו מכרעת וכ"ש בדבר שנמצא גם בפוסקים דאיכא דסבר כוותיה דרב האר"י. ואף שראיתי בס' דרך החיים בענייני שבת דף קי"ט ע"ד (ד"ה בס' אור ישראל) שכתב דאף דבסידור האר"י כתב שלא להניח בשלחן בליל שבת פת שלם משום העורכים לגד אלא פתיתין כמו שתב ב"י מ"מ משמעות לשון הזה"ק לסדרא פתורא וכו' משמע כהט"ז וכתב הגאון מ"ב דאם יהיו כל חכמי ישראל וכו' מכריע את כולם עכ"ל לענ"ד נראה כמו שכתבתי:

י

הרב האר"י היה ממשפחת מוהרש"ל כן כתב מרן חיד"א בשם הגדולים במערכת גדולים באות י' על פי השמועה ולפי זה היה אשכנזי וכן תפסו בפשיטות הרבנים לב חיים בח"ב דף ד' ע"ב ומר בריה יפה ללב נר"ו בסי' ס"ח אות ג' ופתח הדביר בח"ג דף חל"ק סוף ע"ב עי"ש. ואולם הרב המגיה לספר ישרי לב נר"ו דף צ"ד ע"ג ראו הביא לנו שו"ת הג' חת"ס א"ח סי' ט"ו דפשיטא ליה דהיה ספרדי וכתב דמאי דפשיטא ליה למרן חיד"א דהיה אשכנזי אם ההכרח שלו הוא מהכינוי שלו לוריא זכור הוא שראה בכתובים שרב האר"י כתב למוהרש"ל שלא היה ממשפחתו ע"כ ולי ההדיוט בהורמנותיה דמר נראה דממקום שבא להשיג סיועי קא מסייע למרן חיד"א דלולא היה אשכנזי מי הכניסו לרש"ל לבית הספק אם הוא ממשפחתו וגם רבינו האר"י היה לו להשיבו כן. וממה שאמר לו הרב האר"י שלא היה ממשפחתו אין הכרח שלא היה אשכנזי והרבה יש שכינוייהם אחד ואינם ממשפחה אחת וכולם ספרדים והרב יפה ללב נר"ו בסי' ס"ח אות ג' הביא מ"ש הרב פרמ"ג באשל אברהם בנוסח התפלות אין לשנות נוסח האשכנזים לנוסח ספרד כמ"ש המג"א בשם הכונות וכתב ע"ז וז"ל ברם בשער אפרים סי' י"ג המסקנא דספרדי אם התפלל תפלת האשכנזים יצא וה"ד להיפך (אמר המחבר משמע שמביא דברי השע"א

לחולק עמ"ש הפרמ"ג ולענ"ד מר אמר לכתחלה ומר לדיעבד) כי אין ביניהם שום חילוקי דינים שיפסול תפלה האחת לפי סברת כת האחרת כי הם קורים ק"ש ותפלה בברכותיה ואף שיש ביניהם נוסחאות בברכת י"ח זה אינו מעכב כמ"ש בספר סולת בלולה סק"א ואמרו עליו על רבינו האר"י גופיה עם שהיה אשכנזי היה מתפלל בנוסח הספרדי עכ"ל הנה דבריו האחרונים (אמרו עליו על רבינו האר"י וכו') איני יודע אם הם דברי הרב יפה ללב הוא היה אומר שאמרו כן על רבינו האר"י או הם סיום דברי הרב שע"א או הרב סלת בלולה (ושניהם אין נמצאים אצלי) ובס' זכרנו לחיים ח"ב דף כ"ב ע"א ראיתי שכתב רשום בזכרוני שראיתי בספרים שרבינו האר"י הגם שהיה אשכנזי היה מתפלל כנוסח תפלת הספרדים כי היה אומר שנוסח הספרדים הוא הנוסח המעולה ביותר כלפי מעלה עכ"ל ושני הספרים (יפה ללב וזל"ח) נדפסו בשנת התרל"ב ומסתמא מה שכתב בזל"ח לא על ספר יפה ללב קאמר גם מרן החבי"ף בספר לב חיים ח"ב סי' ט' דף ד' ע"ב וז"ל יש שינוי בנוסח התפלות בין האשכנזים והספרדים ועם כל זה העידו על רבינו האר"י אם שהיה מן האשכנזים בחר לו להתפלל כנוסח הספרדים וכו' עי"ש הנך רואה מרגלא בפום רבני הספרדים שרבינו האר"י היה אשכנזי ורבני האשכנזים נקטי שהיה ספרדי כמ"ש הג' חת"ס וכן כתב תלמידו בשו"ת מוהר"ם שיק בחלק א"ח סי' מ"ג:

יא

תשובה אשכנזית שמביא מרן הבית יוסף היא תשובת מוהרי"ל כנודע כן כ' הרב פתח הדביר בח"ב סי' רכ"ג דף ט"ף ע"ד והנה אמת דבמאי דעסיק מר התשו' אשכנזית ההיא היא תשו' מוהרי"ל. אך נראה דלאו מילתא פסיקתא לכל מקום (כמשמעות לשונו) שהרי בסי' י"ג (ד"ה כ' המרדכי) הזכיר מרן תשו' אשכנזית והיא תשו' הרב מוהר"ם מרוטנבורג כמ"ש הרב מג"א שם סק"ח. וכן בב"י סי' תז"ן (בד"ה וכ' בספר המנהיג) הביא תשו' אשכנזית והיא תשו' מוהר"ם הובא בתשו' הרשב"א ח"א סי' תתל"ד וכמ"ש מרן בבדק הבית שם ובחון לשון הזהב ממרן החבי"ב בכנה"ג סי' תקנ"א בהגב"י הביא דבריו הרב דברי מנחם שם אות י"ב (עמ"ש מרן מ"כ בתשו' אשכנזית) תשובה זו היא תשו' מוהרי"ל וכו' ומרן חיד"א בברכ"י יו"ד סי' ש"ז אות ב' מביא בשם מרן החבי"ב בכנה"ג שם שנסתפק במה שכתב מרן הב"י בשם תשו' אשכנזית אם כונתו על תשובת מוהר"ם מרוטנבורג או על תשו' מוהרי"ל ומני"ר הכריח דכונתו על תשו' מוהרי"ל וכתב עוד דגם מרן על הרוב מיחס תשו' מוהרי"ל לתשו' אשכנזית כנודע וכמדומה לי ששום פעם לא כיון מרן על מוהרמ"מ כי לא נתגלו תשובותיו ובפרט בגלילותינו וכו' ועיין שם הגדולים (בשם ר' מנחם מריזבורק):

יב

מוהרי"ל הוא מוהר"י מולין הוא מוהר"י סג"ל כן כתבו הרבנים יד מלאכי בכללי שאר המחברים אות ל"ד ושם הגדולים מערכת גדולים באות היו"ד (מוהרי"ל) והביאו דבריו הרבנים משק ביתי בכללי הפוסקים אות ל"ו ופתח הדביר ח"א סי' ח' אות ח' ובחלק ג' דף ש"ג סוף ע"ב ודף שכ"ג סוף ע"ד ובאור לי סימן י"ב ועיין עוד בברכ"י סי' תג"ן אות י"ב והרב דברי מנחם בסי' ש"ז הגב"י אות ג' ציין מעשה אברהם דף קמ"ג ע"ב ונר מצוה ח"ב דף ס"ט ואין בידי ס' נר מצוה ובספר מעשה אברהם ראיתי דשדי נרגא בהא מילתא שהרי הרב משאת בנימן בחידושי דינים שלו דף ץ' ע"ב אות ט' כתב דמוהרי"ל בליקוטי מוהר"ש כ' בשם מוהר"י סג"ל וכו' דמוכח דמוהרי"ל לאו היינו מוהר"י סג"ל וכמו שנראה מדברי הרב כנה"ג בא"ח סי' רכ"ה וסי' ש"ז שסובר דתרי הוו וכן הרב קורא הדורות (ועל שניהם השיג מרן חיד"א ואמר דאחד הוא) וגם בשם הרב חמ"ה כתב שהשיג על מרן חיד"א בדרשות מוהר"י מולן בהלכות שבועות מוהר"י סג"ל היה מורה היתר וכו' הרי דמוהר"י מולן כותב בשם מוהר"י סג"ל וש"מ דתרי הוו וכתב שהרב משאת בנימן בסי' ס"ב הבין שמוהר"י מולן לחוד ומוהרי"ל לחוד וכן הרב כנה"ג בסי' תרס"ט כתב וז"ל כתב בתשו' הנז' נשאל למוהרי"ל אם כהן או לוי יכול להיות חתן תורה והשיב וכו' והעיד מוהרי"ל שאביו מוהר"י מולן סג"ל היה נוהג להיות חתן בראשית ע"כ וגם בדברי מוהרי"ל בריש הלכות תפלה דיוה"כ שהביא הרב שאלת יעב"ץ בתשו' סי' נ"א כותב וז"ל ופליאה נשגבה בעיני מוהר"י סג"ל מאחר דכתיב ביום צותו וכו' עי"ש ובאמת הוא תימה על מרן חיד"א דכל רז לא אניס ליה ונעלם ממנו כל זה:

ואם סותר מה שכתוב בספר מוהרי"ל למה שכתב בתשו' מוהרי"ל התשובות הם עיקר כמו שכתב מוהרי"ל עצמו בסי' ע"ו כן כתב הרב שבות יעקב ח"ג א מ"ה ועיין מה שציינתי בסי' י"ד אות ז':

יג

לחם משנה כתב הרב יד מלאכי בכללי שאר מחברים אות מ"ז בשם הרב בני שמואל ששמע משם החכמים שהיה להם קבלה שהרב לח"מ לא היה לו כתיבת מרן כסף משנה בח"א ע"כ והמובן לכאורה הוא שרוצה לומר שלא ראה חבור הכ"מ ח"א וזה לא יתכן שהרי מזכירו בהלכות דעות פרק ה' הלכה ט' וכמדומה לי שנמצא עוד כמה מקומות כן. אבל האמת נראה דאין הכונה דלא ראה כלל חבור הכ"מ ח"א אלא ר"ל שלא היה בתדירות בידו ואין לתמוה עליו אם אינו מזכירו ועיין למרן חיד"א בס' שם הגדולים במערכת ספרים שכתב דחבור הלחם משנה התחיל קודם שראה ואף קודם ששמע

מחבור הכסף משנה ואין להשיגו אם לא ראה מה שכתב מרן בכ"מ ועיין בהלכות עכו"ם פרק רביעי דין ד' שכתב הרב לחם משנה כדברי מרן בכסף משנה ולא הזכיר אותו והוא מטעם הנ"ל:

ולפי האמור לא נפלאת היא השערת הרב מאמר מרדכי בסימן תרי"ב אות ח' שכמדומה שהרב לחם משנה אינו מזכיר בספרו מהגהות הרמ"א לפי שלא נתפשטו בימיו עי"ש והרי הכ"מ נדפס כמה שנים קודם הגהות הרמ"א ואם לא היה בידו ס' הכ"מ כ"ש שלא היה לו ההגהות:

יד

שפתי כהן חלק יו"ד עם ש"ך חלק ח"מ הי מנייהו קדים (ונפ"מ אם סותר דידיה אדידיה) נראה דשנוי במחלוקת בין רבנן בתראי דהרב שבות יעקב ח"א סי' קס"ד פשיטא ליה דש"ך יו"ד קדים וכן מתבאר מדברי הרב טל אורות בתשו' דף י"ג ע"ג עי"ש אך מדברי הרב מים רבים בא"ח סי' ל' דף כ"ג ע"א (ד"ה והנה) נראה בעליל דס"ל דש"ך ח"מ קדים עי"ש ולפי מ"ש מרן חיד"א בשם הגדולים (מערכת ספרים באות שי"ן ש"ך) דהש"ך יו"ד הדפיסו בחייו בשנת בקד"ש וש"ך ח"מ נדפס אחר סילוקו ש"ן בשנת תכ"ג עי"ש נראה קצת דצדקו דברי הרבנים שבו"י וט"א הנ"ל וכן מתבאר ממ"ש בש"ך ח"מ סי' כ"א סק"ג דמזכיר שם הנקה"כ שנדפס אחר שנדפס הש"ך יו"ד. ומכל מקום כל לגבי דידי אין הכרח בדבר שאפשר שהיה עוסק בשניהם כאחד אוחז מזה וגם מזה כדרך כמה מחברים שיש להם חבורים שונים ועיין לקמן באות כ"ב ומקדימת הדפוס אין ראיה כי אולי לא היה בידו להדפיס שניהם והקדים את החביב לו לכן לענ"ד דבר זה הוא ספק שאין בידינו לבררו ולכן כתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת בכור בהמה סי' ג' אות א' סק"י דף קט"ז דממה שלא השיג הרב שפתי כהן ביו"ד בנקודות הכסף על הרב טורי זהב אין הכרח שסובר כמותו שיש לומר שסמך על מה שכ' בחלק ח"מ עי"ש (בשדי חמד ח"א) ועיין בשפתי כהן ח"מ סי' ר"ח סוף סק"ב שמזכיר מה שפסק ביו"ד סי' ר"ל:

וראיתי בספר שהש"ך כשמציין שו"ת מבי"ט ק"א הוא בח"ב וכשמציין ח"ב הוא בח"א וכעת לא ידעתי מקומו שו"ר שהוא בחיים ושלום ח"א דף ד' ע"ג:

טו

בעל ההשלמה הוא רבינו משולם כמו שכתב מרן חיד"א בשם הגדולים (במערכת גדולים באות המ"ם) ומה שדקדק על דברי מרן הב"י א"ח סי' ק"ע נראה דהוא ט"ס וצ"ל סי' קנ"ג ועי"ש להרב מאמר מרדכי אות י"ב שהעיר בזה וכתב דלא דק בזה מרן:

טז

הר"מ מקוצי שמזכיר בספר מנחת יהודה לפום ריהטא היה נראה שהוא בעל הסמ"ג אך ממה שכתב בפרשת דברים שמזכיר הר"מ מקוצי והסמ"ג מוכח דאינו סמ"ג עי"ש כן כתב מרן חיד"א בשם הגדולים במערכת גדולים (באות רבינו משה מקוצי) וראיתי להרב חינא וחסדא נר"ו בח"ב דף מ' ע"ג שכתב להכריח דהר"מ מקוצי שמביאים התוספות אינו הסמ"ג וגם הביא דברי שה"ג הנ"ל וסיים על דבריו ולפי מה שכתבתי גם מדברי התוס' מוכח כן להדיא והו"ל להביאו ע"כ ולא הבנתי השגתו דהא מרן חיד"א לא עסיק אלא להכריח דרמ"מ שמביא בספר מנחת יהודה אינו הסמ"ג ומה הוכח יוכיח לזה מדברי התוס':

וכתב מרן חיד"א בקונטרס תורת השלמים סי' כ"א (שבספר עבודת הקודש דפוס ירושלים דף קכ"ה ע"ב) דהסמ"ג אינו מזכיר את מוהר"ם מרוטנבורג ואף דבקצור סמ"ג עשין מזכירו ונראה דהקצור חברו הרב עצמו מ"מ נראה דהגהת אחד חכם היא שכתב מבחוץ והניחו בפנים עכ"ד ובהקדמה לקונטרס תיקון מצוה (על הספר קיצור סמ"ג) שחבר ידידי הרה"ג מוהר"ר צבי בליווס מווארשא יצ"ו הביא מה שכתב מרן חיד"א בשם הגדולים במערכת ספרים אות הקוף סי' פ"ה שהסמ"ג בעצמו עשה את הקיצור ושכן כתב המביאו לבית הדפוס שנת תקכ"ב והוא יצ"ו פקפק בזה ממה שראינו בקיצור סמ"ג במצות עשה כ"א מזכיר גירוש פורטוגאל אשר היה זמן מאוחר הרבה מזמן הסמ"ג וכתב דצריך לדחוק לדעתם שיש בו איזה הוספות מאיזה מעתיק וכו' עי"ש וכבר דבר בקדשו כן מרן חיד"א בתורת השלמים הנ"ל כאמור גם הרב אהל יעקב במערכת הכ"ף אות ד' (בד"ה וראיתי) מייחסו להסמ"ג:

ודרך הסמ"ג לילך בעקבות הרמב"ם וברוב המקומות בספרו אינו אלא כמעתיק מלבד איזה מקומות אשר לו ימד ולו יספר שנחלק עליו כנודע כן כתב הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם והראב"ד אות מ"ו בשם הרבנים מוהר"י הלוי כלל ו' סי' נ"ג דף קט"ו ע"א ורש"ל בתשובה סי' ל"ה ובאות מ"ח כתב בשם הרב דינא דחיי ח"א דף ע"ד ע"א ובח"ב דף ז' ד' שכשסובר כהרמב"ם כותב הדין ההוא ככתבו וכלשונו בדרך סתם בלא הזכרת שמו וכשכותב כתב הרמב"ם משמע דליה לא סבירא ליה ומזה כתבתי אני הדל שבדבר שיש מבוכה בגירסא איך היא בלשון הרמב"ם וראינו שהסמ"ג כתב מפורש הדין ההוא להיתר או לאיסור ולא הזכיר שהרמב"ם סובר בהיפך אות היא שכך היתה גירסתו בדברי הרמב"ם עיין בקונטרס אסיפת דינים בפתיחה למערכת בכור בהמה (בשדי חמד ח"א דף קי"א ע"א) ועתה ראיתי להרב צפיחת בדבש בסי' ה' (דף י"ג כד"ה והגם) שהביא

מה שכתב הרב יד מלאכי שהסמ"ג על הרוב נגרר אחר סברת הרמב"ם והוסיף שכן כ' הרב נזיר שמשון בשם הרב כנה"ג ועל פי כלל זה כתב לפרש דברי הרמב"ם על פי מה שמפורש יוצא בדברי הסמ"ג והרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות מ"ח כתב בשמו בספר דינא דחיי דכשכותב הדין שבהרמב"ם בסתם (בלא הזכרת שמו) ככתבו וכלשונם סובר כמותו וכשמביא דינו בלשון כתב הרמב"ם וכו' משמע דליה לא סבירא ליה:
ואם ראה הסמ"ג את ספר המצות להרמב"ם כתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות כ"ט (בד"ה דבריו ברור מללו):

יז

הרשב"ץ כשסותר דבריו מספר התשב"ץ לספר יבין שמועה דבריו שבס' יבי"ש הם עיקר כי הם אחרונים אור לי דף קמ"ז ע"ב בשם הג' הרד"ף בס' מזמור לדוד רס"י ג"ן וכן כתב בשמו מרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ דף ז"ך אות ל' וכשחולק הרשב"ץ עם הרשב"א ראוי לפסוק כהרשב"ץ דבתרא הוא כן כתב בכל החיים דף ט"ז ע"ד אות ח' בשם הרב כנה"ג ח"מ סי' שפ"ו הגב"י אות ח"י ובכנה"ג ח"מ סי' כ"ו הגב"י אות ך' כתב אין נראה בעיני לפסוק כהריב"ש במקום שהרשב"ץ חולק עליו והרשב"א ס"ל כוותיה ודקדק הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות ס"ו דאי לאו דקאי הרשב"א כוותיה היה פוסק כהריב"ש ותמה על זה דאם לגבי הרשב"א הלכה כהרשב"ץ כ"ש לגבי הריב"ש שהיו סמוכים זה לזה דמלך אחריו עי"ש ואפשר לדחות דקושטא דמילתא קאמר ואין הכי נמי דאף אי לא הוה קאי הרשב"א כהרשב"ץ הוה פסיק כהרשב"ץ נגד הריב"ש. אי נמי אפשר דאדרבא היא הנותנת כיון דהריב"ש והרשב"ץ סמוכים זה לזה לא שייך כל כך לומר הלכה כבתראי ואהכי איצטריך טעמא דהרשב"א קאי כוותיה אלא דזה לא יתכן לפי מה שכתב בכנה"ג ח"מ סי' קע"ה אות רכ"ה דמור"ם הוי בתרא לגבי מרן עי"ש. ולקמן בכללים בדרכי הפוסקים בסי' ט"ז אות מ"ו:

יח

הרב ט"ז כשחולק עם הרב בית חדש לכל הפחות צריך להביא דבריו ולהוכיח בהיפך כיון שהיה רבו וחמיו וכשסובר כמותו אינו מן הצורך להביאו בכל מקום על דרך שכ' הרב סמ"ע לגבי הריב"ה עם הרא"ש כן כתב הרב מוהר"ג הובאו דבריו בשבות יעקב בהשמטות לח"א סי' י"ב:

יט

הרב מגן אברהם כשמסכים לדבר שמביא כותבו בסתם ומציין בחצאי לבנה מבטן מי יצאו הדברים וכשאינו מסכים בבירור כותב כתב פלוני וכו' כן כתב הרב מוהר"ש זלמן

בש"ע שלו סי' תרע"ב בקו"א אות א' וסמוכים דרבנן לחילוק זה הלא תראה בדברי מרן החבי"ב בספר כנה"ג אה"ע סי' מ"ב הגהט"ו אות י"ז וז"ל ואם היה אומר וכתב רא"ם וכו' היה מקום לומר דליה לא ס"ל אבל מאחר שהביא הדברים בסתם וכ' אח"כ כן כתב הרא"ם מוכח שדעתו כהרא"ם ע"כ והביא דבריו מרן החבי"ף בספר חיים ושלום דף מ"א ע"ג ועי"ש וכיוצא לזה כתב הרב דינא דחיי הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם והראב"ד אות מ"ח שדרך הסמ"ג כשמסכים לדברי הרמב"ם כותב הדין ההוא ככתבו וכלשונו בדרך סתם בלא הזכרת שמו וכשכותב כתב הרמב"ם וכו' משמע דליה לא סבירא ליה:

כ

הרב מגן אברהם לא היה רואה דברי הפוסקים במקומם כי אם היה סומך על דברי מרן החבי"ב כנה"ג כן כתבו הרבנים יד מלאכי בכללי שאר מחברים אות ב"מ ומרן חיד"א בספר מחזיק ברכה א"ח סי' מ"ו אות ה' (ד"ה אמנם) בשם הרב יד אהרן סי' ל"ב והרב משק ביתי בכללי הפוסקים אות ב"ן לא זכר את דבריהם

כא

הרב פרי חדש בחיבור יו"ד אינו מזכיר כלל את ספר בית הלל כי לא ראה אותו רק אח"כ והשיג עליו בכמה מקומות וקבע מקום להשגותיו על הרב ב"ה הלא הם כתובים בקונטרס אחרון שבספרו כמו שיראה הרואה וזה דבר פשוט מאד ולא היה צריך לכותבו לולא שראיתי להרב אחי וראש דף כ"ח ע"א דעל מה שכתב הג' תב"ש בסי' ב' ס"ק כ"ח דהרפ"ח השיג על הרב"ה כתב דלא ראה בדברי הרפ"ח רמז מזה עי"ש כנראה שהבין שהוא בגוף הס' ולכן לא מצא כלום (ובקו"א שם מבואר כמ"ש התב"ש בשמו עי"ש) ושגגה היא בידו בזה אחרי המחי"ר:

וספר כנסת הגדולה יו"ד (על הלכות תולעים) נדפס אחר פטירת הרב פרי חדש ולא ראה אותו ואין להקשות עליו מדברי הרב כנה"ג כן כתב מרן חיד"א במחזיק ברכה יו"ד סימן פ"ד אות ג' ובספר יד דוד (ליו"ד) בסי' פ"ד אות כ' כתוב בהגהה שהרב שם חדש בח"ב דף ז' ע"ג כתב שגם הרב פרי תואר לא ראה את ס' כנה"ג חלק הנ"ל וכתב על דבריו דליתא שהרי הרב פרי תואר מביא את הכנה"ג (כלומר בחלק הנ"ל) כמה פעמים:

כב

חיים שאל שו"ת למרן חיד"א הדבר פשוט מאד שחברו אחר חיבור ברכ"י (ונפקא מינה היכא דסתר דידיה אדידיה) ועם שאין הס' ח"ש מצוי אצלי מ"מ נתברר לי כן ממה שבספר שיורי ברכה לרגל המלאכה מביא וקורא מה שכתב בחיים שאל שנושא ונותן

על מה שכתב בברכ"י בשביל דבר שנתחדש עיין בשיורי ברכה א"ח סי' ח' אות א' וסי' קמ"ג ובמחזיק ברכה סי' ר"ד מעתיק דבריו שבשו"ת חיים שאל ושקיל וטרי על דבריו שבברכי יוסף עי"ש וכן נראה קצת ממה שכתב במחב"ר סי' תט"ן את ב' עי"ש ומלבד זה אף אני אביא שני עדים נאמנים מעידים כן והם מרן החבי"ף בספר חקת החיים הנד"מ דף ס"ח ע"ב (ד"ה הנה) והגאון חק"ל במ"ב ח"מ סי' ד' דף קע"ד ע"ד והביא דבריו שם שכתבו לענין אם קבלנו הוראות מרן בתשובה דמרן חיד"א מיחלפא שיטתיה ובחיים שאל חזר בו ממה שכתב בברכ"י עיין שם ולא היה צורך להטריח הקולמוס בזה לולא שראיתי זוגא דרבנן מרבני דורנו שנעלם מהם דבר זה בספר יקהיל שלמה בסי' תקנ"א כתב בזה"ל ומה גם שהרב חיים שאל שכתב לאסור איהו גופיה נטה דעתו בברכי יוסף כדעת המתירים ע"כ ובא רעהו בס' זכרנו לחיים בח"ב במערכת ברכות אות ט"ז (אחר שכתב דברי הרב יקה"ש הנ"ל) כתב שבגליון ספר יקהיל שלמה מצא כתוב וז"ל דע דספר ברכ"י חברו קודם חיים שאל ע"כ וסיים הוא בזה הלשון והיא תפיסה על הרב המחבר אם כנים הדברים כדברי הכותב ע"כ. עיניך הרואות שטעו בדבר פשוט מאד אחרי המחי"ר. וביותר יש להפליא עליהם שלא ראו שהרב זכור לאברהם בח"ג דף י"ב ע"ג צדיק עת"ק מ"ש בשו"ת חיים שאל (באותו ענין שעוסקים הרבנים הנ"ל לענין שהחיינו בי"ז בתמוז שחל להיות בשבת) בסי' כ"ד ושם כתב מפורש שבברכי יוסף יש טעות סופר וצריך להיות ודעתי הקצרה כמותו ורוצה לומר כהרב כנה"ג דאסר ע"כ ותו לא מידי:

ודע דממה שכתב בשיו"ב יו"ד סי' עט"ר נראה דס' מחב"ר קדים לשו"ת חיים שאל וכן מתבאר ממ"ש בח"ש סי' ע"ד אות נ"ו הביא דבריו הרב קנין פירות במערכת יום הכיפורים אות מ"ה. ואולם במחב"ר א"ח סי' ר"ד וסי' תט"ן הנז"ל מביא מ"ש בשו"ת חיים שאל כיעי"ש נראה שהיה עוסק בשניהם גם יחד על דרך שכתבו על מרן הב"י בחבוריו כידוע:

ומי בעל ההגהות שבספר שיורי ברכה רשמתי לקמן אות מ"ה:

כג

מאמר מרדכי על ש"ע א"ח הדבר פשוט מאד שנדפס קודם שיצא לאור ספר מחזיק ברכה ובמקומות רבים מביא במחזיק ברכה את דברי הרב מאמ"ר במה שהשיג הרב מאמר מרדכי על מה שכתב בברכי יוסף ומסלק השגותיו ומכללם הוא בסי' ר"ד אות ב' (וכמדומה לי שבילדותי ראיתי או שמעתי שהרב מאמ"ר חבר ספר אחד ליישב ולהסיר מעליו את תלונות מרן חיד"א במחב"ר) ולא הוצרכתי לכותבו אלא לפי שראיתי

להרב דברי מנחם נר"ו בסי' תט"ן הגב"י אות ג' שכתב על דברי המאמ"ר שם דאשתמיט מניה מ"ש במחב"ר עי"ש ולא זו הדרך לכתוב אשתמיטתיה בכיוצא לזה והוא פלא דכל יומא שמעתתייהו דמחב"ר ומאמ"ר בפומיה כמעט בכל סימן וגם בסי' ד"ר אות ה' רמז למ"ש במחב"ר ע"ד המאמ"ר כיעי"ש. ואת מאמר מרדכי הסת"ר עשה בסימן תט"ן הנ"ל ודע כי עד עתה לא היה בידי לברר הדבר מזמן הדפסת החבורים כי הגם שס' מאמ"ר נדפס בשנת תקמ"ד וס' מחב"ר (שבידי) נדפס בשאלונקי בשנת בשע"ר הנה נודע שנדפס ראשונה (ספר מחב"ר) בליוורנו ואינו בידי לידע הפרט מפורש אמנם עתה נדפס ספר אוצר הספרים ומעיד שהמחזיק ברכה נדפס בליוורנו בשנת תקמ"ה אכן נודע הדבר שס' מאמ"ר נדפס תחלה וגם ראיתי שם שמביא ספר דברי מרדכי להרב מרדכי כרמי והוא ביאור על ספרו מאמר מרדכי וכותב שנדפס שנת תקמ"ז ואין ספק שזהו הספר שראיתי בילדותי גם ראיתי בספר זכור לאברהם אלקלעי בחלק ג' במערכת אבלות באות התי"ו (תפלין) שהביא מה שכתב מרן חיד"א במחזיק ברכה א"ח סי' ל"ח על מה שהשיג הרב מאמר מרדכי על דבריו שבברכי יוסף וכתב (בזכור לאברהם) שהרב מאמר מרדכי בספרו דברי מרדכי כתב ליישב מה שהשיג מרן חיד"א במחזיק ברכה על דבריו שבמאמר מרדכי:

עתה השגתי ספר עבודת השם (לרב גדול משאלוניקי) וראיתי בחלק א"ח סוף סי' א' שמזכיר את ספר דברי מרדכי שחברו הרב מאמר מרדכי להציל עצמו ממה שהשיג עליו מרן חיד"א וכתב הרב עבודת השם שאף שמרן חיד"א ראה את ספר מאמר מרדכי ומשיב על דבריו בספרו מחזיק ברכה מ"מ לא בא לידו הספר בשלימות רק עלין עלין בצאתם מבית הדפוס היה רואה והיה כותב בספרו מחזיק ברכה מה שנראה לו להשיב על דבריו לקיים מה שכתב בברכי יוסף ובמקומות שלא הזכיר דברי המאמר מרדכי לא לזכות ולא להיפך זהו טעמו שלא הגיעו לידו אותם הדפים אלו תורף דב"ק וכתב שיש סימנים לזה להמתבונן בזמן הדפסת שני הספרים מחזיק ברכה ומאמר מרדכי:

כד

ספר תניא נגרר אחר ספר שבולי הלקט ומסתמא לא פליג עליה מרן חיד"א בברכי יוסף א"ח סי' רס"ג אות ג' וכתב בברכ"י א"ח סי' צו"ר אות ה' דהרב אליהו זוטא כתב דס' תניא חברו רבינו יחיאל אחי הריב"ה וזה אינו כמו שהוכיח בס' קורא הדורות דף כ"א ע"ב ועיין בשם הגדולים במער' ספרים באות התי"ו (תניא) מה שכתב בזה על דברי הרבנים קורא הדורות ואליהו זוטא הנ"ל:

כה

בעל התרומות לא ראה להרא"ש שאפילו להרשב"א שקדם להרא"ש אינו מביא כן כתב הרב מנחת זכרון דף ט"ן אות ל"ד בשם הרב בית שלמה אה"ע סי' ב וכן כתב מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' ק"ז הגב"י אות ה' ועיין להרב יד מלאכי בכללי שאר המחברים אות א' אבל מזכיר להרמב"ן כמו שכתב במנחת זכרון שם וכן כתב מרן החבי"ב בספר בעי חיי ח"מ ח"א דף ע"ט ע"א דתמיד מזכיר בספרו להרמב"ן וכן כתב מרן חיד"א בשם הגדולים במערכת גדולים בשם רבינו שמואל הספרדי דהיה תלמיד הרמב"ן ולא ראה מה שכתב מרן החבי"ב כנה"ג ח"מ סי' קי"א הגב"י אות י"א דאין הרמב"ן רבו ממש אלא שהיה מריץ לו ספקותיו כתלמיד לרב עי"ש ואף הרב מוהר"א ששון שהביא שם לא כתב אלא שהוא כמו רב שלו עיין להרב מקנה אברהם דף ס"א ע"א ואינו רחוק שיביא סברת רבינו יונה שהיה גדול מהרמב"ן שהרי במכונות להרמב"ן סי' רפ"ד כתב הרמב"ן להרר"י איש אלהים קדוש ובכל התשובות כותב לו דרך כבוד ככותב למי שגדול ממנו והרר"י כתב להרמב"ן תבא ע"ב שאתה מרבה זרעו של עמלק כן כ' בבע"ח הנ"ל ולא הראה מקום לתוכחה זו היכא כתיבא ועיין למרן הב"י יו"ד סי' דק"ן בבדק הבית ומרן חיד"א בשם הגדולים במערכת גדולים האריך לבאר אם רבינו יונה הוא תלמיד של הרמב"ן כמ"ש בס' יוחסין או היה חבר לו עי"ש:

כו

בעל התרומות יותר נכון לסמוך על עדותו (על רבינו בעל הלכות גדולות היכי סבירא ליה) מעל עדות בעל הגמ"י שבה"ת היה ספרדי ובקי במילי דגאונים יותר מבעל ההגהות. הן אמת שדברי ההגמי"י לקוחים מהסמ"ג והיה ספרדי כבה"ת מ"מ הרב בעל העיטור כתב כהרב התרומות וא"כ סמי חדא מקמי תרתי מרן החבי"ב בספר בעי חיי חלק ח"מ ח"א סי' נ"ו דף מ"ב ע"ג ועי"ש דף ב"ן ע"ב ודף ה"ן ע"ג:

כז

רבינו האי גאון כשסותר דבריו מספר המקח לתשובה וכן בחיבור משפטי השבועות הרב מוהר"י אליגרי הביא דבריו מרן החבי"ב בספר בעי חיי חלק ח"מ ח"א סי' ט"ן דף ב"ן ע"ג כתב דהתשו' הם עיקר שהם אחרונות ובתר בתרא אזלינן והוא כתב על דבריו דאינו מוכרח שיהיו כל התשו' אחרונות דיש מהן שהשיב בבחרותו וכו' עי"ש ובדף נ"ו ע"א בהגהה:

כח

ספר שערי תשובה על הש"ע א"ח הוא מהג' המפורסם מוהרא"ז מרגליות בעהמ"ח שו"ת בית אפרים על יו"ד ואה"ע כן פשוט אצלי וכמדומה לי שכן מתברר מדבריו שבספר יד אפרים בכמה מקומות ואיני זוכר כעת ובשערי תשו' סי' תקנ"א אות י"ב כתב ועיין ביד אפרים שכתבתי בשם הא"ר בזה ושם באות ט"ז (ע"ד הש"ע סעיף ד') כתב וע' ביד אפרים מ"ש בזה על המג"א והבאתי שם דברי הרב וכו' ובאות כ"ח כתב ועיין בספרי שו"ת בית אפרים שכתבתי ראיה זו וכו' ובאות ל"ג ועיין ביד אפרים הבאתי מהמ"א וכו' ובסי' תקנ"ב אות י"א ועיין בבכ"ש הבאתיו ביד אפרים וכו' ובסי' תקפ"ב אות ח' ועיין מה שכתבתי ביד אפרים סי' ק"א ושם כתבתי וכו' ובסי' תנ"ה אות ה' ובשו"ת בית אפרים כתבתי פירוש נכון וכו' ובריש סי' תרס"ה ועיין בספרי שו"ת בית אפרים שביארתי באורך וכו' ובסי' תרס"ט אות ב' ועיין בשערי אפרים שביארתי כל דיני קריאת התורה ובסי' תרב"ן אות ב' ועיין בספרי שו"ת בית אפרים וכו' ובסי' תקפ"ה אות ג' ועיין ביד אפרים שכתבתי דברי המג"א בזה וכו' ובספרו מטה אפרים באלף למטה בסי' תרכ"ה סעיף ח"ן כתב אגב אורחא וכו' מה שכתבתי וכו' והן הדברים אשר כתב בשערי תשובה סימן תרמ"ז וסי' תרנ"ה עי"ש:

מכל המקומות הנ"ל מתבאר שס' שערי תשובה חברו הרב מוהרא"ז הנ"ל ולא הייתי צריך לכתבו אלא לפי שראיתי בספר מגיני ארץ דפוס זיטאמיר שייחסו המדפיסים ס' שע"ת להגאון חיים מרדכי מדובנא והיד אפרים להגאון מוהראז"מ הנ"ל ולפי הנראה הוא טעות ושניהם נתנו מרועה אחד איברא דחזיתיה להג' חת"ס בא"ח סי' מ"א בתשו' שהשיב להגאון מוהראז"מ הנ"ל כתב וז"ל שמצאתי בש"ע דמר אחיו הגאון נ"י בשערי תשובה סי' נ"ג וכו' עי"ש אבל הדבר תמוה בעיני אחרי שהיד אפרים ברור שהוא מהגאון מוהראז"מ וכן ייחסו אליו בחת"ס א"ח סי' ס"ב (בד"ה וכן קשה) ובשע"ת כותב על עצמו שכתבתי ביד אפרים הרי זו עדות נאמנה כי מר ניהו המחבר שע"ת וכן ראיתי להגאון שואל ומשיב בתניינא ח"ד סי' י"א שמייחסו אליו (וז"ל כמ"ש בשע"ת לש"ב הגאון מוהר"ז בסי' תמ"ח) וכן מצאתי בחידושים וביאורים שחבר הג' מוהרא"ז מרגליות להלכות אונן ונדפסו בסוף אשלי רברבי דפוס לעמבערג שכתב בביאורים אות כ"ח וז"ל ועיין בחבורי שערי תשובה על א"ח סימן ע"א שהבאתי זה מצ"ץ בשם שו"ת דבר משה שם נדפס דבר מצוה והוא ט"ס עכ"ל (בביאורים שם אות ב' כתב ועיין מ"ש בשערי תשובה וכו' תיבת מ"ש היא ר"ת מה שכתבתי) הרי שמעיד על עצמו שהוא חבורו ותימה בעיני מאין נזדקר לפניהם לייחסו למר אחיו:

אחר זמן רב ראיתי שבהקדמת הגאון מוהרא"ז לשערי תשובה ויד אפרים כותב בפירוש שהשערי תשובה חברו הגאון אחיו עי"ש ואנא עניא לא ידענא לכוין אימרא אמרותיו הטהורות דנראה מילי דמר סתראי נינהו שוב הראני חד צו"מ יצ"ו מ"ש בהקדמת ספר פתחי תשובה ליו"ד כי התחלת השע"ת היה ע"י הגאון מוהר"ח והשלימו אחיו הגאון מוהר"ז עי"ש ולפי זה כל דברי חכמים קיימים ומיד שניהם נגזר ואין אתנו יודע איזה סימנים הם ממר ואיזה ממר:

כט

קרוב הדבר שהרב הפרישה לא ראה את ספר בדק הבית למרן הב"י ונסתלקה קושית הא"ר כ"כ מרן חיד"א במחב"ר סי' ק"א ובשה"ג במערכת בדק הבית שרמז שם כ' דקרוב הדבר שלא נתפשט בימיו אל שער מקומו והרב משק ביתי בכללי הפוסקים דף ח"י ע"ב כתב דנראה להדיא מהרב כנה"ג ח"מ סי' רל"ב הגב"י אות ח"י דלא ראה הסמ"ע את ס' בדה"ב וכ' בשה"ג שם דגם הרלח"מ לא ראהו עי"ש ולפי הנראה גם הרב ב"ח לא ראה ס' בדה"ב שהרי בסי' תקפ"ח ס"ד כ' דמרן ב"י העתיק דברי הרא"ש וכו' וצריך להגיה וכו' עי"ש ועיין רואה דשם בבדה"ב מרן ז"ל אף הוא ראה ותיקן הלשון עי"ש וקצ"ת על הרב קרבן נתנאל ע"ד הרא"ש הנ"ל שלא הזכיר את בדה"ב עי"ש. אך בב"ח סי' תרפ"ח ס"ח ראיתי שהביא את בדה"ב וכן בח"מ סי' ץ' ס"כ (ד"ה הב"י האריך) וממ"ש בפרישה ח"מ סוס"י קפ"ט מוכח דלא ראה את בדה"ב עי"ש:

והרב מוהריק"ש לא ראה את ספר בדק הבית כן כ' הרב מוהר"י ששון בתשובתו שבס' קרבן אשה דף כ"ה ע"ג והביא דבריו הרב המעלות לשלמה בדף ט"ן ע"ב (בד"ה וראיתי) וכ' על דבריו דאגב ריהטיה לא זכר שר דספר הרב מלא על כל גדותיו וכל שעתא שמעתתי דמרן בבדק הבית בפומיה והראה איזו מקומות בא"ח סי' קל"ה וסי' קמ"ד ועוד כמה מקומות:

ואם ראה הרמ"א את ספר בדק הבית וכן הרב מוהריט"ץ עיין במה שרשמתי בסי' י"ד אות ט':

ל

אמת ליעקב להג' מוהרי"א נוהג בספרו כמנהג מרן בש"ע ובהכללים שבידינו בפסק הש"ע כן הוא בספר אמת ליעקב (לענין סתם ואח"כ מחלוקת) כן כ' הרב בית מנוחה בדיני ומנהגי הוצאות ס"ת אות י"ז:

וכן מרן חיד"א בספר לדוד אמת בדרך זו ילך כמו שכ' הרב ויקרא אברהם דף ג' ע"ב ד"ה ואיך:

לא

ספר נחפה בכסף ח"ב לא נדפס בחיי תלמידו מרן חיד"א ועל כן אינו מן התימה אם אינו מביאו באיזה דין כי אף דמסתמא ראה את ספרו עודנו בכתובים מ"מ אפשר לא היה עמו בתדירות ועיין אור לי בסי' ע"ה אות ה' ותסר תלונת הרב יפה ללב נר"ו בדף קס"ו ע"ד עי"ש והרב צפיחת בדבש סימן ט"ל (דף צ"ו ד"ה גם) הקשה על דברי מרן חיד"א שבס' כסא רחמים שלא זכר שו"ת הנחב"כ ח"ב (שהביא שם בראש הסימן בד"ה וכ"ר) עי"ש שנראה שמה שהוקשה לו הוא לפי שכבר הביא דברי רבו שבתשו' הנ"ל בספרו יוסף אומץ הא לאו הכי לא קשיא ליה מידי ועיין בברכי יוסף ומחזיק ברכה יו"ד סי' י"ג אות ד' בדין שחיטת בן פקועה אם לברך או לא ולא הזכיר דעת רבו בנחב"כ ח"ב דף כ' ע"ג וע"ד והיינו מטעם הנ"ל:

וספר גט מקושר למר רבו הנ"ל ראהו בדפוס בסוף ימיו כמו שכ' בשיורי ברכה לאה"ע בסי' קכ"ט דף פ' ע"ב (אחר אות ן') שכל מה שכ' במזכרת הגיטין נעתק מקונטריסו בהיותו בירושת"ו ובמצרים ושוב נדפס סג"מ ולא פנה לעיין בדבריו:

וכן ספר יד אהרן אה"ע ח"ב כ' שם שנדפס אחר שכתב כל המזכרת הגיטין ופנאי לא היה לו לעיין מחדש בספרים שנדפסו אחרי כן ודבר זה נעלם ממרן החבי"ף בספר חיים ושלום ח"ב סי' ס"א דף ק"ט ע"ג שתמה על מה שכ' בחיים שאל ח"א סי' ט"ל ס"א (והן הן הדברים שהובאו בשיורי ברכה דף ף' סוף ע"ב אות א' שגם עליהם סובב מה שכ' שלא היה לו פנאי לעיין מחדש כיעי"ש) שנעלם ממנו דברי הרב יד אהרן בח"ב וכו' עי"ש ונעלם מעיני דמר שכבר התנצל על זה בשיו"ב הנ"ל (ספר חיים שאל אין מצוי אצלי) שו"ר בחיים ושלום הנ"ל בסי' ס"ה דף קכ"ג ע"ג (בשם מי ורא) ומתבאר שגם בס' חיים שאל כתוב התנצלות זה בסוס"י ל"ח והיה בהעלם ממנו לשעתו כשכתב סי' ס"א:

וכן ספר זרע אמת חלק ג' לא ראהו מרן חיד"א כן כתבתי בקונטרס פאת השדי בחלק הכללים במערכת האל"ף אות י"ג (בד"ה והנה השגת הרב הגאון השני) עי"ש:

ואם ראה מרן חיד"א את הספר נודע ביהודה מהדורא תניינא כתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה וחופה אות ה' (בד"ה עוד זאת אודיע) שלא נדפס בחייו ואולי ראה אותו עודנו בכתובים באקראי עיין בשם הגדולים במערכת ספרים אות הצדי (ציון לנפש חיה) ואין לתמוה עליו אם אינו מזכירו באיזה דין ודלא כמי שהשיגו בזה עי"ש שכתבתי כן מסברא פשוטה שוב מצאתי תנא דמסייען מר ניהו מרן חיד"א בשיורי ברכה סי' תקמ"ה שהביא מה שהקשה הרב שביתת יום טוב על הרב שיירי כנסת הגדולה שלא נסתייע מתשובת הרדב"ז ח"ב וכ' על זה וז"ל ואני בעניי אומר דנודע ודאי דשו"ת

הרדב"ז ח"ב שהיו ביד הרב כנה"ג היה בסדר אחר הגם דכמה תשובות שהביא הרב מהרדב"ז ח"ב נמצאות בתשובות אלו שנדפסו בעיר ווינצייא מ"מ זימנין דלא משכחת איזה תשו' שציין הרב בח"ב שלו בתוך תשו' אלו ומרבית תשו' אלו אשר לא זכרם הרב כנה"ג והדבר פשוט דח"ב של הרדב"ז שהיה ביד הרב כנה"ג בכתיבת יד היה בסדר אחר והסימנים שרומז הרב כנה"ג בח"ב יתנו עדיהם דאינם כסימני התשו' שבידינו איכו השתא מה מקום להקשות על הרב דאמאי לא נסתייע מספר שלא ראהו ונדפס שנים רבות אחר שנפטר הרב ובודאי דאין על שום רב כי אם מספר תורה שנדפס בזמנו והיתה עמו וקרא בו אלו דבריו הנעימים וענתה בו צדקתו וסרה מעליו תלונת המשיג אותו והרב ישרי לב בדף צ"ג ע"ד אות ז' הביא תורף דברי שיורי ברכה הנ"ל וציין לעיין בספרו נדיב לב ח"ב בחנק ח"מ דף ק"ב ע"ב והוא ששם הובאה תשובת הרב מוהר"ר יעקב ישראל ובתוך תשובתו הקשה על הרב גידולי תרומה דאישתמיט מיניה דברי הראשונים שהביא הרב"א בשיטה מקובצת וכו' והתפלא עליו מה ענין שמיטה לגבי דברי הראשונים שהיו בכתובים כי השיטה מקובצת לא נדפסה בימיו וכו' אלו תורף דב"ק והצדק אתו:

לב

חיי אדם וחכמת אדם הם ספרים נכבדים ומאשר נתפשטו מאד בקרב ישראל נדפסו וחזרו ונדפסו כמה וכמה פעמים אות היא כי כונת הרב המחבר רצויה לשמים ונח לבריות ופעם אחת הורתי דין על פי מה שכ' בס' הנ"ל וכשנודע לאיש פ' תמה עלי ואמר שמקובל שאין פוסקין דין ממנו כי המחבר לא היה רב מובהק כי רק היה איש סוחר ולמדן וכו' ואני אמרתי לו אם קבלה לא נקבל ועינינו רואות כי ידיו רב לו ורשום בזכרוני שמזכירים דבריו גדולים חקרי לב הבאים אחריו לכן רחש לבי לרשום פה בל"ן את אשר יזדמן לי לראות דברי רבני האחרונים המזכירים אותו לברכה. הרב פתחי תשובה מביא דבריו במקומות רבו מספר להלכה ולמעשה ובשאר ספרי קדש מפלפלים בדב"ק עיין שו"ת שואל ומשיב מהד"ק ח"א סי' ע"ט שהרב השואל רצה לדחות ראיית הבינת אדם והמחבר כ' אליו שראיית הבנ"א נכונה אך חלק עליו מטעם אחר והגיעו כפול גם בסי' רכ"ב עי"ש ושם בח"ב סי' פ"ב (אחר שכתב סברתו בנדונו סיים) וכעין זה מבואר בחיי אדם על יו"ד בבינת אדם שער או"ה אות כ"ה וכו' ובשו"ת תפארת יוסף בחיו"ד סי' ח' בהגהה כליל תפארת אות א' וז"ל וראה זה מצאתי שכבר נשאל בס' חכ"א עי"ש בבינת אדם וכו' ע"כ והג' מים חיים ראפפורט בחיו"ד סי' מ"ט כל אותה תשובה היא לפלפל על דברי הרב בחכמת אדם ועם שחלק עליו וכ' לדחות כל ראיותיו כך היא דרכה של תורה ולאו משום העדר כבוד ח"ו. גם הג' חתם סופר חיו"ד סי' שכ"ז מזכיר ספר חכמת אדם

עי"ש והרבנים תפארת ישראל פיה"מ בקונטרס כלכלת שבת במלאכת האופה אות י"א ופתח הדביר ח"ג סי' שי"ח אות ט' (ד"ה ושו"ר) הביאו דבריו בדין ההוא (וזכורני בבירור שפעמים רבות מביא דבריו בפתח הדביר ונושא ונותן בהם) וגדול בדורנו הגאון נצי"ב מלך זצ"ל בספרו הנורא העמק שאלה שאלתא ג"ן סק"ד נושא ונותן בדבריו עי"ש וכן בשו"ת שו"מ מהדורא ה' סי' ן' וכן מזכיר דבריו בשו"ת דברי נחמיה סי' ל"ה ובשו"ת צמח צדק החדש בחא"ח סי' מ"ז ובשו"ת בית שלמה הנד"מ בא"ח סי' ט' וסי' ע"ט גם הרב דברי מרדכי (פרידבורג) סי' מ"א פלפל בדבריו שבקונטרס נשמת אדם שסותר דבריו שבחכמת אדם והרב שאילת שלום במהדורא תניינא ריש סי' ק"ז כותב וכבר כ' בנשמת אדם דצריך בדיקה וכו' והרב מוהר"י מפאדווא (בשו"ת מוהרי"מ) בסימן כ"א מפלפל בדבריו עי"ש בד"ה ומ"ש:

ואחרי שראיתי שהג' שואל ומשיב במ"ק ח"ב סי' י"ד דף י' ע"ב כ' שהמחבר חיי אדם היה ת"ח גדול וצדיק עי"ש אמרתי פוק חזי גברא רבה דמסהיד עליה ותיסגי לן סהדותיה ואין צריך לרשום עוד איזה מחברים מזכירין אותו לשבח ושותים בצמא את דבריו אף שבאמת ראיתי בכמה ספרים מרבני גאוני זמנינו לקדושים אשר בארץ ואשר הם חיים ויחיו מחבבים דבריו ונושאים ונותנים בהם לבנות ולסתור כדרכה של תורה נלאתי לישא את שמותם על שפתי כי ברבים היו רק זאת אגיד כי ידידי הגאבד"ק בוקרעשט נ"י בספרו הבהיר מאורי אור שנדפס עתה הראה לנו לדעת שלמד כל ספר חיי אדם והגיה עליו אורו (הרבה יותר ממאה הגהות ובשם הגהות הרא"ש יכנס) וקבען בדפוס בקונטרס מי באר שבסוף ספר הנ"ל עי"ש בסי' ס"ג:

אף גם זאת ראיתי בספר חדש אצלי דרכי החיים לידידי הרה"ג מוהר"ר יוסף הלוי מו"ץ דק"ק טשעהרין יצ"ו שבהתנצלותו על אשר השיג כפעם בפעם על דברי החיי אדם כ' בדף ז' ע"א קרוב לסופו בזה הלשון וגם לפעמים הכרעתי בהלכה שלא כהחיי אדם והרחבתי הביאור בצדו להשיג על החיי אדם ונשמת אדם ועם כי ידעתי שפלות ערכי כי אני לגבי החיי אדם כננס לגבי ענק אך מחמת שהרב חיי אדם היה גאון גדול וברוחב בינתו דברי האחרונים לא היו חשובים בעיניו כל כך לדקדק בהם כראוי וכו' כן אני אומר על החיי אדם ומשום הכי בהרבה מקומות נטה מדברי המגן אברהם ושאר אחרונים אבל בעזה"י הראיתי לדעת כי דברי המגן אברהם כנים ואלהי אברהם בעזרו:

לג

רש"ל ביש"ש אפשר שלא ראה את ספר תורת הבית להרשב"א ולא את משמרת הב"י כן כ' מרן החבי"ב בכנה"ג יו"ד סי' פ"ט הגהט"ו אות כ"ד (ד"ה ודברי) עי"ש שכ' כן

כמסתפק ואני עני מצאתי להרט"ז באו"ח סי' ק"ס סק"י שהכריח מדברי רש"ל בישו"ש פרק כל הבשר שלא ראה את תה"ב ולא את משמרתו עי"ש:
וההגהות שלו על ספר שערי דורא (עטרת שלמה) ונקרא בפי הפוסקים או"ש (איסור והיתר שלו) חבר קודם הים של שלמה ובתר הים של שלמה אזלינן כן כ' הרב פרי מגדים בכללים שבהקדמתו ליו"ד באות ט' וציין שפתי כהן סי' ץ' אות צ"ז:

לד

הרב מוהרימ"ט לא ראה התוס' ישנים למס' יומא כי נדפסו כשמונים שנה אחרי פטירתו (היינו קרוב לשנת ת"פ) כן כ' מרן חיד"א במחזיק ברכה א"ח סי' קנ"ח אות ד' וכן הרב מוהר"ח אלפאנדארי בהגהותיו לדרשות הרב מוהר"י קצבי בדף י"ג ע"ד כותב שראה בתוס' ישנים ליומא שנדפסו מחדש עי"ש והוא היה בזמן הרב משנה למלך זמן רב אחר הרב מוהרימ"ט:

לה

ההגהות שעל ספרי הרמב"ם דפוס אמשטרדם ובדפוסים שאחרי כן לא נודע לי בבירור מי בעל דברים ורשום בזכרוני שקבלתי או ראיתי בספר שהן מהרב בעל מרכבת המשנה אשכנזי אבל זה נראה ברור שלא מיד מרן כסף משנה נגזרו שהרי בכמה מקומות משיג על מה שכ' בכ"מ וכותב דברים בשם מוהרי"ק ומזכיר את ספר כ"מ כן כתבתי אני ההדיוט בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות קכ"ב (בכללא דמשנת ראב"י קב ונקי עי"ש בד"ה נחזור) ועיין ג"כ בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מער' האל"ף אות ע"ד ד"ה והנה:

לו

ספר החינוך הא מילתא הוה בידן בפשיטות כביעותא בכותחא דמחבר ס' החינוך מר ניהו הרא"ה (רבינו אהרן הלוי) כאשר מילא את ידו הגאון יד מלאכי בכללי שאר מחברים אות כ"ג בשם כמה רבנים שכתבו כן עי"ש וכעין חזינא דשדו בה נרגא מחכמי דורנו יצ"ו והוא במאמר תעלומות עין אסר בכנה"ג החדש בחלק ד' שנדפס עתה בצד 135 כתב סופר אחד יצ"ו שראה שני חכמים נצים בזה בהצפירה מר אמר להחליט שאינו להרא"ה ומר אמר כי אין להטיל שום ספק בהקבלה שבידינו שהוא להרא"ה ובעל המאמר יצ"ו כתב שמצא ג' גאונים שמטילים ספק בדבר ורוצים לשלול ספר החינוך מהרא"ה והם. א) הג' חיים יונה תאומים בקונטרסו על שיקול הדעת דף ה' ע"ד בהגהה. ב) הג' מעין החכמה בסדר אחס בטע השני אות 35 דף קי"ז ע"ב. ג) הרה"ג יוסף דמשק בקונטרס כתב יד דפוס ווארשא תרמ"ו אות פ"ט וגם בעל המאמר יצ"ו כ' להכריח שאינו להרא"ה וצריך

לעיין בדבר לעת הפנאי בל"נ וזאת לזכרון ומרן חיד"א בשם הגדולים במערכת גדולים אות האלף (רבינו אהרן הלוי) כתב דמרגלא בפום רבנן שהרא"ה חבר ספר החינוך ויש לפקפק קצת וכו' עוד זאת אדרש דאשכחן כמה זימני דדעת הרא"ה נגד מה שכתוב בספר החינוך עכ"ל ונראה שאין כונתו לסתור מה שמורגל בפי הרבנים רק כ' שיש לפקפק קצת וכו' וגם אני ההדיוט כתבתי בקונטרס הכללים במערכת הבית אות ס"ו להעיד בסתירת הדברים מבדק הבית להרא"ה למה שכתוב בספר החינוך ומ"מ אין זה מכריע לומר שאינו להרא"ה ושערי תשובה לא ינעלו והלא לכמה רבנים ראשונים ואחרונים ראינו שלפעמים דבריהם סותרים בשני ספריהם הברורים שהם המה המחברים ולפעמים אף בספר אחד ימצא דברים סותרים ולא מפני זה נוכל להכחיש האמת ולומר דשני הדברים לא מרועה אחד הם ובקובץ אוצר הספרים באות החי"ת (ספר החינוך) הביא בשם ספר שלשלת הקבלה ובשם בעל ש"י שכתבו בזה עי"ש:

ואם הרב החינוך ראה את ספר המצות להרמב"ם נסתפקתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה אות כ"ט (בד"ה דבריו ברור מללו):

לז

ספר צל"ח (ציון נפש חיה) להגאון בעל נודע ביהודה לא נתפשט כל כך בערי תוגרמה ויש רבנים שלא ראו אורו ולא ידעו מי הוא מחברו כמו שנראה מדברי הרב אזן אהרן בדף פ"ח (בקונטרס ארעא סמיכתא) שכ' וז"ל ולענין חמץ נוקשה משש שעות ולמעלה כ' הרב צל"ח והרב נודע ביהודה סי' כ"א דאין איסור רק מדרבנן ועיין להרב חקת הפסח בסי' תל"א מה שהשיב עליהם עכ"ל מתבאר שלא ידע ששניהם מרועה אחד ונראה שגם הס' נודע ביהודה מהדורא תניינא לא הוה שכיח גביה דמר שממנו היה נודע לו שהוא המחבר ספר הצל"ח כאשר במקומות רבו מספר מביא וקורא אשר השיגוהו רבני דורו באיזה מקומן של שבחים בספרו הצל"ח ונפקא מינה דאין להרהר על דברי רבנן קדישי שבמקומות הנ"ל מדברי הצל"ח והנודע ביהודה תניינא אם לא ראינו שהוזכרו בדבריהם:

ואם מרן חיד"א ראה את ספר הנודע ביהודה תניינא כתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חתן וכלה וחופה אות ה' (בד"ה עוד זאת אודיע):

לח

מחנה אפרים הוא מגדולי חכמי הספרדים ואין לדחות דבריו בגילא דחיטתא כן כ' הגאון מוהרש"ק בס' שיירי טהרה בקונטרס תיקון עולם (על מה שחדש הרב מחנה אפרים בהלכות שלוחין דבפועל נכרי יש שליחות) עי"ש בדף ט' ע"א והלאה ומרן חיד"א בשם הגדולים אות האל"ף כתב חכמתו ובקיאותו ניכרות מספרו הנורא מחנה אפרים ושמענו

נפלאות מתורתו ובקיאותו וחסידותו עכ"ל במערכת גדולים ואלה הדברים אשר נדברו יראי ה' הובאו דב"ק בספר היקר אורי וישעי בסי' קכ"א תשובת הגאון מר זקנו של גאון המחבר יצ"ו להגאון מוהר"ר יוסף לאנדא ומה שכ' על מה שכתבתי שהביא דברי המחנה אפרים וכו' וכתבתי דאשכח זוטרתי שקיל כי דברי המחנה אפרים אינם נכונים וקרא ערער שקראתי להגאון הגדול בעל מחנה אפרים זוטרא חס ושלום לא כתבתי על המחנה אפרים מאומה ומי חרש לא שמע גדולת מחנה אפרים ועין אדם תשורהו מחבורו אשר בכתם אופיר לא יסולה אבל תירוצו לקושית המגן אברהם כתבתי דזוטרי היא והרי אשכחן בגיטין דף כ"ט ע"ב דאמר מר בר רב אשי הא דאבא דקטנותא היא וחס ושלום לא פגע בכבוד אביו בזה עכ"ד צא ולמד כמה גדולים וספונים דברי מרן המחנה אפרים בעיני הגאונים השואבים מעיינות חכמתו מעיין גנים:

לט

מאור עינים להרב עזריה מן האדומים במכתב לחזקיהו מהגאון המופלא בעל ספר זכר יהוסף אבד"ק שאוויל יצ"ו בשנת התרנ"ב מביא וקורא בשם הספר הנ"ל ואמרתי אל לבי שספר מחזיק ברכה למרן חיד"א אין מצוי בעקד ספרי הגאון הנ"ל יצ"ו לכן לא ראה מה שכתב שם בקונטרס אחרון בסי' ש"ז וז"ל מצאתי בגנזי רב גדול פתקא אחת שכתב הרב הגדול אלישע גאליקו גם אשור נלוה עמו הרב הגדול מוהר"ם אלשיך והעתקתיה אות באות וז"ל למאן לא תהיה האמת נעדרת אודיע נאמנה איך הובא לפני ספר שחיבר הר' עזריה מן האדומים הנקרא מאור עינים ובפתחי עמדתי מרעיד כי בלי ספק המקיימו עובר משום בל יראה ובל ימצא ובכן הובא לפני מופת הדור והדרו הרב הגדול מוהר"י קארו ואחר ימים שלח אחרי וצוה אותי לסדר כתב אחד אשר יחתום בו ותורף המכוון היה שהיה ראוי לשרוף ולהעביר באש את הספר הנז' בכל מקום ושתמה על הרבנים אשר במקומו איך הניחו להדפיסו ולא חשו לכבוד התורה ועקריה ובהיות כי אני החמצתי בדבר וביני וביני חלה הרב הגדול את חליו אשר בו נתבקש בישיבה של מעלה ולא יכול לחתום בידו הודעתי את דבריו באמת ובכל חכמי ישראל מחזיקי האמת אדברה נא שלום נאום הצעיר אלישע גאליקו ככל הדברים האלה שמעתי גם אני מפי מורינו הרב (כן מזכיר בתשובות למרן כידוע) נאום הצעיר משה בה"ר חיים אלשיך זלה"ה עכ"ל הפתקא שבמחזיק ברכה הנ"ל הרי עדות נאמנה בשם מרן הוא הקדוש לאסור איסר הקריאה בספר הנ"ל ורב יוסף סיני הגאון הנ"ל יצ"ו לא סיימו קמיה דברים שבכתב הנ"ל:

שוב נדפס ספר המעלות לשלמה (בשנת תרנ"ד) וראיתי בדף ע"ז אות ב' כ' שהמחבר ספר מאור עינים הוא הרב עזריה מן האדומים היה בזמן מרן ושהמסתכל בספר הנ"ל יראה שהיה חכם גדול בקי בש"ס ובפוסקים הראשונים ומדרשי רז"ל שנונים על לשונו ובקי מאוד בספרי העמים כמאן דמנחי בכיסתיה ולפי שבכמה דברים נטה מדברי הש"ס והביא ראיה מספרי העמים לסתור דרשות חז"ל חלילה זו היא סבה שנתעורר מרן הב"י להסכים לרחק הספר הזה מכל גבול ישראל ולדונו בשרפה ככתוב במחזיק ברכה בקונטרס אחרון סי' ש"ז שהעתיק תורף ההסכמה ועמד הרב המעלות לשלמה מתמיה על כי ראה שהרב כנה"ג בחלק א"ח בלשונות הש"ס בפרק קמא דבתרא ובחלק יו"ד סי' רמ"ה הגהות הטור אות ב' ובלשונות הרמב"ם הלכות קידוש החודש פרק ה' ועוד בכמה מקומות מזכיר ומציין את ספר מאור עינים הנ"ל שמזה מוכח בבירור שהרב כנה"ג קרא ספר מאור עינים מראשו ועד סופו ולא זז מחבבו והעלה אותו על ספרו ואף כי קרוב לשמוע שלא נודע להרב מהסכמת מרן הנ"ל בכל זאת הדבר תמוה איך לא הרגיש במה שראו מרן ושני הרבנים הנז"ל והיה לו לרחקו מעל פניו הרחק כמטחוי קשת כאשר תמה מרן הב"י על רבני דורו איך הניחו להדפיס הספר ולא חשו לכבוד התורה וכו':

וביותר תמה על מרן חיד"א שבספר כסא רחמים אשר נדפס שנים רבות אחר שהדפיס הספר מחזיק ברכה (כי ס' מחזיק ברכה נדפס בשנת תקמ"ה וספר כסא רחמים נדפס בשנת תקס"ג עיין באוצר הספרים) בפירושו למסכת סופרים פרק א' הלכה ח' מזכירו שראה באקראי וערא את הספר הנ"ל ומביא ממנו מה שכ' בחלק הדרת זקנים ומה שכ' שראה באקראי וערא הוא לפי שספרים כאלה מעשיות וסיפורים אין לקבוע בהם הלימוד אלא בדרך ערא עכ"פ הדבר תמוה איך לא השגיח על הסכמת מרן הב"י ואם דברים אלו שבספר כסא רחמים נכתבו לפני איזה שנים קודם שראה הסכמת מרן עכ"פ אחר שראה הסכמת מרן לא היה לו להניח הדברים כתובים בספר ועוד הביא שהרבנים לקט הקמח בחלק יו"ד בהלכות נידוי דף ק"ז ע"א והצמח דוד שהובא בשם הגדולים ח"א מערכת השי"ן אות כ"ב (הוא במערכת גדולים נומער 160 בשם הרב שמעון אשכנזי) והרד"ק בהגהותיו לש"ע א"ח הביא דבריו בשיורי ברכה א"ח סי' ל"ו ובספר בן יוחאי בקונטרס מענות ומטפחות מענה פ"ט ובספר מצרף לחכמה דף י"א ובספר לחמי תודה סי' י"ט דף פ"ד ע"א ובספר יד נאמן דף ד' ע"ב ועוד בכמה ספרים אחרים מביאים דברי ספר מאור עינים הנ"ל והדבר תמוה איך לא נרגשו כל הרבנים הנ"ל מאשר הרעישו והרעידו מרן הבית יוסף ושני הרבנים הנ"ל על ספר הנ"ל:

לכן כתב שנראה לו שאף שקצת מהרבנים הנ"ל אפשר שראו וידעו מהסכמה הנ"ל בכל זאת למדו בספר הזה מפני שסוברים שמאחר שלא נכתבה ההסכמה ההוא ולא חתם עליה מרן רק שאמר להרב אלישע גאליקו לכתבה כדי לחתום עליה והוא לא כתבה עד דנח נפשיה דמרן ולא יצאה מחשבת מרן מן הכח אל הפועל אות היא כי מאת ה' היתה זאת דלא איסתייעא מילתא מן שמיא ולא בדרך מקרה נתרשל הרב מוהר"א גאליקו מלקיים מצות מרן חלילה בפרט בדבר כזה ומה גם שגם הוא עצמו עמד מרעיד בדבר על הספר הנזכר וגם יפלא איך מרן הקדוש אחר שצוה לכתוב ההסכמה ההיא כאשר ראה שלא נכתבה בזריזות איך לא חזר לצוות ולגזור עליו לכתבה אם לא שמן השמים לא סייעו בזה ונשכח הדבר וגם הרבנים הגדולים מוהר"א גאליקו ומוהר"ם אלשיך שאף בלתי הסכמת מרן כחם גדול לאסור הספר ההוא אחר שכמו זר נחשב בעיניהם ומדוע שתקו ולא עשו הם הסכמה על זה בכל תוקף ולצרף בהסכמתם גם ציווי מרן מכל זה מוכח שלא סייעו מן השמים בהסכמה ההיא והרבנים הנז"ל קראו בספר הנ"ל בלתי שום חשש בדבר אלה תורף הדברים אשר דבר הרב המעלות לשלמה שם:

מ

רבינו מאיר המעילי הזכירו הרדב"ז בתשובה דפוס ויניצייא סי' קס"ח כן כ' מרן חיד"א בשם הגדולים במערכת גדולים נומר כ"ב ושם בנומר ע"ג כ' דבשיטה מקובצת מביא הרב המעילי וכו' עי"ש ואני הדל ראיתי שמרן כסף משנה בהלכות נדרים פרק שביעי דין י"א מביא רבינו מאיר בר' שמעון המעילי:

מא

ארחות צדיקים הוא ספר מוסר מאד נעלה כולו אומר כבוד קדוש וטהור מלא יראת ה' והישרת המדות וכתוב בשער הספר בשם ס' סדר הדורות שזה הספר נקרא ספר המדות אשר מזכירו הרמב"ם בפרק ד' דאבות בשם ספר המדות ושכפי הנשמע המחברו הוא רביה דרביה דהרמב"ם ואני הדל קריתי ושניתי בו איזה פעמים מראשו לסופו בחברת תלמידי יחיו ללמוד וללמד מוסר ויראת ה' ובעינינו יפלא על הכתוב בפתח השער אחרי שראינו דרך לימודינו בספר התורה הזה מזכיר את הרמב"ם כמה פעמים וכן מובא שם בכמה מקומות דברי רבנים אחרים שבזמן הרמב"ם ושאחר זמן הרמב"ם ולא עלה בדעתי לרשום תמיה זו בקונטרסי אך עתה יצא לאור חלק שני מספר כנה"ג החדש וראיתי לאחד מהסופרים יצ"ו שם צד 108 בראש מאמר אסיפת אמרים שהעיר בצדק בזה והראה המקומות שהוזכרו בספר הנ"ל הרמב"ם ועוד כמה רבנים ועל הרמב"ם כותב זכרונו לברכה שזה מורה שכשכתב המחבר את ספר הקדוש הזה כבר משה עלה אל האלהים

וכו' והתפלא על הגאון סדר הדורות בזה וכתב שמה שהזכיר הרמב"ם ברביעי דאבות את ספר המדות אין כוונתו על הספר הזה והא ראיה שהמאמר שהזכיר הרמב"ם בשמו לא נמצא בספר הזה עי"ש דברי הסופר הנ"ל דברים צודקים:

מב

תוספת ביכורים הוא קונטרס נחמד הנספח לסדר גיטין וחליצות להגאון בעל פתחי תשובה וכתוב בתחלת הקונטרס שלא רצו להזכיר שם מחבר הקונטרס הזה לפי שהוא קטן הכמות ומילי זוטרי נינהו נגד כבוד הרב המחברו שהוא אחד מהמו"ץ דוילנא. ושמעתי מפה איזה רבנים שנודע להם שמחבר הקונטרס הוא הגאון בצלאל הכהן המחבר ספר ראשית ביכורים ועם כי מפי מגידי אמת שמעתי שמועה נאה זו לא העליתי דבר זה על הספר עד אשר נתברר לי כן מדברי הרב בעצמו בספרו היקר ראשית ביכורים שכ' בסי' ח' דף ע' ע"א וכבר רמזנו בכל המקומות בזה בקונטרס תוספת ביכורים שיצא מאתי בדפוס בעז"ה הנסח לסדר גיטין להרה"ג בעל פתחי תשובה עכ"ל והוא עד נאמן על עצמו:

מג

פירוש רבינו אברהם אבן עזרא כ' בספר ביכורי העתים משנת תק"ץ בקונטרס תולדות ר"ן עמוד ז"ך דפירוש ספר שמות אינו ממנו רק תלמידו וכו' וכבר הוכיח בהקדמת אהל יוסף לספר שמות שפירוש ספר זה ותרי עשר נכתבו מתלמידים עי"ש בביכורי העתים שהביא כמה ראיות לזה כן כ' בס' המעלות לשלמה בראש הספר אות ג' והרב המחבר כ' שאין הדעת סובלת לומר שעשה פירוש לכל התורה ודילג ספר שמות והראיות שהביא בביכורי העתים דחה אותן ואדרבא הביא ראיות שגם פירוש ס' שמות הוא מרבינו אברהם בן עזרא בעצמו והאריך בזה עי"ש:

וכתב הרב שדה יהושע בפרק קמא דחלה דף חק"ן סוף עמוד ד' דסוגיין דעלמא אזלא שרבינו אברהם אבן עזרא שמזכירין התוספות מר ניהו המפרש על התורה ולכן צריך ליישב דבריו ושלא כמו ששמע בקטנותו שהרבינו אב"ע שמזכירים התוס' אינו המפרש כן כ' בספר כל החיים דף ט"ו ע"ב:

מד

קנאת האמת. הדברים אודות ספר זה נשמטו מהכת"י:

מה

שיורי ברכה למרן חיד"א שנדפס בשאלוניקי שנת לציון גואל ולשבי יש בו הגהות מרב אחד באיזהו מקומן ולא הוה ידענא מאן הוא עתה ראיתי בספר המעלות לשלמה בדף

צ"ה אות כ"ד שכ' הרב ששמע מפי רבים שהרב המגיה הוא הרב רפאל קאלאמארו אשר אסף איש טהור דינים מפוזרים שבספרי מרן חיד"א והגיה עליהם אורו וכן מצא בהשמטות ספר לב מבין דף רכ"ו שכן כתב מפורש:

מו

שימושי תהלים הנדפס בסוף ספרי תהלים חברו רבינו האי גאון כן כתב הרב זרע ברך בח"ג דף כ"ג ע"ד וכמו שכ' בשמו הרב המעלות לשלמה בדף צ"ז אות ה"ן:

מז

מים חיים ראפאפורט להגאון מוהרח"ך נמצא אצלי בשאלה ואני הדל מביא דב"ק בכמה מקומות ובשדי חמד (ח"א) בחלק הכללים אות שע"ז הבאתי מה שכ' הרב עמודי אש יצ"ו בשם ס' הנ"ל וכתבתי על דבריו כי אשר כתב בשמו בקשתיהו ולא מצאתיהו כי לא ידעתי כי חיים שנים המה ספרי מים חיים ושם שניהם מוהרח"ך ראפאפורט ומקרוב נודע לי שהם שנים. א) להג' מוהרח"ך ראפאפורט מלעמבערג. ב) להג' מוהרח"ך ראפאפורט מאוסטוראה נכדו של הראשון וזה השני הוא שישנו כעת אצלי והראשון לא ראיתי ולא שמעתי עד אשר הודיעני רב גדול בדורנו יצ"ו כמו שכתבתי בקונטרס פאת השדי לחלק הכללים במערכת האל"ף אות קכ"ו:

מח

גידולי תרומה אין להקשות על הרב דאישתמיט ליה מדברי הראשונים כאשר הודיע בהקדמתו כי לא היה בידו ספרי הפוסקים וז"ל בהקדמתו הקורא המוכתר אל יבהל אל פיו לבו אל ימהר להשיבני כי עשה יעשה לו כנפים לרוץ אל מערכת ההתנצלות ויהיה לי לפה ולמליץ כאשר ישים נגד עיניו כל המוצאות אותי כאשר מראש בספר דברתי הן בהיותי אני לבדי בלי רב וחבר והן מחסרון הספרים המונחים וכו' אם אולי בא בתוך דברי איזה ענין אפשר ימצא כתוב אשר הגיד אותו מחבר זולתי ישיב אמריו לו כי קרה כן על כי בשעת כתיבה לא שלטה עיני בספר ההוא וכו' אלו תורף דב"ק ובראש דבריו כ' שחבר הספר ההוא בגמרא קמא ושבועות ונזיר דוקא ואיזה מחברים אחרונים ולא העיקרים וכו' יעש"ב דבריו הקדושים הממשיכים לבו של אדם ולאיש אשר אלה לו מי יערב אל לבו לדבר על הרב כי קרא שמיטה בספרו הבהיר כי לא היה בבית מדרשו במכון שבתו בעיר פיסא אפילו תלמוד וכל שכן ספרי הראשונים אלה דברי הרב נדיב לב בח"ב חלק ח"מ סי' ה"ן דף ק"ב ע"ב:

מט

ספר הקנה מי חברו הנה מרן חיד"א בספר שם הגדולים באות הקו"ף (קנה) כ' דלפי מה שכתוב בההקדמה היה בזמן ארבעה אלפים שהוא בזמן תחלת האמוראים ומתפלא שמזכיר שם אביי ורבא ושאר אמוראים שנראה שהמחבר היה אחר רבנן סבוראי וכו' עי"ש והרב סדר הדורות בשמות הספרים באות הפ"א (פליאה) כ' ספר הפליאה הקדוש קנה אביו של ר' נחוניא אך ראיתי שמביא את אמוראים כמו אביי ורבא ובעשרה מאמרות מייחסו לר' אביגדור קרא מפראג סודות נפלאים ומעשים נוראים בקבלה כסדר פסוקי פרשת בראשית כ"י ובאות הקו"ף (קנה) כ' ספר הקנה מהקדוש קנה אבן גדוד בנו נחום ממשפחת ר' נחוניא בן הקנה כן כ' בספר זה ויש מייחסים אותו לאבי ר' נחוניא ספר נפלא על המצות ועמוק בקבלה ובו מ"ט קנים כ"י ובפלח הרמון שער ח' ספ"ג ובספר קנה להר' אביגדור ובמכתב ידידי הרה"ג ישראל אברהם לערנער אבד"ק טראסקפאל יצ"ו כתב לי שנראה לו בדרך השערה לסייע דעת הסוברים שאביו של ר' נחוניא חבר ספר הקנה והוא על פי מה שכתב הרב אהלי שם בשמות אנשים באות הקו"ף ס"ק ב' שמדברי הטיב גטין משמע שאביו של ר' נחוניא היה שם העצם שלו קנה ותמה דהא על שם עצם פרטי לא תבא הא הידיעה וכונתו דדוחק לומר דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד ולזה כ' הרב הנ"ל יצ"ו שאם נאמר שאביו של ר' נחוניא חבר ספר הקנה יש לומר שנתנו סימן מפורסם שר' נחוניא זה הוא בן המחבר ספר קנה אשר ספרו היה אז מפורסם בזמנם כמובא בסדר הדורות בסדר תנאים ואמוראים קרוב לסוף אות י' אשר קנה אביו של ר' נחוניא כתב ספר קבלה שלו מפי ר' ישמעאל בן אלישע כהן גדול ועל עצם הספר שפיר תבא ה"א הידיעה רק הקדמת הספר המתחלת אמר קנה בן גדוד וכו' כתבו אחד מיוצאי חלציו אבל לא גוף הספר והיא השערה נכונה:

נ

ספר ערך לחם להרב מוהריק"ש כשכותב דבר בשם הרב בהגהותיו כונתו על מרן הבית יוסף בספר בדק הבית כן כ' הרב המעלות לשלמה בדף ט"ן אות כ"ו וכ' שעם שזה פשוט וברור הוצרך לכתבו לפי שראה איזה רבנים שהיו סבורים שכונתו על הגהות הרמ"א והקשו עצמם להבין דברי הרב ולא יכולו:

לא נטפל הרב מוהריק"ש בהגהות הרמ"א אף אם תאמר שראה הגהותיו וזה לשתי סבות א) שעד שהגיעו לידו הגהותיו כבר היה מסודר ומתוקן ספרו ולא איסתייעא לחזור על לימודו להוסיף או לגרוע מה שכבר כתוב בהגהות הרמ"א ב) לפי שרוב הגהותיו הן לפי מנהג האשכנזים ועכ"פ ברור שלא נטפל בהגהות הרמ"א כן כ' הרב המעלות לשלמה

בדף ט"ן אות כ"ו והעתיק דברי מר נכדו בהקדמת ס' ערך לחם לכן תמצא בכמה מקומות שכיונה דעתו לדעת הרמ"א בהגהת מפה וכו':

אם כותב הרב מוהריק"ש איזה דין בשם יש אומרים אין הכרח שיש חולקים אלא מפני שמצא הדין ההוא בפוסקים המפורסמים בהרמב"ם וכיוצא שדרכו כדרך מרן כן כ' בנשמת כל חי ח"ב בהשמטות דף ק"ב ע"ב (ד"ה הרי) והרב המעלות לשלמה בדף ס' אות כ"ח העתיק דברים ככתבן ויש טעות הניכר במה שכתוב מפני שמצא הדין ההוא וכו' וצריך להיות מפני שלא מצא וכו':

אם יפסוק הרב מוהריק"ש דלא כהרמב"ם יש להקשות עליו איך יחלוק עליו באתריה דמר ארץ מצרים כן כ' הרב דרכי נועם בחלק ח"מ סי' ט"ו דף קצ"ה ודף קצ"ו והביא דבריו הרב המעלות לשלמה בדף ס' אות כ"ט והצריך ישוב שהרי הרב דרכי נועם עצמו בסי' כ"ה דף רט"ז ע"ד כ' דמוהריק"ש פסק היפך הרמב"ם והדין עמו וגם הרב גנת ורדים באה"ע סי' יו"ד כלל ב' כ' שמרן דחה כמה פסקים של הרמב"ם וכן מוהריק"ש דחה כמה פסקים של הרדב"ז ותרווייהו מארי דאתרא הוו וגם הרב דרכי נועם עצמו ביו"ד סי' ז"ך כ' היפך הרבנים הרדב"ז ומוהריק"ש ואין אצלי ספר דרכי נעם לראות דב"ק דאולי כונתו בסי' ט"ו שמסתמא לא יחלוק על הרמב"ם בלתי שיזכיר סברתו אבל אם מזכיר סברתו וחולק עליו אין בזה שום פקפוק והרי תלמיד חולק על סברת רבו וכן על סברת אביו כידוע ולכן אף דאתריה דרב הוא אם רואה שיש סתירות להכריע בהיפך יכול לגלות דעתו ובפרט אם הוא להחמיר:

נא

ספר החרדים אינו מן התימה אם אינו מזכיר את ספר פאר הדור להרמב"ם כמו שכתבתי בסימן ה' אות כ"ד:

נב

ספר הערוך יש בו מלות בלשון אשכנז ויש מי שחשב שהם דברי רבנו בעל הערוך ונשתבש בזה שבוש גדול כי באמת אינם אלא למשכיל אחד בזמננו משה לאנדא שמו שעשה פרצות הרבה בספר הערוך מחמת חסרון ידיעתו ואין מביאים ראיה ממנו:

נג

אור זרוע חברו רבינו יצחק מויינא כן כ' מרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים באות היו"ד סעיף י"ט ובמערכת ספרים באות האל"ף סעיף כ"ב וכתב ידידי הגאון מליאדי יצ"ו בספר כרם חמד ח"א דף י"ג ריש ע"ג שכן כ' בסדר הדורות במפתחות דף ז' ע"ב ובדף מ"ו ע"ג תחלת אלף הששי ובשמות הספרים אות א' וכן כתב בנודע ביהודה

תניינא אבן העזר סי' קי"ד וסיים על זה ועיין היטב במרדכי פרק גיד הנשה סי' תר"ף ועיין בבית יוסף ביו"ד סי' ק"ה (בד"ה וכתב עוד בשם הר"י מווינא ואור זרוע) ולטעמייהו אזלי וכו' וצריך עיון עכ"ל משמעות לשונו הוא שכונתו להטיל איזה ספק אם המחבר אור זרוע הוא רבינו יצחק מויינא ובעניותי לא ירדתי לסוף דעתו שהמעיין במרדכי יראה שכתב בשם ר"י מויינא שסובר כדעת רש"י שבכל האיסורים אמרינן חתיכה נעשית נבלה שלא כדעת רבינו אפרים (דדוקא בבשר וחלב הוא דאמרינן הכי) וכתב שגם באור זרוע פסק הלכה למעשה כדעת רש"י וכונתו שמלבד שאמר הר"י מויינא כן בתורה שבעל פה מצינו לו כן גם בתורה שבכתב בס' אור זרוע ומרן הבית יוסף שם כתב שכתב עוד המרדכי בשם הר"י מויינא ואור זרוע וכו' וסיים ולטעמייהו אזלי דנקטי חתיכה נעשית נבלה בכל האיסורין אבל לפי מה שכתבתי בסי' צ"ב דרוב בעלי הוראה הסכימו לסברת רבינו אפרים דדוקא בבשר וחלב וכו' עי"ש ופשוט שמה שכתב שהמרדכי כתב בשם ר"י מויינא ואור זרוע כונתו שכתב כן בשמו בעל פה ובכתב אמר עם הספר אור זרוע וכאילו כתב ובאור זרוע שהכונה שאמר כן בעל פה וגם כתב כן בספר אור זרוע כן נראה פשוט ואין להטיל ספק במאי דפשיטא לרבנן קדישי הנ"ל דספר אור זרוע מחברו מר ניהו רבינו יצחק מויינא:

נד

חק יעקב לפעמים לא היה מדקדק כל כך בדברי המגן אברהם להבין כונתו במה שמציין לעיין באיזה מקום ואם היה מדקדק בזה לא היה משיג עליו וכו' עיין בש"ע הגאון מוהרש"ז בהל' פסח סי' תמ"ב בקונטרס אחרון אות ה':

נה

פרי תואר (ספר יהר להרב הקדוש מוהר"ח בן עט"ר) אסר את ספרו לכל מי שאינו בקי בחדרי העיון וכו' והביאו לזה אשר ראה בספר אחד שנדפס בזמנו שהשיג על הר"ן והא גרמא ליה לפי שלא ירד לעומק כונת הר"ן וכו' וראיתי להעתיק להבות דב"ק לפי שספר התורה הזה אינו מצוי ביד כל אדם וצדקה תהיה לי ודבריו הם בסי' פ"ד ס"ק י"ג (בד"ה ונראה כי הר"ן) וז"ל ומה מאד ילבש האדם בושה וכלימה על שתי חסרונות א) שלא ישיג הבין דברי רבותיו ב) ולא מיסתייה דלא גמר עוד לו רבו יתירה לאפלוגי לדחויי דברי רבותיו אשר לא השיג הבינם ובאמת הציקתני רוח בטני איך כל הרוצה ליטול השם ליכנס לפנים ממחיצתו להשיג על גדולי עולם אשר עדיין לא השיג הבין בדבריהם ויתגדר להקשות שפתים יושק פי חכם גאון טהור נפש חד בדרא קדוש ה' יאמר לו אדוננו הרב הנהדר בחכמת התורה הוא ידיד ה' מוהר"ר יאודה ראזאנעס זלה"ה אשר שמענו

כי חושש היה להדפיס אמרותיו הטהורות לבל יעמוד תי ויטעה בהבינו ויחשוב כמשיג ונמצא כמתעתע ח"ו חרדתי עלי זאת וחוששני שיבא כל החושב בדעתו כי איש משכיל הוא וכפי האמת עדיין לא הגיע לדעת חלק ממאה להבין אמרי קדוש ויתגדר להקשות על דבריו וידחה באפס ידיעה ואין מבדיל בין טוב לרע ונמצאו דברי תורה בטלים על כן צוחינא דכל מי שאינו בקי בחדרי העיון העמוק ורגיל בו בתמידות ובידיעה צודקת ובכונה שלמה לשם שמים הריני אוסר עליו ספרי לבל ילמוד בהם ואם יעבור עקיצנא ליה אלו דבריו הקדושים ואם הדברים כפשטן אין לי ולדכוותי לעיין בספרו הקדוש אריה שאג מי לא ייירא שלא יכוה מגחלי להבות דברי קדשו:

ברם זכור אותו האיש לטוב מר ניהו רבה מרן מוהרד"ף בספרו הנחמד מזמור לדוד ההוא אמר שאין הדברים כפשטן ודברים בגו והוא תמכין דאורייתא להחזיק ברכי דרבנן דשלהי היראים וחרדים והיתה הרשת לעסוק אהב בדברי הרב אור החיים זצ"ל ואלה דברי דוד שבס' מזמור לדוד בדף ז"ן ע"א ולא ידענא מאי כל כי האי רתחא דרתח הרב וכי זוהי קושיא ראשונה שהקשו כמה מהאחרונים על שיטתם של ראשונים ולא מפני זה נאמר שהאחרונים עדיפי מנייהו הא למה זה דומה לננס על גבי ענק ואטו מי שרואה לפי שכלו ועיונו קושיא על דברי אחד מן הראשונים יעלים עיניו כאילו אינו רואה כדי שלא להשיג על גדולי עולם ותהי האמת נעדרת מפני הכבוד חלילה דרחמנא אמר לא תגורו מפני איש ושפתים יושק פי חכם אמיתי גדול דעה הרב העצום מוהר"ם לונזאנו עיין בהקדמתו לספר דרך חיים אשר בו השיג קושיות כבדות על הראשונים והתנצל שם בטוב טעם ומסיים באומרו גם הם לי לישועה כי לא לפניהם חנף יבא איברא ודאי דצריך להתיישב ולעיין בכל מאמצי כח ליישב דברי רבותינו הראשונים אשר הם לנו לעינים ושמעתתייהו בפומן כוליה יומא בבי מדרשא ואפילו כי לפעמים יראה הרואה בדבריהם חזות קשות ליעיין מר במילי דברובא דאיתיה קמן אתר העיון הדק היטב ימצא טוב שפיר גזרתם ומי יחוש חוץ ממני לדבר הזה כאשר יעיד עלי ספרי על המשנה שושנים לדוד דטרחנא ביה טובא ליישב דברי רבותינו הראשונים מההשגות אשר דימה להשיג עליהם בעל בית דוד והכי יאה לן ברם לא מפני זה ניתנה רשות לעין להתעלם ולעות את הכתובים והיה העלמה כדי ליישב מאי דלאו בר ישובי דעתא מפני כבודן של ראשונים דחותמו של הקב"ה אמת וכבוד שמים עדיף זו אף זו תמיהא לי על הרב במאי דגזר אומר לאסור הנאת ספרו על מי שאינו מעוטר בהנהו מילי דתליין במזלא ואיברא דמי שאינו לומד לשם שמים אלא לקנטר וכיוצא תבואהו שואה ואינו מן המנין אבל כל שכוונתו לשם שמים למה יגרע מצדיק עינו ללמד דעת למתהלכים בתמים ואני עני ואביון מודה

אני בהודאה גמורה דלא גמירנא שפיר צורתא דשמעתתא רק מהנהר הזה נהר פר"ת ואע"ג דקים לי בגוואי שאיני בקי בחדרי העיון העומק לא מנעתי עצמי מללמוד בתוכו ובכל מקום שלא ירדתי לסוף דעתו היד כותבת לא לדחות ולא להתגדר חלילה לי רק לבקש האמת דפשיטא לי שאין דברי הרב בזה כפשוטן ודברים בגו איכא ואדעתא דהכי לא קאמר מר דאם כן לא היה הרב קובעו בדפוס ע"כ דבריו הנחמדים וכן ראיתי להרב מסגרת השלחן ביו"ד סימן ב' דף ד' ע"ד כתב על לימוד בספרי פרי תואר בלשון זה ואנכי תולעת ולא איש אף דלא ירדתי בחדרי העיון למדתי בספרו לשם שמים דוקא:

סימן טז

כללים בדרכי הפוסקים וארשום אותה פה על סדר א"ב להקל על הקורא.

א

אפשר מצינו שכתבו הפוס' (איזה דבר) בלשון אפשר והבאים אחריו כתבו שכן דעתו בודאי ופסקו הלכה כן וראיה לזה שהרי הרא"ש בפרק השולח סי' ח' גבי מימרא דר"ה אמתני' דהתקין ר"ג הזקן שתהא נודרת ליתומים וכו' כתב ואפשר אפילו אם יבטל הבעל דעתו וכו' והריב"ה בקיצור ופסקי הרא"ש ובטור אה"ע סוף סי' צ"ו כתבו להלכה ודכוותא איכא טובא כ"כ הרב פמ"א ח"א סי' ק"ו הביא דבריו הרב אהל יעקב במערכת האל"ף אות ח' וכתב על דבריו דנראה דמרן הב"י לא ס"ל הכי שהרי כתב בח"מ בבדק הבית סי' קצ"א וקרוב הדבר לומר שמפני החולשות שראה בראיותיו כתב בדרך אפשר והביא שהרב דבר משה בח"ב סי' ח"י דף כ"ד ע"ב כ' ע"ד הרב פמ"א הנ"ל ולפי מה שראינו בספר האחרונים נראה דאינו מוסכם דהא קחזינן דכל מקום דפוסק אחד בלשון אפשר אמרה למלתיה משמע דמספקא ליה כמ"ש א"א בספר כרם שלמה ח"מ סי' ן' עכ"ל ולענ"ד מה שייחס למרן שדעתו לומר דכל לשון אפשר שבדברי הפוסקים אינו אלא ספק אינו מבורר אצלי שאם כן היא דעת מרן קשה היכי סתים ותני בש"ע אה"ע סי' צ"ו סי"ט דאם נשאת אינו גובה בנדר מפני שהבעל יפר הוה ליה למימר דאם הבעל נותן לה רשות שתידור דמהני ואין לומר דמשום דמשמע ליה דהוא ספק לכן אזלינן לחומרא דלא תגבה בנדר בשום ענין דא"כ היה לו לדחות ראית הרב פמ"א מטעם זה כמובן ובאמת דאי נימא הכי מתיישב שפיר מאי דק"ל ע"ד מרן ב"י א"ח סוף סי' תנ"ו (ד"ה אין מודדין קמח) דלא סמך הריב"ה עמ"ש הרא"ש משום דלא אמר כן אלא להמתירין ועוד כיון דאף לדעת המתירים לא אמר אלא בדרך אפשר וכו עי"ש דנראה דמייחס להריב"ה

דלשון אפשר משמעותו הוא ספק והוא היפך ההיא דאה"ע סי' צ"ו הנ"ל דהריב"ה מפרש לשון הרא"ש דהוא ודאי אך להנ"ל ניחא דבההיא דגיטין נמי משום ספק הוא דפסיק כן אלא דאכתי קשה דעינינו הרואות להריב"ה בק"פ פ' אין צדין בההיא דסי' תנ"ו דמ"ש הרא"ש להקל לדעת המתירין בלשון אפשר כתבו הריב"ה שם בק"פ בסתם דמזה מוכח דהריב"ה מפרש כונת דברי הרא"ש שדעתו באמת כן ולא ספק ודוחק לומר דמשום ספק אזיל לקולא. ויתכן לומר דמ"ש מרן הב"י בסי' תנ"ו ועוד וכו' טעמא דנפשיה הוא כלומר דמעיקרא יהיב טעמא לדעת הריב"ה במאי דלא סמך אמ"ש הרא"ש ואפשר וכו' והדר קאמר טעמא אחרינא מדנפשיה משום דלא אמרה אלא בלשון אפשר ומדוקדק לשון מרן דבטעם הא' כ' לא סמך רבינו וכו' ובטעם השני כתב אין לסמוך וכו' עי"ש ואם כנים אנחנו בזה הרי א"כ מכאן מודעא רבה דמרן ס"ל דלשון זה הוא ספק והא הוה ליה להרב אהל יעקב לאתויי דאילו ממ"ש בבדה"ב סי' קצ"א הנ"ל אין כ"כ הכרח היפך דעת הרב פמ"א דודאי גם הוא מודה דאיכא נמי לשון אפשר שהוא ספק כמשפט הלשון (אין ס' פמ"א מ"א אלא שכנ"ל ממ"ש באה"י בשמו מצינו אפשר שהוא ודאי וכו' ודכוותא איכא טובא דמשמע דאין כונתו להחליט כן לכל מקום) ולכן בההיא דסי' קצ"א דכיון דראה מרן בחולשת ראיות הרשב"א אמר מר דמשום הכי נקיט לשון אפשר אבל בכגון ההיא דפ"ד דגיטין דאין שום דבר המנגד ומשמעות דברי הפוסקים ג"כ כן הוא עיין להגאון ש"ך יו"ד סי' חכ"ר ס"ק ע"ו בהא אמרינן דקושטא דמילתא הכי הוא וראיתי להג' קרב"ן ע"ד הרא"ש פ"ד דגיטין הנ"ל שכתב דהרא"ש מספקא ליה עי"ש ויש לתמוה מאחר שהגאון ש"ך סי' חכ"ר שהזכיר שם בקרב"ן כבר כ' דהריב"ה בפסקים ובטור אה"ע פסק כן לא היה לו לומר דהרא"ש מספק"ל אם לא שנאמר דס"ל דמשום ספק הוא שפסק לחומרא דאם נישאת לא תגבה וכמש"ל (אלא דלשון הק"פ והטור אין מורים כונה זו כמו שיראה הרואה) והרב מאמר מרדכי בסי' ד' סי"ג כתב דמ"ש מרן ב"י לדעת הרשב"א דלא פלוג כ"כ בדרך אפשר עי"ש ש"מ דס"ל דדעת מרן דלשון ספק הוא (עיין אור לי סי' ס"א ס"ה פ"ד) גם הרב כנה"ג אה"ע סי' ז' הגב"י אות יו"ד ס"ל דמ"ש מרן ב"י שם דעד מפי עד נאמן בלשון אפשר הוא משום דמספקא ליה וכ"כ בשם הרב שט"ו עטייאש ועיין בכנה"ג שם אות ז' ולמרן חיד"א בברכ"י שם אות י"ב והרב החבי"ף בספר נשמת כ"ח ח"א דף א' ע"ג כתב שכן דעת מרן בתשו' הישנות דף א"ן ע"ד דלשון אפשר מורה דמספקא ליה ומכל זה י"ל על הרבנים ערוך השלחן סי' קס"ז אות ו' ופתח הדביר שם אות ז' שכתב בשם מרן כ"מ בפ"ד מהלכות ברכות ה"ו דאם בירך על הפת בפה"א יצא ועין רואה דמרן כ"כ בלשון אפשר עי"ש וא"כ לפי שיטת מרן (דלשון ספק הוא זה) מספק"ל דין זה ואיך

כתבו בשמו דיצא וי"ל דהיכא דמוכח שאני וממ"ש גבי בירך בפה"ע ואפשר דאפילו בירך בורא פה"ע יצא משמע קצת דלגבי בירך בורא פה"א פשיטא ליה דיצא ומסתפק לומר דאפילו בבורא פה"ע י"ל דיצא כן נראה ליישב לדעתם בדוחק כי היכי דלא נימא דנעלם מעיני קדשם דעת מרן במשמעות לשון אפשר:

והיה נראה לכאורה דהרמ"א ס"ל דלשון אפשר הוא ודאי דהא חזינן באה"ע סי' דק"ן ס"ג שפסק תשו' הרשב"א שכתבה בלשון אפשר עי"ש והרב פ"ת שם סק"ח כתב בשם הרב גבורת אנשים שדחה פסק הרמ"א ואחד מן הטעמים הוא משום דהרשב"א לא כ"כ רק בדרך אפשר עי"ש ומשמע דלהרמ"א עכ"ל דלשון ודאי הוא ולא ספק אך לענד"ן דאין מזה הכרח כלל דהנה הרשב"א כתב שני טעמים הא' בלשון אפשר ובטעם השני לא כתב לשון אפשר אלא בלשון פשוט דחשוב כמודר מתשמיש עי"ש וא"כ נוכל לומר דמה שעסק הרמ"א כוותיה הוא מטעם השני אבל בעלמא מודה דהוא ספק ועיין להרמ"א בא"ח סי' רכ"א ס"ב וי"א דהשומע שירדו גשמים מברך הטוב והמטיב והוא מתשו' הרשב"א שכתב בלשון אפשר עי"ש וברבני האחרונים ודוק. ומרן החבי"ף בנכ"ח הנ"ל ובסמיכה לחיים דף מ"ג ומ"ז ע"א וראה חיים פ' נח דף ח' ע"ג שקו"ט בענין זה אי הוי ספק או ודאי וכתב בשם הרבנים מרן החבי"ב וחק"ל דס"ל שהוא ספק וגם הוא כתב שכן דעת רוב רבני האחרונים עי"ש ומדברי מרן ב"י אה"ע סי' קכ"ט ד"ה כ' א"א הרא"ש וכו' נראה שמבין דמ"ש הרשב"א בלשון אפשר לאו דמספק"ל ועיין שו"ת ר"ע איגר סי' קט"ז אמרות טהורות דף קצ"ג ע"ג ומדברי הרב פתח הדביר בח"ג דף צד"ק ע"ד נראה דנקיט בפשיטות דאינו לשון ספק אלא דרך ענוה הוא לכתוב כן עי"ש שלא זכר דאין פשוט לומר כן ועיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת הדל"ת אות ח' ובמה שציין בזה בספר כל החיים בדף ט"ו ע"ג ומנחת זכרון במ"ע קי"ל אות מ"ו ורבינו המשל"מ בפרק ח' מהלכות מלוה דין י"ב ד"ה כ' וכו' מפרש מ"ש מרן כ"מ בפ"א מהלכות ת"ת ואפשר וכו' דאינו ספק והרבנים ברכ"י סי' רמ"ה ושם יוסף שם הל' ז' בשם הרב מרכבת המשנה אלפאנדארי משמע להו ממה שכתב מרן בלשון אפשר דמספקא ליה ולכן המה ראו כן תמהו כמו שיראה הרואה בדב"ק. והרב אהל יעקב במערכת הכ"ף אות כ"ו בדף ס"ח ע"א מבין מדברי מרן כ"מ בהלכות ת"ת הנ"ל דמשום דמספקא ליה כתב בלשון אפשר עי"ש ואזיל לשיטתיה שבמערכת האל"ף הנ"ל ועיין בס' ימי שלמה הנד"מ להרב מוהרש"ק נר"ו בהלכות ת"ת שם ולהרב שמן המור דף מ"ה ע"ב הביא דבריו הרב יד דוד (ליו"ד) בסי' פ"ז אות י"ט ונלע"ד דכיון שנמצא בדברי הרא"ש שכותב לשון אפשר ויש מפרשים דפשיטא ליה הכי א"כ כשכותב הרא"ש דבר

אחד בשתי מקומות ובמקום אחד כתב הדין בלשון אפשר ובמקום אחר לא כתב לשון אפשר כ"ע מודו דאמרינן דלשון אפשר אינו לשון ספק ויגיד עליו רעו ילמד סתום מן המפורש ובזה יש ליישב הערת מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' קט"ז אות ג' עי"ש ועיין בש"ע א"ח סי' ר"ב סעיף י' והרא"ש כתב ואפשר שאם נכנס טעם הפרי וכו' והרבנים ט"ז בסק"ט ומאמר מרדכי ונהר שלום בדין ההוא נשאו ונתנו ליישב מה שהטור כתב דין זה בדרך ברור ואילו הרא"ש לא כתבו אלא בלשון אפשר מוכח דנקטי דלשון זה אינו אלא ספק גם הרב בית יהודה בחאה"ע סי' ח"י כתב דאע"ג דהרב תה"ד בסי' רט"ז כתב (לענין נושא מעוברת חברו) דאפשר לא מפליגינן בין שוגג למזיד כיון דבדרך אפשר אמרה ולא בריר ליה לא שבקינן ודאי דהא"ז מקמי ספקו דתה"ד גם הרב נו"ב במ"ק אה"ע סי' ס' (בד"ה והנה) שקו"ט במ"ש הר"ן ופסקו הרמ"א בסס"י מ"ז בשם הרא"ה והלא באמת הרא"ה לא כתבו אלא בלשון אפשר וכ' אולי הר"ן בקי בדברי הרא"ה וכו' עי"ש דמוכח דס"ל דכל לשון אפשר שבדברי הפוסקים אינו אלא ספק וכן נראה קצת דעת הרב אהל יצחק בשו"ת אה"ע סי' ז' הבאתיו בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת אישות סי' ב' אות ה' דף ז"ן ע"א:

אמנם מדברי הרב מג"א בסוף סי' תנ"א בס"ק נ"א נראה דמשמע ליה דמ"ש מרן בבדק הבית בלשון אפשר לאו משום דמספקא ליה ועיין במה שכתבתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חמץ סי' ז' אות ו' וכתב הרב שער אשר בחאה"ע סימן ג' (בד"ה וזה דבר השמיטה) בשם הרב מוהרח"ש ח"א סי' ס"ה דהרב מוהריב"ל ברוב פסקיו כותב כמסתפק והוא מרוב הענוה ומיסתייעא מלתיה דרב פמ"א הנז"ל בראש האות וכבר רשמתי עוד איזה מחברים דמשמע להו הכי:

ב

משמע כשכותבים הפוסקים בלשון משמע כונתם לומר שכן נראה מפשט הלשון אבל אין הדבר מוכרח דיש לפרש בענין אחר כן כתב הרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות כ"ו וציין בזה ספרים רבים ואין מצויים אצלי לראות ד"ק ולפי כלל הנ"ל נראה דלא יתכן לכתוב כן על דבר שמפורש להדיא ואני עני מצאתי להג' תוי"ט בספר מעדני יו"ט ריש פרק קמא דמס' ברכות שכתב על הרא"ש דדרכו בכמה דוכתי לכתוב משמע או מוכח אף בדבר שמפורש להדיא עי"ש וכן כתב בפרק ג' ופרק ז' דברכות שרמז שם ונלע"ד דאף לכלל הרבנים הנ"ל אם כותב הפוסק בלשון משמע להדיא. או מוכח להדיא כונתו לומר שהוא מוכרח כן לפי דעתו (כן נראה לי בלי ראות ספרי דבי רב די רשים זה הי"מ גדול הנ"ל זולת שו"ת הרב מוהריט"ץ סי' קל"ה דף קי"א ע"ג ושם מיירי על דברי מרן

הב"י ח"מ סי' קע"ו סכ"ו דכתב ומשמע לחוד) והרב מוהר"י ן' יעיש הובא דבריו בספר בן אברהם בתשו' א"ח סי' ו' דף ט"ו ע"א (ד"ה ועוד) דקדק על דברי הרא"ש בפרק ג' דפסחים סי' י"ג שכתב אלמא מוכח בהדיא דמ"פ עם מים מחמצין שלא היה לו לומר בלשון מוכח אלא הרי להדיא כיון שהדבר מפורש עי"ש ולא זכר שר עדות נאמנה הרב מי"ט הנ"ל דכן דרך הרא"ש לכתוב משמע או מוכח בדבר שהוא מפורש וכ"ש במאי דעסיק מר שכתב הרא"ש מוכח להדיא והגאון רש"ל בים של שלמה פרק בתרא דב"ק סי' כ"ט על מה שכתב הרא"ש שם סי' ט"ז משמע דהלכה כרבנן כתב דחזר הרא"ש ממה שכתב בפרק מרובה וכו' עי"ש והשיג עליו מרן החבי"ף בשו"ת נשמת כל חי סי' ל"ח דף ע"ג ע"א בכח גדול וביד חזקה בזה"ל גם מה שהכריע ממ"ש הרא"ש וכו' משם ראיה להיפך דהרא"ש לא כתב כי אם משמע משום דלקושטא אינו כן (והזכיר שו"ת הרבנים מוהריט"ץ הנ"ל ומוהריק"ו ולא זכר דברי הרב י"מ הנ"ל) ולולא נעלם ממנו דברי הג' מי"ט בדרך הרא"ש לא היה מגיע לפרק השג יד כמובן:

ג

יש ליזהר משמעות לשון זה דאינו לעיכובא ואינו פוסל בדיעבד עיין לרבני האחרונים על דברי מרן בש"ע א"ח סי' ל"ב סכ"ח ועיין להג' גט מקושר בסג"ר אות זק"ן הביא דבריו הרב פ"ת אה"ע סי' קכ"ד אות י"ח ומיהו זימנין דכותבים כן הפוסקים אף בדבר הפוסל בדיעבד עיין להרב מאמר מרדכי בסי' ל"ב הנ"ל שכתב בשם הרב ל"ח דמרן פוסל בדיעבד וכן כתב הרב א"ר שם הביא דבריו הרב בית מנוחה בדיני פיסול נגיעת אות באות עי"ש באות י"ג ובספר בני בנימן בסוף חח"מ אחר מפתחות הס' נעתקו שם פרפראות לרבנן קשישאי ובאות י"ג כתוב בזה"ל זה הכלל כל מקום שכתב מרן בש"ע יש ליזהר היינו דוקא לכתחלה ובדיעבד כשר עיין סי' תנ"ב ופר"ח שם ובסי' ל"ב ס"ק כ"ח ע"כ ולפי הרשום נראה דאין למדין מן הכללות:

ד

יש ליזהר מצינו שכותבים הפוסקים כן וכונתם דמן הדין אסור עיין מכתב לחזקיהו על דברי התוס' במס' שבת דף קכ"ג ע"ב שכתבו ויש ליזהר וכו' ואילו הרא"ש והריב"ה ומרן בש"ע סי' ש"ח כתבו בלשון אסור עי"ש ובזה אפשר ליישב מאי דהוו בה רבנן קדישי על דברי רבנו הטור בדין שותפות עם העכו"ז דבא"ח סי' קנ"ו כתב יש ליזהר וכו' ואילו בח"מ סימן קפ"ב כתב אסור להשתתף וכו' עיין להרב מטה שמעון הביא דבריו מר בריה הרב דברי מנחם נר"ו בסי' קנ"ו אות ב' ועיין באות שאח"ז ועיין טור א"ח סוס"י ג' ויזהר לבל יאחז באמה וכו' הרי דבאיסור חמור ועון פלילי נקט לשון ויזהר ואין לומר דזהירות

קאי לגבי נשוי שהוא ממדת חסידות כמו שכתב מרן בב"י דא"כ הוה ליה למימר יזהר וכו' אף בנשוי ולא ואף ותו דהריב"ה גופיה באה"ע סי' כ"ג כתב ובטור א"ח כתבתי דגם נשוי אסור ש"מ דיזהר דקאמר היינו אסור:

ולפי זה יש ליישב מה שהקשה מרן חיד"א במחזיק ברכה סימן תר"ל דלשון ההגהה שכתב צריך ליזהר אינו מכוון דמשמע דלאו מדינא הוא אלא זהירות בעלמא ולפי נוסחתו אסור הוא וכו' עי"ש ולהנ"ל ניחא כיון דאשכחן לשון זהירות אף בדבר שאסור מן הדין וכ"ש בלשון צריך ליזהר דמשמעותו עיכובא טפי מיש ליזהר וק"ל ועיין באות שאחר זו. שוב ראיתי להרב פר"ח באה"ע סי' קכ"א ס"ד (ד"ה כתב הרב בב"י) דלשון צריך ליזהר משמע עיכובא עי"ש מדעת מרן הבית יוסף דצריך ליזהר הוא כטוב ליזהר:

ה

יש ליזהר כשכותבים הפוסקים כן מוכח דמצד הדין יש ליזהר ולא משום חסידות בעלמא מדלא כתבו טוב ליזהר כן כתב הרב בית השואבה בדיני דברים הפוסלים בד' מינים אות י' לחלוק על הט"ז סי' תרס"ד סק"ו עי"ש. וכיוצא לזה כתב הרב מוהר"ש זלמן בש"ע שלו סימן רמ"ו בקונטרס אחרון אות ג' גבי יש להחמיר דעל הרוב משמעות הלשון הוא שהוא חיוב גמור להחמיר אלא שנמצא גם כן לשון זה בדבר שהכונה לומר טוב לחוש עי"ש ובמה שכתבתי בקונטרס הכללים מערכת החי"ת אות ל"ו (בד"ה ולא תעזוב):

ו

טוב לעשות כך וכך כשכותבים הפוסקים איזה דין בלשון זה כ' בשו"ת אור לי דף צ"א ע"ב דמשמעות הלשון דאינו מעכב אלא לכתחלה הוא עי"ש ועיין לרבני האחרונים על דברי מרן ש"ע א"ח סי' ל"ג ס"ד טוב שישחירם וכו' שהבינו כן מדברי מרן דאינו אלא לכתחלה ושהרמ"א שפוסל בדיעבד בא לחלוק עי"ש ועיין למרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ דף י"ט ע"ב בשם מרן הב"י אה"ע סי' קל"א דטוב ליזהר לכתחלה משמע ועכ"פ משמע מלשון זה דמן הדין הוא לעשות כן ולא מדת חסידות בעלמא ועיין להרמ"א בד"מ א"ח סי' ל"ג ונ"ל דטוב להחמיר ובהגהה שם ס"א כתב ונ"ל דיש להחמיר עי"ש וכבר כתבתי באות ה' דעל הרוב משמעות לשון זה (יש להחמיר) הוא מן הדין. אך עיין להרב מג"א סי' ש"ב ס"ק כ"א ועי"ש להרב פתח הדביר אות ח' ומרן חיד"א כתב בספר ברכי יוסף סי' תקפ"ו אות ו' דלשון טוב להחמיר משמע דאינו חומרא מן הדין והרב אמרות טהורות דף קצ"ג ע"א כתב בשם הרב גט פשוט דמשמעות הלשון הוא דהוא רק עצה טובה אבל אין צריך אפילו לכתחלה ונחלק עליו וכתב שהוא מן הדין לכתחלה ועיין להרב פתחי תשובה באה"ע בסדר הגט ס"ק ח"י דטוב שכתב מרן לכתחלה בעלמא

הוא ולא לעכב וכן בביאורו בסדר הגט דמוהר"ם אות ו'. ועיין מה שכתבתי באסיפת דינים מערכת טרפיות אות א' (ד"ה אמור מעתה) (ונדפס בשדי חמד ח"א בקונטרס דברי חכמים סי' קכ"ו). ובס' ברכת המים ביאור לסה"ג ממוהר"ם אות ה' ובית עובד בדיני פרשת התמיד אות ב' ולמרן הב"י סי' תמ"ה (ד"ה ומ"ש לכך טוב) ועיין במה שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת החי"ת אות ל"ו בד"ה שוב ראיתי:

ז

ליכא קפידא כשכותבים הפוסקים כן משמעותו הוא דאף לכתחלה שפיר דמי כן כתב מרן הב"י באה"ע סימן קכ"ה גבי אותיות מוקפות גויל ויש פוסקים דמשמע להו דדוקא דיעבד ותמה עליהם עי"ש ונראה דכן הוא ג"כ בלשון אין חשש עיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת גט סי' י"ז אות ח' (ד"ה במספר) והרב מוהריק"ש בתשו' סי' ך' אחר שהביא מה שכתב הרב מוהריב"ל דאם כתב פטורין ביו"ד אחת אין לחוש סיים וז"ל הנך רואה דלאו בדיעבד הוא דמכשר אלא כתב אין לחוש עכ"ל מבואר דמשמע ליה דאין לחוש רוצה לומר אפילו לכתחלה. שוב ראיתי דמדברי הרב לחם רב שהביא הרב רוב דגן דף ה"ן ע"ד נראה דלא ברירא ליה בלשון זה דהוא לכתחלה שהרי צדד לומר דלא אמר מוהריב"ל אלא אם הבעל בארץ מרחקים (דאז חשיב כדיעבד) ודחה זה מסוף דברי מוהריב"ל עי"ש:

ולשון לית לן בה האמור בש"ס ופוסקים בענייני שבת משמע דמותר לכתחלה מדלא אמרו פטור שהוא לשון מקביל לחייב חטאת כן כתב הרב פתח הדביר בח"ג סי' ש"א אות ב' ובשאר עניינים יתכן לפרש לשון לית לן בה על דיעבד כן פי' בביאורי הגר"א לפירוש סדר חליצה על תמיהת מרן שם בסעיף ס"ו על הסמ"ק שנראה שפוסק דלא כרבא דאמר אסוקי מלתא לית לן בה:

ח

לכאורה אף שכתב ולכאורה וכו' קושטא דמילתא הכי הוי וכו' ואל תתמה דמצינו דוגמתו בתוס' ברכות דף מ"א ד"ה ויין דאף שכתבו כן קאי הכי במסקנא כן כ' הרב יד מלאכי במערכת המ"ם אות תכ"ג (לדעת הרא"ש) וציין למה שכ' הוא עצמו בכללי הפוסקים אות קס"ו ולפי הנראה כונתו למה שכתב בכללי התוס' אות י"ג במה שכתב על דברי הרב גו"ר בזה. ונראה דלא היה צריך הרב ללמוד כלל זה מדברי התוס' על הרא"ש כי אני עני מצאתי להרא"ש עצמו שמשתמש בלשון זה במידי דקאי הכי לקושטא כמו שמתבאר לעין כל חוזה בדברי הרא"ש ובקיצור פסקי בפ"ב דפסחים סי' ט' ובפרק ראוהו ב"ד סי' א' וסי' ג' ובפ"א דסוכה סי' ך' עי"ש ועיין הרא"ש בחולין פ"ז סי' י"ז

ועיין למרן הב"י בא"ח סי' צ"ז (ד"ה ומ"ש רבינו) מה שכתב בשם הרב מוהר"י אבוה"ב דנראה שהבין דמה שכתבו בתר"י בלשון לכאורה וכו' (גבי רקיקה באמצע תפלתו דיש חילוק בין צד ימין לשמאל) קאי הכי במסקנא עי"ש הנך רואה שכן דרך הקדמונים להשתמש בלשון לכאורה אף דהאמת כן הוא וביד מלאכי במערכת האלף אות י"ג כתב שדברי התוס' שבת דף ל' ע"א (טעות סופר הוא וצריך להיות דף נ' ע"א) בד"ה אלא אי אתמר מגומגמים במה שכתבו דלכאורה משמע דלרבא גופיה היה מקשי וכו' דמאי לכאורה דקאמרי הרי מפורש כן בש"ס איתביה ההוא מרבנן לרבא וכתב דאפשר לא היו גורסים תיבת לרבא אלא איתביה ולשון זה יתכן לפרשו דאותיב על מימרת רבא בפני בני הישיבה לכן כתבו בלשון לכאורה וזה דוחק במשמעות הלשון דודאי מדלא אמרינן מתיב ההוא מרבנן אלא איתביה מוכח ודאי דלרבא הוא דאותיב אבל לפי כלל האמור אין דבריהם מגומגמים דאף דקושטא הכי נקטי לה בלשון לכאורה וכן כתב ידידי הרה"ג בס' לב שומע יצ"ו במערכת הלמ"ד אות ט' וסיים די"ל ודוק ואני הדל כעת לא ידעתי מה שיש לחלק וליישב דברי הרב יד מלאכי:

ומכל מקום נראה ודאי דמשמעות הלשון על הרוב הוא דלא קאי הכי במסקנא לפי מה שפירש רבנו הערוך ערך כאור שפי' כשאתה פותח בה קודם שתעיין בה תעלה על דעתך וכו' עי"ש ורש"י הובאו דבריו באס"ז למס' כתובות סוף פ' נערה פירש לכאורה כמו לכעורה רוצה לומר לאדם כעור שאינו מעיין כמו שכתב בשמו מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת הלמ"ד אות ו' עי"ש גם הרב בית חדש ח"מ סי' רצ"א כתב דממה שכתבו התוס' בלשון לכאורה וכו' משמע דאין כן האמת וכו' עי"ש ולכן דקדק הרב יד מלאכי בכללי תוס' הנ"ל לכתוב מצינו לכאורה דקאי הכי ועיין להרבנים סמיכה לחיים דף מ"ב ע"ב ישרי לב דף קי"ב אות מ"ב ובדברי רש"י כתובות דף ד"ן ע"א לב חיים ח"ב קמ"ב ע"ב יפה ללב סי' קט"ן אות ו' ועיין בטור א"ח סי' תמ"ז קרוב לסופו וכתב עוד הר"י וכו' ועיין בדברי הרשב"א שהביא מרן הב"י באה"ע סי' י"ז (תוך ד"ה ומ"ש אבל נתגרשה) ואעפ"י שהיתה פקחת ונשתתקה לכאורה לא גרעה מאלם מעיקרו וכו' ובב"י שם סימן קכ"א (בד"ה ודוקא) כתב בשם הרשב"א דאפשר דפקח ונשתתק עדיף מאלם מעיקרו עי"ש וא"כ בהכרח דמה שכ' בסי' צ"ז לכאורה וכו' לאו דוקא וק"ל ועיין בספר בית מאיר לא"ח רס"י קס"ח שהוקשה לו לשון המג"א שם סק"א לכאורה משמע וכ' וז"ל ההוא לכאורה א"י מה הוא ועיין מגן אברהם סי' תק"ז סק"א שכתב בלשון לכאורה אף שנראה שכן הוא דעתו באמת וכן הבין בדעתו הרב בית שמואל אחרון בחיו"ד סי' ו' כיעי"ש ועיין

במה שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת הוי"ו אות כ"ט בד"ה ואם לוי ונדפס בשדי חמד ח"א בספר דברי חכמים סי' ד':

ט

ועוד כתבו התוס' כתובות דף פ"ה ד"ה ועוד וכו' דהנך תרי טעמי אין מועילים זה בלא זה ומוהרי"ק הביא היפך מזה ממ"ש שם דף י"ג גבי ההוא ארוס וארוסתו וכן נראה מדבריו דכי אמרינן ועוד רוצה לומר אפילו ליתא לטעמא קמא ומוהרימ"ט יו"ד סי' ב"ן הביא מקומות הכי והכי ויש ללמוד מזה לאי נמי או ועוד שכותבים התוס' והפוסקים הראשונים אלה תורף דברי הרב קהלת יעקב במענה לשון ח"ב אות רי"ט עי"ש בגוף דברי קדשו וס' רבינו מוהרי"ק אמצ"א לראות דב"ק שנראה דחדוש הוא שחידשה תורה דיליה להביא מההיא דארוס וארוסתו וכו' ועין רואה דרבותינו התוס' באותו פרק הכותב הנ"ל כבר הוקשה להם מההיא דארוס ותירצו כיעי"ש גם מה שכתב בשם הרב מוהרימ"ט דהאריך להביא מקומות הכי והכי הנה שם לא הביא כי אם ההיא דארוס וארוסתו וסמיך עלה והוקשה לו מדברי התוס' הנ"ל וכתב שבמקום אחר כתב טוב טעם לדבריהם עי"ש ומה שכתב ויש ללמוד מזה וכו' דנראה דמר ניהו מחדש בטובו דבר זה עיין בגוף דברי הרב מוהרימ"ט וק"ל והנה מדברי הרב מוהרימ"ט הנ"ל מתבאר שדעתו לומר בכיוצא לזה דכל טעם בפני עצמו מהני. אך הרב חכם צבי בסי' ע"ג (ד"ה ואף) עושה עיקר מה שכתבו התוס' בדף פ"ה דשני הטעמים זה בלא זה לא מהני עי"ש, והרב פרי חדש הביא דבריו מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת הוא"ו אות י"א כ' שזו דעת מוהר"ם שהביא הרא"ש במועד קטן פ"ג סי' ק"ו עי"ש וצ"ל לפי"ז דהרא"ש שם שחולק על מוהר"ם סובר דכל טעם בפני עצמו מהני וכן מבואר בדברי הרא"ש שם וכן נראה ממה שכתב בפ"ק דכתובות בההיא דארוס וארוסתו כמו שכתב הרב אהל יעקב במערכת הוא"ו אות ג' ואף דבפרק הכותב כתב שם כדברי התוס' דזה בלא זה לא מהני כיעי"ש צ"ל דדוקא התם הוא שסובר כן וכבר כתב הרב מוהרימ"ט דבמקום אחר ישנו בנותן טעם לשבח בזה וכתב עוד ביעיר אזן שם דהרב"א בכלליו כתב בשם רמב"ן דרוב ועוד האמורים בש"ס הם כההיא דפרק הכותב ועיין ביעיר אזן מערכת ה' אות מ"ו (ד"ה והיה) מה שכתב על הר"פ שהביא שם והרב אהל יעקב שם כתב בשם הרבנים ב"ד וד"מ דסברי בכל כי האי גוונא דכל אחד מהטעמים מהני וכן נראה דנקטי הרבנים אבני שוהם דף ד' ע"ג ופתח הדביר ח"ב דף ק"ל סוף ע"א ובקונטרס הכללים מערכת המ"ם אות מ"ו נמשכתי אחר סברא זו כיעי"ש ועתה ראיתי שאינו פשוט לומר כן ועיין במה שכתבתי לעיל אות א' וק"ל והרב מנחת זכרון בשיירי מנחה מער' הקו"ף אות ט"ל כתב בשם מרן החבי"ב בשו"ת ח"מ

ח"ב סימן כ"ד דאם כותב הפוסק שנים ושלשה טעמים בדין אחד אין לסמוך על טעם אחד לבדו דשמא לא כתב אלא לסניף בעלמא ע"כ וכן כתב הרב אהל יצחק בח"מ סוס"י ס"א ובא"ח סימן י"ד ובשו"ת יד יוסף סי' קי"ג (ד"ה ואולם) וס' שו"ת כנה"ג ח"מ ח"ב הנ"ל אין מצוי אצלי לראות ד"ק כי לכאורה הוא היפך מאי דנקטי רבנן בתראי הנ"ל ועיין במנחת זכרון מערכת הקו"ף אות מ"ז ולהרב המגיה בספר משק ביתי במערכת הטי"ת דף ץ' ע"ב וזכרנו לחיים ח"ב במערכת פוסקים אות א' ועיין בשו"ת די השיב יו"ד סי' י"ג (סוד"ה אשר) מה שהבין בדברי הרשב"א שהביא שם ועיין בדברי הרשב"א שהביא מרן הב"י ביו"ד סוס"י ע"ו יראה לי וכו' דדם שבשלו אינו ד"ת ועוד דאינו אלא ס' וכו' עי"ש ובודאי אין כונתו דאף אי נימא דהוא מדאורייתא מותר מפני שהוא ספק דהא ספיקא דאורייתא לחומרא אלא ודאי דקשור עם מה שכתב בתחלה דדם שבשלו דרבנן כן נראה לפום ריהטא ועיין בשמים ראש סימן קע"ז בכסא דהרסנא:

וכתב הרב מקנה אברהם במהדורא בתרא במערכת הפ"ה אות חש"ן שכתב הרב צמח דוד ס"ב בליקוטין דף כ"א ע"א בשם הריטב"א בחידושיו ליומא דף כ"ג דהיכא דפריך בש"ס חדא ועוד קושיא בתרייתא עיקר ואני ההדיוט כתבתי בקונטרס הכללים מערכת הפ"ה אות יו"ד (עיין לקמן אות ח"י) שכן מוכחא סוגיית הש"ס בפסחים דף ע"ז סוף ע"ב ודף ע"ח ריש ע"א:

ו

נעשה כי קשיא בדברי הפוסקים דיוקא אדיוקא אמרינן נעשה דיוקא דרישא כסיפא עצמה כדאמרינן בש"ס כן כתבו הרבנים יד מלאכי אות פח"ת בשם מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' מ"א הגהט"ו אות ט"ו וחשק שלמה בכלליו אות ב"ן בשם הרבנים מוהריב"ל וסם חיי והרב מקנה אברהם במ"ב אות שי"ז כתב כן בשם כמה מרבנן בתראי עי"ש (אלא דמאי דמני בהדייהו להרב לחם משנה בסוף פרק ב' מהלכות שבת נראה דאינו ענין למאי דעסיק מר דהרב לח"מ לא אמר דאמרינן נעשה בלשונות הפוסקים אלא כתב דהרמב"ם הוציא דין עפ"י נעשה בברייתא שהובא בש"ס ומי לא ידע בכל אלה דאמרי' במתני' ובריייתא נעשה גם מ"ש בשם הרב שם יוסף דף ב"ך ע"ד אינו ענין לו מטעם זה כמו שיראה הרואה) אף אני אביא שכן דעת הרבנים מרן חיד"א בברכי יוסף ח"מ סי' ל"ד אות י"ד (ד"ה ועתה) וירך אברהם ח"א דף כ"ד ע"ג וזרע יצחק פרשת בראשית דף ד' ע"ב ותהלה לדוד ח"ב דף יו"ד ע"א ופתח הדביר ח"ב דף כ"ח ע"ג חינא וחסדא נר"ו דף ה' ע"ב (נרשם ו' בטעות) ודף ח"י ע"ב סמיכה לחיים דף פ"ז ע"א והרב מוהר"י עייאש בספר מטה יהודה סי' רע"ו סק"ח כל כך פשוט בעיניו שנאמר כלל זה בפוסקים עד

שכתב שבכונה מכוונת סדר מרן בשלחן ערוך שם דינו באופן שתהיה מובנת דעתו בדין ההוא מחמת הכלל שבידינו דנעשה דיוקא דרישא כסיפא עי"ש דב"ק ובפתח הדביר חלק ג' גם כן תופס השיטה דאמרינן נעשה גם בפוסקים עי"ש בסי' רמ"ד אות ו' דף ז' ע"ב ובסי' שכ"ו אות י' (ד"ה שם בהגהה) דף רמ"ג ע"ד:

ולפי כלל זה יש ליישב קושיית ה"ה. מוהר"י קצבי בתשו' סימן ה' ד"ה אמנם על הריב"ה יו"ד סי' ש"ה דממה שכ' בתחלה דהמפלת שפיר מרוקם פוטר את הבא אחריו משמע הא מלא בשר ואינו מרוקם אינו פוטר ואילו בסיפא תני המפלת שפיר מלא מים או דם אינו פוטר וכו' משמע הא מלא בשר פיטר והצ"ע לדעת הרב מוהריק"ו דפשיטא ליה בדעת הריב"ה דמפלת מלא בשר אינו פוטר עי"ש ולפי כלל הנ"ל ניחא דאמרינן נעשה דיוקא דרישא כסיפא עצמה וק"ל:

והנה אמת דהגם דהרב מקנה אברהם מני בהדי הסוברים שגם בפוסקים אמרינן נעשה את הרדב"ז בשניות בלשונות הרמב"ם סי' קי"ד הנה מרן החבי"ף בסמיכה לחיים הנ"ל כתב בשמו שם דלומר נעשה בפוסקים דחוק קצת מ"מ להניחו חלק ובצ"ע אינו כדאי וכן כתב הרב פתח הדביר בח"ג הנד"מ סי' רמ"ד דף ז' ע"ב בשם חקקי לב ח"מ דף ל"א ע"ד וז"ל והגם שכתבתי בסמיכה לחיים בשם הרדב"ז דנעשה בפוס' הוא דוחק מכל מקום מוכרחים אנו לתרץ כן כדי ליישב דברי הטור ע"כ והכי נמי בההיא דיו"ד הנ"ל ליישב דברי הטור לדעת הג' מוהריק"ו שפיר אפשר לתרוצי עפ"י כלל הנ"ל (והגם דבדברי הטור עצמו לא קשיא ליה להרב מוהר"י קצבי הנ"ל משום דאשכח פתרי דבפלוגתא לא מיירי כיעי"ש אפשר לומר דלרבינו מוהריק"ו דחיקא ליה האי שינוייא טפי דסוף סוף היה לו להביא הדין שסובר שאין דרך הפוסקים לשייר מידי):

ואולם לפי הנראה אין זה כלל החלטי לכל מקום שהרי בדברי הרמב"ם בפרק א' מהלכות תלמוד תורה הלכה ג' וחייב לשכור מלמד לבנו ואינו חייב ללמד בן חברו בחנם יש לדקדק בו דיוקא אדיוקא לענין בן בנו דמרישא משמע דדוקא בנו בשכר הא בן בנו אינו אלא בחנם ואילו בסיפא משמע דוקא בן חברו בחנם הא בן בנו בשכר ואי נימא נעשה צריך לומר דבן בנו הרי הוא כבן חברו ואינו חייב בשכר ועין רואה דהרבנים מבי"ט בקרית ספר ובתשו' ח"א סי' קס"ה ומוהר"י בי רב ופרישה, יו"ד סי' רמ"ה ולבוש שם ס"ד ולחם משנה בהלכות ת"ת הנ"ל נקטי בפשיטות דחייב לשכור מלמד לבן בנו כמו שכתב בשמם הרב אהל יעקב במערכת הכ"ף אות נ"ו דף ס"ו ע"א וע"ב והגם דמרן כ"מ שם כתב זה בלשון אפשר עיין להרב משנה למלך בפ"ה מהלכות מלוה הי"ב (ד"ה כתב) דהבין מדברי מרן דחייב ללמדו בשכר (ועיין לעיל אות א' בלשון אפשר שכותבים

הפוסקים) אלמא מוכח דלא ניחא לרבנן קדישי הנ"ל לפרש לשון הרמב"ם בדרך נעשה ועיין להרבנים ברכ"י ושם יוסף שרשמתי באות א' הנ"ל. ושו"ת הרדב"ז שציין הרב אה"י שם שכתב בח"ב בלשונות הרמב"ם סי' קי"ד דאין חייב להשכיר מלמד לבן בנו אין מצוי אצלי לראות טעמו ונימוקו ויתכן משום דמפרש דברי הרמב"ם בנעשה ותצא דינא דלבן בנו אינו חייב בשכר:

ונלע"ד ליישב לדעת רבנן קדישי הנ"ל דהגם דבעלמא הפשוט הוא לומר נעשה מרישא לסיפא מ"מ כיון דנמצא ג"כ נעשה דיוקא דסיפא כרישא עצמה וכמו שכתבתי בקונטרס הכללים במערכת הנו"ן אות ג' עי"ש ובמאי דקמן מוכח מהש"ס דחיובא דללמד לבן בנו הוא בשכר וכמו שכתבו הרב לחם משנה ודעמיה לכן ניחא להו לפרש כן בדברי הרמב"ם דדיוקא דסיפא היא כרישא עצמה וחייב ללמדו בשכר ועוד כתבתי שם דהיכא דאי נימא במשנה נעשה יוצא הדין היפך מה שאמרו בברייתא לא אמרינן נעשה עי"ש וק"ל:

ועוד י"ל דאולי משמע להו דבמה שכתב הרמב"ם ברישא דחייב א וכו' לבנו נכלל גם בן בנו לפי מה שהקדים דבני בנים הרי הם כבנים ולפי שהיה סלקא דעתין שגם בבן חברו יהיה הדין כן כיון דגם תלמיד נקרא בן אהכי הוצרך להוציא מן הכלל בן חברו אבל בן בנו לא אימעיט הרי הוא בכלל בנו דתני ברישא כיון דלא מעטיה בהדייא כנ"ל ליישב בדוחק:

ממוצא דבר אתה תשמע דמה שכתב הרב מקנה אברהם באות ס"ה בקרא דוהודעתם לבניך ולב"ב דאיצטריך לכתוב ב"ב אע"ג דב"ב הרי הם כבנים כדי לחלק בין בשכר לבחנם עי"ש לפי האמור נפל ברברבי ולדעת כל הרבנים הנז"ל אין בזה שום חילוק בין בנו לבן בנו והנה אמת דנראה דמיסתמיך ואזיל בסברת הרדב"ז סי' קי"ד הנז"ל שציין שם ולא ראה דכל הרבנים הנז"ל סברי בהיפך אלא דבכל זאת כיון דמרן כסף משנה דמר קעסיק ביה כתב דאפשר דגם לב"ב בשכר אף אי נימא דמשמע ליה דהוא ספק לא היה לו להחליט בהיפך ואולי סובר דמרן כ"מ מספקא ליה ונקטינן בכל כי האי גוונא כהרדב"ז דפשיטא ליה עיין לקמן אות י"ט:

ויותר נכון לומר דהרב כתב שם דאיצטריך קרא דלב"ב לקדימה או לחלק בין בשכר לבחנם עי"ש וכונתו לכל מר כדאית ליה דלמ"ד דב"ב בשכר איצטריך לקדימה ולמ"ד בחנם איצטריך להא נמי וק"ל ועיין למרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ בדף יו"ד ע"ד אות ח' ובדף כ"ד ע"ג מה שציין בכללין ספרי דבי רב דלא שכיחי גבאי:

ועתה נדפס מחדש ס' ימי שלמה על הרמב"ם להרב כמוהר"ש קמחי נר"ו ועי"ש בהלכות ת"ת מאי דשקלו וטרו בענין זה הוא וידי"ן הרב המגיה נר"ו ע"ד הרב מקנ"א הנ"ל ולענ"ד

אין לתמוה עליו אלא דהיה לו להזכיר סברת הרלח"מ ודעמיה דגם לב"ב חייב בשכר ולא לכתוב כמילתא פסיקתא די"ל בזה בין בנו לב"ב ותו ל"מ. ושם הביא ידי"ן רב המגיה נר"ו דהרב מעשה רוקם בחי' לקדושין הוכיח מסוף דברי הרמב"ם דחייב ללמד את בן בנו בשכר מדכתב דאינו חייב ללמד בן חברו בשכר ואי בבן בנו אינו חייב בשכר לישמעינן רבותא בבן בנו והוא נר"ו כתב לדחות דאי הוה נקט בסיפא בן בנו הוה אמינא דדוקא בב"ב הוא דבחנם מיהא חייב אבל בבן חברו אפילו בחנם אינו חייב וכו' אלו תוד"ק ולפום ריהטא לדידי חזי לי במחילת כתה"ר דהא לאו שינויא דלא הוה שום ס"ד לומר כן דעדיין לחלוחית הדיו קיימת שכתב הרמב"ם בדין ב' ולא בנו ובן בנו בלבד וכו' אלא אפילו בן חבירו עי"ש:

ובעיקר כללין עיין להגאון יד מלאכי במערכת האל"ף אות מ"א שנראה לכאורה שסובר דבדברי הפוסקים היכא דאיכא למידק דיוקא אדיוקא לא אמרינן נעשה דיוקא דרישא כסיפא והוא ששם (בד"ה אי נמי) כתב דגם בדברי אמורא אמרינן תנא ושייר היכא דשייר תרתי וכתב על זה וז"ל ואל תשיבני ממה שכ' הרדב"ז סי' רפ"ה דלא אמרינן תנא ושייר אלא במשנה ובברייתא אבל פוסק לא משייר מידי ומדלא הזכיר אלא משנה ובברייתא משמע דאמורא הוא כפוסק דליתא דאדרבה דוק מסיפא מדלא סיים אבל האמורא והפוסק לא משיירו מידי משמע דאמורא הוא כמשנה ובברייתא ולפי האמת כן הוא שהרי אין כונת הרדב"ז אלא לאפוקי הפוסק דביה מיירי וכו' ע"כ לענינינו ואי הוה סבר דאמרינן נעשה בדברי הפוסקים הרי אם כן דיוקא דרישא הויא כסיפא ואמורא הוא כפוסק שהרי גם בדאיכא לשון אבל שייך לומר נעשה כמו שנראה מסקנת הרב עצמו במערכת הנו"ן אות תפ"ח אלא משמע דלא ניחא ליה למימר הכי בלשונות הפוסקים אמנם אפשר לומר על פי מה שהביא שם באות תצ"א בשם הרב קול הרמ"ז דאע"ג דהמורגל הוא דאמרינן נעשה דיוקא דרישא כסיפא מ"מ איכא נמי דוכתא דאמרינן נעשה דיוקא דסיפא כרישא עי"ש וכתב עליו הנפק שמימיו מן המקדש וכו' ולכן כיון דדברי הרדב"ז מוכיחים דרק לאפוקי פוסק הוא דאתא לא דייקינן רישא כסיפא אלא דיוקא דסיפא הויא כרישא וכבר כתב שם באות תפ"ח שהרב כנסת הגדולה פירש דברי הריב"ה בנעשה אף שהסיפא כתובה בלשון אבל עי"ש:.

ולפי מה שהעיד הרב יד מלאכי דהרב כנה"ג פירש דברי הטור בנעשה (ביד מלאכי כתב כן בשם כנה"ג ח"מ סימן מ"ח הגהט"ו אות ו' ועיינתי שם ולא מצאתי ולא אדע איזה ט"ס יש) יש לתמוה על מה שראיתי להרב בחלק ח"מ סי' קמ"א הגהות ב"י אות ג' שהקשה בדברי תשובת הרשב"א דיוקא אדיוקא ורצה לפרש כונתו ולא הונח לו לפי

שכתב שכן דעת העיטור ואם כפי פירושו לא תהיה דעת הרב העיטור כדעתו והוצרך לידחק בכונת דברי הרשב"א כיעי"ש ומה כל החרדה והלא נוכל לפרש דברי הרשב"א בנעשה דיוקא דרישא כסיפא ויהיו דבריו כסברת הרב העיטור כאשר יראה הרואה בגוף דב"ק והרב רב דגן בנימוקיו ליו"ד סי' עש"ה (בדין אחד מהאבלים שלא היה במקום המת ובא אחר כך אם מונה עמהם) דף קע"ה ע"א הקשה בדברי הרא"ש דיוקא אדיוקא ולא אסיק אדעתיה לפרש דבריו בנעשה דיוקא דרישא כסיפא משמע שסובר שאין לפרש דברי הפוסקים בדרך זו אמנם הרב באר המים בסי' נ"א הביא דברי הרב השואל דמפרש דברי רבינו ירוחם בדרך נעשה ולפי זה יש להחמיר בנדונו והרב המחבר לא פקפק עליו בזה רק שכתב טעם להתיר בענין השאלה עי"ש מוכח קצת דגם הרב המחבר מסכים לדברי השואל לפרש דברי הרי"ו בדרך נעשה כמו שהביא בשאלה שכן כתב הרב חיד"א בברכ"י ח"מ הנ"ל ומקרוב השגתי ס' יהודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) וראיתי בחלק א"ח סי' ל"א (בד"ה אלא דאיכא) שנשתמש בכלל זה בפוסקים והרב המגיה יצ"ו אחר שכתב שהרב פתח הדביר בח"ג סובר דאמרינן נעשה בפוסקים וציין דבריו שבסי' רמ"ד וסי' שכ"ו הנ"ל בראש אות זו כתב שכן כתב בספר טהרת המים מערכת הפ"ה ס"ק רפ"ה ולא נשמע בינינו ספר זה:

יא

אסור אי משמעות לשון זה הוא דוקא לאסור לכתחלה ראיתי לרבנן קדישי נבוכים בארש וארשום פה אשר ראו עיני בענין זה בס"ד הנה הרב ש"ך יו"ד סי' ס"ט סק"מ פירש מה שכתב הרמ"א אסור דרוצה לומר לכתחלה ומרן החבי"ב בכנה"ג) שם הגב"י אות י"ש כתב על דבריו דאינו נכון ופירש דברי הרמ"א דאסור בדיעבד עי"ש והוה משמע לי דס"ל דזה כלל גדול שכל מקום שנאמר לשון אסור הוא אפילו בדיעבד והרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות ו' כתב וז"ל ועיין ט"ז יו"ד סי' קל"ב סק"ז דאסור משמע אפילו דיעבד וכ"כ הרדב"ז וכו' והגמ"ר דגיטין דף תרי"ז א' וכנסת הגדולה יו"ד סי' צ"ה הגהט"ו אות ט' עכ"ל נראה דמבין בדעת הכנה"ג דהוא כלל לכל מקום וכדמשמע מדברי הרט"ז ומה שכלל את ההגהות מרדכי דגיטין בכלל הסוברים דאסור משמע דיעבד הנה הרב הראה מקום לפי הדפוס שבידו (בדף תרי"ז) ואי אפשר לכוון הדפים בדפוסים שבידינו ולפי הנראה כונתו למה שכ' בהגהות מרדכי שם באות תס"ג דמה שאמרו אין קורין בס"ת שחסר יריעה הוא מפני כבוד הצבור והיכא דלא אפשר מוטב שידחה כבוד הצבור כדי לקיים תקנת הקריאה וסיים על זה וז"ל ועוד תדע גבי חסר יריעה אחת קאמר אין קורין ולא אמר אסור לקרות כדאמר גבי ספרא דאגדתא אסור למיקרי בצבורא דלא ניתן ליכתב

אלא ודאי אין קורין היכא דאפשר והיכא דלא אפשר שרי עכ"ל ולי הדל יש לפקפק דאין מזה הכרח שסובר דאסור משמע אפילו דיעבד דלא מיירי בהכי כלל ועם שיש לומר שכונתו שכיון ששעת הדחק כדיעבד דמי וכתב בהגמ"ר דהיכא דאתמר לשון אסור אפילו דלא אפשר א"כ מוכח דאסור הוא אפילו דיעבד מ"מ אין נראה לענ"ד שלזה כיון הרב שאם כן היה לו לפרש. ונכון בעיני לומר דציון דברי ההגמ"ר הללו כתב הרב בראש האות ו' שכתב יש חילוק בין אמרם אין עושין כך וכך לאסור לעשות כך וכך דאין עושין משמע דוקא היכא דאפשר ואסור הוא בכל גוונא הרב זקן אהרן וכו' שם היה כתוב ציון דברי ההגמ"ר הנ"ל ונעתק בטעות דברים אלו חוץ למקומן וכן מה שסיים הרב יד מלאכי וז"ל ונלע"ד ראיה דאמרינן בערכין כ"ט ב' אינו גואל לא קתני אלא אינו מותר לגאול אלמא קסבר איסורא נמי איכא עכ"ל דברים אלו גם כן שייכים למה שכתב בראש האות לחלק בין אמרם אין עושין דלא משמע מהאי לישנא איסורא כולי האי ואהכי שרי היכא דלא אפשר ולזה מביא ראיה דאין במשמעות לשון אין עושין כך וכך שיש איסור כדאמרינן אינו גואל לא קתני וכו' דאי אדסליק מניה (דאסור הוא אפילו דיעבד) איני מבין בעניותי איזו הוכחה מזה:

נחזור לדאתאן עלה דמדברי הרב כנה"ג בסי' ס"ט הנ"ל היה נראה לי שסובר שכל מקום שנאמר לשון אסור הוא אפילו בדיעבד וכמו שהבין הרב יד מלאכי מדבריו שבסימן צ"ה אמנם עיינתי בכנה"ג סי' צ"ה וראיתי שכתב דלפעמים יתפרש לשון אסור על לכתחלה עי"ש אלמא לאו כללא הוא והרב יד מלאכי היה לו לכתוב כן בשמו שעל הרוב הוא דקאמר. וגם מדברי התוס' במס' ע"ז דף ס"ב בד"ה ותנן מתבאר לענ"ד דסברי דלשון אסור שייך בדבר שאסור לכתחלה ומשמע קצת מדבריהם דעל הרוב הוא כן שעל מה ששנינו השוכר את הפועל לעשות עמו ביין נסך שכרו אסור ופריך בש"ס מדתנן מכרן וקדש בדמיהן מקודשת וכתבו התוס' תימה מאי פריך התם היינו דיעבד ומתני' לכתחלה איירי יש לומר דאסור דמתני' משמע ליה אפילו דיעבד עכ"ל וכונתם דמשמע ליה לש"ס דשכר דיי"ן דומיא דיי"ן הוא דאסור אם נתנו לאחרים עיין בדברי התוס' בחולין דף ד' ד"ה מותר מיד מתבאר דדוקא בהאי אסור משמע לן שהוא אף בדיעבד אבל בעלמא לשון אסור הוא לכתחלה (שכן כתבו בקושייתם ומתני' לכתחלה איירי ולא כתבו ודילמא מתניתין לכתחלה קאמר) ועל כל פנים מוכת מדבריהם דאיכא הכי והכי וראיתי לרבין חסידא בס' קהלת יעקב בתוספת דרבנן אות י"ב שכ' וז"ל כתבו התוספות בע"ז דף ס"ב ד"ה ותנן וכו' כל היכא ששונה אסור לאו דוקא לכתחלה אלא אפילו בדיעבד משמע עכ"ל ובמחכתה"ר דבריו תמוהים ואדרבה מדברי התוס' מוכח בהיפך כמו שכתבתי וראיתי

שגם במענה לשון ח"ב אות מ"ח כתב בשם הרמ"ז שכתבו התוס' בע"ז דף ס"ב דלשון אסור לאו דוקא לכתחלה אלא אפי' בדיעבד משמע עכ"ל ויתכן לפרש שכונתו דאיכא נמי דתני אסור והוא אפילו דיעבד אך בדבריו שבתוספת דרבנן הנ"ל (כל היכא וכו') קשה לפרש כונה זו כמובן:

ואנכי הרואה דמדברי מרן בב"י בח"מ סי' ז' (גבי אוהב ושונא דיינים) נראה שסובר דמשמעות לשון אסור הוא דוקא לכתחלה שהרי הכריח שם שהרמב"ם סובר שדיניהם דין מדכתב אסור ולא כתב שאין דיניהם דין ועל פי דקדוק זה המציא מחלוקת בין הרמב"ם והטור עי"ש ואם היה סובר דיש אסור שפירושו דיעבד וכ"ש אם סובר דעל הרוב הוא דיעבד לא הוה ליה למישוי פלוגתא בין הרמב"ם והריב"ה והרב כנה"ג שם בהגהות ב"י אות ט"ז כתב שהרב מוהר"א ששון כתב על דברי מרן הב"י והא ליתא שהרי בפי"ג מהלכות עדות כתב הרמב"ם דפסולים בדיעבד וכו' עי"ש ומשמע דאי לאו דאשכח גלוי מלתא מדברי הרמב"ם בהלכות עדות הוה מורה למרן דמשמעות לשון אסור הוא לכתחלה ועיין בענין זה להרב מוהריט"ץ בסי' רח"ל וזה מכוון למה שנראה מדברי התוס' הנז"ל דלשון אסור על הרוב משמעותו לכתחלה ואין חילוק בזה בין לשון משנה (דמיירו התוס') לדברי הפוסקים (דמיירי מרן הב"י) וכן מוכח מדברי הרב יד מלאכי הנ"ל שאין לחלק מדפריך ותני דברי הרב כנה"ג דמיירי בלשונות הפוסקים בהדי הרב ט"ז דקאי אלישנא דמתניתין כמו שיראה הרואה והרב אהל יעקב במערכת האל"ף אות ל"ד כתב וז"ל אסור הוא אפילו דיעבד כדמוכחי כולהו מתני' דמס' ע"ז עיין עליהם והתוס' בריש ביצה צדדו לומר דאסור משמע דאין לו תקנה לעולם וכ"כ בפשיטות הרב ט"ז בסי' קל"ב סק"ז דאסור הוא אפילו דיעבד עכ"ל ויש לתמוה עליו איך נעלם ממנו דברי מרן הב"י הנז"ל דמוכח שסובר בהיפך ומה שהעיד שכן מוכיחות כל המשניות דמס' ע"ז נעלם מעיני הרב דברי התוס' בע"ז דף ס"ב וחולין דף ד' הנז"ל דמתבאר שדוקא באותה משנה משמע להש"ס על צד ההכרח דאסור הוא אפילו בדיעבד אבל בעלמא יתכן לפרש דרק לכתחלה הוא וגם חידוש הוא וקצת תימה שבכל מקום מביא וקורא דברי הרב יד מלאכי ואילו בענין והלא זכר הרב דברי זה הי"ם גדול שהבאתי למעלה:

איברא דמדברי מרן הב"י הנז"ל אין להקשות על הרב אהל יעקב דאולי יאמר הרב דיש לחלק בזה בין לשון אסור שבדברי הש"ס ללשון אסור דבדברי הפוסקים ומר הוא דאמר אלישנא דמתני' ומרן הב"י מיירי על דברי הרמב"ם דהפוסקים שדרכם לפרש אין להבין ממה שכותבים אסור שרצונם לומר שאסור אפילו בדיעבד ובזה אפשר להביא שליש ישוב למה שקשו דברי מרן אהדדי דהנה הרמב"ם בהלכות ביכורים פרק י"ב דין ד'

פסק פטר חמור אסור בהנאה ואם מכרו קודם פדיון דמיו אסורין ומרן כ"מ הראה מקום פלוגתא דר' יהודה ור' שמעון והלכה כר"י דאמר פטר חמור אסור ואמרינן בש"ס דבין בהנאת גופו בין בהנאת דמיו פליגי ע"ש מוכח דמשמע ליה דאסור דתני ר"י וכן מ"ש בש"ס דהנאת דמיו אסור היינו אפילו דיעבד ומרן מוהריט"א בס' גט מקושר (הנספח לס' נאות יעקב) בדף ל"א ע"א כתב על דבריו וז"ל ודבריו נפלאו ממנו שהרי בגמ' לא אמרו אלא דלר"י הנאת דמיו אסור והכונה דאסור להביא עצמו להנאת דמיו והיינו למכרן כדי ליהנות בדמיו וכו' וכו' אבל אם עבר ומכרן אין שום גילוי בגמ' שדמיו אסורים וצ"ע עכ"ל ולקושיא זו יש לומר דמרן כ"מ קאי בשיטת הרבנים הנז"ל דאסור משמע אפילו דיעבד וא"כ מאי דתני ר' יהודה פטר חמור אסור היינו בדיעבד ומאי דאמרינן בגמרא דפליגי גם בהנאת דמיו היינו לאסור אפילו בדיעבד (ותימה על מרן מוהריט"א דנקיט בפשיטות דלשון אסור הכונה דאסור לכתחלה ולא זכר שר דברי מר אביו בקהלת יעקב הנז"ל דמביא בשם התוס' דאסור משמע דיעבד ועם שאין דבריו מוכרחים אחרי המחי"ר וכמו שכתבתי על כל פנים היה לו להביא דב"ק ולהעיר ולהאיר עליהם) אפס כי עז שהרי דעת מרן בב"י ח"מ הנז"ל דאסור משמע לכתחלה ואם כן הני מילי דמר סתראי נינהו:

אמנם לפי מה שכתבתי דאפשר לחלק בין לשון אסור שבש"ס ללשון אסור שבדברי הפוסקים ניחא כמובן ומצאתי לזוגא דרבנן בס' פרי העץ דשקלו וטרו בדברי מרן מוהריט"א הללו והוא שהרב מוהר"א קריספין הובא דבריו שם בדף קי"א ע"ג הקשה על מרן מוהריט"א במה שתמה על מרן כ"מ שנעלם ממנו דברי התוס' בע"ז דף ס"ב והביא דבריהם הרב אביו במענה לשון הנ"ל דלשון אסור הוא אפילו דיעבד וצדקו בזה דברי מרן כ"מ וכתב שגם הרב יצחק ירנן בפי"ב מהלכות ביכורים תמה על מרן מוהריט"א דהיכן מצא דוגמתו שלשון איסור שייך לומר אלכתחלה ושאשתמיט מניה דברי התוס' דע"ז הנ"ל מדלא הקשה עליו מדבריהם ויפה השיב על זה הרב המחבר בדף קי"ב דאדרבא מדברי התוס' מוכח דדוקא בההיא מתני' הוא דמשמע דאסור אף דיעבד מטעם שכתב הרא"ש בקידושין דף נ"ו דדומייא דיין נסך דאסור לאחרים (ולא ראה דברי התוס' דחולין דף ד' ד"ה מותר הנ"ל) והביא דברי רש"י במתני' דבבא מציעא דף ס"ה ע"ב הבא מעות וטול את שלך אסור שכתב אסור לעשות כן דמשמע דהיינו לכתחלה וכיון שיש מקומות בש"ס אסור ומפרשים הראשונים דהוא ממדת חסידות כ"ש שנוכל לפרש דאסור היינו לכתחלה ע"כ תוד"ק. ומכולם נעלמו דברי מרן הב"י שהבאתי למעלה דפשט לשונו מורה דמשמעות לשון אסור הוא לכתחלה בין במשנה וגמרא ובין בדברי הפוסקים אלא שצריכים אנחנו לדחוק ולחלק כנז"ל כדי ליישב דב"ק:

שוב ראיתי להרב גבעות עולם סי' י"ג שכתב בכונת מרן הב"י ח"מ הנ"ל דלשון פסול משמע הכי והכי ומדלא כ' הרמב"ם לשון פסול אלא אסור משמע למרן שהוא דוקא לכתחלה עי"ש ולפי דבריו יש לומר דדוקא היכא דהוה שייך למימר לשון פסול וכותב הפוסק אסור הוא דאמרינן דהוא לכתחלה אבל בדבר דלא שייך לומר לשון פסול אין לנו הכרח דלשון אסור הוא לכתחלה ואפשר דהוא דיעבד כמו שהוא על הרוב לשון זה לדעת מרן החבי"ב בכנה"ג יו"ד הנ"ל ועיין להרב פרי חדש יו"ד סי' ח"ק סק"ב דמשמע ליה דלשון אסור האמור בש"ס (ירושלמי) הוא אפי' בדיעבד והשגתי עתה ספר יקר אזן אהרן וראיתי שם באות מ"ט שלא ראה כל מה שנבוכו רבנן קדישי בענין זה כי אם מ"ש התוס' בע"ז דף ס"ב דמשמעות אסור הוא לכתחלה וזימנין מתפרש דאפי' בדיעבד וכתב שמדבריהם בחולין דף ד' ע"ב ד"ה מותר אין נראה כן ולא גילה לנו היכי משמע ליה מדבריהם שם שלא כמה שכתבו בע"ז ודבריהם נראים שפה אחת ודברים אחדים:

וממה שכתב הרב פרי חדש ביו"ד סי' צ"ו סק"ד דלשון מותר בכל מקום הוא לכתחלה היה נראה לומר דלשון אסור הוא לכתחלה כי היכי דלשון מותר הוא לכתחלה אלא שאין זה כדאי לומר היפך מה שמפורש בדבריו שבסי' ח"ק שלשון אסור הוא אף בדיעבד והר"ן בהלכות בפרק קמא דחולין בסוגיא שבדף ח' ע"א כתב (בד"ה גרסינן תו בגמרא) וז"ל ודאמרינן אסור לחתוך בה בשר מתקן הוא הדין דאפילו חתך בה אסור וכו' אלא משום דאמרינן ברישא מותר לשחוט דעדיפא ליה לאשמועינן כחא דהיתרא בלכתחלה נקיט סיפא נמי לישנא דלכתחלה עכ"ל הנה מפורש יוצא מדב"ק דבעלמא (כשאין הכרח בדבר) לשון אסור הוא לכתחלה ועתה נראה לי לפום ריהטא שיש לדחות דשמא דוקא כשלשון אסור קאי על הפעולה (אסור לחתוך וכיוצא) הוא דמשמעותו לכתחלה אבל בלשון אסור הנאמר על הנפעל משמעותו הוא אף דיעבד ולפי הנראה הוא חילוק נכון וצריך להתיישב בכל מה שרשמתי למעלה לראות היעמדו דברי ואין הפנאי כעת:

יב

אסור אם יתכן לפרש דהוא ממדת חסידות בעלמא ולא מדינא עיין למרן חיד"א בספר יעיר אזן אות ק"ג על דברי התוס' תענית י"א שכתבו דמה שאמרו שם דאסור לשמש בשנת רעבון הוא משום חסידות שהביא שהרבנים צדה לדרך ואליאו רבה לא הונח להם לפרש מאמר הגמרא אסור שהוא חסידות ונדחקו בדברי התוס' ומני"ר כתב דנעלם מהם דברי הר"ן סוף פ"ק דע"ו ורב הנמק"י בפרק ארבע מיתות (גבי אסור לעשות שותפות עם העכומ"ז) שכתבו שהוא ממדת חסידות והביא גם דברי הריטב"א בפרק א' דמגילה בשם רבו דעבוד פרישה דוכתי טובא בש"ס כי האי גוונא עי"ש. ורמזו הרב מקנה אברהם

במהדורא ב' דף כ' ע"ג (ד"ה ולענין) והרב פרי העץ דף קי"ב ע"ג ועיין בכורות דף ב' ע"ב בתוס' ד"ה שמא וכו' שציין הרב קהלת יעקב במענה לשון ח"ב אות נ"א (אחר שהביא דברי הר"ן דסופ"ק דע"ז הנ"ל) ואין משם הכרח דאפשר דר"ת מפרש דההיא דתיתי לי וכו' חולק אדשמואל דאמר אסור ואין כונתו לפרש דמה שאמרו אסור הוא מדת חסידות. ועיין בברכי יוסף א"ח סי' ב' אות ב' דשקיל וטרי בלשון תיתי לי האמור בש"ס דהוא מדת חסידות ושכן כתב הר"ן בסוף פרק קמא דע"ז והרב הנמק"י סופ"ר ד' מיתות ושוב כתב וגדולה מזו ראיתי להרב א"ר שכתב דמלשון אסור אין ראיה וכו' דהא גבי נשוי פירש מרן הב"י דהוא מדת חסידות וכן כתבו התוס' תענית י"א ע"ש שעמד בסתירת דברי הא"ר ואני הדל לא זכיתי להבין מאי גדולה מזו דקאמר ומייתי דברי הא"ר כיהודה ועוד לקרא דהלא הר"ן ורב הנמק"י שציין מתחלה תרווייהו רבנן קדישי אינהו דאמור דמה שאמרו בש"ס אסור לעשות שותפות עם עכומ"ז הוא מדת חסידות ודוחק לומר דמה שכתב גדולה מזו היינו במאי דחדית לן הרב א"ר בשם מרן הב"י דאף בלשון הפוסקים יתכן לפרש שכותבים אסור והוא ממדת חסידות:

ואני ההדיוט מצאתי לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל דמפרש לשון אסור דאמר רב בבבא מציעא ק"ז ע"א ובריש בבא בתרא אסור לעמוד בשדה חברו בשעה שעומדת בקמותיה דהוא משום חסידות עיין להרב המגיד בפרק ג' מהלכות שכנים דין ט"ז ולהרב מגדל עז שם שהביא מה שהשיב לחכמי לוניל והיא ל"ו נדפסה בס' פאר הדור סי' מ' וגם הרמב"ם גופיה זימנין כותב לשון אסור ור"ל מדת חסידות עיין להרב הדרישה בח"מ סי' ז' אות י"א ובפרישה שם. וגם בדברי מרן בש"ע מצינו דאמר רב אסור ור"ל מצד חומרא בעלמא ולא מן הדין עיין למרן חיד"א בברכ"י א"ח סימן שט"ז אות ה' וכיוצא לזה עיין להרב שלחן גבוה רס"י תע"א במחודש א' דמ"ש מרן אסור לאו דוקא אלא עצה טובה עי"ש (איברא דדברי הרב של"ג לקוע"ד קשים כמו שיראה הרואה ואכמל"ב):

ולפי כל הרשום מבואר נגלה דמה שכ' הרב פתח הדביר בח"ב דף ח"ק ע"א לדחות דברי הרב משחא דרבותא עפ"י מאי דמשמע ליה דמה שכתב מרן בסי' רל"א אסור לישן ביום מדינא קאמר ולא משום חסידות עי"ש וכ"כ באור לי סי' ע"ח ולפי האמור אינו מוכרח כיון דמצינו גם בדברי הפוסקים הרמב"ם והריב"ה ומרן ש"ע דמשתמשים בלשון אסור בדבר שאינו מן הדין כמו שכ' מרן הב"י א"ח סי' ג' על הריב"ה וכן כתב בתשו' אבקת רוכל סי' ח' דף ג' סוף ע"ד והביא דבריו מרן חיד"א בשיורי ברכה יו"ד סי' קי"ג אות ה' ומה שכ' הרמב"ם בפ"ט מהלכות מלוה דין ז' ואדם גדול חשוב אסור וכו'. אפשר דאסור

לאו דוקא אלא מדת חסידות עי"ש (עיין לעיל אות א') הרי דלא נפלאת היא ולא רחוקה לפרש כן בדברי הפוסקים.

ומזה יש לדקדק קצת על מרן הב"י א"ח סי' תמ"ז (סוד"ה ומ"ש רבינו בשם העיטור) וז"ל אלא שמתוך לשון רבינו שכתב סתם אסור לאכול וכו' משמע דמדינא אסר להו הרא"ש ע"כ ולפי האמור יתכן לומר דאסור לאו מדינא הוא אלא משום חומרא וכדדייק שפיר מרן ז"ל בדברי הרא"ש. ואי לאו דמסתפינא לומר מדעתי כלל זה גם בדברי רבנן בתראי דבתראי אחר הש"ע הוה אמינא דמה שכ' הרב ארחות צדיקים הביא דבריו הרב יפה ללב בסי' ג' אות כ"ב דכשיכנס אל בית הכסא יהרהר בצרכי הוצאות ביתו ובשבת דאסור להרהר גם בזה כמ"ש בסה"ח יהרהר בבניינים וכו' עי"ש אסור ממד"ח הוא דקאמר וסופו מוכיח שרמז למ"ש בספר החסידים ומתיישבת תמיהת הרב יפ"ל נר"ו מדקי"ל דהרהור מותר ובסה"ק הוא מדת חסידות ואיך כתב דאסור וכו' עי"ש אלא דלא ראיתי מי שכתב כן ע"ד האחרונים ומ"מ אינו רחוק כל כך בפרט דדבריו מוכחים קצת כנ"ל ועיין להרב חיי אדם כלל ה' אות י"א בנשמת אדם אות י"א שהביא בשם סמ"ג עשין כ"ז שכתב אסור לאכול עד שיתן לבהמתו ובעשין פ"ז משמע דאינו אלא מדת חסידות וכן בפתח הדביר ח"ג סי' ער"א אות ז' ובהשמטות דף ש"י ע"ג כתב דהסמ"ג ס"ל כהרמב"ם דאינו אלא מדת חסידות ועיין לידידי הגאון מוהרי"א נר"ו בספר עמודי אש הנד"מ בדף ז' ע"ב שהביא קצת מדוכתי הנ"ל וכתב וגדולה מזו ראיתי דדעת המגיני שלמה בפסחים דף ב' ד"ה אור דאפילו על מנהג שייך לומר לשון איסור וכ"כ מוהרש"א פסחים דף נ"ה ע"א בשם התוס' ונ"ל שכ"ד תוס' מגילה כ"ב שאין דלא תקשי קושית הפר"ח סי' תי"ז סק"א והפר"ח רמז לזה בתי' הב' ע"כ ועיין בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת האל"ף אות שפ"ב מה שכתבתי בזה:

יג

אין עושין כך וכך כשכותב הפוסק בלשון אין לעשות דבר פלוני ולא כתב אסור לעשות דבר פלוני משמע דאינו אסור בדיעבד כן כ' מרן החבי"ב בכנה"ג יו"ד סי' צ"ה הגהט"ו אות ט' וגדולה מזאת כ' הרב תפארת אדם בזכרונותיו מערכת השי"ן אות ב' בשם הרב אהל יעקב ששפורט דנהוג הוא בדברי הפוסקים לכתוב בלשון שלילה אין עושין אלא כך וכך אף על דבר שהוא למצוה או למנהג טוב עי"ש דף קפ"ב ע"ג ומה שציין לעיין בדברי הרא"ש פ"ב דפסחים הוא בסי' ל"א שכתב דלרש"י בדיעבד מותר עי"ש. וספר יד אהרן שציין אין מצוי אצלי לראות דב"ק ויש להבין דמרן חיד"א ביעיר אזן במערכת הלמ"ד אות כ"ג כ' דמוכח מש"ס זבחים דף ז"ן דלא שייך למיתני לשון שלילה אלא בדבר

של תורה דדייקינן מדתנן הפסח אינו נאכל אלא עד חצות דראב"ע היא דהוי דאורייתא עי"ש. וא"כ איך נאמר דעל דבר שהוא למצוה או מנהג טוב בעלמא רגילים הפוסקים לכתוב בלשון שלילה ולחלק בזה בין לשון הש"ס לדברי הפוסקים אין נכון בעיני ומה גם דמדברי הרב תפ"א נראה דגם בלשון הש"ס הוא כן והרב המגיד בפרק א' מהלכות מגילה הלכה ז' כ' דמדלא אמר אין קורין אלא בעשרה משמע דלאו לעכובא ומדבריו קשה על הרבנים אה"י ותפ"א הנ"ל שהרי נראה דאי הוה תני הכי הוי עכובא ולא למצוה ושמא ר"ל דאי הוה תני אלא ביו"ד היה באפשרות לפרש דהוא עכובא ולא שהוא מוכרח ומ"מ מדברי ה"ה שמעינן דכל שהוא לעיכובא אף שהוא מילתא דרבנן שייך לומר אלא היפך ממאי דכייל לן מרן חיד"א ודוחק לומר דמגילה דדברי קבלה היא חשיב כדאורייתא לענין זה והרב יד מלאכי באות מ"א הביא דברי ה"ה הנ"ל דיש לחלק בין היכא דאיכא לשון אלא וכו' ומכלל המקומות שציין בענין זה נראה דמתברר דגם בעניינים דרבנן שייך לומר בלשון זה בדבר שהוא לעכב ובסוף דבריו הביא ש"ס דזבחים הנ"ל להוכיח דמשום דהוא לעיכובא תני בלשון אלא ועיין למרן חיד"א ביעיר אזן מערכת האל"ף אות ל"ח וק"ל ועיין אהל יעקב להרב מוהר"י מנשה במער' הלמ"ד אות ז' וקצת תימה דכל יומא שמעתתי' דמרן חיד"א בס' יעיר אזן בפומי' בס' הלז ובזה לא זכר שר את יוסף במ"ש במערכת האל"ף ומערכת הלמ"ד כיעי"ש. וראיתי להרב נחמד למראה בח"ב דף ל"ח ע"א שכתב דצידה היא מדאורייתא לרש"י ודעמיה ואהכי תני לשון שלילה אין צדים דגים וכו' וכמ"ש היע"א הנ"ל ולא הבנתי מה הלשון אומרת לשון שלילה בההיא דאין צדין דלפי הנראה לא הוי לשון שלילה אלא כי ההיא דמיירי מרן חיד"א ביעיר אזן דקתנו בלשון אלא עד חצות דאילו הוה תני הפסח אינו נאכל אחר חצות הוה מצינן שפיר למימר דאינו אלא מדרבנן כדתנן בדוכתי טובא באיסורין דרבנן בלשון זה ומדתני בלשון אין אלא עד חצות הוא דמשמע דלא הוי מדרבנן:

והנה מדקדוק לשון הרב כנה"ג הנז"ל בראש האות משמע דדוקא בלשון הפוסק הוא דדיקינן מדלא אמר אסור משמע דמותר בדיעבד אבל בלשון משנה ובריייתא ואמוראים בש"ס אף אם לא אמרו אסור יש במשמע אף דיעבד הכל לפי הענין ובשו"ת אורי וישעי סי' מ"ט כ' בשם הרב השואל דמדאמר רב הונא בשבת דף כ"א בלשון אין מדליקין בשבת אין מדליקין בחנוכה משמע לכתחלה דוקא ובדיעבד מותר והקשה מדאמר רבא כל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני והשיבו דזה אינו דיוק מלשון אין מדליקין ובכל מקום שתמצא לשון כזה כגון אין אדם משים עצמו רשע אין ב"ד יכול לבטל וכו' אין אדם מקנה וכו' אין עד נעשה דיין וכיוצא מי תימא דמשמע לכתחלה

דוקא ולא דיעבד דבר זה לא ניתן ליאמר כלל ומדאמרו אין מבטלין איסור לכתחלה לומר דבדיעבד מותר מוכח דבמקום שלא נאמר הלשון לכתחלה ודאי מעכב אף בדיעבד וגם בכאן לא מהני אף בדיעבד רק באין לו שמן אחר דמודה ר"ה דמדליקין אף לכתחלה עכ"ל משמעות לשונו הוא שאומר דרך כלל שכל מקום שנאמר איזה דבר בלשון אין הוא לעכב ואם לכך נתכוון במחילת כתה"ר אין דבריו נראים לי הדל דלפי המשוער בדעתי הקצרה יש ויש במקומות הרבה בש"ס לשון זה על דבר שאינו אסור אלא לכתחלה ואין לתת כלל החלטי בזה והכל לפי הענין:

יד

מותר זימנין דנקטי הפוסקים לשון מותר אף בדבר שאינו מותר לגמרי אלא ר"ל דמותר מאיסור דאיירו בה אף דאסור מצד אחר כן כ' הרב מקנה אברהם במהדורא ב' אות פ"ר (ד"ה כתב) על פי מה שכתב הרב קהלת יעקב שכן הוא דרך הש"ס ומדבריו למד גם להפוסקים כיעי"ש וכמו זר היה נחשב בעיני לומר כן על הפוסקים שיקבעו דין האסור מאיזה צד שיהיה בלשון מותר בלתי שיבארו דבריהם דמותר מצד זה ואסור מצד אחר עד שמצאתי למרן חיד"א במחזיק ברכה יו"ד סי פ"ז אות ח' שהביא מה שכ' בברכ"י אה"ע ריש סי' ט' דגם למני"ר הוה קשיא ליה למימר בדברי הפוסקים הכי ושוב כ' להוכיח מדברי הרשב"א דגם בדברי הפוסקים אפשר לומר כן עיש"ב ועיין ביעיר אזן במערכת המ"ם אות י"ז ועיין ביו"ד סי' ס"ד ס"א ושל שאר מינים מותר ופירש הרב ש"ך שרוצה לומר דשל חיות ובהמות טמאות אין בהם איסור חלב עי"ש אלמא דאע"ג דאסור מיהא משום טמאה קאמר מותר על היתר החלב. ועתה נדפס ספר כפי אהרן וראיתי להרב נר"ו בחיו"ד סי' ג' שהביא מה שכ' בברכי יוסף אה"ע ובמחזיק ברכה הנ"ל והביא עוד שכ"כ הרב המגיה בס' חמרא וחיי דף מ"ח ע"א דמ"ש בש"ע יוד סי' קפ"א ס"ז מותר וכו' הוא משום פאות הזקן אבל עובר על הכתוב לא ילבש גבר וכו' והרב נר"ו שקיל וטרי בדבריהם דרבנן קדישי ומסקנתו היא דהעיקר כמו שכ' בברכ"י אה"ע הנ"ל עיש"ב ועיין בשיורי ברכה יו"ד סימן ר"מ אות ח' (ד"ה אלא) שפירש מה שכתב בספר החסידים מותר דלאו לגמרי מותר אלא על דרך בחור הרע במיעוטו והרב פר"ח באה"ע רס"י קכ"ד כתב דמה שכתבו הרמב"ם והטור דכותבין הגט על איסורי הנאה דמשמע דלכתחלה נמי מותר משום לתא דגיטא קאתו ולא משום לתא דאיסור הנאה שדין זה אין שם מקומו והוכיח כן מלשון המשנה דקתני כותבין אע"ג שבהכרח לומר דאיכא איסורא וכו' עי"ש ועיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת הבי"ת אות כ"ה וכיוצא לזה עיין לרבינו מוהרימ"ט בח"א סי' פ"ב (בד"ה ומעתה) וז"ל והרמב"ם בפרק שלישי

כתב באו ואמרו לה מת בעליך ואח"כ מת בנך ונישאת ואח"כ נודע שחילוף היו הדברים תצא הולד כשר ע"כ ולא כתב הולד כשר אלא לאפוקי דלא הוי הולד ממזר אבל פגום מיהא הוי תדע וכו' עכ"ל:

והנה בעיקר כלל זה כתוב בקונטרסי בשדי חמד חלק הכללים במערכת המ"ם אות ח' ועתה מפני סבה ראיתי ליתן להעתיקו פה וזהו מותר זימנין דלאו לגמרי אלא מאיסור דאיירי ביה כמו שכתבו הראשונים בסוגייא דריש פרק קמא דשבת דף ג' ע"א בבא דרישא פטור ומותר מצד איסור שבת אע"ג שאסור משום ולפני עור לת"מ עי"ש. גם מרן מוהרד"ך בבית ב' חדר י"ג כתב דתני תנא מותרות מאיסור דעסיק ביה אף דאיכא איסורא רא אחרינא והביא ראיה מדברי הראשונים הנ"ל וכן כתב הרב פרי חדש באה"ע רס"י קכ"ד דאע"ג דהרמב"ם והטור כתבו על הכל כותבין ואפי' על איסורי הנאה לאו למימרא דמותר לכתחלה לכתוב על איסורי הנאה אלא כלומר דמשום לתא דגטא לית לן בה ולא מיירו מדין איסור הנאה שדין זה אין כאן מקומו וכו' עי"ש. והרב קהלת יעקב בלשון חכמים אות שכ"ט הביא ראיה מחולין דף צ"ה ע"א דאמר רב דמאי דתנן נמצא בגבולין אברים נבילות חתיכות מותרות היינו מותרות מדין נבלה כלומר שאין מטמאין כנבלה אבל אסורות באכילה עי"ש והיה לו לבאר דלפי מה שכתב הרב תוי"ט פ"ז דשקלים מ"ג (ד"ה חתיכות) דרב חומרא בעלמא קאמר ולא מדין המשנה וכו' אין משם ראיה דהא לקושטא מתני' דקתני מותרות לגמרי הוא אלא דהרב ח"ץ סי' א' כתב דאי אפשר לומר כמו שכתב הרב תוי"ט וגם הוא מפרש צרותיהן מותרות דתנן במתני' היינו דמותרות מדין ערוה אף שאסורות מדין קטלנית עי"ש ומעין דוגמא מצינו שפירשו הראשונים מה שאמרו בש"ס אי בעי לא אכיל היינו משום סוכה אבל משום יו"ט חייב לאכול עיין תוס' בברכות דף מ"ט ע"ב והרא"ש שם והביא דבריהם מרן בב"י סי' תרל"ט ולעיל במערכת הכ"ף אות מ"ז כתבתי כיוצא לזה עי"ש ובקהלת יעקב שם ציין לעיין בס' של"ה דף שצ"ו ע"ב (ויש דפוס שדברים אלו הם בדף שי"ט ע"ג ובדפוס לבוב הוא בדף רי"ח ע"ב כן ראיתי עתה בספר אזן אהרן במערכת המ"ם אות ל"א ומה שציין שם לעיין באוהל יעקב דף ס"ח אות ח' הרואה יראה שאינו ענין לזה) ונמצא בידי ח"ב מספר של"ה (הגם שאול הוא בידי) מדפוס חדש משנת תרכ"ג ואין הדפים מכוונים לדפוס הראשון ומצאתי בחלק תורה שבע"פ בכללי רבי בדף ו' ע"ג (בד"ה מצינו ביש מקומות) שהביא כלל זה דזימנין תני תנא מותר ואינו מותר לגמרי אלא אסור מצד אחר בפ"ב דבכורות (לפי הנראה טעות הדפוס הוא וצ"ל בפ"ב דביכורים עי"ש במ"ז) דם שרץ אין חייבין עליו ר"ל משום דם אבל חייבין עליו משום שרץ דדמו כבשרו ובפ"ק דחולין דף י"ח ע"א

השוחט במגל קציר וכו' וב"ה מכשירין ואמרינן בגמרא דלאכילה אסור ושם דף צ"ה הנז"ל ועוד הביא מ"ש בע"ז בפרק ר' ישמעאל ר"י בן בתירה ור"י בן בבא מתירין מפני ב' דברים ופירשו רש"י והר"ן דמתירין בהנאה ואסורין בשתיה ומזה עמד מתמיה על מה שפלפלו הראשונים התוס' והר"ן והרא"ש בריש שבת בההיא דבבא דרישא פטור ומותר דהאיכא משום ולפני עור לא תתן מכשול ולמה לא כתבו בפשיטות כמ"ש הרא"ש אח"כ דלא מיירי אלא לענין איסור שבת מאחר דאורחיה דתנא בהכי בכמה מקומות אתוד"ק והמעיין בדברי הרא"ש והר"ן יראה שבמחילת כבוד קדושתו תמיהתו לא שייכא עלייהו כלל כי הרא"ש אחר שהעתיק כל דברי התוס' בזה סיים ואמר וכל זה הדקדוק אינו נראה לי דלעולם בישראל מיירי ואע"ג דאיכא משום לפ"ע לא מיירי אלא באיסורא דשבת וכו' מבואר שכונתו ליישב בפשיטות בדרך שבחר הרב של"ה והר"ן אף הוא היה מתכוין לזה שאחר שהעתיק כל מ"ש התוס' סיים כל זה פלפלו התוס' וכתבתיו להתלמד בו מיהו עיקר קושייא ליתא וכו' דפטור ומותר מצד איסור שבת קאמרינן וכו' עי"ש מבואר שכונתו ליישב כן בפשיטות ולא נצטרך לכל מה שפלפלו התוס' ותמיהתו אינה אלא על התוס' ובשסי"ן שלנו כתוב עה"ג בשם תו"י שתירצו כן וקרוב לשמוע שנשמט זה מתכשיטין שבפנים שבתחלה פלפלו כדי להתלמד משום יגדיל תורה ושוב כתבו אי נמי משום איסור שבת קאמרינן וכו' דאין לומר שדעת התוס' דאין לנו לפרש כן מסברא דנפשין כי לא אתמר הכי בהדיא בש"ס דהרי אשכחן לרבותינו התוס' במס' פסחים דף כ"ט ד"ה בדין דניחא להו בהכי עי"ש שכתבו ושמא י"ל אבל אתה נהנה משל גבוה שלא יהא איסור חמץ אבל איסור הקדש יש ועם שלא כתבו כן בפשיטות גמור מ"מ גם בההיא דשבת יתכן להם לתרץ בדרך זה ובלשון הזה ולא להשמיט ישוב זה לגמרי כאילו לא היה ובשבועות דף כ"ב ד"ה אהיתרא כתבו דמ"ש רב אשי כי קא מישתבע אהיתרא קא מישתבע אתי אף לר' יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה ודקארי ליה היתרא כלומר ליהנות שלא כדרך הנאתו דמותר מן התורה שמעינן מינה דיתכן לפרש לשון זה שלא כמשמעותו דמותר לגמרי וא"כ הוא סעד לכללין. וקצת יש להוכיח דאף בדברי האמוראים יתכן לפרש כן והוא מדאמר ר' ינאי בנדרים דף ז"ן ע"ב בצל של תרומה שנטעו ורבו גדוליו על העיקר מותר וכתב הר"ן כלומר דלא הוי תרומה וכו' ומיהו טבל הוי ודקאמרינן מותר לומר דפקע שם תרומה מיניה ומותר באכילת עראי עי"ש וי"ל וק"ל ומרן חיד"א בספר ברכ"י אה"ע רס"י ט' לא נחה דעתו כמ"ש הרב ח"ץ דמותרות מצד ערוה ואסורות מדין קטלנית מפני שכלשון הזה כתבו הפוסקים והם היו צריכים לפרש עי"ש ובמה שכתבתי אני ההדיוט בקונטרס כללי הפוסקים סי' ט"ז אות י"ד על דברי

הפוסקים הא מיהא בלישנא דגמרא אף הוא מודה דיתכן לפרש כן ואתה תחזה למני"ר גופיה בספר מחזיק ברכה ביו"ד סי' פ"ז אות ח' (בד"ה ומכאן קצת) שהשיב עמ"ש הרב בכור שור דף ק"ב ע"ג בענין הדג שפינקס מרינוס דהיל"ל חוץ מדג פ' שאסור משום סם המות דאין זו קושיא דזימנין דתני תנא מותר ואיירי מאותו איסור דקאי ביה אף דאסור מצד אחר עי"ש ולאו דוקא בלשון התנא במשנה או ברייתא הוא דס"ל כן אלא גם בדברי אמורא ס"ל דיתכן לפרש דבריו בענין זה כמ"ש בספרו יעיר אזן במערכה זו אות י"ז דאף למאי דאסיק אדעתיה דלא יתכן לומר כן בדברי הפוסקים מכל מקום בדברי התנא או האמורא ניחא ליה לפרש כן כיעי"ש וחידוש הוא שלא הזכיר שם דברי הר"ן בריש מס' שבת ודברי הרבנים של"ה וקהלת יעקב הנז"ל נמצינו למדין שכלל זה בלשון הש"ס שריר וקיים ורמזתיו לעיל בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת האל"ף אות ט"ו (בד"ה הן אמת) עי"ש:

עתה השגתי ספר יקר ברית יעקב להגאון ברוך מרדכי ליבשיץ וראיתי בחלק אהע"ז סי' ג' דף ד' ע"ג (בד"ה ואפשר) שהביא מה שכתב הרב מוהרד"ך דצרותיהן מותרות היינו משום ערוה אבל אסור משום קטלנית כדכתבו התוס' והרא"ש בההיא דפטור ומותר דבפרק קמא שבת דף ג' וכתב דאין מזה ראיה דהא לא תני בפירוש דבעל הבית פטור ומותר רק הש"ס מפרש דהני מה דבעל הבית פטור ומותר משום איסור שבת לא קחשיב אבל למיתני סתמא לישנא דהיתירא היכי דאכתי איכא איסורא מצד אחר אינו מדרך התנא למיתני כן ומש"כ ראיה דמצינו דתני היתרא משום איסור אחד דאכתי איכא איסורא משום דבר אחר מהא דנדה דף מ"ג תינוק בן יום אחד וכו' פוטר מן היבום ומאכיל בתרומה אף על גב דאמו טמאה לידה ואסורה בתרומה ואפילו הכי קתני מאכיל בתרומה דהיינו דמאכילה משום איסור זרה ואכתי איכא איסורא משום טומאה עכ"ד איני רואה ראיה מזה חדא דיש לומר דאתיא מתניתין כרבנן דר' שמעון דיוצא דופן אינו מטמא בלידה ומיירי כי האי גוונא ועוד דהתם לא תני אוכלת בתרומה דהוי לישנא דהיתירא דאמו אוכלת בתרומה אלא תני מאכיל בתרומה קאי אתינוק דהתינוק מאכיל את אמו מצדו אבל היא אסורה משום טומאה ועוד יש לומר הא דתני מאכיל בתרומה דיכולה ליהנות וליתן לבהמתה ואם אכלה אינה משלמת החומש דלא הוי כזרה אבל היכי דתני לישנא דהיתירא משמע דלגמרי מותר ולא הוי שום איסור גם מצד אחר עוד יש לומר דילדה בקושי בימי זיבה דרחמנא טהריה דמה מחמת עצמו ולא מחמת ולד כדאיתא בנדה דף ל"ו עכ"ל הנך רואה שדעתו נוטה דאין דרך התנא למיתני מותר בדבר שעכ"פ יש איסור בדבר אף שהוא מצד אחר (שאין נראה שכוונתו רק לדחות הראיות

אבל מודה בעיקר הכלל) ולא אוכל כעת לחזור על לימודי הנ"ל ולפום ריהטא נראה דמשאר המקומות הרשומים למעלה מוכרח כלל זה וצריך להתיישב בדבר ואני אמרתי בחפזי:

ומצינו לשון זה בש"ס שרוצה לומר פטור כמו שרשמתי בקונטרס הכללים במערכת המ"ם אות ק"ג אבל בלשונות הפוסקים לא ראיתי מי שיפרש לשון מותר שרוצה לומר פטור:

עוד מצינו לשון מותר שרוצה לומר צריך וחייב לעשות הדבר ההוא כמו שהוכיח רבין חסידא בקהלת יעקב בקונטרס מענה לשון ח"ב סי' שכ"ח מדאמרינן בפרק קמא דסוטה דף ח' דמאי דתנן וכל הנשים מותרות לראותה פירושו חייבות:

ולשון מותר אם יתכן לפרש דאינו אלא בדיעבד יש מבוכה בזה בין בלשון מותר שבש"ס ובין בלשונות הפוסקים ועל שניהם ארשום בזה בס"ד א) בלשונות הש"ס כתב הרב אהל יעקב בדף ס"ט אות ח' וז"ל לשון מותר שייך לומר אף דלא שרי אלא דיעבד כדכתב הרב פרי חדש ביו"ד סי' ח"ק סק"ב וראיה מדקיימא לן נותן טעם לפגם מותר וכן זה וזה גורם והיינו דוקא בדיעבד ומיהו סתם מותר האמור בכל מקום הוא לכתחלה כדכתב הרא"ש בפרק קמא דחולין סוף סי' ד' וכן כתב בפרי חדש יו"ד סימן צ"ו סק"ד עכ"ל ולפי שהרב קיצר בכוונת דברי הרב פרי חדש אבא אחורי ארי לבאר בס"ד:

והנה דברי הרב פרי חדש שבסי' ח"ק הם במאי דאמרינן בירושלמי דתרומות דלצלות שני שפודין אחד של שחוטה ואחד של נבלה בתנור אחד רב ירמיה בשם רב אסור שמואל בשם לוי מותר כתב דלוי דאמר מותר כלומר בדיעבד ולאפוקי מרב דאסר אפילו בדיעבד שייך שפיר לישנא דמותר אף דלא שרי אלא בדיעבד וכ' כן ליישב דעת הפוסקים כלוי וכתבו דלכתחלה אסור ועוד כתב דטעמם משום דבש"ס דילן משמע דדוקא בדיעבד הוא דשרי לוי עי"ש ומתבאר דעד כאן לא ניחא ליה לפרש דלשון מותר אינו אלא דיעבד אלא היכא דאיכא למיתלי דאמר האי לישנא באיידי כי הא דאיידי דאמר רב אסור דהוא אף דיעבד אמר איהו מותר והיינו בדיעבד אבל אם לא היו דברי האומר אסור ורק לוי אמר מותר משמע דלא הוה ניחא ליה לפרש דמותר הוא בדיעבד (דלא כדמשמע מלשון הרב אהל יעקב) ואף בדאיכא למימר איידי וכו' נראה דלא נתקררה דעתו בישובו הראשון משום דלא ברירא ליה למימר הכי ואהכי משני שינוייא אחרינא וגם מהראיות שהביא הרב אהל יעקב מנותן טעם לפגם ומזה וזה גורם אין לנו להתלמד אלא היכי דאיכא למימר דאמר הכי באיידי דהא בתרווייהו איכא פלוגתא ואיידי דאמר חד נותן טעם לפגם אסור וכן בזה וזה גורם קאמר אידך מותר אף דאינו אלא בדיעבד:

ודברי הרב פרי חדש שבסי' צ"ו סק"ד הם על מה שכתב מרן דצנון שחתכו בסכין של בשר בן יומו אסור לאוכלו בחלב עד שיטעמנו ולא יהא בו טעם בשר שאז מותר בהדחה על זה הביא מה שכתב הרב שפתי כהן דלכתחלה אסור לאוכלו בכותח על ידי טעימה אלא דאם בישלו בחלב בדיעבד מותר וכו' וכתב על דבריו ואין זה נכון דהא לישנא דגמרא הוי הכי צנון שחתכו בסכין מותר לאוכלו בכותח ולישנא דמותר בכל מקום הוי לכתחלה ולכאורה קשה דאיך דחה בזה דברי הרב שפתי כהן הרי לשון הגמרא בחולין דף קי"א ע"ב הוא יתיב רב כהנא וכו' וקאמר קערה שמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח וצנון שחתכו בסכין מותר לאוכלו בכותח ואי הכי מאי תיובתיה על הרב שפתי כהן דלשון מותר הוא לכתחלה הא מצינן למימר דאיידי דאמר קערה שמלח בה בשר אסור וכו' קאמר נמי בסיום מילתיה בצנון מותר וכו' ואם בההיא דסי' ח"ק ניחא לן למימר דאיידי דאמר רב אסור אמר לוי מותר כל שכן בהא דהאומר אסור איהו גופיה מר הוא דאמר בסיום מלתיה דמותר דודאי לא דחיקא לן למימר דאמר מותר באיידי ומזה נראה להכריח שאין דעת הרב מסכמת לתירוצו הראשון שבסי' ח"ק אלא אף בכי האי גוונא סובר הרב דלא יתכן לפרש לשון מותר אדיעבד אלא דבאמת לא יתכן לומר כן שהרי ראיות הרב אהל יעקב מנותן טעם לפגם וזה וזה גורם מכריחות לומר שעכ"פ שייך לשון מותר באיידי ותימה שהרב אהל יעקב מביא וקורא דברי הרב בשתי המקומות ולא יעיר שדבריו סותרים אלו את אלו:

ונראה ליישב דברי הרב פרי חדש דהא דאמרינן דאיידי דאמר חד אסור אמר אידך מותר אף דאינו אלא בדיעבד (וכל שכן היכא דמאן דאמר אסור איהו גופיה הוא דאמר אמידי אחרינא מותר) הני מילי היכא דמצינן לפרושי דמלת אסור היינו אפילו בדיעבד אבל בההיא דקערה שמלח בה בשר דאמר אסור לאכול בה וכו' דהאי אסור לא מישתמע אלא דאסור לכתחלה לאכול בה רותח ואי אכל אכל ולא שייך למימר דאסור אפילו בדיעבד אם כן הוי כאילו לא אמר אלא הדין דצנון שחתכו בסכין מותר לאוכלו בכותח ולכן הוי משמעותו לכתחלה נמי וגם הרב אהל יעקב יש לומר שהבין כן בכונתו ומה שכתב דסתם מותר האמור בכל מקום הוא לכתחלה כונתו היא בהיכא דלא שייך למימר דאמר מותר באיידי דהראיה דמייתי מהרא"ש בפרק קמא דחולין בהכי איירי והוא דהרא"ש מייתי הא דאמרינן בסוכה דף מ"ב קטן היודע לשחוט מותר לאכול משחיטתו וכתב עלה ולשון מותר אף לכתחלה משמע והתם ליכא למימר איידי דהא לא תני בה מידי דאיסורא אלא חילי מילי קתני לענין חינוך קטן היודע וכו' קטן היודע וכו' ואהכי משמע ודאי לישנא דמותר אף לכתחלה וגם ההיא דרב פרי חדש בסי' צ"ו משמע ליה לרב אהל

יעקב דלא שייך בה למימר איידי כדאמרן ואהכי מייתי שכדברי הרא"ש כתב הרב פרי חדש בסי' צ"ו ועלו בזה גם דברי הרב אהל יעקב כהוגן:

אך בזאת יש להעיר עליו דכולי יומא שמעתתיה דרב יוסף סיני מרן חיד"א בספרו יעיר אזן בפומיה כידוע לרגיל בספרו ובענין זה לא זכר שר את יוסף צדיקא שראייתו מדברי הרא"ש בפרק קמא דחולין קדים וזכי בה במערכת המ"ם סוף אות ט"ז והוא דמייתי מאי דכתב הרב כנסת הגדולה בכללים נפרדים אות י"ב כי גמר חסיד מדברי רש"י בפרק קמא דכתובות דף ג' ע"ב דלשון מותר משמע דוקא בדיעבד ואחר שכתב דאין שום משמעות לזה מדברי רש"י שם סיים והרא"ש והר"ן ריש מסכת חולין כתבו דמותר לכתחלה משמע עכ"ל הרי שכבר הביא מדברי הרא"ש וגם הוסיף שכן כתב גם הר"ן והיה העלמה מעיני גאון יעקב:

גם הרב שלחן גבוה בקונטרס כללי הפוסקים (שבחלק א"ח קודם הלכות פסח) באות ס"ב הביא דברי הרא"ש והר"ן שסוברים דלשון מותר הוא אף לכתחלה וז"ל לשון מותר כתב הרב כנה"ג באות י"ב דלרש"י בפ"ק דכתובות גבי ההיא דאמרינן ותו התם נהגו הכא מותר הוי דוקא בדיעבד ולהתוס' שם אפילו לכתחלה וכן הר"ן והרא"ש בריש חולין גבי קטן היודע לשחוט מותר לאכול משחיטתו כתבו וז"ל אף לכתחלה דמותר לכתחלה משמע והרב כנה"ג בעצמו הביא דבריהם בחלק יו"ד בסי' א' בהגהת ב"י סוף אות ע"ד וכאן אישתמיט מיניה מדלא ציין גם את אלו עכ"ל וספר כנה"ג להלכות שחיטה אין מצוי אצלי לעיין בדב"ק כי מסגנון לשון הרב שלחן גבוה משמע שגם הר"ן בפרק קמא דחולין כתב אההיא דקטן היודע לשחוט וכו' דמותר הוא לכתחלה ועיינתי שם בקשתיהו ולא מצאתיהו כי אם בסוף פרק לולב הגזול ראיתי שכתב וז"ל (בד"ה יודע לשחוט) לאמן את ידיו לשחיטה מותר לאכול משחיטתו וכו' ואם תאמר אי הכי למה לי יודע לשחוט דהא תנן בריש חולין וכולן ששחטו ואחרים רואין אותם שחיטתם כשרה יש לומר דהתם דיעבד אבל לכתחלה לא כדאמרינן התם בגמרא אבל הכא כיון שיודע לאמן את ידיו לשחוט אפי' לכתחלה עכ"ל ואין מזה הכרח שסובר דכל לשון מותר הוא לכתחלה כי רק בזה מר הוא דאמר על צד ההכרח דמאי דאמרינן מותר לאכול משחיטתו רוצה לומר לכתחלה וכן ראיתי להרב מעדני יום טוב על דברי הרא"ש דפרק קמא דחולין הנ"ל שכתב וז"ל (על מה שכתב הרא"ש ולשון מותר משמע אף לכתחלה) תמיהני דהא לא קתני אלא מותר לאכול משחיטתו א"כ אדרבה איכא למשמע דדוקא דיעבד ששחט מותר לאכול משחיטתן ולא דמי לדתניא בגמרא סוף דף ג' שחיטת כותי מותרת דפירש רש"י מותרת לכתחלה וגם מהר"ן מוכח בהדיא דליכא למידק מגופיה דברייתא דאדרב

הונא דאמר בגדול עומד על גביו כתב ואם תאמר אי הכי למה לי יודע לשחוט דהא תנן ריש חולין וכולן ששחטו ואחרים רואים אותם שחיטתן כשרה ויש לומר דהתם דיעבד אבל לכתחלה לא כדאמרינן עלה התם בגמרא זאת אומרת אין מוסרין להם חולין לכתחלה אבל הכא כיון שיודע לאמן את ידיו מותר לשחוט אפילו לכתחלה ע"כ הרי מוכח דמסברא הוא דמתרץ הכי אבל לא דמוכח כך בהדיא מהברייתא גופה עכ"ד הרב מעדני יום טוב ועם שלא ציין איה מקום כבוד דברי הר"ן מטבע הלשון מורה שלא כתב דברים אלו בפרק קמא דחולין כמו שכן האמה שדבריו הם בסוף פרק לולב הגזול עכ"פ למדנו מדבריו שאין הכרח מגוף דברי הר"ן שסובר שכל לשון מותר לכתחלה הוא (כמו שמתבאר מדברי הרא"ש הנ"ל) כדכייל לן בשמיה הרב שלחן גבוה ואם דברי הרב כנה"ג שבהלכות שחיטה הנ"ל הם המדברים על דברי הר"ן הללו הדברים תמוהים לדעתי הקצרה וכבר הבאתי תנא דמסייען מר ניהו הרב מעדני יום טוב ונעלמו דב"ק מעיני הרבנים הנ"ל:

וכי תימא הא גופא קשיא תיקשי לן על דברי מרן חיד"א ביעיר אזן הנ"ל שהרי גם הוא כלל את הר"ן בהדי הרא"ש ועל שניהם הוא אומר שסוברים דמותר לכתחלה משמע אמינא לך אנא הא ודאי לאו תיובתא היא לפי שמרן חיד"א סתם וכתב שהרא"ש והר"ן כתבו בריש חולין דמותר הוא לכתחלה ולא גילה לנו איה מקום דברי קדשם ואומר אני שאין כונתו לומר דשניהם אמרו בדבר אחד (בקטן היודע לשחוט) אלא הרא"ש מיירי בדין קטן היודע לשחוט והר"ן מיירי בדינא אחרינא והוא במאי דאמרינן שם בדף ח' ע"א גבי סכין של עכומ"ז שמפורש יוצא בדברי הר"ן דמשמעות לשון מותר הוא לכתחלה וז"ל הר"ן (בד"ה גרסינן תו בגמרא) אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה סכין של עכומ"ז מותר לשחוט בזה וכו' ואסור לחתוך בה בשר דמתקן הוא וכו' ומקשו הכא היכי אמרינן מותר לשחוט בה דמקלקל הוא והא אמרינן בפסח שני בסוף פרק אלו דברים דף ע"ג דחשיב שוחט מתקן להוציאה מידי אבר מן החי והכא חשבינן ליה מקלקל יש לומר לא דמי דלשבת במלאכת מחשבת תלי וכו' אבל בעכומ"ז בהנאה תלי וכו' ודאמרינן אסור לחתוך בה בשר מתקן הוא הוא הדין דאפי' חתך בה אסור דהא מתהני מעכומ"ז אלא משום דאמרינן ברישא מותר לשחוט דעדיפא ליה לאשמועינן כחא דהיתירא בלכתחלה נקט סיפא נמי לישנא דלכתחלה עכ"ל הרי שכתב מפורש דלשון מותר הוא לכתחלה וכדעת הרא"ש ואם כן יש לומר שעל דברי הר"ן הללו היתה כונת הרב ביעיר אזן אבל הרב שלחן גבוה מראה מקום לדברי הרא"ש והר"ן שכתבו כן גבי קטן היודע לשחוט וכו' והא ודאי קשה שאין מדברי הר"ן בדין ההוא הכרח לזה כאמור:

והנה במה שכתב הרב כנה"ג בכללים אות י"ב דלרש"י בפרק קמא דכתובות דף ג' לשון מותר הוא דוקא בדיעבד כבר כתבתי למעלה (בד"ה אך בזאת) שהרן חיד"א השיב על דבריו שאין שום משמעות מדברי רש"י וגם הבאתי דברי הרב מעדני יום טוב שמבין מדברי רש"י בחולין דף ג' גבי שחיטת כותי מותרת דלשון מותר הוא לכתחלה (עיין לעיל בד"ה גם הרב) ונראה לי הדל דאין לנו הכרח בדעת רש"י שסובר שמשמעות אחד יש בלשון מותר שיהיה בכל מקום משמעותו לכתחלה או שיהיה משמעותו בכל מקום דיעבד אלא משמע הכי ומשמע הכי ויתפרש בכל מקום לפי הענין שהרי בההיא דחולין דף ג' שהביא הרב מעדני יום טוב מפרש דמותרת לכתחלה ואילו בקדושין דף ל"ח ע"ב בד"ה ובלבד שלא יראנו כתב והא דתניא לעיל ובסוריא מותר בנלקט כבר אבל לכתחלה אינו אומר לו רד ולקוט עכ"ל הרי דמיחלפא שיטתיה לפי מה שהבין בדעתו הרב מעדני יום טוב מדבריו שבחולין דף ג' הנ"ל והרב משק ביתי בסי' פר"ח ציין לעיין בספר שרשי הים ח"א שהשיב על דברי כנה"ג וסיים ועיין לרש"י עצמו בחולין דף ג' סוף ע"ב שפירש דמותר לכתחלה וי"ל עכ"ל הנה במה שהביא מדברי רש"י כיונה דעתו לדעת מרן המעדני יום טוב ומה שרמז שיש לדחות לא ידעתי במה לדחות אם לא שכונתו למה שכתבתי אני הדל:

וראיתי להרב מקנה אברהם במהדורא בתרא סי' ר"פ שהביא מה שכתב הרב כנה"ג בשם רש"י דכתובות דמותר הוא בדיעבד דוקא ותמה עליו שאין שום הכרח מדברי רש"י וכו' ושוב מצא שכן תמה עליו מרן חיד"א בספרו שער יוסף בהשמטות הספר וכו' ושוב תמה עליהם למה לא הוכיחו שדעת רש"י היא דמותר בכל מקום הוא דיעבד ממה שכתב רש"י בקידושין דף ל"ח ע"ב הנ"ל והביא שכן כתב מרן הב"י ביו"ד סי' רצ"ד (בד"ה ועדיין יש לדקדק) דרש"י סובר דבסוריא מותר דתני בברייתא הוא דוקא בדיעבד ושהרמב"ם לא נראה לו כפי' רש"י משום דמותר סתמא לגמרי משמע דאי כפי' רש"י לא הוה שתיק התנא מלמיתני בהדיא הרי דלרש"י אינו אלא דיעבד ומזה היה להם להביא אלו תורף דב"ק ולי הדל נראה שאין מזה הכרח בדעת רש"י שיהיה כן פירושו בכל מקום כמו שכתבתי וכל השקלא וטריא בזה היא אם יש הכרח לומר דרש"י סובר בדרך כלל שמשמעות לשון מותר אינו אלא דיעבד ולזה אין לנו הכרח ממה שנמצא לרש"י באיזה מקומן שמפרש מותר שהוא דיעבד דשפיר יש לומר דדוקא בההוא ענייא משמע ליה הכי אבל מודה דיתכן לפרש בעלמא לשון מותר אלכתחלה:

והרב דברי מנחם בסי' תקפ"ו אות ה' כתב בשם הרב עושה שלום דהוה משמע ליה דלשון מותר הוא לכתחלה ושוב מצא לרש"י בתענית דף ג' ע"ב דלשון מותר הוא בדיעבד

ובזה נתיישב לו מה שהקשה עי"ש ואין ס' עושה שלום מצוי אצלי לראות איזה ט"ס יש בזה כי המעיין ברש"י שם ישר יחזה שאין רמז מזה שם וקרוב לשמוע שצריך להיות רש"י בכתובות דף ג' ע"ב אלא שאם כן תימה בעיני שלא ראה דברי התוס' שם ומה שכתב הרב כנה"ג דדבר זה שנוי במחלוקת ומה שהשיב על דבריו מרן חיד"א ביעיר אזן ובהשמטות שבספרו שער יוסף כמו שכתבו בשמו הרבנים מקנה אברהם הנ"ל ויד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות ז' והרב דברי מנחם ציין לעיין בשלחן גבוה בכללים אות ס"ב הנז"ל ולפי הנראה גם מעיני דמר נעלמו דברי הרבנים יד מלאכי ויעיר אזן הנ"ל:

וכן יש לתמוה על הרב המגיה לספר טל אורות בביאור על המרדכי במלאכת מעבד בדף ס"ו ע"ב שתופס דלשון מותר הוא דיעבד והוא שהרב המחבר הקשה שתי לשונות רבינו ירוחם אהדדי שבהלכות שבת נתיב י"ב חלק ח' כתב מותר למלוח בשר בשבת פי' דוקא כשראוי לאוכלו באותו יום כגון מבושלת או אם רוצה לאכלה כך ואילו בהלכות מליחה נתיב ט"ו כתב דלרבנן בשר חי מותר באכילה אפי' בו ביום אפי' אין יכולים למולחה ולא חיישינן לדם האברים שלא פירש וזה כשיטת התוס' והרא"ש שאסור למלוח בשבת ולזה תירץ הרב המגיה דלפי מה שכתב הרב כנה"ג בכללי הפוסקים אות י"ב דלשון מותר הוא בדיעבד יפה כתב רבינו ירוחם דמותר למלוח בשר בשבת דהיינו בדיעבד אבל לכתחלה אסור למלוח אלו תורף דב"ק ומלבד שקשה עליו שדברי הרב כנה"ג הם על לשון מותר האמור בש"ס ואין מזה הכרח לפרש כן בלשון הפוסקים ואף אם נאמר דגם בלשון הפוסקים יתכן לפרש כן מ"מ מטבע לשון רבינו ירוחם מותר למלוח בשר בשבת מודה דלכתחלה קאמר דמותר ועוד קשה דלפי מה שהביאו הרבנים הנז"ל בשם הרב כנה"ג מתבאר שלא כתב כן אלא לדעת רש"י אבל התוס' אין סוברים כן אלא לשון מותר לכתחלה ואיך תופס בפשיטות כשיטת רש"י ומה גם למה שכתבו הרבנים הנ"ל דאין הכרח מדברי רש"י דכתובות והביאו דהר"ן והרא"ש סוברים דלשון מותר הוא לכתחלה וכן נמצא גם בדברי רש"י עצמו שמפרש מותר דרוצה לומר לכתחלה כנז"ל (ועיין עוד לקמן בד"ה גם הרא"ש) ואם כן ודאי שרחוק לפרש לשון מותר שברבינו ירוחם שהוא בדיעבד ודברי הרב המגיה תמוהים לדעתי הקצרה:

ובעיקר כללין מצאתי אני הדל שנחלקו בזה הראשונים אם לשון מותר הוא לכתחלה או שפירושו הוא בדיעבד והוא דבברכות דף כ"ג ע"א תניא היה צריך לנקביו אל יתפלל ואם התפלל תפלתו תועבה ואמר עלה רב זביד לא שנו אלא שלא יכול לעמוד על עצמו אבל יכול לעמוד על עצמו מותר וכתב רבינו יונה שכן גירסת הרי"ף ואינו נכון דודאי אף שיכול לעמוד על עצמו כיון שנצרך לנקביו אינו מותר לכתחלה כדאמר בסמוך

באידך ברייתא הנצרך לנקביו לא יתפלל ומשמע אף שיכול לעמוד על עצמו ולכן נכון גירסת ספרים המדויקים אבל יכול לעמוד על עצמו אם התפלל תפלתו תפלה עכ"ל הנה מתבאר יפה שסובר שלשון מותר לא יתכן לפרשו לענין דיעבד שאם כן מה כל החרדה על גירסת הרי"ף היה יכול לפרש שגם לגירסת הרי"ף כן הוא פירוש דברי רב זביד אבל יכול לעמוד על עצמו והתפלל תפלתו תפלה (וכמו שבאמת כן מפרש הרשב"א כדלקמן) אלא ודאי משמע ליה דלשון מותר משמעותו הוא דלכתחלה מותר להתפלל כשיכול לעמוד על עצמו ולכן כתב דאינו נכון וכו':

גם הרא"ש שם בסי' כ"ד הביא גירסת הרי"ף (אם יכול לעמוד על עצמו מותר) וכתב זו היא גירסת רב אלפס ולי נראה אף שיכול לעמוד על עצמו כיון שצריך לנקביו אינו מותר לכתחלה כדאמר בברייתא בסמוך היה צריך לנקביו אל יתפלל וברוב ספרים גרסינן אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה עכ"ל ודקדק לכתוב ולי נראה וכו' שמשמעותו שבא לחלוק ולא כתב ונראה לי כדי שלא יהא נראה כמפרש כונת דברי הרי"ף שאין האמת כן דודאי לפי גירסת הרי"ף מותר משמעותו הוא לכתחלה וכדכתב איהו גופיה בפרק קמא דחולין סי' ד' הנ"ל (בד"ה ונראה ליישב) ולכן כתב ולי נראה וכו' כלומר דלהרי"ף מותר לכתחלה ואיהו לא סבירא ליה הכי אלא לכתחלה אסור הא מיהא שמעינן מינה דהרא"ש סובר דלשון מותר הוא לכתחלה ורש"י שם בד"ה ועד כמה כתב ועד כמה יכול להעמיד עצמו מנקביו שיהא מותר להתחיל בתפלה וכתב הרב שדה יצחק שמתוך לשונו משמע שגורס בגירסת הרי"ף אבל יכול לעמוד עצמו מותר והצדק אתו שכן הוא משמעות דברי רש"י וכן כתב הגאון צל"ח שם שדעת רש"י דמותר לכתחלה כשיכול לעמוד על עצמו והיינו משום דגירסתו בש"ס היא מותר דמשמעותו לכתחלה נמי וכדבריהם כתב מרן הבית חדש בא"ח סי' צ"ב דמוכח מדברי רש"י שגורס מותר ומפרש דלכתחלה יכול להתפלל ומיישב מה שהקשו מברייתא דבסמוך דיש חילוק בין אם יעבור זמן התפלה לכשיש עוד שהות להתפלל עי"ש וכן כתב הרב נהר שלום ומיישב קושיא הנ"ל בענין אחר לפי שלא ראה דברי הרב בית חדש וכן הרב ישועות יעקב עי"ש ובשאר מפרשים ולפי דרכנו למדנו שמודה רש"י שיש מקומות בש"ס שלשון מותר פירושו לכתחלה דלא כמו שכתב הרב כנה"ג בכללים אות י"ב ונמשכו אחריו איזה רבנים לומר שדעת רש"י היא שכל מקום שאמרו בש"ס מותר אינו אלא דיעבד דהא קמן מתבאר מדברי רש"י הללו דמפרש לשון מותר לכתחלה נמי ועיין שם בצל"ח מה שצדד בדברי רש"י ועל כל פנים בדברי הרא"ש ורבינו יונה בדין זה מפורש דלשון מותר הוא לכתחלה וגירסת בעל הלכות גדולות היא כגירסת הספרים מדוייקים שכתב

רבינו יונה אבל אם יכול לעמוד על עצמו תפלתו תפלה והביא הרב שונה הלכות בדף י"ד שיטת הרי"ף דמותר לכתחלה וכתב שכן דעת רש"י ושגורס בש"ס אם יכול לעמוד מותר שאם היה גורס אבל אם יכול לעמוד תפלתו תפלה לא היה מפרש בדרב זביד דמותר לכתחלה:

אמנם דעת הרשב"א אינה כן אלא אף דגריס בש"ס כגירסתנו אם יכול לעמוד מותר מפרש שהכונה היא לומר שאם התפלל תפלתו תפלה כמו שכתב בשמו מרן הבית יוסף בא"ח ריש סי' צ"ב ודבריו הם בתשובה בח"א סי' קל"א ומתבאר דלדעתו יתכן לפרש לשון מותר דאינו אלא בדיעבד וכדאשכחן נמי בדינא דנותן טעם לפגם ובדין זה וזה גורם דאף דאמור רבנן לשון מותר אינו אלא דיעבד וכדכתב הרב אהל יעקב הנז"ל בראש אות זו ובכל זאת אין לנו ללמוד מדבריו דלשון מותר הוא רק בדיעבד אלא בכגון דא דמצינן למימר דאיידי דבאינו יכול לעמוד תני לישנא דדיעבד דתפלתו תועבה אמר בדיכול לעמוד מותר אבל כשאין מקום לומר כן יתכן שמודה שמשמעות לשון מותר הוא לכתחלה:

ולפי מה שכתבתי למעלה (בד"ה והנה דברי הרב פרי) דמאי דמשמע ליה להרב פרי חדש דלשון מותר הוא דיעבד היינו דוקא היכא דאיכא למימר דשנו חכמים בלשון מותר באיידי דאמרו אמידי אחרינא אסור דמשמעותו הוא דיעבד נראה דלפי זה אין לנו הכרח שהרמב"ם סובר שלשון מותר האמור בש"ס בכל מקום הוא בדיעבד דוקא כדמשמע ליה להרב מעשה אברהם בחלק יו"ד סי' ט"ו והוא ששם הביא מה שכתב הרמב"ם בהל' שחיטה פרק י"ד דין י"ג מותר לכסות בעפר עיר הנדחת ופירש דבריו הרב לחם משנה דעפר עיר הנדחת היינו עפר קרקעה דלא נאסר משום שנאמר תקבוץ ושרפת מי שאינו מחוסר אלא קביצה ושריפה יצא זה שמחוסר קציצה קביצה שריפה ותמה עליו הרב בעי חיי בחלק יו"ד סי' כ"ח מי דחקו לפרש כן דזו סברת זעירי אבל רבא מוקי לה באפר אפרה ממש משום דמצות לאו ליהנות ניתנו ומריהטא דסוגיא מוכח דנקטינן כרבא וכן פסק רבינו ירוחם וכו' ואי מדקאמר הרמב"ם מותר לכסות בעפר עיר הנדחת ולא אמר באפר עיר הנדחת משמע ליה דהיינו עפר ממש הנה בזה יתיישבו דברי הרב לחם משנה אבל יקשה לנו על הרמב"ם עצמו למה לא כתב היתר באפר עצמו וכרבא שסובר כן אלא ודאי שאין מזה הכרח לפי שדרך הרמב"ם לתפוס לשון הגמרא ומה שנפרש בלשון הגמרא נפרש בדבריו ויש לדחות דבגמרא נקט מכסין בעפר אבל הרמב"ם אם מפרש אפרה ממש כרבא הוה ליה לפרש וכו' אלו דברי הרב כנה"ג בבעי חיי הנ"ל:

ומר בריה דרב לחם משנה (הרב מוהר"ם די בוטון הובאו דבריו במעשה אברהם שם דף ס"א ע"ג ד"ה עו"ר להרב) ביאר טעמו של מר אביו שהוצרך לפרש דהרמב"ם כונתו היא על עפר קרקעה משום שסובר בעלמא בדין מצות לאו ליהנות ניתנו דאינו מותר אלא בדיעבד אבל לכתחלה אסור כדמוכח מדברי הרמב"ם בראשון מהלכות שופר שכתב בשופר של עולה ושלמים לא יתקע ואם תקע יצא הרי דלכתחלה לא שרינן מטעמא דלאו ליהנות ניתנו ואם כן הוא הדין באפר שריפת עיר הנדחת דשרי משום מצות לאו ליהנות ניתנו לא שרי אלא בדיעבד אבל לשון הרמב"ם הוא מותר לכסות וכו' דהיינו לכתחלה ולכן הוכרח לפרש דכונתו בעפר קרקעה וכתב על זה הרב מעשה אברהם שדבר זה אם לשון מותר הוא לכתחלה או אינו אלא דיעבד שנוי במחלוקת רש"י ותוספות בריש כתובות שהביא בכללי הכנה"ג אות י"ב והרמב"ם קאי בשיטת רש"י דלשון מותר אינו אלא דיעבד כדמוכח ממה שכתב בשביעי מהלכות עכומ"ז דין י"ט סכין של עכומ"ז ששחט בה הרי זה מותר מפני שמקלקל ומקור דין זה הוא מדאמר רב נחמן בפרק קמא דחולין דף ח' סכין של עכומ"ז מותר לשחוט בו מקלקל הוא וכתב מרן כ"מ דאף דרב נחמן נקט לשון מותר דמשמע לכתחלה מפרש רבינו שמותר לאו לכתחלה אלא דיעבד ואסור לחתוך בה בשר ואם חתך אסור בהנאה הרי שהרמב"ם מפרש לשון מותר שהוא דוקא דיעבד שלא כדברי הרב מוהר"ם די בוטון שכתב לדעת הרמב"ם דלשון מותר לכתחלה הוא:

וכן תמה על הרב שרשי הים שהקשה על הרמב"ם מאי שנא דבשופר של עולה כתב דאינו מותר לתקוע בו לכתחלה מטעם מצות לאו ליהנות נתנו אלא שאם תקע יצא ואילו במודר הנאה משופר כתב דמותר לתקוע בו ומה נפשך אי סבירא ליה דטעמא דלאו ליהנות ניתנו מהני להתיר לכתחלה בשל עולה נמי לישתרי ואי לא מהני אלא לדיעבד במודד נמי לא לישתרי לכתחלה וניחא ליה (להרב שרשי הים) דהרמב"ם דייק לישנא דרבא דבשופר של עולה קאמר יצא דמשמע דיעבד דוקא ובמודר הנאה קאמר מותר לתקוע בו דמשמע לכתחלה לכן הוצרך לחלק ביניהם דעולה שאני דאסורה אכולי עלמא וכו' ותמה עליו איך כתב בפשיטות בדעת הרמב"ם דמותר לכתחלה הוא והלא מדברי הרמב"ם בהלכות עכומ"ז הנ"ל מתבאר שסובר דלשון מותר הוא דוקא בדיעבד וכדכתב מרן כ"מ הנך רואה שמחליט בדעת הרמב"ם דקאי בשיטת רש"י דכל לשון מותר אינו אלא בדיעבד ועל פי הנחה זו תמה על הרבנים מוהר"ם די בוטון ושרשי הים הנ"ל וכל חיליה הוא מדברי הרמב"ם שבהל' עכומ"ז:

אמנם בהורמנותיה דמר לדידי חזי לי דאין שום הכרח לזה מדברי הרמב"ם הנ"ל דיש לומר דדוקא בההיא דסכין של עכומ"ז דמצינן לפרושי דאיידי דאמר אסור לחתוך בה בשר דהיינו דאסור אף דיעבד נקט לשון מותר בלשחוט בה אף דלא שרי אלא דיעבד אבל בעלמא לשון מותר לחודיה משמעותו הוא אף לכתחלה ומה שכתב מרן כ"מ דמפרש רבינו דמותר הוא דיעבד אין כוונתו לומר שכן מפרש בכל מקום אלא דוקא מותר האמור בדין זה הוא שמפרשו בדיעבד משום דאיכא סיומא דאסור לחתוך בה בשר היינו שאם חתך אסור בדיעבד אבל בעלמא יתכן לפרש דמותר הוא לכתחלה וההיא דהלכות שופר דמיירי בה הרב שרשי הים שפיר קאמר דלכתחלה הוא דמלבד שכן הוא משמעות לשון מותר אף גם מדאמר גבי שופר של עולה דלכתחלה לא יתקע ואילו במודר הנאה אמר מותר לתקוע בו מוכח ודאי דלכתחלה קאמר ולכל הדברות חידוש הוא בעיני שלא הזכיר הרב מעשה אברהם מדברי כל הרבנים שהבאתי למעלה המדברים בענין זה ולא ניחא להו במאי דכתב הרב כנה"ג לדעת רש"י דלשון מותר אינו אלא דיעבד וכו':

ומצאתי שהרב שונה הלכות בח"ב דף מ' ע"ב הביא מה שכתב מרן כ"מ בהלכות עכומ"ז הנ"ל שהרמב"ם מפרש דברי ר' נחמן דמותר הוא רק בדיעבד ותמה על זה דאיך יתכן לומר שהרמב"ם חולק על כל הפוסקים שסוברים דמותר לכתחלה משמע ועוד דכאשר ירדוף הקורא בדברי הרמב"ם יראה בכמה מקומות שסובר דלשון מותר שבהש"ס הוא לכתחלה וכתב בשם הרב דמשק אליעזר דף כ"ג בטעם הרמב"ם שמפני שאמר רבא פעמים שהשוחט אסור דמשמע דיעבד (דאי סבירא ליה לכתחלה נמי הכי הוה ליה למימר פעמים שאסור לשחוט) פסק כמשמעות דברי רבא ותמה עליו מה יושיענו זה שדברי רבא מורים דיעבד למה שפסק הרמב"ם כדברי רב נחמן ממש ודייקי לכתחלה והוא נקט בדיעבד אלו דברי הרב שונה הלכות ואין אצלי ספר דמשק אליעזר אבל לפי מה שכתב בשמו לא ידעתי מאי קשיא ליה דלפי הנראה שפיר קאמר וכונתו דכיון שדברי רבא מורים אדיעבד בהכרח לומר דקים ליה לרבא דמאי דאמר רב נחמן מותר אינו אלא דיעבד ופסק כן והרב שונה הלכות כתב ליישב דאף דבעלמא לשון מותר שבש"ס הוא לכתחלה מ"מ היכא דמוכחא הסוגיא דהוא דיעבד שאני בההיא דאמרינן כל פטורי שבת פטור אבל אסור בר מתלת דפטור ומותר והכי נמי לשון מותר איכא דוכתי דהוא דיעבד דוקא והכא נמי מדקיהיב רב נחמן טעמא משום דמקלקל הוא ואם כן גמרינן משבת דכל המקלקלין פטורים והיינו פטור אבל אסור והכא נמי איכא איסורא וא"כ מותר דאמר רב נחמן היינו דיעבד דמטעמא דיהיב למילתיה שמעינן הכי אלו תורף דב"ק:

עיניך הרואות דהרבה פתחים ליישב דברי הרמב"ם שבהלכות עכום"ז הנ"ל שלא להכריח מדבריו שסובר שבכל מקום האמור בש"ס לשון מותר אינו אלא דיעבד כדמשמע ליה להרב מעשה אברהם והרב שונה הלכות מעיד בגדלו שמתבאר מדברי הרמב"ם בכמה מקומות שסובר שלשון מותר שבש"ס הוא אף לכתחלה וכל זה נעלם מהרב מעשה אברהם והוא חידוש לפי דרכו זריז ונזכר חופש כל חדרי כל רז לא אניס ליה:

ב] **ולשון** מותר בדברי הפוסקים אם יתכן לפרש דהוא בדיעבד הנה הרב אגורה באהלך בדף ל' מר קעסיק להוכיח מדברי הפוסקים גבי חמש סלעים של פדיון הבן דלכתחלה אסור ליתן לכהן במתנה על מנת להחזיר אלא שאם נתן ע"מ להחזיר בדיעבד בנו פדוי ותמה מזה על מה שכתב הרשב"א בסי' קצ"ח סי' תשנ"ח מותר להתנות עמו ולומר הילך חמשה סלעים בפדיון בני על מנת שתחזירם לי דמשמע דמותר לכתחלה לעשות כן היפך המתבאר מדברי הפוסקים וכתב דצריך לומר דלאו דוקא אלא רוצה לומר דבנו פדוי לאפוקי ממה שכתב אחר כך באומר ואתה תחזירם לי דאין בנו פדוי וכו' וסיים שהוא דוחק עי"ש ונראה שאף שדעת הרשב"א היא שיתכן לפרש לשון מותר שאינו אלא בדיעבד כמו שכתבתי למעלה (בד"ה אמנם דעת הרשב"א) מכל מקום בלשון הפוסקים שדרכם לפרש הוא דוחק לומר שישתמשו בלשון המורה לכתחלה בדין שאינו אלא בדיעבד וזה שלא כדברי הרב המגיה לספר טל אורות שהבאתי למעלה (בד"ה כן יש לתמוה) דמשמע ליה שכן דרך הפוסקים לכתוב מותר בדבר שאינו מותר אלא בדיעבד:

טו

פטור כשכותבים הפוסקים לשון זה אם הוא פטור אבל אסור או פטור ומותר עיין להרב יד מלאכי בסוף סי' תקכ"ו שהביא מחלוקת בזה (בדברי הרמב"ם) והרב דרכי שלום דף קכ"ח ע"א כתב שהרב קהלת יעקב דף קל"ד כתב בשם הרב מגלת אסתר דשכתב הרמב"ם פטור רוצה לומר לגמרי ולא פטור אבל אסור ובזה פירש מה שכתב הרמב"ם בפרק כ"ו מהלכות סנהדרין דמקלל את המת פטור הוא דמותר דלא כהרב בגדי כהונה עי"ש שלא זכר שאינו פשוט לומר כן ומה שכתב בשם הרב קהלת יעקב חפשתי בתוספת דרבנן ובמענה לשון במערכת הפ"ה ואצא לחפשי חנם בקשתיהו ולא מצאתיהו (ספר קהלת יעקב שבידי הוא דפוס אשכנז ואי אפשר לכוין הדפים עם של דפוס ישן) ועיין בדברי הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות ע"ז הי"א כתב ולא רשם פטור וכתב שם הרב מוהר"ן טריויטש בקובץ על יד בשם הרב משנת חכמים דפטור ומותר הוא וחלק עליו והרב פחד יצחק במערכת הפ"ה האריך בזה ונראה שסובר דעל הרוב מסתמא אית לן למימר

דפטור האמור בלשון הפוסקים הוא פטור אבל אסור אף אי לא נימא הכי בש"ס משום דדרך הפוסקים לפרש זולת בקצת דוכתי היכא דמוכח מתוך הענין עי"ש באורך בדף י"ז והלאה בדפוס חדש ובמה שכתב הרמב"ם בפרק י"ד מהלכות מאכלות אסורות דהאוכל אוכל שהסריח וכו' פטור הבינו מדבריו הרבנים מנחת כהן ופרי חדש ריש סי' ק"ג דפטור ואסור (אלא שנחלקו בצד האיסור) ועי"ש להרב פרי תואר וספרי דבי רב די רשים הרב יד דוד שם בענין הנ"ל לא שכיחי גבאי אולי מדבריהם יתברר לדאתן עלה לך נא ראה:

טז

תנא ושייר לא אמרינן בדברי הפוסקים כן כתב הרב מקנה אברהם תוך אות תנ"ד במהדורא ב' דף צ"ד ע"ג בשם הרדב"ז ח"א סי' פר"ה וכן כתב בשמו הרב יד מלאכי בכללי האל"ף אות מ"א וכן כתב הרב פתח הדביר ח"ג דף קל"ז ע"ד בשם רדב"ז ח"ב סי' עז"ר ובשם מרן החבי"ב בכנה"ג ושיירי כנה"ג עי"ש:

יז

אין בכך כלום אי משמעותו דשרי לכתחלה עיין מה שרשמתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת האל"ף אות קכ"ו. ועיין עוד במה שכתבתי במערכת הוי"ו אות כ"ו ס"ק ל"א על מה שכתב רש"י בפרשת דברים (א' ט') על פסוק לא אוכל לבדי שאת אתכם:

יח

פסול אי משמעותו הוא לכתחלה או אף בדיעבד כתוב אצלי בקונטרס הכללים מערכת הפ"ה ועתה מפני סבה ראיתי להעתיקו פה. וזהו פסול לשון זה אי משמעותו לכתחלה או אפילו דיעבד הנה מרן הב"י בח"מ סי' ז' (גבי דיין אוהב ושונא) דקדק מדכתב הרמב"ם אסור לדיין וכו' ולא כתב בלשון פסול דדוקא לכתחלה הוא דאינו יכול לדון ואם דן דינו דין והרבנים מוהר"א ששון ומורש"ך השיגוהו שלא ראה דברי הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות עדות האוהב והשונא כשר לעדות אעפ"י שפסול לדון עיין להרב כנה"ג בהגב"י אות ו'. גם הרב מוהריט"ץ בסי' רל"ז שנשא ונתן בדברי מרן הב"י הללו תמה עליו בסוף הסימן על מה שחלק את השוין (שכתב שהרמב"ם חולק על מה שכתב הטור בדין אוהב ושונא שאם דנו אין דיניהם דין והרמב"ם שלא כתב לשון פיסול סובר שבדיעבד דיניהם דין) שנעלם ממנו דברי הרמב"ם בסוף פרק ט"ז מהלכות עדות כל הכשר לדון כשר להעיד ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון האוהב והשונא וכו' ולשון אינו כשר פירושו שהוא פסול הרי שדעת הרמב"ם באוהב ושונא דפסול עי"ש. (ולי הדל אין במשמעות אינו כשר הכרח שרוצה לומר פסול דשפיר נוכל לפרש דאינו כשר לכתחלה קאמר אלא שהרב הכריח כן מדכייל הרמב"ם אוהב ושונא בהדי גר ומשוחרר עי"ש ולא היה צריך

לכל זה אם היה רואה דברי הרמב"ם בסוף פרק י"ג מהלכות עדות שכתב מפורש דאוהב ושונא פסולים לדיינות ועי"ש בסימן רל"ח בתשובת הרב מוהר"ם גאליקו בזה ודאתאן עלה) מוכח שגם הם מודים לדברי מרן דלשון פסול הוא אפילו דיעבד ותמיהני שלא זכרו שרים דברי הרשב"א בח"ב סי' ס"ד והביא דבריו הרב קהלת יעקב במענה לשון בח"ב סי' אמ"ת עלה דאמרינן בפרק ב' דזבחים מה ליושב שכן פסול לעדות שיש מן הראשונים שסוברים דאף בדיעבד אין עדותן עדות דלשון פסול אף בדיעבד משמע והרמב"ן חולק ובדיעבד עדותן עדות ודאמרינן בזבחים פסול סתם לכתחלה קאמר עכ"ל והרב הביא עוד שכתב המרדכי בפרק לולב הגזול גבי נקטם ראש ההדס פסול דלכתחלה קאמר עי"ש הרי דפלוגתא דקמאי היא אם משמעות פסול הוא לכתחלה או אף בדיעבד ואיך פשיטא להו לרבנן קדישי הנז"ל דלשון פסול הוא אפילו בדיעבד ולומר דדוקא בלשון הש"ס הוא דפליגי אבל בדברי הפוסקים כ"ע מודו דמשמעותו אפילו בדיעבד הא ודאי דוחק גדול דמנא לן לחלק כן ומסתמא גם בדברי הפוסקים יתפרש הלשון כמו בדברי הש"ס ויש להרגיש על הרב קהלת יעקב שהביא מתשובת הרשב"א הנ"ל ולא זכר מדברי התוס' בזבחים דף ט"ז ע"א ד"ה מה ליושב שכתבו צריך ליזהר שלא לדון עפ"י עדות דמיושב ושמא דיעבד אין לחוש דאמרינן בירושלמי וכו' עי"ש ולפי דרכנו למדנו שגם התוס' לא ברירא להו דלשון פסול הוא דיעבד היפך הרבנים הנ"ל והיותר תימה שמרן הב"י עצמו בח"מ סי' י"ז הביא מחלוקת זו בעדות דמיושב ומתבאר מדבריו דהרשב"א והרא"ש והר"ן והמרדכי סוברים דבדיעבד עדותו עדות ושלזה הסכימו גדולי הגאונים וכתב שכן נראה מדברי הרמב"ם וגם כתב שכן כתב הרשב"א בתשובה ונראים הדברים שהיא התשובה שהביא הרב קהלת יעקב (שו"ת הרשב"א ח"ב אין מצוי אצלי) וכן פסקו הריב"ה ומרן עי"ש וצריך לומר דהרבנים הנ"ל סברי מרבן דלשון פסול ודאי משמעותו מסתמא אפי' דיעבד וההיא דעדות מיושב לולא ההכרחיות שהכריחו הראשונים מדת"ח מעיד מיושב וכו' וכו' היינו מפרשים דפסול אפי' בדיעבד והיכא דמוכח שאני אבל בעלמא ודאי סתם פסול הוא אפילו דיעבד וכמו שכתב הראב"ד בהשגות בריש פרק ח' מהלכות לולב וכ"מ שאמרו פסול אפי' דיעבד עכ"ל ולא בכ"מ ממש קאמר שלא ראינו שסובר הראב"ד בההיא דעדות דמיושב דפסול אף בדיעבד ומסתמא דעתו כדעת גדולי הגאונים וכמו שנראה מדברי הרמב"ם דבדיעבד כשר ואין למדין מן הכללות אלא כונתו שבכ"מ מסתמא פסול הוא דיעבד זולת כשיש לנו הוכחה שכשר בדיעבד. ונראה שלזה נתכוון הרב אהל יעקב במערכה זו אות ד' שכתב דפסול משמע אף בדיעבד והביא מה שכתב המרדכי בריש לולב הגזול בשם הרא"ם דפסול הוא לכתחלה ושמרן הב"י בסי'

תרמ"ה כתב על דבריו שלא ידע מי הכריחו לפרש כן ושמדברי כל הפוסקים לא משמע כדבריו ושהרב ט"ז בסק"ז כתב ליישב סברת הרא"ם ומ"מ סתם פסול בעלמא הוא אפי' דיעבד וכמ"ש הראב"ד ריש פ"ח דסוכה וכ"כ בט"ז סי' ל"ב ס"ק כ"ב וכו' ואחר כל אלה הדברים סיים ואמר וכן כתבו הרא"ש והר"ן בריש פרק שבועת העדות בדין עדות שצריך מעומד דסתם פסול הוי אפי' דיעבד עכ"ל ובאמת גבי עדות מעומד דעת הרא"ש והר"ן דכשר בדיעבד כמו שכתבתי בשם מרן הב"י וכמבואר בדבריהם אלא שכונת הרב לומר דלולא מה שהכריחו דעדות מיושב כשרה בדיעבד היינו מפרשים מ"ש בש"ס מה ליושב שפסול לעדות שרוצה לומר דאף בדיעבד פסול:

וראיתי להרב חשק שלמה בסי' ז' הגב"י אות ט' שהביא מה שהקשה הרב מוהריט"ץ על מרן הב"י שדבריו סותרים תוך כדי דבור שבתחלה כתב לדעת הרמב"ם דכי פסלי רבנן וכו' אלא בכל גוונא מיפסיל וכו' ומשמעות לשון זה הוא דפסול בדיעבד ושוב כתב שנראה לו מדברי הרמב"ם דרק לכתחלה הוא וכו' וציין לזה (בחשק שלמה) למה שכתב בסימן י"ז הגב"י אות ד' דמר קעסיק בדברי הראשונים בההיא דעדות מיושב שכתבו דמה שאמרו בגמרא שיושב פסול הוא רק לכתחלה והביא דברי המרדכי דאשכחן דתני פסול ובדיעבד כשר ושמרן הב"י בא"ח סי' תרמ"ה הביא דברי המרדכי הללו וסיים וז"ל ולפי זה לא קשיא מידי קושית מוהריט"ץ על רבינו הב"י בסי' ז' ממ"ש דכי פסלי למ"ש דדוקא לכתחלה עכ"ל ואני בער ולא אדע איך נתקררה דעתו בזה אחרי שהרב מוהריט"ץ העתיק כל דברי מרן הב"י שאחר שכתב שנ"ל מדברי הרמב"ם דאינו אלא לכתחלה סיים וז"ל ולישנא דלא לידון איניש הכי דייק מדלא קאמר פסיל איניש למידן וכו' עכ"ל הרי מרן ז"ל גילה דעתו דמשמעות פסול הוא בדיעבד (וכמו שבאמת גם בא"ח סי' תרמ"ה כתב על הרא"ם ולא ידעתי מי הביאו לפרש כן וכו') ואהא הוא דסמיך הרב מוהריט"ץ להקשות דידיה אדידיה ומה יושיענו מה שכתבו הפוסקים דיתכן דלשון פסול הוא לכתחלה למה שהרב מקשי על מרן על פי מדותיו דלשון פסול מורה דאף בדיעבד פסול אלא דבהורמנותיה דרב מוהריט"ץ נראה לי דמה שכתב מרן דכי פסלי רבנן וכו' לישנא בעלמא הוא וכונתו דכי אסרי רבנן ועיין במה שהשיב הרב מוהר"ם גאליקו שם בסי' רל"ח ובמה שהקשה הרב מוהריט"ץ על מרן הב"י על פי מה שהכריח דדרשה דשני ת"ח ששונאים זה את זה לא ישבו בדין כאחד מדכתיב לא אויב לו ולא מבקש רעתו דרשה גמורה מדאורייתא היא עיין להרב הדרישה בסי' ז' אות י"א שכל כך פשוט בעיניו דדרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא עד שמזה הכריח שגם מאי דדרשינן מהאי קרא לאוהב ושונא אינו אלא אסמכתא בעלמא עי"ש. ובסי' ט' אות ד' כתב דאיכא כמה עובדי

בש"ס (גבי דיין) דאמור רבנן פסילנא לך לדינא ואינם אלא ממדת חסידות ולכן לא כתבם הרמב"ם בלשון פסול אלא בלשון אסור עי"ש:

והנה הרב קהלת יעקב אחר שהביא שהמרדכי בריש לולב הגזול כתב דפסול הוא לכתחלה סיים וצ"ע דבפרק כיצד צולין דף ע"ז סוף ע"ב קאמר הש"ס חדא דפסולה דיעבד משמע עכ"ל וראיתי להעתיק לשון הרב המרדכי וזהו נקטם ראשו פסול רא"ם אמר דלכתחלה קאמר דיחזור אחר אחר ואי ליכא אחר יברך עליו ואשכחן דקתני פסול במקום דדיעבד כשר כדאמרינן במנחות ובכיצד צולין נטמאו או נאבדו או נשרפו כמדת ר' אליעזר פסולה (נראה שיש חסרון בדפוס וכצ"ל כמדת ר' אליעזר כשרה וכמדת ר' יהושע פסולה) ומוקמינן לה התם דבדיעבד כשרה עכ"ל. ואחר שהעתקתי לשון המרדכי נקל להבין שבמחילת כבוד קדושת רבין חסידא דבריו תמוהים דממקום שבא להקשות על דברי הרב המרדכי הרי משם הוא עצמו מביא ראיה לדבריו והדין עמו וכונתו דבש"ס בעי לאוקומי מתניתין דחמשה דברים באין בטומאה כר' יהושע (דלא אמר ר"י נטמאו וכו' פסולה אלא לכתחלה ומתני' בדיעבד) ופרכינן חדא דפסולה דאמר ר"י דיעבד משמע ועוד חמשה דברים באין לכתחלה משמע (פירש"י ועוד אי נמי משמע פסולה להקטיר קומצא לכתחלה מתני' באין לכתחלה קתני) ומשנינן אלא לא קשיא כאן ביחיד כאן בציבור (פירש"י ביחיד לכתחלה פסולה ואם זרק הורצה ומתני' בצבור באין לכתחלה דטומאת צבור היא בהיתר) הנך רואה דאף דבתחלה הוה קשיא ליה להש"ס לפרש דפסולה היינו לכתחלה במסקנא מוקים לה הכי וצריך לומר דמעיקרא נמי לולא הקושיא דמתניתין באין לכתחלה קתני לא הוה דחי שינויא דשנינן הא לכתחלה הא דיעבד משום שאינו רחוק כל כך לפרש דפסולה להקטיר ועיקר הקושיא היא מדקתני מתניתין באין דמשמע לכתחלה וזהו שהביא הרא"ם ראיה לדבריו שעכ"פ אינו רחוק לפרש פסול לכתחלה וגבי נקטם ראשו משמע ליה (מאיזה הכרח שהיה לו) דאינו פסול אלא לכתחלה והוקשה לו דמשמעות הלשון הוא דפסול אף בדיעבד ואהא קאמר דאשכחן דקתני פסול במקום שכשר בדיעבד ואם כן לא נפלאת לפרש גם פסול דהכא שהוא לכתחלה אבל בעלמא במקום שאין לנו הכרח לזה מסתמא לשון פסול הוא דיעבד וראיתי להרב מקנה אברהם במהדורא בתרא אות חש"ן שהביא קושית הרב קהלת יעקב מסוגייא דפסחים הנ"ל וכתב ליישב עפ"י מה שכתב הריטב"א ביומא דף כ"ג הביא דבריו הרב צמח דוד ס"ב דף כ"א בליקוטין דהיכא דפריך בש"ס חדא ועוד קושיא בתריתא היא עיקר והכא נמי קושיא בתריתא ועוד חמשה דברים באין לכתחלה היא עיקר ואני ההדיוט לא ידעתי מדברי הריטב"א ובכל זאת כתבתי כן דסוגיין מוכחא

הכי כדכתיבנא ולפי הנראה לא עיין הרב בגוף דברי המרדכי שאם כן היה מתמיה על הרב קהלת יעקב כמו שכתבתי וצ"ע:

ואחרי שהרב המרדכי מר הוא דאמר הכי משמיה דהרא"ם אמרתי אצא לחפשי בדברי קדשו בס' היראים ומצאתי שדבריו הם בעמוד הזמנים סי' קכ"ד ושם כתוב בתיקון (לא ככתוב במרדכי כמדת ר' אליעזר פסולה אלא כמו שהוא האמת כמדת ר"א כשרה וכמדת ר' יהושע פסולה) וסיום לשונו הטהור הוא כן ומוקמינן לה התם בפסחים לכתחלה ודיעבד כשרה ולא יטעה המעיין לשם כי ראיה גמורה גדולה היא עכ"ד (והביא דבריו בקיצור מרן חיד"א בס' יעיר אזן במערכה זו אות ט') נראה שכונתו דאולי יטעה המעיין לומר דאדרבא מסוגייא זו מוכח בהיפך דהא אמרינן חדא דפסולה דיעבד משמע הרי דמשמעות פסולה הוא אפילו דיעבד ואהכי קאמר דבאמת ראיה גדולה היא שהרי באמת לפי המסקנא דמשני כאן ביחיד כאן בצבור מוקמינן לה כר"י ולא אמר ר' יהושע דפסולה אלא לכתחלה וביחיד ומתני' דחמשה באין וכו' בצבור מתניא ונמצא דאיכא פסולה שרוצה לומר לכתחלה והכי נמי במה ששנינו נקטם ראשו פסול נוכל לפרש דפסול רק לכתחלה כן נראית כונתו ואם הרבנים הנז"ל היו רואים דב"ק לא היה להם להקשות ולתרץ בזה רק לבאר דברי קדשו הנחמדים מזהב ומפז והרב אהל יעקב שם פתח דבריו יאיר והכי אמר רב פסול בפרק כיצד צולין דף ע"ז ע"ב אמרינן דפסולה דיעבד משמע עי"ש והמרדכי בריש פרק לולב הגזול כתב בשם רא"ם דאשכחן דתני פסול במקום דדיעבד כשר עכ"ל קיצר ולא ביאר דעתו אם כונתו להקשות על הרא"ם מסוגייא שהביא שאמרו מפורש דפסולה דיעבד משמע וגם הוא לפי הנראה לא ראה בגוף דברי הרא"ם ודבריו ברורים ונכונים כמו שכתבתי בס"ד:

גם מעיני מאור עינינו הרב יד מלאכי נעלמו דברי הרא"ם הנ"ל שכתב בכללי שאר פוסקים אות ה' דמתבאר מדברי הרב כנה"ג בח"מ סי' ז' הגהות הטור אות ד' שיש חילוק בלשון הפוסקים בין אמרם פסול לאמרם אינו ראוי דפסול הוא אפילו בדיעבד ואינו ראוי פירושו הוא לכתחלה ושכן כתב הרב מוהריק"ש בתשו' סי' כ"ו ושגם הרא"ש בפרק לולב הגזול סי' י"ד כתב בשם הראב"ד (בדין יבש) דכל מקום שאמרו פסול דמשמע אפי' בדיעבד אפי' בשעת הדחק פסול ושכן כתב הרב ט"ז בא"ח סי' ל"ב ס"ק כ"ב ואחר כל זה סיים ואמר רב ויש להביא ראיה מהש"ס דפרק כיצד צולין דף ע"ז ע"ב חדא דפסולה דיעבד משמע עכ"ל ואחרי המחילה רבה דבריו תמוהים דאדרבא מסוגייא זו מתבאר דאינו כלל החלטי שהרי במסקנא מוקמינן לה כר"י ושלא אמר ר"י דפסולה אלא לכתחלה וכמו שהוכיח הרא"ם כנז"ל והרב פתח הדביר בח"ג דף ע"ג ע"ב כתב דפשט

משמעות לשון פסול הוא אפי' דיעבד עי"ש וזה אמת ונכון שכן משמעות הלשון מסתמא אבל ודאי יש גם כן שפירושו לכתחלה ומאי דמשמע מדברי איזה רבנים דנקטי הכי בכל דוכתי לענ"ד צ"ע מסוגייא הנ"ל ומדברי הריטב"א שהביא הרב קרבן נתנאל בפרק קמא דסוכה על דברי הרא"ש בסי' כ"ח מתבאר שסובר שפסולה בכל מקום הוא דיעבד שכתב הכי סככה בנסרים ר' מאיר אוסר דלכאורה משמע מלשון זה דאינו אסור אלא לכתחלה אבל אי אפשר לומר כן דהא קתני בברייתא ר"מ פוסל ותני נמי סככה בנסרים וכו' פסולה עכ"ל וכיון דמשמעות אוסר הוא רק לכתחלה אם היה סובר דבלשון פסול יתכן לפרש שהוא רק לכתחלה היה לו להשוות מתני' ובברייתא ותרוייהו אלכתחלה אלא מוכח דסובר דאין במשמעות לשון פסול אלא דיעבד:

המורם מכל האמור למעלה דבמשמעות לשון פסול אם הוא לכתחלה או דיעבד במחלוקת הוא שנוי ודעת הסוברים דמסתמא משמעותו לדיעבד אלא דגם בלכתחלה יתכן לשון זה נראית עיקר אחרי שכן מתבאר מדברי הש"ס שהביא הרא"ם ועל דברי מרן הב"י בח"מ סי' ז' (גבי דיין אוהב ושונא) הנ"ל מצאתי להרב גבעות עולם בסי' י"ג שהאריך במה שתפסו על מרן הרבנים מוהר"א ששון ומוהרש"ך שנעלם ממנו דברי הרמב"ם שכתב בהם לשון פסול כנז"ל ותמה עליהם דלפי מה שמבינים בדעת מרן שסובר שלשון פסול מורה דפסול אף בדיעבד היה להם להקשות על מרן מניה וביה דבסי' ז' כתב דין זה בלשון אסור וכו' דמשמע דוקא לכתחלה ואילו בסי' ל"ג כתב כל הפסולים לדין פסולים להעיד חוץ מאוהב ושונא שכשרים להעיד אעפ"י שפסולים לדין והוא כלשון הרמב"ם ומדנקט שפסולים לדין משמע בדיעבד נמי פסולים וגם תמה דלא יתכן לומר שכל פסול הוא דיעבד שהרי בפרק שני דייני גזירות הביאו כמה מעשיות דשמואל ודמר עוקבא וכיוצא דליכא בהו איסורא לקצת מהפוסקים אלא מדת חסידות ואפ"ה אמרו פסילנא לך לדינא וא"כ כ"ש ששייך לומר פסול בדבר שיש בו איסור אף אם אינו אלא לכתחלה לכן כתב שכונת מרן היא דאי הוה נקיט הרמב"ם דוקא לשון פסול הוה מצינא לפרש דכונתו דפסול אף בדיעבד וכדעת רבינו הטור אף שאין הכרח גמור לפי שלשון זה משמע הכי (דאינו אלא לכתחלה) ומשמע הכי (דפסול בדיעבד) אבל מדנקט לשון אסור שאין במשמעו אלא לכתחלה בהכרח לומר דגם מה שכתב במקום אחר לשון פסול כונתו שאינו אלא לכתחלה ומתיישב בזה השגתם וגם קושיתו אלו תורף דב"ק (מה שכתבתי אינו לשון הרב ממש רק כתבתי כן לפי מה שהבנתי בכונתו עיין בדב"ק) וזה מסכים למה שכתבתי דמשמעות הלשון הוא דפסול בדיעבד ומ"מ יתכן על פי איזה הכרח לפרשו לכתחלה ולא אכחד שדבריו דחוקים לקוצר דעתי

דאם נזכר מרן בו בפרק שהרמב"ם כתב במקום אחר לשון פסול בדין זה וכיון שמשמעות פסול הוא לפעמים גם לדיעבד יותר היה נכון לפניו שלא להמציא מחלוקת בין הטור והרמב"ם ולומר דמה שכתב הרמב"ם אסור כונתו שגם בדיעבד אין דינו דין דוגמא לדבר מה שכתב הריטב"א הנ"ל (בד"ה גם) דאף דלשון ר' מאיר אוסר הוא לכתחלה מ"מ משום דתני בברייתא פסולה (שלדעתו נראה שלשון פסול הוא דוקא על דיעבד) הוצרך לפרש דאוסר דאמר ר"מ הוא אף בדיעבד והכי נמי כדי שלא לחדש מחלוקת בין הפוסקים לא היה רחוק לפרש דמה שכתב הרמב"ם אסור כונתו שגם בדיעבד אין דינו דין ועיין לקמן בד"ה ובענייני:

ובענייני גט נמצא גם כן לשון פסול דהוי לכתחלה כמו שכ' הרב מקנה אברהם במהדורא בתרא אות חש"ן בשם הרשב"א בחידושיו לגיטין דף ג' ע"ב דפסול הוי לכתחלה דפעמים קרי פסול כל שאינו יכיל לגרש לכתחלה ושהביא ראיות וסמוכות וציין לעיין בדברי התוס' שם בד"ה דתנן (דמשמע דסברי דהוא דיעבד) עי"ש והרב שער אשר בשו"ת אה"ע סי' מ"א דף ח"ק ע"ג הביא מחלוקת הרבנים מוהרש"ך מפרש פסול לכתחלה ומוהרימ"ט חלק עליו דלשון פסול משמע דיעבד וכתב על זה ועיין להרשב"א בחידושיו פ"ק דגיטין שבא מפורש בדבריו כדברי מוהרש"ך שכתב דפעמים קרי פסול כל שאינו יכול לגרש לכתחלה כדמשמע בפרק המגרש גבי ג' גיטין פסולים והא איכא גט ישן וכו' אלמא כל שלא יכול לגרש בו לכתחלה קרי גט פסול עכ"ל ולא ראו הרבנים דברי הרב פרי חדש באהע"ז סי' ק"ך סעיף י"ז (בד"ה איברא) שדחה הוכחת הרשב"א עי"ש ובשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת גט סי' א' אות א' (בד"ה וראיתי) הבאתי תורף דברי תשובת רב אחד מידי"ן שהביא מכמה דינים בענייני גיטין שנאמר בהם לשון פסול והוא לכתחלה וכתב כן גם בשם תשו' הרב בית חדש ח"א סי' צ"ב דנמצא גם בתלמוד לשון פסול אלכתחלה (אין שו"ת הנ"ל מצוי אצלי) עי"ש בשדי חמד שבאיזה דברים מכוונים דבריו למה שכתבתי אנכי ההדיוט בזה גם מצאתי לידידי הגאון עמודי אש יצ"ו בסי' ב' אות ו' שהביא דברי הרא"ם בספר היראים הנ"ל ופירש דבריו כמו שכתבתי בעניותי ובהשמטות הספר תמה על הרב קהלת יעקב שמקשה על הרא"ם ממקום שהוא עצמו הביא משם ראיה לדבריו עי"ש גם השגתי עתה ס' אזן אהרן לרבין חסידא בע"ס כפי אהרן וראיתי שם בדף ס"ג אות ה' שהביא דברי הרב קהלת יעקב וכתב שהתוס' והרא"ש ריש פרק שני דחולין בד"ה השוחט כתבו דמ"ש בתוספתא דר"י פוסל בעוף עד שישחוט הורידין היינו לכתחלה ותמה על מה שהקשה מסוגייא דפרק כיצד צולין וכתב שגם

הרבנים אהל ישרים ובס' ווי העמודים החדש (אין מצויים אצלי) המה ראו כן תמהו על הרב קהלת יעקב בזה:

יט

היכא דחזינן דלמר מיבעיא ליה מילתא ולמר פשיטא ליה עבדינן כמאן דפשיטא ליה כן כתב הרב חשק שלמה בכלליו אות ל"א בשם הרמב"ן ועיין מה שכתבתי בס"ד בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת גט סי' מ"ג אות ו' והלאה אם נאמר כלל זה בפוסקים וע"ע לדוד אמת סימן ט"ו אות כ"א הובא בבית מנוחה בדיני בדיקה על ידי תינוק אות י"ב וז"ל תפסתי סברת הרב תרומת הדשן כי מוהר"י מינץ בלשון שמא אמרה ע"כ והוא לקולא עי"ש. ומצאתי להג' חקרי לב בזכרונותיו שבספר ישרי לב במערכת הלמ"ד אות ל"ו שכתב כלל זה כשם מרן כסף משנה בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ז"ך ולי ההדיוט במחכתה"ר אינו מוכרח שהרי כתב דלא שבקינן פשיטותיה דרב פדא ועבד עובדא מפני ספקו של ר"י וא"כ אפשר שכונתו היא רק בצרוף מאי דעבד עובדא ומעשה רב אבל לא בעלמא ומה שכתב עוד בשם מוהריק"ו להלכות שגגות בכ"י דאם המסופק הוא אחרון ליתיה להאי כללא נעלם מהם שכן כתב הרמב"ן לדעת הרי"ף וכן הריטב"א ונמק"י ושה"ג שהבאתי במערכת גירושין הנ"ל ועיין במה שרשמתי בשדי חמד ח"א בחלק הכללים במערכת ה"ה אות קי"ג ומה שהקשה על הכלל ממאי דפסקו הפוסקים בקידושין ט"ן ע"ב כרב דהוא ספק אי תנאה הוי אי חזרה ולא כשמואל דפשיטא ליה דתנאה הוי י"ל דלא נאמר כללין אלא במידי דלית לן הכרע מכללא אחרינא מה שאין כן בהאי דכללא דהלכה כרב באיסורי קאי אאיסדן. והמעיין שם בדברי הראשונים יראה שכתבו טעם זה ועוד סוגין בעלמא הכי דספק הוא אי תנאה הוי או חזרה וכו' עי"ש ומה שתירץ הרב דהיכא דפליגי בפירוש מילתיה דתנא ליתיה להאי כללא נראה שרוצה לומר דהיכא דפליגי בפלוגתא דתנאי כי התם דרב כרבנן ושמואל כרבי ליתיה להאי כללא (דהא התם לא נחלקו בפירוש מילתיה דתנא כיעי"ש) ואין בזה טעם ומעין כללין עיין להרב לחם משנה סוף פרק ג' מהלכות עבודת יוה"כ דכי פליגי הש"ס והירושלמי בסברת ר' יוחנן לא שבקינן מאי דאמר ר' אלעזר בבירור משום מאי דמספקא לן בסברת ר"י ע"כ והביא דבריו הרב יד מלאכי סוף אות תקע"א. ועיין בשו"ת בית יהודה אה"ע סי' ח"י לא שבקינן ודאו של הא"ז מפני ספקו של התה"ד. ועיין בב"י יו"ד סי' שצ"ט (סוד"ה כתב בה"ג הלכה למעשה) ואעפ"י שכתב הנמק"י שהמפרשים נסתפקו וכו' לא שבקינן פשיטותא דהרמב"ם והרמב"ן משום ספק דידהו. ובראש משביר ח"ב סי' ס"ט דף צ"ב ע"ג לא שבקינן פשיטות הרשב"א משום ספק של הר"ן ובדברי מנחם סי' תס"ח אות ב'

בשם הרב ב"ד סי' תצ"ז דף קל"א לא שבקינן מאי דסברי התוס' בהחלט מפני מה שכתב הר"ן בדרך אפשר. ובנודע ביהודה מהדורא קמא יו"ד סי' ל' לא שבקינן מאי דפשיטא להמג"א בשביל ספקו של הש"ך וצריך לעיין בגוף התשו' שרשמתי בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת גט סי' ל"ה אות ל"ד ועיין שבות יעקב ח"א סי' קס"ז הובא בפ"ת ח"מ סוס"י רס"ב אין ספקו של הסמ"ע מוציא מידי ודאו של הרמ"א. ובהשמטות שבספר יפה ענף בדף צ"ה ע"ד (באות ספק) כתב אין ספק של פוסק אחד מוציא מידי ודאו של פוסק אחר והיכא דראה אחרון דברי הראשון ונסתפק אם מוציא ע"ל בהל' קי"ל ובדף ח"מ סי' ט"ז לב מבין דף רי"ב ע"ד ע"כ ועי"ש בגוף הספר דף ס"א אות ט"ו שאחר שהביא מ"ש בחשק שלמה דאם פוסק אחד מספק"ל וכו' אין ספק מוציא מידי ודאי כתב והרב חס"ל ח"ב סי' ל"ה כתב דהתו"ח סי' קל"ז חולק עכ"ל ואין מצוי אצלי לראות דב"ק דאיך יחלוק בכלל זה דלפי מה שרשמתי נראה דכלל זה שריר וקים וכן מצאתי להגאון מופלא בדורות שלפנינו בספרו (שנדפס בזמננו) תשובת שמואל בסי' ח' דף ל"ג ע"ג בסופו שכתב דכללא הוא בש"ס ופוסקים גבי פלוגתא כל היכא דלאחד פשיטא ליה להקל ולאחד מספקא ליה דין הוא להורות כמאן דפשיטא ליה להקל עכ"ל ומיירי בדין אחד שלהרמב"ם מספקא ליה ולהרשב"א פשיטא ליה לקולא עי"ש וכן כתבתי אני הדל בקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות ק' (בד"ה והנה לשון הירושלמי) בפלוגתא דבירושלמי עי"ש:

כ

ונראה לי כשפוסק אחד מביא דברי פוסק אחד ואומר אחר כך איזה דבר בלשון זה אינו חולק עליו אלא מפרש דבריו אבל כשאומר ולי נראה הוא לחלוק עליו כן כתב הרב מנחת זכרון נר"ו דף צ"ה אות ל"ז בשם הרבנים ש"ך ח"מ סי' מ"ב סק"ד ותשו' כנה"ג סי' קצ"ב ומשמע שכן דרך כל הפוסקים זאת היתה לי לדקדק בדברי מרן החבי"ב בשדי חמד ח"א בחלק הכללים מערכת האל"ף אות צ"ה עי"ש. אך מדברי הגאון יד מלאכי בכללי הריב"ה אות י"ג נראה שכלל זה נאמר על הריב"ה ואפשר ששאר פוסקים אין מדקדקים בזה. והנה הש"ך הנ"ל על דברי הריב"ה מיירי אך שו"ת כנה"ג הנ"ל ומכתב מאליהו שציין ביד מלאכי אין מצויים אצלי לראות במאי קמיירו שוב אחז"ר ראיתי בס' בית אהרן להרב מהר"א קריספין ביו"ד דף מ"ז ע"ב דנראה קצת דגם בתשו' כנה"ג הנ"ל בדברי הריב"ה הוא דקאמר האי כללא ועוד כתב שם להכריח דלא נאמר כלל זה בדברי רבני האחרונים (מר קעסיק בדברי הרב פרי חדש ומשמע דכלל זה לא לבד על הריב"ה הוא) וא"כ אף אי נימא דכלל זה נאמר גם בדברי שאר פוסקים מתיישב מה שדקדקתי

במערכת האל"ף הנ"ל וק"ל ועיין בכנה"ג יו"ד סי' קכ"ג הגב"י אות ס"ז שנראה בעליל שחולק על דברי מרן הב"י וכתב בלשון ונראה לי ולא כתב ולי נראה:

כא

וכתב פלוני משמע דאינו חולק על סברא קמא ופלוני כתב משמע שחולק כן כתב מרן החבי"ב הביאו דבריו הרבנים יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות כ"ה ומשק ביתי בכללי הפוסקים אות ד"ן והאריך בזה בסתירת דברי מרן עי"ש ולא ראיתי שהזכיר דברי מרן הב"י ח"מ סי' קע"ו סכ"ו דממה שכתב הריב"ה וא"א הרא"ש כתב בתשו' וכו' דחולק על הרמב"ם ולפי מה שכתב בבדק הבית שם אינו חולק ועיין להרב מוהריט"ץ סי' קל"ה דף קי"ב ע"א (ד"ה ומעתה) ועיין עוד למרן הב"י יו"ד סי' ט"ל קרוב לסופו (ד"ה ולשון רבינו אינו מכוון) וכך הוה ליה למימר כתב א"א הרא"ש וכו' ועי"ש להרב יד דוד אות ל"ו ועיין להרב מגן גבורים סי' ג"ן דף פ"ד ע"א הביא דבריו הרב מנחת זכרון דף ט"ן אות כ"ה ולהרב נהר שלום סי' ת"ן אות ג' ולהרב הפרישה בח"מ סי' ל"ה אות ט':

כב

לכולי עלמא או לדברי הכל כשכותב איזה פוסק כונתו שאין בו מחלוקת כלל אע"ג דבלישנא דש"ס דאמר דכ"ע אמרינן דלאו דוקא מ"מ לא נכון לומר כן על רבנן בתראי וכל שכן על הרב מוהריב"ל והוא אחרון ובתרא טובא כן כתב מרן חיד"א ביעיר אזן מערכת הכ"ף אות ב' ועיין למרן החבי"ף בסמיכה לחיים דף ע"ט ע"ג שפירש דברי מרן הב"י שכתב לשון זה (לכולי עלמא) דלאו למימרא דליכא מאן דפליג בהא אלא משום דשלשת הרועים שביתו נשען עליהם סברי הכי הוי לדידיה שפיר כ"ע והני מילי דמר מרן חיד"א מילי דסברא נינהו ואם כן מוכח דלולא זה כשכותב מרן הב"י לשון זה משמעותו שאין שום חולק בזה והרב מקנה אברהם במהדורא ב' אות דק ל בשם הרב משנה למלך בפרק ב' מהלכות קרבן פסח דין י"ג כ' דמה שכתב רש"י כ"ע מודו לאו דוקא ואין מזה ראיה לרבנן בתראי כמרן ומוהריב"ל שוב עיינתי בדברי המשל"מ הנ"ל וראיתי שמה שכתב דלשון כ"ע קאי על שתי הכתות אינו על דברי רש"י אלא על דברי הש"ס גיטין מ"א ע"ב והוקשה לו בפירש"י שם דהיכי קאמר דכ"ע ומתרץ דאינו אלא לשתי הכתות עי"ש ודברי הרב מקנה אברהם אחרי המחילה רבים אינם מדוקדקים (ובקונטרס הכללים מערכת הכ"ף אות ח"י כתבתי בכלל זה בס"ד עי"ש):

כג

נכון לעשות כשכותבים הפוסקים לשון זה הוה משמע לי דהוא מצד חומרא ולא מדינא ולעיכובא אך ראיתי להרב שלחן גבוה בכלליו אות ג"ן שכתב אין לדקדק מלשון נכון

שכותבים הפוסקים דדוקא לכתחלה ולא דיעבד מוהר"י קולון שרש ט"ל כנה"ג אות פ"ג ע"כ וספרים הללו אין מצויים אצלי לראות דברי קדשם:

כד

היה אומר כשמביאים הפוסקים סברת איזה פוסק בלשון היה אומר ר' פלוני או היה אוסר היה מתיר וכיוצא הנה בשדי חמד ח"א במערכת ה"ה אות ח"ק הבאתי דברי רבני האחרונים דתפסו לכלל מוחלט דמשמעות לשון זה הוא דלכתחלה היה סובר אותו פוסק כן אבל לא עמד בסברתו וחזר בו ואם כן אם אמרו על פוסק פלוני שהיה אומר שדבר פלוני מותר נבין שדעתו דאסור וכן בהיפך ואני ההדיוט תמהתי עליהם והבאתי מקומות רבים שמתבאר מהם שאף בדברים שדעתם כן באמת מביאים הפוסקים סברותיהם בלשון היה אומר וכיוצא עי"ש באורך ועתה מצאתי בזכרונותיי מימי חרפי שציינתי בזה הלשון היה אומר אם משמעות לשון זה הוא שלא עמד הפוסק בסברתו עיין תוס' בחולין דף קי"ב ד"ה ודגים (והר"י מאורלינאס היה אומר) ובדברי הר"ן שם (בד"ה והרב ר"י היה אומר) ובכתובות דף ס"ט ד"ה ואישתיק (מכאן היה רגיל ר"ת ובדברי הרב חשק שלמה בסי' י"ז הגב"י אות יו"ד) ובמסכת ביצה דף י"א ד"ה מערים (הר' שמואל היה אומר) ובסנהדרין ריש דף פ' (תוך ד"ה בשור. ומטעם זה היה אומר ר"ת) ובהרא"ש פ"ק דפסחים סי' ד' ובסי' יו"ד ובפ"ק דחולין סוס"י י"ט ובפרק כל הבשר סימן ל"ד (והרש"ל בישׁ"ש שם סי' ע' הבין מדברי הרא"ש דפוסק כריב"א) ובטור א"ח ססי' י"א (וא"א לא היה מדקדק) ובסוס"י ל"ד וסי' רט"ז ובסס"י רל"ב וסי' תרע"א והרמ"א היה מדקדק להניחה למעלה מג"ט) ובסי' תרע"ג (והרמ"מ לא היה מדליק) ולמרן הב"י א"ח סי' רל"ב (ד"ה והרי"ף) ובריש סי' תרע"ג (שמוהר"ם היה רגיל) וביו"ד סי' פ"א (ד"ה טרפה) ובסי' קכ"ג (ד"ה והתמד) ובסי' ש"ה (ד"ה מ"ש ור"י היה מסתפק) ובש"ע סי' ת"ס ס"ב (הרא"ש היה משתדל) ובהגהות מרדכי בגיטין אות תס"ז ולהה"מ בהלכות מלוה פ"ט הלכה ז':

כה

אין להפוסקים לפרש טעמא דקרא מלבם ולהוציא דין מכח אותו טעם דהוא דלא כמסקנא דגמרא כן כתב הרב תוי"ט בריש ס' פלפלא חריפתא הביא דבריו הרב יד מלאכי בכללי הרי"ף אות ז' וכיוצא לזה עיין בתוס' יו"ט בפרק ד' דמס' שביעית משנה ד' ד"ה (אין קוצרין) שכתב על דברי הרמב"ם ותמיהני למה הכנים עצמו לפרש טעם אחר ממ"ש בגמרא וכו' דבפסקי דינים אין לנו אלא מה שאמרו חכמי הגמרא כי בלי ספק שעל פי הטעם ישתנה הדין ע"כ ועיין להרב הפרד"ס בס' אות היא לעולם ח"ב דף ק"ו ע"ג ומעין זה תמה בחידושי הגרשוני ליו"ד סי' ש"ה על דברי הרב הלבוש בסי' שכ"א ס"ז ויגעתי

ולא מצאתי דרוש זה ואין לבדות מלבנו דרושים כאלו ולעקור הכלל דשלוחו של אדם כמותו עכ"ל:

כו

אין לפסוק דין אלא בראיות ברורות מלובנות ומוחוורות ומתוך פשטי הסוגיא וריהטא דשמעתא ולא מתוך הדקדוק מוהר"י ווייל סי' קס"ד הביא דבריו הכנה"ג כן כתב הרב שלחן גבוה בכלליו אות מ' והרב באר מים חיים בחאה"ע דף ל"ז ע"ג הביא דברי מוהר"י הנ"ל והביא גם דברי הרא"ם בח"א סי' מ"ז מי היא שיכניס ראשו להתיר איסור באלה החילוקים שמחלק מדעתו אם לא בראיה ברורה הלא המתיר אינו יכול להתיר אלא בראיה ברורה ע"כ וכן כתב בשמם הרב אהל יעקב במערכת האל"ף אות י"ג ועיין להרב פתח הדביר בח"ג דף צ"ז ע"ב ולמרן החבי"ף בספר חקקי לב דף ד"ן ע"ג:

כז

אין הפוסקים יכולים לחלק חילוקים מדעתם בלתי סמך וראיה ובאיזה ענין אפשר לחלק עיין להרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות א' ולמרן החבי"ף בספר נשמת כל חי ח"ב דף ג' ע"ב ודף מ"ט ע"ב ובספר חיים ושלום סוס"י מ' ועיין להרבנים באר מים חיים דף ל"ז ע"ג תפארת אדם בשו"ת א"ח סי' ט' והובאו דבריו בספר פתח הדביר ח"ג דף צ"ה ע"ד:

כח

כשמשמיטים הפוסקים איזה בעיא במידי דרבנן דלא איפשיטא או דאיכא פלוגתא בש"ס ולא איפסק הלכה אם דעתם להקל או להחמיר ראיתי למרן הב"י דמוחלפת שיטתו בזה עיין בא"ח סי' י"ב (סוף ד"ה ומ"ש רבינו גבי) שכתב דהרי"ף והרמב"ם נקטי לקולא מדהשמיטוהו עי"ש גם בסי' י"ש (ד"ה אין מוקצה לחצי שבת) כתב בשם הרא"ש דמסתברא דנקטינן לקולא בשל סופרים ולכך לא הביאה הרי"ף ואילו בסי' תקט"ז כתב בשם הר"ן גבי בעיא דשלשה מינים בתלתא גברי דלא אפשיטא ובה"ג פסקה לחומרא וכן נראה דעת הרי"ף שהשמיטה וצ"ע למה ע"כ הרי דמדהשמיטה משמע ליה דדעתו למיזל לחומרא גם בסי' תקל"א (סוף ד"ה אין מגלחין) גבי בעיא דאומן שאבדה לו אבדה בערב הרגל דלא אפשיטא כתב בנ"י כיון דלא איפשיטא אזלינן לחומרא וכן נראה שהוא דעת הרי"ף והרא"ש והרמב"ם שהשמיטוה וכו' ויש לתמוה וכו' למה לא פסקיה לקולא ע"כ וצ"ע כעת (כמדומה לי שעמדתי בזה במקום אחר):

כט

אם איתא להאי חידושא לא הוו שתקי קמאי מינה אמרינן עיין פרח מטה אהרן ח"ב סי' ח"י דף מ' ע"ב כן כתב הרב חשק שלמה בכלליו אות ע"ח ספר התורה הזה אין מצוי אצלי אך הכלל הזה ראיתי כי אשרוהו וקיימוהו הרבנים הגדולים הרא"ם ומוהראנ"ח ומוהרשד"ם ודכוותייהו וגם כל רבני אחרונים הבאים אחריהם סברי וקבילו הדין כללא וארשום פה אשר ראיתי מדברים בזה עיין להרבנים שלחן גבוה בכלליו אות מ"ה ונו"ן יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים אות א' וכ"ט אהל יצחק בשו"ת א"ח סי' א' אהל יעקב במערכת האל"ף אות י"ד באר מים חיים בשו"ת אה"ע דף ל"ז ע"ג צפיחת בדבש דף קמ"ו ע"א וקס"ח ע"ג פתח הדביר ח"א דף קס"ו ע"ג מגן גבורים דף כ"ח ע"ד מרן החבי"ב בשו"ת בעי חיי ח"מ ח"א סי' ס"ו ומרן החבי"ף בספריו במקומות רבים הזכיר כלל זה עיין בנשמת כל חי ח"ב דף נ"ו ע"א ומ"ט ע"א וב' ופ"ב ע"ד ובחקקי לב ח"א דף ל"ח ע"ד ודף קי"א ע"ג וחיים ושלום דף צ"ג ע"ג ולב חיים ח"ב סי' פ"ח (ד"ה וזה ראיתי) ולפי שלכאורה כלל זה הוא קצת תמוה דאם כן לא שבקת חיי לכל פוסק שיחדש איזה חידוש שלא הוזכר בגמרא או בפוסקים שקדמוהו דמי שירצה להכחיש החידוש ההוא בלתי טעם וראיה יאמר אם איתא לחילוק זה לא הוא שתיק תלמודא מיניה ודבר זה ישתקע ולא יאמר שהרי לא בא בתלמוד אחד מני אלף ממה שחידשו הפוסקים והכל מקובל אצלנו כמו שאמרם משה רבינו ע"ה מפי הגבורה וכמו שכתב מרן החבי"ב בבעי חיי שם לכן אעתיק בס"ד איזה חילוקים שראיתי דרך לימודי בדברי הפוסקים בזה (ודע דממה שכתב בס' חקקי לב דף ל"ח וחיים ושלום הנ"ל נראה שהבין בדעת מרן החבי"ב בבע"ח הנ"ל שחולק על גוף כלל זה ואחרי המחי"ר נראה דאינו כן אלא שהוא מחלק דלא נאמר כלל זה בכל מקום כמו שאכתוב באות שאחר זה בס"ד ומה שציין למה שכ' בנשמת כל חי ח"ב הנה בדף מ"ט ע"ב מבואר נגלה דאין כלל זה מוסכם וכן בלב חיים הנ"ל ויש לי פקפוקים בדב"ק ולא מצינא לאישתעויי מידי כי הנהו ספרי דבי רב די רשים התם לא שכיחי גבאי למיהב עלייהו דעתאי למסבר מלתייהו דרבנן קדישי בזה) ועיין עוד בכלל זה פתח הדביר ח"ג דף ש"ד ע"ב כל החיים הנד"מ דף ט"ו ע"ג

ל

לא אמרינן אם איתא להא לא הוו שתקי וכו' אלא בדומה למה שאמרה הרי"ף (מאריה דהאי כללא) בפרק האשה שהלך בעלה למדינת הים על דברי רב יהודאי גאון בשומרת יבם שנשאת בלא חליצה דאם היו לה בנים שלא תצא דהדבר זר מחמת הסברא ומה גם דאיכא רבוותא אחריני שכתבו היפך דבריו ועוד דמצינו בירושלמי היפך דבריו ואי

ש"ס דילן הוה סבר דלא כהירושלמי לא הוה שתיק מלאשמועינן חידוש גדול כזה ואף הרב מוהריב"ל שנשתמש בכלל זה הוא בכגון זה כן כתב מרן החבי"ב בשו"ת בעי חיי ח"מ ח"א סי' ס"ו והרב גט פשוט בקונטרס הכללים סי' ד' כתב עדיפא מינה דאפילו בדבר שיש לגמגם על אותו חילוק ממשמעות הגמרא או הפוסקים או מסברא אמרינן דמסתמא פליגי עליה (אלא דכיון דלא חלקו עליו בהדיא חיישינן להחמיר באיסור אשת איש) אבל אם הוא חלוק נכון וטעמא דמסתבר ואין לו סתירה מדברי הגמרא והפוסקים אפילו מדיוק אמרינן דמסתמא כ"ע מודו ליה ע"כ והרב מוהר"ש פרימו כתב דבדין היוצא מהיקש או מסברא לא אמרינן אם איתא וכו' עיין בכלל זה להרבנים אהל יעקב במערכת האל"ף אות י"ד צפיחת בדבש דף קס"ח ע"ג נשמת כל חי ח"ב דף מ"ט חקקי לב דף ל"ת ע"ד חיים ושלום דף צ"ג לב חיים ח"ב סימן פ"ח חשק שלמה בכלליו אות ס"ז יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים אות ב':

לא

לא אמרינן אם איתא להאי לא הוו שתקי מינה אלא אם בא להוציא דין הפך גזרת הדין האמור בגמרא וחילק איזה חילוק אבל מי שמפרש דלאו דוקא קאמר אלא כולל אין זה שתיקה דסמכו על המבינים וכו' כן כתב הרב פמ"א ח"א סי' ד' דף ח' ע"ב הביאו דבריו הרבנים אהל יצחק בשו"ת א"ח סי' א' ואהל יעקב במערכת האל"ף אות י"ד וצפיחת בדבש דף קס"ח ע"ג ופתח הדביר ח"א דף קס"ו ע"ב ובח"ג דף ש"ד ע"ב:

לב

לא אמרינן אם איתא לא הוו שתקי אלא בדבר שמצוי והוה ורגיל אמנם בדבר שחידשו האחרונים והמציאו המצאה מחודשת ליתא להך כללא ועל כיוצא לזה אמרו ראויה היתה פרשת נחלות וכו' כן כתב הרב גנת ורדים אה"ע כלל א' סי' פ"ג עיין להרבנים יד מלאכי בכללי שאר הפוסקים אות כ"ט נשמת כל חי ח"ב דף כ"ו (ד"ה גם) חקקי לב ח"א דף קי"א ע"ג צפיחת בדבש דף קמ"ו ע"א פתח הדביר ח"א דף קס"ו ע"ד:

לג

לא אמרינן אם איתא וכו' כשהאומר ומחדש הדין ההוא הוא פוסק מפורסם כן כתב מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' פו"ר אות ה' הביא דבריו מרן החבי"ף בנשמת כל חי ח"ב דף מ"ט ע"ב (ושם ע"ג כתב דהרב פ"מ כתב כן על הרמב"ן דאם איתא וכו' ומה שכתב הרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות א' בשם שו"ת פ"מ היא תשובת הכנה"ג) ודף פ"ד ע"ד ועיין פתח הדביר ח"ג דף ש"ד ע"ד:

לד

פוסק שסותר דבריו ממקום למקום עיין להרב זכר דבר בדף ע"ו אות כ"ג בשם מרן החבי"ף בס' סמיכה לחיים ונשמת כל חי וחקקי לב דלא עבדינן עיקר לא זה ולא אותו לא להקל ולא להחמיר וגם בדיני ממונות אין לעשות עיקר כאחד מהם עי"ש. ועיין עוד בספר חיים ושלום סי' כ"ב דף מ"ה ע"א והרב ישמח לב נר"ו בחלק ח"מ דף י"ט ע"ב כתב דהגם שבספר סמיכה לחיים ונשמת כל חי פשיטא ליה דאין לצרף סברתו ותמה על הגאון חקרי לב שסובר דיכול לומר קי"ל גם בכי האי גוונא מציאה מצא חיים נר"ו דמרן החבי"ף עצמו בתשובה כי באה בס' מים קדושים דף ב"ן ע"א כתב דמצא מסייעים לסברת הג' חק"ל והם הרבנים לב שמח ובעי חיי וציין שם ס' אורח משפט ושפת הים ואין גם אחד מצוי אצלי לראות דב"ק. ועיין להרב בישרי לב בחלק ח"מ מערכת הקו"ף אות כ"ד בשם הרב רב ברכות ומה שכתב על דבריו הרב המגיה נר"ו שם ולפי האמור לא נפלאת היא לצרף סברת הגאון מס' המלך ועל כל פנים מה שכתב הרב המגיה דאילו היה רואה מה שכתבו הפוסקים דפוסק שסותר דבריו לא יצטרף סברתו לא היה כותב כן עי"ש אינו פשוט לומר כן ועתה נדפס ספר כל החיים למרן החבי"ף ועיין בדף כ"ה אות ג' ושם אות י"ב נראה הסכמת דעתו שלא לצרף עי"ש. והרה"ג החריף יצ"ו בס' שערי רחמים בחלק אהע"ז סי' יו"ד דף י"ט ע"ג (בד"ה באופן) נקיט בפשיטות דפוסק דסתרי דבריו אין להביא ראיה מדבריו כדכתב הרב משפט צדק ח"א סי' א' וציין אורח משפט בכללי הקים לי אות ל"ו ושם בחלק יו"ד סי' א' (דף ג' ע"ב בד"ה והגם) נראה דלא ברירא ליה האי כללא ששם כתב בנדונו ואין זה בכלל מה שכתבו הפוסקים שפוסק שסותר דבריו אין לומר קים לי ועוד דגם בזה עיין להרב חקרי לב בח"מ סי' ל"ח שכתב דמצי המוחזק לומר קים לי וציין ארח משפט למ"ב דף ל"ט ושם בחלק ח"מ סי' כ"ה דבר גם כן בכלל זה וכתב (בד"ה ומעתה) דפוסק שסותר דבריו עושים עיקר כסברא שהיא דעת רוב הפוסקים כדכתב מרן החבי"ף בחקקי לב ח"ב דף קס"ט וכו':

לה

זימנין כותבים הפוסקים למאי דקי"ל כך וכך ואין כונתם לומר דהכי הלכתא אלא כלומר למאן דס"ל הכי הג' ש"ך ח"מ סי' ט"ל סק"ב (ד"ה ודעת) וכן כתב מרן הב"י ח"מ סי' ע"ב ס"ד (ד"ה מ"מ נמצינו למדין) והעתיק דבריו הרב הדרישה:

לו

אין דרך הפוסקים להביא סייעתא וראיה לאיזה מאן דאמר על פי סברתו ושיטת עצמו אור לי דף קי"ב ע"ג ועי"ש בהשמטות לדף הנ"ל ועיין בירושלמי פרק ג' דמ"ק הלכה

ה' אמר ר' חגי די הוה שמעתא כן ושמעתא כן ובפירוש הרב פני משה ועיין פלפלא חריפתא על דברי הרא"ש פרק ו' דמס' שבועות סי' ו' אות כ"א:

לז

אין שום פוסק יכול לדחות שום ברייתא שהובא בש"ס בשתיקה מפני מאי דקשיא ליה דאם כן קרא למאי אתא וכיוצא דאינהו הוו ידעי ואין כח בשום פוסק לדחות דברי תנאים ואמוראים בסברא בעלמא אור לי דף קי"ג אות יו"ד:

לח

פוסק שכותב מילתא בטעמא ומסיים ואומר וכל שכן בזה וכו' משמעות הלשון הוא דאף בלא הכ"ש דעתו כן מהטעם שכתב בתחלה וכיוצא לזה כשמסיים ואומר ובפרט וכו או ומה גם וכו' משמע כן עיין אור לי סימן ס"ב דף נו"ן ע"א והנה לעיל אות ט' הבאתי מערכה מול מערכה בלשון ועוד שכותבים הפוסקים אם דעתם לסמוך על כל אחד מהטעמים או דוקא על שניהם עי"ש ולפום ריהטא נראה דכמחלוקת בזו כך מחלוקת בזו זולת היכא דמוכח מדברי הפוסק דסומך ראשו ורובו על הטעם שכתב בתחלה עיין לעיל אות י"ט ומרן הב"י בבדק הבית יו"ד סוס"י קכ"ד כתב ולענין הלכה כיון דהרי"ף והרא"ש סוברים דמגע דרגל אוסר בהנאה הכי נקיטינן וכ"ש שגם הרמב"ם אפשר שסובר כן ע"כ והדבר פשוט דאף אם הרמב"ם לא יסבור כן סובר מרן דהלכה כהרי"ף והרא"ש לפי מה שהקדים לפסוק כתרי מגו תלתא ועיין למרן החבי"ף בספר חיים ושלום ח"ב סי' ל"ח שכתב על דברי הרב מו"מ סי' קי"ח דמדכתב וכ"ש בעגון נראה שמתיר אפילו שלא במקום עיגון ועיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת גט סי' ו' אות י"ד וסי' י"ז אות ח' (ד"ה במספר) ובמערכת חתן וכלה אות י"ב ובספר בית שלמה א"ח סי' ך' כתב דממ"ש בשו"ת נודע ביהודה מ"ת א"ח סי' י"ז. ובפרט ששרטו בדפנות תפלות ובקשות וכו' מוכח דגם בלא זה נמי הדין כן ולא כתב כן אלא לרווחא דמילתא:

לט

מן התורה זימנין קרו הפוסקים לפסולי דרבנן מן התורה עיין למרן הב"י אה"ע ריש סי' קכ"ב והרב יד מלאכי בכללי הרמב"ם אות י"ט כתב בשם הריב"ש דמצינו להרמב"ם שמה שהוא תקנת חכמים קורהו תורה (אלא שכתב שהרב בספר אליהו רבא וזוטא השיבו תשובה נצחת עי"ש):

מ

יש אומרים זימנין כותבים הפוסקים כן בדבר שלא נאמר כן בשום פוסק רק למאי דסליק אדעתין היה יוצא הדין כן עיין למרן ב"י א"ח סי' ער"א (ד"ה ויש אומרים) ועיין מעין זה בב"י א"ח סי' תס"ב סוף ד"ה מי פירות:

מא

נראין דברי פלוני כשכותבים הפוסקים אם כונתם לומר שכן הלכה או שהם מסופקים ולא ברירא להו מדלא כתבו והלכה כפלוני עיין לה"ה פתח הדביר בח"ג סימן ש"ב אות ה' דף קע"ג ע"ב שכתב בשם הרב תוספת שבת דמדלא כתב מרן והלכה כדבריו אלא ונראין דבריו משמע ליה דלא ברירא ליה ההלכה עי"ש והרב המחבר האריך בזה ומסיק דאין לדמות לשון הפוסקים ללשון הש"ס וגם בלשון הש"ס וכו' והביא שהרב תו"ש תבריה לגזיזה שם באותו סימן ס"ט (ומ"ש בדף קע"ה ע"ב בשם הרב מוהרמ"פ נר"ו במח"כ אינו מחוור כמו שיראה הרואה) עי"ש ד"ק באורך ונראה דיש סייעתא לזה מדברי הרב הלבוש בא"ח סי' י"א סעיף יו"ד שמרן ז"ל כתב י"א וי"א וכו' ונראין דבריו והרב הלבוש כתב והכי הלכתא במקום מ"ש מרן ונראין דבריו. גם המעיין בדברי מרן הב"י שם סי' י"א בדין הנ"ל ישפוט בצדק שדעת מרן לפסוק הלכה כן וכמו שכתב הגאון מוהרי"א שכן ראוי לעשות ושכן הוא סברת בעל העיטור ושכן כתב הרר"י ושכן נראה מדברי הרב הנמק"י וגם בבדק הבית כתב מחלוקת בשם ס' העתים ושסיים דכן הוא המנהג עי"ש. גם הרב משרת משה בפרק ו' מהל' ברכות הלכה י"ג הביא דבריו הרב יפה ללב נר"ו בסי' קט"ן אות ו' שהקשה על מה שכתב מרן שם סי"ב דיש פוסלים ויש מכשירים ונראין דבריהם דלפי הכלל די"א וי"א הלכה כוי"א אמאי הוצרך מרן לסיים בונראין דבריהם והצ"ע עי"ש מוכח שסובר דמה שכתב מרן ונראין דבריהם הוא כאילו כתב והלכה כדבריהם כמבואר ונראה לענ"ד שגם דעת הרב יד מלאכי בכללי הש"ע אות י"ג היא כן שהרי שם עמד בכללא די"א וי"א והביא מחלוקת הפוסקים והוקשה לו דאם איתא דהלכה כוי"א אמאי הוצרך בש"ע אה"ע סי' ס"ב סעיף י"ב לכתוב אחר הוי"א ולזה הדעת נוטה עי"ש ונראה ברור דלשון ולזה הדעת נוטה לא עדיף מלשון ונראין דבריו וכיון דמשמע ליה דלשון הדעת נוטה הוא כמו שפוסק הלכה והוקשה לו מזה על הכלל שמעינן דגם לשון ונראין דבריו הוא כמו פסק הלכה ממש. גם מדברי הרב הלבוש בא"ח סי' שכ"ח סי"ז מוכח כן שהרי במקום מה שכתב מרן ודברי סברא שלישית נראין כתב הוא ז"ל וסברא זו עיקר (והיינו שכן הבין בדעת מרן כמו שהבין הרב"ח עי"ש להרב ט"ז סקי"ב ומג"א ס"ק י"ד) וגם מדברי הרב מגן אברהם שם נראה שסובר מרן לדינא

כסברא השלישית עי"ש. ולפי דרכנו למדנו דלשון ונראין דבריו עם לשון ולזה הדעת נוטה שוים שהרי הרב הלבוש בסי' שכ"ח הנ"ל ובאה"ע סי' ס"ב הנ"ל בשניהם כתב וכן עיקר עי"ש וק"ל:

מב

אין להוציא דין מכח קושיות כי הוא בנין בלי יסוד ואם יש תירוץ נתרועע היסוד ונפל הבנין כן כתב הרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות ל"ב בשם הרא"ש פרק ואלו מגלחין והביא דבריו מרן הב"י א"ח סי' תקמ"ח ודברי הרא"ש הללו שויתי עזר למה שכתב הג' רש"ל בים של שלמה פרק כל הבשר סי' ע' דטעמיה דהרא"ש (שם סי' ל"ד) שהביא סברת הריב"א בסוף ולא סמך על מה שכתבו התוס' בשם ר"ת הוא משום שאין לבנות יסוד על קושיא ולתרצה ולבנות ממנה היתר חידוש וכו' וגם איכא לתרוצי איפכא וכו' עי"ש ואתי שפיר דאזיל הרא"ש לשיטתיה הנ"ל ובכלל זה אתה תחזה בספר יאודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) בחלק יו"ד סי' ו' דף מ"ב (מד"ה ומ"מ והלאה) שהאריך קצת בזה:

מג

וא"ו במקום או וכן וא"ו במקום שי"ן עיין להרב יד מלאכי בכללי שאר פוסקים אות ל"א שרשם כמה מקומות שמצינו בדברי הריב"ה ומרן בש"ע שמשתמשים בוא"ו במקום או כמו שנמצא כן בש"ס עי"ש ונראה לפי זה דלא נפלאת היא לומר כן שמשתמשים בוא"ו במקום שי"ן או בהיפך כדרך שמצינו בש"ס כמו שכתב הרב קהלת יעקב במענה לשון ח"ב אות ר"ח. והרב מראה הגדול דף כ' סוף ע"ד הביא עוד מה שאמרו במנחות דף ג"ן ע"א ותכף לסמיכה שחיטה שרוצה לומר שתכף וכו' אלא דלפי הטעם שכתב הרב שם בשם הרב של"ה הק' (בחלק תושבע"פ בכללי רבי בד"ה מצינו) דתחלה היו ת"ר סדרים ורבי קצרם ושם היה נשנה בשי"ן דקאי על ענין שלפניו וכשקצרם לא זזה ממקומה עי"ש נראה דאין שייך לומר כן בלשון הפוסקים וכמו שכתבתי במכתב לחזקיהו דף פ' ע"א. אכן כבר בא חכם ידי"ן רא"ג הרב המגיה בס' ימי שלמה הנד"מ והשיב כהלכה דהא הראיה שהביא בקהלת יעקב בשם הרמ"ז היא ממה שאמרו בגמרא ולא שייך טעם השל"ה ועוד שכתב בשם הג' מוהרימ"ט לפרש כן גם בלשון השטרות ובהכרח לומר דלא שמיעא ליה טעמיה דהרב של"ה אלא סובר דהני אותיות מתחלפות ובאות זו תמורת זו ולכן שפיר קדמיה לפרש דברי מרן בש"ע דנקיט וא"ו במקום שי"ן עי"ש. ועוד יש להכריח כדברי ידי"ן הנ"ל נר"ו שהרי גם בכתוב מצינו וא"ו במקום שי"ן ולא ישיב את

העם מצרימה ולא ירבה לו נשים ולא יסור וכו' עי"ש בס' מראה הגדול וכיון דנמצא כן גם במקומות שאין שייך טעם הרב של"ה צריך לומר הטעם משום דאותיות מתחלפות: **ובמה** שציין הרב קהלת יעקב שם דמצינו וא"ו במקום שי"ן בעבודה זרה דף ג"ן ודברי חברי וכו' ומפרש בגמרא שדברי חברי וכן בהיפך בריש ביצה שאפר כירה ואפר כירה אתה תחזה תנא דמסייע ליה מר ניהו הרב תוספת יו"ט בריש פרש רביעי דנדה (בד"ה והן) דוא"ו דוהן במקום שי"ן כאילו תני שהן והזכיר ההיא דשאפר כירה ועיין במקומות שציין שם:

ומה שהביא הרב קהלת יעקב שם דמצינו שי"ן במקום וא"ו ההיא דתנן בריש ביצה שאפר כירה מוכן הוא ומפרשינן בש"ס ואפר כירה מוכן הנה לפי מה שכתב הרב תפארת ישראל שם שהכונה דבהא נמי מודו שאפר כירה מוכן הוא וכתב שנראה לו שזו היא כונת הש"ס דהוי כאילו תנן ומודים שאם שחט וכו' ומודים שאפר כירה וכו' אזדא לה ראיה זו כמובן אלא דמלבד שאינו מובן ומאי ומודים גבי אפר כירה דלא איירו ביה ועוד זכורני שראיתי שהשיגו עליו מדברי הרמב"ם בפיה"מ וז"ל אינו רוצה בזה שהם מודים שאפר כירה מוכן הוא כי לא היה ביניהם משא ומתן על האפר וכו' עי"ש וא"כ דברי הש"ס הן כפשטן דתני שי"ן במקום וא"ו:

עתה השגתי ספר חדש שארית יוסף להרה"ג ר' יוסף פיאנטניצקי ז"ל מלאמזא וראיתי בחידושיו לביצה דף ח' ע"א שכתב בשם חידושי הגר"א שפירש דתלמודא לא אתי לשבושי או למימר דאות שין משמשת במקום אות וי"ו אלא לפרושי דהאי תיבת שאפר (כירה) קאי על תיבת ומודים כלומר שמודים נמי שאפר כירה מוכן הוא וסיים הרב המחבר נראה דלטעמיה אזיל בהא דמסכת פרה פרק חמישי משנה ו' דאיתא התם שאין מצילין מיד כלי חרס וכתב הגאון אין מצילין גרסינן והיינו דכל חילייהו דהרמב"ם ורבינו שמשון ורבינו עובדיה שפירשו דהאי שאין מצילין הוא כמו ואין מצילין הוא לפי שמצינו דוגמתו שאפר כירה שפירושו ואפר כירה אבל הגר"א סובר דמעולם לא החליף התנא אות וי"ו בשי"ן וכן נמי הגיה במסכת ידים פרק ראשון משנה ב' עכ"ד ראה זה חדש אשר לא שיערו כן כל הרבנים שהבאתי אני הדל ואפריון נמטי להרה"ג דדלי לן מרגניתא הני מילי דתנא דבי אליהו זלה"ה וצר לי שאין אצלי ספר חידושי הגר"א לעיין בדב"ק אם הזכיר דברי הרמב"ם בפירושו למסכת ביצה הנ"ל:

מד

פוסק שמביא תשובת איזה רב בספרו אין להכריח שכן דעת המחבר מדקבעה בספרו כמו שכתב מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' קצ"א הגהט"ו אות ט' כן כתב הרב החבי"ף

בספר נשמת כל חי ח"ב דף ס"ב ע"ג ועיין עוד בספר כל החיים דף כ"ו ע"א אות כ' וס' כנה"ג הנ"ל וכן שו"ת הרשב"א חלק ה' שציין בכל החיים הנ"ל אינו בידי ועל פי כלל זה מתיישב אצלי מה שראיתי להרב חוט השני דבסי' ח"י דף ט"ז ע"א כתב דנקיטנן דכשהרא"ש סותר דבריו מפסקים לתשובה הפסקים עיקר ואילו בסי' צ"ו הן לו הובא שם תשובת הרב מוהר"ר נפתלי כ"ץ שכתב דאין לנו לתפוס כי האי כללא והרב המחבר לא השיב על דבריו כלום עי"ש בדף צ"ז ע"ב. אך להנ"ל ניחא ועיין במה שכתבתי לעיל בסי' י"א אות י"א וזה לשון מרן חיד"א במחזיק ברכה סי' תב"ל אות ג' אף דהרשב"א בסי' ח"י העתיק שו"ת מוהרי"ף כתב הרר"י בנו דשמע מפי מר אביו הרשב"א דלא ניצית להני כללי ומכאן תשובה על המקשים אהרשב"א אהדדי דלא קשיא מידי דאיהו לא סבירא ליה כהיא דסי' ח"י עי"ש ומה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת ברכות סי' א' אות ט"ז דף ץ' ע"ב (בד"ה וכתב) שראיתי בספרים שתשובת הרשב"א שבח"א סי' ח"י אינה להרשב"א עיין מה שכתבתי בקונטרס פאת השדי במערכת ברכות אות ג':

מה

אין הלכה כתלמיד במקום הרב אמרינן בפוסקים כן נראה מתשו' הרב מוהרשד"ם אה"ע סי' ס' וסי' קי"א הביא דבריו הרב מקנה אברהם דף ס' ע"ג שכתב דכיון דמוהר"ם הוא רבו של הרא"ש אין הלכה כתלמיד במקום הרב ואין שו"ת הנ"ל מצוי אצלי דאפשר לא מיירי אלא בסברת מוהר"ם שלא הזכירה הרא"ש דאיכא למימר אולי אי הוה חזי סברת רביה הוה הדר ביה וקצת נראה שצ"ל כן מדחזינא למרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' קי"א הגב"י אות י"א דנקיט בפשיטות דהלכה כבתראי אמרינן בפוסקים אף בתלמיד במקום הרב עי"ש ולא העלה על שפתיו סברת הרב מוהרשד"ם הנ"ל ואי נימא כנז"ל ניחא וצ"ל ג"כ דמ"ש דמוהר"ם רבו וכו' קושטא דמילתא קאמר דהא בכי האי גוונא אף אם לא היה רבו ממש נקטינן כדברי הראשונים כמו שכתב מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' ה"ן הגב"י אות ח' דכשהאחרונים לא ראו דברי הראשונים לא אמרינן הלכה כבתראי עי"ש ולהרמ"א בח"מ סי' כ"ה סעיף ב' שוב ראיתי למרן החבי"ף בספר סמיכה לחיים דף צ"ג ע"א שכתב בשם שו"ת הרמ"א סי' כ"ה דהלכה כבתראי אמרינן בפוסקים אף בתלמיד במקום הרב וציין שכנה"ג יו"ד סי' רמ"ב הגב"י אות ט"ז וכתב שיש חולקים וקרא ערער על מה שכתב ז"א דהלכה כהרא"ש נגד ריי"ו משום דאין הלכה כתלמיד במקום הרב דלא היה לו לכתוב כן בפשיטות כיון שיש חולקים עי"ש ואין שכנה"ג מצוי אצלי לראות דברי קדשו ועיין בספר כל החיים דף ט"ז ע"ד אות ז' וכיון ששנוי במחלוקת

יתכן שדעת הרב מוהרשד"ם כמאן דסבר דאמרינן כן בפוסקים בין אם ראה דברי רבו בין אם לא ראה שוב השגתי שו"ת הרב מוהרשד"ם ובסי' ס' לא ראיתי שדבר מזה אך בסי' קי"א כתוב כמו שכתב בשמו הרב מקנה אברהם ומר קעסיק ופסיק ותני כדברי מוהר"ם שהביא המרדכי (דשייכי לנדונו) ואמר וז"ל ואעפ"י שדברים אלו של מוהר"ם נראין חולקין לתשו' הרא"ש הנ"ל כיון שמוהר"ם היה רבו של הרא"ש היינו יכולים לומר דכמוהר"ם נקטינן דאין הלכה כתלמיד במקום הרב כ"ש בהצטרף הטעמים שכתבנו עכ"ל בסוף הסימן עי"ש מתבאר דמיירי בתשובת מוהר"ם שלא הזכירה הרא"ש כמו שצדדתי למעלה:

מו

הלכה כבתראי אמרינן בפוסקים והיינו דוקא כשראו האחרונים דברי הראשונים כמו שכתב מרן החבי"ב בכנה"ג סי' ה"ן הגב"י אות ח' וכן כתב הרב חתם סופר בחלק יו"ד סי' רל"ג (בד"ה בהא) דהלכה כהר"ן שראה דברי הרמב"ן ועיין למרן החבי"ף בספר כל המיים דף ט"ז ע"ד אות ז' ולפי הנראה כן דעת הרב בית דוד יו"ד סי' קל"ג שהביא מרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת גדולים בשם מוהרי"ש איסרלאן עי"ש שנראה שכונתו לומר דאף דמוהרא"י בתרא כיון שלא הזכיר דברי הרשב"ץ נקטינן כהרשב"ץ ומה שהשיב עליו דמוהרא"י והרשב"ץ היו בזמן אחד אלא דמוהרא"י חי שנים מועטות אחר הרשב"ץ (משנת ר"ג עד ריי"ד) וכונתו לומר דכיון דהיו בזמן אחד לא אמרינן הלכה כבתראי ועיין בכל החיים דף ז"ך אות ב' אמנם דעת הרב כנה"ג אינה כן שהרי כתב בחלק ח"מ סי' קע"ה אות רכ"ה דמור"ם. כנגד מרן בתרא הוא אף דאין ביניהם אלא חמש שנים שחי הרמ"א אחר מרן ועיין מה שפקפק בזה הרב ויקרא אברהם נר"ו דף ק"ך אות צ"א הא מיהא לדברי הרב כנה"ג צ"ל שסובר דהרמ"א נח נפשיה שנת ש"מ ומרן בשל"ה כמו שכתב שם וקחשיב ליה בתרא וכן כתב הרב מסגרת השלחן סימן שצ"א דף קצ"ז ע"ג על הרבנים ברכי יוסף וזרע אמת דמר (ברכ"י) נתבקש בישיבה של מעלה בשנת תקס"ו ומר (זר"א) מנוחתו כבוד בשנת תקע"א:

ונודע שהרשב"א והרא"ש היו בזמן אחד אלא דמר קשישא ומר ינוקא וכתב הרדב"ז בחלק ד' סי' אלף שס"ט (בדפוס ווארשא תרמ"ב) וז"ל ואם הרשב"א היה רואה טעמו של הרא"ש ודוחה אותו אז היה מקום לסמוך עליו אבל כיון דלא שמיע ליה תלינן דאי הוה שמיע ליה דלמא הוה מקבל והדר ביה ודכוותא אמרינן בעלמא כל פלוגתא דאיכא בין קמאי לבתראי אי בתראי חזו מלתייהו דקמאי וטעמייהו ודחוה קיימא לן הלכתא

כבתראי ואי לא חזו טעמייהו הלכתא כקמאי דאי חזו בתראי טעמייהו הוו מודו להו וכלל זה קבלה בידינו עכ"ל:

ואי אמרינן הלכה כבתראי נגד הגאונים עיין כנסת הגדולה אה"ע סי' י"ג הגהט"ו אות ז' וכל החיים דף ט"ז ע"ד אות ח' ולהרב ר"מ אלשקר סי' ד"ן:

ובעיקר כללין ראיתי בספר יהודה יעלה (לרב גדול משאלוניקי) בחלק יו"ד סי' י"א שחידש לחלק בזה דלא נאמר כלל זה דהיכי דפליגי קמאי ובתראי ולא זכרו האחרונים דברי הראשונים דנקטינן כהראשונים אלא בדין שהמציאו האחרונים מדעתם על פי ראיותיהם ולא ראו סברת הראשונים המנגדת לדעתם בזה הוא דתפסינן כהראשונים ואמרינן דאם היו האחרונים רואים דברי הראשונים לא היו סומכים על הראיות שהביאו והיו מבטלים דעתם וכמו שכן מפורש בתשובת הרב מוהר"ם אלשי"ך סי' ט"ל שהביא הרב שפתי כהן בח"מ סי' כ"ה ס"ק א"ך אבל כשהאחרון מביא איזה דין בשם הראשונים אף שלא ראה שיש סברא מן הראשונים המנגדת לזה מכל מקום לא מפני זה נאמר דהלכה כדברי אותו הפוסק מאחר שהפוסק האחרון לא ראה דבריו כיון דיש לו על מה לסמוך ברבנן קמאי ויש לנו לומר לאידך גיסא דאילו היה רואהו היה מביאו וסותר את דבריו או מקיים את שניהם שיהיה להם ישיבה אחת בעולם ובכן במאי דקמן דהרדב"ז כתב בסי' ר"ה וכן כתבו הגאונים הראשונים והאחרונים מי שם פה לאדם לומר דקימא לן כהרא"ש נגד הראשונים שהביא הרדב"ז ומה גם דהרדב"ז הוא בתרא וקימא לן הלכה כבתראי ואיכא למימר דאילו היה רואה הרדב"ז דברי הרא"ש היה מביאן וכורכן בבת אחת עם דברי הגאונים או היה דוחה אותם מהלכה וכו' אלו תורף דב"ק להשיב על דברי הרב פרח מטה אהרן ח"ב סימן כ"ג:

מז

אם יסכים עמי רב פ' כשכותב הפוסק איזה דין ומטיל תנאי זה דאם יסכים וכו' נראה מדברי הרב שלחן גבוה בשו"ת אהל יוסף יו"ד סימן ל"ח דאם הרב ההוא לא הסכים עמו הרי א"כ נתבטלה דעת אותו הפוסק והרב אהל יצחק בחיו"ד סי' ט"ז דף כ"א ע"ג חולק בזה וסובר דמה שכתב הפוסק כן היא דעתו אלא שכותב כן דרך ענוה עי"ש גם מרן החבי"ף בספר חקקי לב ח"א סי' ז"ן דף קי"ג ע"א כתב שכן הוא דרך הפוסקים לכתוב דרך ענוה עי"ש ורמזו בספר כל החיים דף כ"ה ע"ד אות יו"ד וס' חק"ל שציין שם אין מצוי אצלי האמנם מדברי הרב דבר משה בח"ג סי' ו' דף ה"ן ע"ג נראה דכל שהרב ההוא לא הסכים עמו לא חשיב סברת אותו הפוסק כלל שכתב דאין להביא ראיה מדברי הרב מוהרש"ך משלשה טעמים והשלישי הוא דהוא לא סמך על דבריו אלא אם

יסכימו עמו בעלי הוראה כמו שכתב במסקנת דבריו והא קמן דהרב המחבר לא הסכים לדבריו ע"כ. וכן נראה דעת הרב כנסת יחזקאל סי' ע' הביא דבריו הרב פתחי תשובה באה"ע סימן קכ"ט ס"ק כ"א שכתב דאין לסמוך על העבודת הגרשוני סימן ה"ן ואף הוא לא כתב להתיר כי אם לצדד וסיים שלא יועיל עד שיסכים הרב צ"ץ והרי בצ"ץ סי' פ"ג כתב לשרוף הגט ע"כ וקצת תימה על הרב אהל יצחק דבח"מ סוס"י ס"א הביא דברי הרב דבר משה הנ"ל וכתב שכן כתב הרב מנחת שמואל ע"ש ולפי הנראה הוא היפך ממה שכתב בעצמו בחיו"ד הנ"ל דאינו אלא דרך ענוה ועיין להרב ישרי לב דף ע"ד אות מ"ג ומה שכתב הרב המגיה נר"ו באות כ"ד ומשמע ודאי דכ"ע מדו דכשלא מצינו לאותו הרב שחלק על הפוסק עבדינן כסברת הפוסק ואין שום מגרעת מפני מה שכתב אם יסכים וכו' דכן אורח לצדיק משום ענוה ולפי זה י"ל על מה שכתב מרן החבי"ף בספר חיים ביד סי' ט"ץ דף קי"ד ד"ה ואל וכו' עי"ש. ובסדרי טהרה סי' ק"ץ ס"ק ב"ן (ד"ה ועוד ראיה) כתב ואף שסיים שם (בשו"ת מעיל צדקה) הנני כותב דברי להלכה ולא למעשה עד שיסכימו עמי מבעלי הוראה המפורסמים מ"מ דבריו נכונים מילתא בטעמא ואין כאן מקום להחמיר וכו' עי"ש משמע דבכה"ג הדבר תלוי בשיקול דעתינו והרב נחפה בכסף ח"ב חיו"ד סי' ח' (אחר שהעלה לאסור בנדונו) סיים כ"ז כתבתי להלכה ולא למעשה עד אשר יסכימו אתי רבנים מובהקים וכו' וחזינא לתלמידים דרב מר ניהו מרן חיד"א בברכי יוסף יו"ד סי' שס"ד שהביא תשו' רבו הנ"ל (שהיתה בכ"י כי הח"ב לא נדפס בימיו) והשמיט מ"ש בסיום תשו' הנ"ל וכשהביא סברת הרב קרית מלך רב בנדון ההוא כתב שצדד להתיר להלכה ולא למעשה כיעי"ש נראה קצת דדעתו לחלק בין חומרא לקולא. ובהוראת הגאון נודע ביהודה ח"א א"ח סי' י"ד סיים כ"ז נראה להלכה ולא למעשה עד אתיישב בדבר ומתבאר ממ"ש בס' תשובה מאהבה שהביא בפ"ת יו"ד סי' ש"ץ סק"ג דהיו מורים כמותו נראה דסברי אותם המורים דאע"ג דלא החליט הדין ההוא עד שיתיישב מ"מ דעתו כן הוא ורק דרך ענוה כתב כן:

וכן בהוראת הרב באר המים סי' כ"א שהביא הרב עיקרי הד"ט חא"ח סי' כ"ו אות ה' מבואר בגוף תשובתו שלא החליט הדבר עד שיסכימו עמו בעלי הוראה כמ"ש בשמו הרב קנין פירות במערכת חוה"מ אות ז' ובכל זאת הרב עקרי הד"ט סמך בכל כחו עליו ועשה כהוראתו עי"ש ומרן חיד"א בספר שיורי ברכה יו"ד סי' קכ"ג אות ח' כתב על הרבנים שבות יעקב ח"א סי' ס"ב ואורח מישור דאע"ג דמר מסיים וצ"ע לדינא ומר מסיים דאין דעתו מכרעת בלי הסכמת בעלי הוראה מ"מ דעתם דשרי עי"ש:

מח

פוסק שכותב בלשון רבים כתב מרן החבי"ב בכנה"ג ח"מ סי' קי"א הגב"י דמדכתב הר"ב התרומות ולא הסכים עמנו הרמב"ן רלה הרב מוהרא"ש לדקדק מזה שרבים עומדים בסברת בעל התרומות וליתא שכן דרך הפוסקים לדבר בלשון רבים דרך ענוה וזוהי דרך הרי"ף ובעל התרומות במקומות רבים ומעין זה כתב מרן החבי"ף בספר כל החיים הנד"מ בדף כ"ו ע"ד אות ד' בשם הרב כנה"ג ח"מ סי' ר"ה הגב"י אות ב"ן וסי' רמ"ו הגב"י אות כ"ה דפוסק שכותב יש מרבותי או יש מרבותינו אין משמע מזה שהם רבים ומיעוט רבים שנים שכן דרך הפוסקים לכתוב על יחיד בלשון רבים וס' כנה"ג ח"מ ח"ב אין מצוי אצלי לראות דב"ק כי לדעתי העניה אין במשמעות לשון יש מרבותינו לשון רבים שנוכל לפרש שאחד מהם אמר אותה הסברא אלא אם כן כשכותב הפוסק יש מרבותינו שאמרו וכו' ובכגון זה אנו צריכים לכלל זה וק"ל ובכל החיים הנ"ל דף ט"ז ע"ד כתב וז"ל פוסק שכותב וזו הלכה העלינו יורה הלשון דכן הסכימו רבני אותה העיר חקקי לב ח"ב נ"ד ע"ד ואין מצוי אצלי לראות ד"ק כי לכאורה נראה היפך מדברי כנה"ג סי' קי"א הנ"ל ובכנה"ג יו"ד סי' קי"ג הגב"י אות פ' כתב דאף שהר"ן בתשו' סס"י ה' כתב קצת מהגדולים דמשמע שהם רבים ליתא דדרך הפוסקים לומר על יחיד קצת מהגדולים עכ"ל לפום ריהטא נראה שכונתו בזה על דרך שכתב בכנה"ג ח"מ הנז"ל ולדידי לא היה צריך לזה אלא אם היה כותב הר"ן קצת גדולים אבל עכשיו שכתב קצת מהגדולים אין במשמעות לשון קצת לשון רבים ויותר היה נכון לענ"ד שידקדק במ"ש הר"ן חלקו על הרא"ה ומשמע כי ברבים היו החולקים ויסתור זה בטעם שכן דרך הפוסקים:

מט

פוסק שכותב ולזה הסכים רב פלוני ולא כתב וכך כתב פלוני הוא משום שלא כתב כן בפירוש אלא שמתוך דבריו יוצא שמסכים כן כתב מרן החבי"ף בספר כל החיים דף ט"ז אות ט"ז בשם הרב גידולי תרומה שער מ"ו ח"ד סי' ז"ן ואמצ"א לראות ד"ק ולפי הנראה כונתו לומר דבלשון וכך כתב פ' אין לפרש אלא שכתב כן בפירוש אבל בלשון הסכים פ' יש במשמע הכי והכי ואין כונתו לומר דלשון זה לא יתכן על דבר שכותב בפירוש דלפי המשוער בדעתי יש ויש בדברי הפוסקים לשון הסכים על דבר שכתוב בפירוש:

נ

דרשות מדעתנו אין לנו לעשות ואף שנמצא דרשה זו לענין אחד בש"ס אין לדרוש מדעתנו גם לענין אחר עיין במה שהאריך הרב יד מלאכי בסי' קמ"ז ועיין דגול מרבבה בסימן תרנ"א על דברי הרב מטה משה שבמג"א סק"ח. ובמחה"ש ושיורי ברכה ויש

לתמוה על המטה משה דמשוי אהדדי ארבע מינים לתפילין דכי היכי דדרשינן בתפלין כל זמן שבין עיניך יהיו שתים הכי נמי בארבע מינים והרבנים הנ"ל לא העירו על דבריו דאין לנו לדרוש כן מדעתנו וכן יש לתמוה על מה שכתב רבין חסידא בספר כפי אהרן בח' אה"ע סי' כ"ה (ד"ה ואם מעט) דאין נכון להחמיר להצריך נט"י להחולצת אחר שתחלוץ קודם קריאת הפסוקים (כמו שפסק בשו"ת לב חיים ח"ב סימן ק"ו) דדרשינן וחלצה נעלו וירקה וכו' שאין מחוסר אלא וכו' יצאה זו שמחוסר חליצה רקיקה ונטילה וכו' כדדרשינן גבי גט וכתב ונתן וכו' עי"ש. וכבר ראיתי שהושג על זה מרב אחד נר"ו הובאו דבריו בספר רוח חיים ח"ב עי"ש בדף קס"ב ע"ד (סיום הדברים הם שם ע"א עי"ש) ודבריו נכונים ועיין במה שרשמתי בקונטרס אסיפת דינים במערכת חליצה סי' ב' אות ז' ובשו"ת שם אריה אה"ע סי' ה' (ד"ה אמנם ראיתי) כתב בשם שושנת העמקים לדרוש וכתב ונתן מי שאינו מחוסר וכו' יצא מי שמחוסר כתיבה רפואה ונתינה וכתב על דבריו דאין לדרוש כן מדעתנו וכו' והבאתי תורף דבריו (בשדי חמד ח"א) בחלק אסיפת דינים מערכת אישות סי' ב' אות ח' (ד"ה ובסי') וגם במערכת בכור בהמה סי' ג' אות יו"ד הבאתי שבחידושי הגרשוני יו"ד סימן ש"ה תמה על הרב הלבוש בסי' שכ"א דדרש מדעתו בבניך תפדה ולא משל אחרים עתה השגתי ספר שושנת העמקים וראיתי בכלל כ"ג (ד"ה וראיתי להפנ"י) שהביא מה שכתב הפנ"י משום וכתב ונתן ובד"ה וראיתי בשו"ת בית אברהם וכו' כתב שהג' מוהרח"כ ראפפורט בתשו' שבס' בית אברהם כתב שמה שכתב הרב פנ"י הטעם דכתיב ונתן אין ממש בדברים אלו שנתן טעם מסברא דנפשיה כיושב ודורש מפי הגבורה שלא נמצא דבר זה בשום פוסק ראשון ואחרון עכ"ל ועיין בשו"ת שם אריה בתשו' הנוספות שבסוף ח"א סי' י"ד הבאתי דבריו בחלק אסיפת דינים מערכת גט סי' ל"ז אות י"ד (ד"ה ובשו"ת) וק"ל. ומדברי ראב"ן שהביא הרב ב"ח ביו"ד סי' קכ"א סק"ט היה נראה דחולק בעיקר כלל זה שהרי כתב דמה שנהגו עתה להשכיר בית דירה לעכומ"ז הוא משום דלא אמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך אלא בית המיוחדת לישראל לא כן עתה שנותנים מס למלך וכו' לא חשיב ביתך המיוחדת עי"ש אמנם ראיתי להרב צפיחת בדבש בדף קל"ה ע"ד בשם הרב חק"ל ח"ב חיו"ד סי' י"ז דף ל"ב ע"ג שצדד להתיר רבית בשותפות עכומ"ז דדרשינן כספך המיוחד לך ונרגש מהא דלא דרשינן דרשות מדעתנו וכתב דאין זה כשאר דרשות דהכא משמעות מכח יתור הוא וגם בלשון בני אדם יש להבין כן וכתב דכמו כן י"ל להההיא דראב"ן עי"ש. ועיין בשו"ת כתב סופר סי' קי"ב הבאתיו באסיפת דינים במערכת יוה"כ סי' ג' אות ג'. והרב עדות ביעקב (הביא דברי הרב דברי אמת בקונטרס ו' בד"ה וראיתי במוהרח"ש)

כתב שגט שנקרע לשני קרעים וחזר ודבקן פסול דכי היכי דדרשינן וכתב ונתן מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה יצא מי שמחוסר קציצה הכי נמי דרשינן יצא זה שמחוסר דיבוק ומתוך מה שהשיג עליו הרב דב"א למדנו דיש סעד גדול לעיקר כללין שכתב על דבריו דנעלם ממנו דבתוספתא ר"פ שני דגיטין שנינו רשב"א מדבק את הקרעים ונותנו לה והתוספות בסוטה דף ח"י כתבו דאם כתבו על שני דפין חתוכים ותפר אח"כ ונתנו לה אינו גט דספר אחד אמר רחמנא ולמה לא כתבו הטעם שמחוסר תפירה וכו' עי"ש הנך רואה דאף דלכאורה היה נראה דשפיר קאמר הרב עדות ביעקב למדרש כל שאינו מחוסר וכו' וכדאשכחן דדרשו בש"ס האי דרשה גופה נמצא סתירה לדבריו דיש לחלק במחובר לתלוש כמו שכתב שם הרדב"ז וכן בכל כיוצא בזה אף דהאדם יראה לעינים דיש לדמות מילתא למילתא ודרשה לדרשה אין לדרוש כן מדעתנו:

והרב עבודת הגרשוני בסוף סי' ב' אחר שהמציא בנדונו דאיכא שלשה כתובים הבאים כאחד וקי"ל דאפי' למאן דאמר שני כתובים הבאים כאחד מלמדים שלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדים כתב אבל מכל מקום לא מלאני לבי לסמוך על זה מאחר שאין דבר זה מפורש בש"ס הגם שבעל צידה לדרך כתב כיוצא בזה בפרשת בא בענין מה שחולק על הריב"ש במה שכתב שאין פודין את הבכור על ידי שליח עכ"ל הרי דאף דמדה זו יפה נדרשת בכל התלמוד מכל מקום לא מלאו לבו לסמוך על זה מאחר שלא בא מפורש בש"ס שאמרו כן בנדון זה וכן מתבאר מדברי הרדב"ז בחלק ה' בלשונות הרמב"ם סי' פ"ו (בדפוס ווארשא תרמ"ב היא סי' אלף תט"ן) דדוקא כשהדין מפורש בש"ס יכולים לדרוש ולומר דעל פי דרשה זו הוציאו רז"ל דין זה אבל אם אין הדין מפורש אין בכחנו לדרוש מדעתנו אחר שהראה מקום לדברי הרמב"ם מהש"ס סיים ואני אומר דרמוז בקרא וכו' לא שאני סומך לדרוש קראי מדעתי אלא אגמרא אני סומך ואפשר דרמוז בקרא עכ"ל והרי הוא כמבואר:

ובעיקר כללין ראיתי עתה לרבני גאוני דורנו יצ"ו שדברו בו ואשא את שמותם על שפתי עיין בספר כלילת המנורה ריש מערכת הדל"ת ובספר אמרי הצבי למסכת בבא קמא בח"ב על דברי הש"ס שבדף פ"ב ע"א (גבי תקנת עזרא שיהיו אוכלים שום וכו') בסי' קס"א סוף אות א' דף צ"ז ע"ב ומה שהוקשה לו על דברי הרא"ש בפסקיו שם (בסי' י"ט) שיהיו אוכלים שום וכו' דזמן עונה היא בשבת שנאמר ושמרו בני ישראל את השבת ראשי תיבות ביאה דהיכי נקיט הרא"ש דרשה זו שלא הוזכרה בש"ס כלל וביד מלאכי האריך דאין לעשות דרשות מדעתנו וחידוש הוא שלא הביא דברי הרא"ש אלו יתכן לפרש על פי מה שכתבתי לקמן בסמוך דכל שהדין מפורש בש"ס יש כח ביד הפוסקים

להסמיכו ולרמזו על פי איזו דרשה ולכן מצד זה אין לתמוה על הרא"ש ומה שיש לתמוה הוא דכיון דבש"ס דרשינן לה מקרא דאשר פריו יתן בעתו מה לו לרבינו לתפוס דרשה אחרת והוא מה שהקשה הרב פלפלא חריפתא ולכן לא היה להרב יד מלאכי להעיר על דברי הרא"ש מכח הכלל כמובן ועי"ש באמרי הצבי מה שכתב ליישב תמיהות הפלפלא חריפתא על דברי הרא"ש בזה:

ובספר עבודת השם (לרב גדול משאלוניקי) בחלק אהע"ז סימן ג' בדף מ"ו ע"א כתב גם כן דאין לנו לדרוש מדעתנו שום דרשה אם אין לה רמז בש"ס וכדכתבו הפוסקים והמפרשים אשר קבץ הגאון יד מלאכי בסי' קמ"ד ועל פי זה תמה על רבינו החינוך בפרשת כי תצא סי' תקע"ה במצוה דלא יבא פצוע דכא וכו' שכתב שנוהג איסור זה בזכרים דמשמע דבנקבות אינו נוהג אף אם נכרתו מהאשה אברי ההולדה בידים מותרת לבא בקהל והוקשה לו דמנא ליה דיש לחלק בדין זה בין זכר לנקבה ועלה בדעתו ליישב דלפי מה שכתב הרב החינוך בראשית דבריו דמשרשי מצוה זו הוא כדי להרחיק האדם לבלי הפסד כלי הזרע כידוע במלכים שמסרסין את הזכרים למנותן שומרים לנשים ויש מן הפחותים שרוצים בזה כדי לזכות את שלחן המלך ולהרויח ממון וכו' ולפי טעם זה דן הרב החינוך דגבי נשים דלא שייכי בהאי טעמא דלא איצטריכא להו להפסיד כלי ההולדה כדי לשבת בשער המלך ואדרבא כשנשים יולדות ראויות יותר לבית המלך להניק בניהם ובני השפחות וכו' אם כן כיון דלא שייכי בהו האי טעמא ליתנהו באזהרה זו אלא דלא הונח לו משום דאכתי קשה דמנא ליה לדרוש לעצמו טעמא דקרא ולהוציא דין מחדש ובפרט להקל באיסור תורה ואנו אין לנו לדרוש מדעתנו וכו' כמ"ש ביד מלאכי וכו' ובפרק המקבל בפלוגתא דר' יהודה ור' שמעון אי דרשינן טעמא דקרא אלו תורף דב"ק (בד"ה ואחזה אנכי) ובמחילת כבוד תורתו הרמה עם שהאמת הוא דאין לנו לדרוש דרשות מדעתנו כמו שהביא בשם הרב יד מלאכי מכל מקום במה שעוסק הרב אינו שייך כלל זה ואם הרב החינוך היה כותב דנשים ליתנהו בלאו זה והיה מסמיכו על איזה כתוב או דרש היה שייך להקשות עליו דאין כח בידי הפוסקים לדרוש מדעתם ולהוציא דינים שלא נאמרו בש"ם אבל כיון שהרב החינוך לא כתב שום דרוש על זה רק שאנו מפרשים בדעתו שהוציא הדין מכח הטעם מה שיש להקשות עליו הוא דזו מחלוקת אי דרשינן טעמא דקרא וכמו שציין הרב בסוף דבריו סוגיא דפרק המקבל ולזה צריך להתיישב במה שרשמתי בקונטרס הכללים במערכת הטי"ת אות ט"ו אם הלכה כמאן דדריש טעמא דקרא או לא ולהמעיין במקור הדינים בזה אולי תתברר לו איך דעת הרב החינוך בזה אבל אין זה ענין לדרשות מדעתנו והמבאר להמכילתא (הרא"ה ווייס נ"י)

בפרשת יתרו פרשה א' העיר על רבינו הטור ביו"ד סוף סי' ר"מ שדרש מדעתו חיוב כבוד חתן לחמיו מדכתיב אבי ראה גם ראה ולא הביא מהמכילתא עי"ש ויפה היתה הערתו אם היה כדבריו אך אתה תחזה מה שהבאתי בקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות ק"ך כי ממנו נעלם ילקוט שמואל שדרשו כדכתב רבינו הטור:

נא

וכן כשנאמר איזה דין ואומר אחריו וכן וכו' בלשון משנה הוא בדרך לא זו אף זו ואי אמרינן כן בלשונות הפוסקים רשמתי בקונטרס הכללים מערכת הוא"ו אות כ"ג ועי"ש אם הדבר שנאמר בו וכן צריך שיהיה שוה להדבר הקודם לגמרי או במה ששוה בצד מה סגי:

ובין בין נקטי הפוסקים בדרך לא זו אף זו עיין במה שרשמתי בסימן י"ג אות ז' ובשו"ת חתם סופר א"ח סי' ס"ב ד"ה ועיינתי:

נב

דרך הפוסקים לפרש הסברות שנאמרו בענין ההוא באופן שלא תהיינה הסברות רחוקות מאד כי כל מאי דאפשר לקרב הסברות ולומר לא נחלקו אלא בהאי גוונא אבל בהאי גוונא כ"ע מודו הכי עדיף ועיין ש"ך ח"מ סי' כ"ה ס"ק י"ד אות י"ד ולמרן הב"י ביו"ד סי' צד"ק ד"ה ומאמתי ועיין במה שרשמתי בקונטרס הכללים מערכת המ"ם אות ט"ז במחלוקת תנאים ואמוראים ולהרב מוהרד"ך בית ט' חדר ז' ובמה שציין הרב יד מלאכי בח"ב בכללי שני התלמודים סי' יו"ד שרשמתי במערכת המ"ם שם ובספר אלף המגן החדש לידידי הגאבד"ק דוברוונא יצ"ו בסי' ג' דף ט"ו (ד"ה אולם):

נג

פוסק שלא נמצא סיום תשובתו אין ללמוד ממנו דאימור הדר ביה כי כן דרך הפוסקים תחלה מראים פנים לסברא אחת ובסוף הפסק חוזרים בהם וכן כתב הרב דבר משה ח"ג דף ס"ח סוף ע"ב כן כתב הרב כפי אהרן דף פ"ג ע"ד (ד"ה כתבו עוד) ומילי דסברא נינהו:

נד

פוסק שהביא בדין ההוא שתי סברות חלוקות ואח"כ סיים ופלוני לא כתב כן אם כונתו לומר שלא כ' כסברא שניה אלא סובר כסברא הראשונה או ר"ל שגם כסברא ראשונה לא ס"ל שאם כן היה לו לכתוב ופ' כתב כסברא הראשונה עיין במה שרשמתי לעיל סי' י"ב אות א' (בכללי הריב"ה):

ואם כותב סברת איזה פוסק בלשון וכן דעת פלוני אם כונתו לומר שכן משמע מכללות דבריו ולא שכתב כן בפירוש מדלא כתב וכן כתב פלוני רשמתי בסי' י"ב אות ב':

ואם כשמביא סברת החולק כתבה בלשון אבל פלוני כתב וכו' אם מוכח מזה שכן היא דעתו רשמתי שם אות ה' ומה שכתבתי שם שמדברי הרב יד ימין מתבאר שכן דרך כל הפוסקים לכתוב אבל בסברא שהיא עיקר כן מתבאר גם מדברי הרב יד מלאכי שרשמתי שם והרב פרי מגדים בכללים שבסוף פתיחה הכוללת באות כ"א כתב כלל זה בפרטות על דברי מרן והרמ"א ז"ל כשכותב המחבר או הרב י"א וי"א וכו' אמנם כשכותב להרא"ש כך אבל להרשב"א וכו' וכדומה מדכתב אבל והביא סברת הרשב"א באחרונה כהרשב"א עיקר כן למדתי מנ"ץ א"ח סי' ע"ט ס"ב וכן הוא בטור ויפה הוא עכ"ל ולפי הנראה לא היה בידו כללי הכנה"ג שציין ביד מלאכי שכתב כן בשם הרדב"ז וברכת אברהם ומשמע מדבריו דתרוייהו בעינן שמביאים הסברא באחרונה וגם בלשון אבל ועיין שם ביד מלאכי בזה:

עתה ראיתי בספר חדש משמרת שלום לרב גדול בדורנו יצ"ו (הוא חבור נחמד על הפרי מגדים חלק יו"ד) בהקדמת הספר שהביא בתחלת ההקדמה (ומצויין עליו כלל ב') דברי הפרי מגדים הנ"ל וכתב על זה ואני מצאתי כן בכללי הכנה"ג בשם ברכת אברהם ורדב"ז וכו' עי"ש וגם הרב הנ"ל יצ"ו לא היה אז בידו ספר יד מלאכי ולכן לא ראה שכבר קדם וזכה במציאה זו הרב יד מלאכי וכתב עוד במשמרת שלום שם וז"ל ועי"ש באות י"ד ואות כ"ט אם כתב שם החולק והרמב"ם כתב אי הוי כמו אבל או לא ועיין במשבצות סי' רי"א סק"א במוסגר וסוף סי' של"ד ס"ק כ"א ובאשל אברהם סי' קע"ח ס"ק י"ב ומכאן מוכח וכו':

ואם מביא איזה סברא בלשון יש אומרים אם היא הוכחה כי ברבים היו הסוברים כן וכן בהיפך אם כותב בלשון יש מי שכתב יש מי שאומר וכיוצא אי מוכחא מילתא דסברא יחידאה היא והוא באחד ממש רשמתי בסי' י"ג אות ח"י ואות כ"א וכ"ב:

נה

פוסק שכותב בשם איזה רב שסובר כך וכך ואנחנו רואים לאותו רב בספרו שכתב בהיפך אין לחשוב אותה סברא לענין קי"ל וכן כהאי גוונא לענין איסור והיתר אין קובעין הלכה כאותה סברא וכו' חיים ביד סי' ק"ך ועיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים מערכת אבלות אות ד"ן:

נו

אם איזה רב מביא בשם איזה גדול איזו סברא וכותב על דבריו ולדעתי דבר גדול הנביא דבר אם כונתו להודות ולהסכים לסברתו או שכונתו שדעתו נוטה בהיפך אלא דגברא

רבה אמרה עיין במה שכתבתי בשדי חמד ח"א בחלק אסיפת דינים במערכת אישות סי' א' אות ט"ז (בד"ה נמצא):

נז

איש כשכותבים הפוסקים על איזה דין לשון זה כונתם למעט אשה כי היכי דממעטינן אשה מאיש דקרא כן כתב הרב משנת אברהם בסי' א' (שער הכתיבה) סק"א בטעם הרמב"ם בדין כתיבת ס"ת ששינה ממה שאמרו בש"ס מצוה על כל אדם וכו' וכתב מצות עשה על כל איש ואיש משום דבמלת אדם נכללת על הרוב גם האשה והוא סובר דנשים פטורות מכתיבת ס"ת לכן כתב איש אתו"ד ועם כי אינו נח בעיני להחליט כן בלשון הפוסקים אך כי לא מצאתי כעת סתירה לזה וזאת לזכרון:

נח

דרך האחרונים להביא מהרמב"ם או מטור וש"ע והוא תלמוד ערוך שמשם מקור דבריהם ואין מזכירין הש"ס כלל כן כתב מרן חיד"א ביעיר אזן במערכת הבי"ת אות ט"ז ובקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות מ"ג כתבתי דאישתמיט האי כללא מהרב אזן אהרן עי"ש. וכן השיב הרב יד דוד ליו"ד סי' צ"ט הגב"י אות מ"ת על מה שהקשה הרב מוהר"ם אלגבא על מה שכתב הרב כנה"ג בכללים נפרדים אות ל"ו בשם מוהר"י מינץ דלא אמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון בחששא בעלמא בגזרה דרבנן דלמה הוצרך להביא ממוהרי"מ הרי תלמוד ערוך הוא בגיטין דף ס"ה דלק"מ דמוהרי"מ גופיה מההיא דגיטין מייתי עי"ש והרב ב"ח ביו"ד סי' רנ"א ס"ה הוקשה לו על מה שכתב הריב"ה כתב הרמב"ם היו לפנינו עניים הרבה וכו' דמשנה היא בסוף הוריות וניחא ליה משום דאיכא מילי דלא נשנו במתני' כגון ישראל לחלל וכו' עי"ש ולא ידעתי איך נחה דעתו בזה דסוף סוף כיון דהני מילי לא הוסיף משה מדעתו והם שנויים בתוספתא כמ"ש בב"ח (אלא שבתוספתא שלפנינו ליתנהו להני מילי וכבר העיר על דבריו מרן מוהרד"ף בחסדי דוד בפרק שני דהוריות בפסקא המתחלת משוח וכו' בדף ק"ו ע"א ועיין יפה ללב ח"ג דף ע"ד) א"כ אכתי תקשי למה ליה לאתויי מהרמב"ם ולא מהתוס' דמה לי משנה ומה לי תוספתא ומרן הב"י שם הראה מקום שדברי הרמב"ם הם משנה שלמה ולא קשיתיה מידי משום שכן דרך הפוסקים והרב ב"ח נראה שסובר דכיון ששנוי במשנה היה לו להביא מהמשנה שהיא מפורסמת ושגורה בפי כל אלא דמשום הנהו מילי דלא נשנו במשנה אלא בתוספתא והיה מקום לומר דמדלא אמרו הכי בש"ס דילן לא סמכינן אתוספתא אהכי מייתי מהרמב"ם. ועיין לעיל בסי' י"ד אות יו"ד וכתב מרן חיד"א ביעיר אזן שם בקונטרס קילורית לעיל דף ח' ע"ג דאף דהאחרונים זימנין דמייתו

הש"ס ולא הפוסקים הא והא איתנהו דזימנין מייתו הש"ס דמייתי הפוסק וזימנין מייתו הפוסק דמייתו הש"ס ושני הדרכים טובים ואין להקשות לא על זה ולא על זה והרב בעל ספר משק ביתי בהשמטות ספר פרי העץ (הנספח לספר תורת נזיר) בדף קל"א (השני) ע"ב וע"ג הביא כלל זה ויישב בזה קושיות כמה מחברים אשר היו תמהים על כמה רבנים שכתבו איזה דין או כלל בשם רש"י הרמב"ם וכיוצא והוא תלמיד ערוך עי"ש ובס' משק ביתי בכללי הפוסקים שבסוף ספרו בדף כ"ב סוף ע"א ובספר כנה"ג החדש כתב אחד מן הסופרים יצ"ו בצד צ"א אות ד' דרשי' ורבו לא היה לפניהם בתדירות הש"ס ירושלמי מדמצינו שבשבת דף צ"ג א' בד"ה שכן משא בני קהת כתבו בשם רב האי שמפורש בירושלמי וכו' ועינינו הרואות הדברים האלו בירושלמי במקומו ולא הוצרכו להביא בשם רב האי עי"ש ולפום כללין נראה דאין כ"כ הכרח מזה משום דכך היא דרכה של תורה כמו שהריב"ה כותב בשם הרמב"ם דבר שהוא מפורש בש"ס כן יכתוב רש"י בשם מי שקדם ואמר דבר זה עפ"י הש"ס ושאר דברי רז"ל אף שגם הוא ראה וידע את דברי רז"ל בגופן שלהן ועיין לעיל בסי' ח' אות יו"ד מה שכתבתי על דברי הספר הנ"ל יצ"ו (ועיין בקונטרס שדי חמד בחלק הכללים במערכת החי"ת אות פ"ט שכתבתי לחלק בעיקר כללין בין דינים לכללים) והרב יד מלאכי בכללי הדינים במער' האל"ף אות קכ"א כתב וז"ל אחזוקי אינשי בגנבי לא מחזקינן כן הוא בשבועות דף מ"ו ע"ב ובחנם טרח הכנה"ג בכללים נפרדים סי' י"ט לכתוב כן משמיה דמרדכי דתלמוד ערוך הוא עכ"ל והנה הרב כנה"ג כתב כן בשם המרדכי בפרק הכותב ואני הדל חפשתי שם ולא מצאתי דב"ק כי אולי גם המרדכי כ' משמא דגמרא ותסר תלונת הרב יד מלאכי מעליו לפום כללין והרב מטה אהרן במערכת הגימ"ל בדף ס"ד ע"ג תמה על מה שכתב הרב כנה"ג בח"מ סי' שפ"ו אות צ"ה בשם הרב המאירי בדין בגרמא בנזיקין דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים דלמה לו להביא זה בשם הרב המאירי והלא תלמוד ערוך בריש פרק הכונס וכו' עי"ש ונראה דשפיר קא קשיא ליה דכל כי האי דאתמרו בש"ס שם כמה מילי דפטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים וכולהו הנהו מילי נפסקו להלכה בדברי הראשונים ובטור וש"ע כל דבר במקומו ודאי שאינו בכלל מה שהסביר מרן חיד"א שכן דרך האחרונים וכו':

וזימנין מייתו הפוסקים איזה דין בשם אחר מהפוסקים אף שהוא ש"ס ערוך מפני ששאר הפוסקים השמיטוהו עיין לעיל בסי' י"ב אות ט'.

נט

דרך הקדמונים לכתוב דבר בשם המדרש ולא נמצא אותו דבר במדרש שלפנינו אין לנו צורך לומר שהיה המדרש הזה בידם ונאבד מאתנו אלא יוכל להיות שכונתם על הפסיקתא דרב כהנא וכיוצא שדרך הקדמונים לקרוא לכל אגדות חז"ל בשם מדרש כן כתב רב מופלא בדורנו הכהן הגדול יצ"ו במאמר יאיר נתיב על העלם דבר שבס' כנה"ג החדש בחלק ד' צד 105 אות ג' והוכיח כן מכמה מקומות ושכ"כ רבינו יוסף טו"ע בסדר תנאים ואמוראים על התוספתא ותורת כהנים מכילתא וספרי ששמם מדרש ונקראים בלשון התלמוד ברייתא ושמרן חיד"א בספר שם הגדולים במערכת ספרים אות מ' חשב שם מדרש את פסיקתא רבתי מכילתא ספרא ספרי תנא דבי אליהו פרקי ר"א אותיות דר"ע עי"ש:

ולפעמים כותבים המפרשים דבר בשם הגמרא וכונתם על גמרת הירושלמי שגם הש"ס ירושלמי נקרא גמרא כן מתבאר מדברי הרב שירי קרבן בירושלמי פרק קמא דיבמות הלכה ה' (בד"ה הכא כרת) שהביא מה שתמה בהגהות אלפסי בשם מוהרנ"ש על הרב הנמק"י שכתב אמרינן בגמרא מכדי הכא כרת והכא כרת דחפש בגמרא ולא מצא וכו' שנעלם ממנו שהוא לשון הירושלמי ואם כן כונת הרב הנמק"י שכתב אמרינן בגמרא על גמרת הירושלמי וכן כתב ידידי הגאון מוהרש"ל מווילנא יצ"ו בהגהותיו על הש"ס בריש יומא על מה שכתב רש"י דבפ"ב דהוריות יליף דכל עבודות יום הכיפורים אינו אלא בכהן גדול והתעוררו הרב שיח יצחק שם ושאר המפרשים שלא נמצא בש"ס שם ילפותא זו וכתב על זה שילפותא ההיא נמצאת בירושלמי דהוריות עי"ש:

וכתב עוד במאמר יאיר נתיב הנ"ל (בראש אות זה) שהרמב"ם בפירוש המשנה ובמורה ורבינו יונה בפרק קמא דברכות והתוספות ביבמות דף ע"א ע"ב מביאים איזה דבר בשם מדרש רבה ונמצא הדבר ההוא בש"ס מפורש וכתב דטעם הדבר הוא שהקדמונים אחזו בזה דרך בעלי התלמוד להביא ממקום היותר מוקדם כמו שכתבו התוספות בכמה מקומות שאינו רוצה לפשוט מדברי האמוראים אלא ממשנה או מברייתא כן דרכו הקדמונים בענייני אגדה שכולם דברי קבלה להביא מן המדרשות אף מה שנאמר בגמרא לפי שדברי המדרשים קודמים להתלמוד וכו' עי"ש והתוספות בפרק ערבי פסחים דף קי"ז ע"א ד"ה שעומדים כתבו בשם המדרש קמ"ז מזמורי תהלים הם כנגד שנותיו של יעקב אבינו ודברים אלו ישנם בירושלמי פרק כל כתבי הלכה א' קרוב לסופה והרז"ה בבעל המאור בריש תענית ובמדרש אגדה מצאתי לפי שאין דעתה מתיישבת אלא

בתפלת מוסף הדא הוא דכתיב שמעה ה' צדק וכו' והן הן הדברים שבירושלמי פרק בתרא דראש השנה הלכה ח':

ס

לא זו אף זו אין שייך לומר בפוסקים מוהריב"ל ח"א כלל י"א ס"ט ויש להסתפק אם הוא הדין זו ואין צריך לומר זו כנסת הגדולה בכללי הפוסקים אות פ"ח ואני אומר דאף בפוסקים אמרינן זו ואין צריך לומר זו כמו שכתבתי בחיבורי ליו"ד סי' ב' ס"ק י"ג ובסי' כ"ח סק"ה ובסי' ג"ל סק"ג בתירוץ שני ועיין מה שכתבתי בהלכות נדה סי' קצ"ט סקי"ד אלה דברי הרב שלחן גבוה בכללים שבראש הלכות פסח אות ז"ן ואין מצוי אצלי ס' שלחן גבוה חלק יו"ד ובעניותי איני מבין ספקו טהור של הרב כנה"ג וכל שכן שאיני מבין מה שנראה מדברי הרב שלחן גבוה הנ"ל שמודה לדברי הרב מוהריב"ל דלא זו אף זו אין שייך לומר בפוסקים ורק בזו ואין צריך לומר זו שנסתפק הרב כנסת הגדולה בזה שחולק וסובר דאמרינן גם בפוסקים ולי קשה דידוע דרגילות התנאים היא וזו היא דרך ישרה לשנות בדרך לא זו אף זו אבל לומר ששונה התנא בדרך זו ואין צריך לומר זו הוא דוחק ואם כן אם בדרך לא זו אף זו שכן הרגילות בדברי התנאים אנו אומרים שלא יתכן כן בפוסקים הדברים קל וחומר שלא יונח לנו לומר בפוסקים שאמרו דבר בדרך זו ואין צריך לומר זו אשר גם בדברי התנאים היא דרך רחוקה ודחוקה וסבור הייתי לומר שכונת הרב שלחן גבוה היא לחלוק גם על מה שכתב הרב מוהריב"ל ומה שכתב ואני אומר דאף בפוסקים אמרינן זו ואין צריך לומר זו אינו מדוקדק והוא כאילו כתב ואני אומר אף זו ואין צריך לומר זו אמרינן בפוסקים וכלומר לא מיבעיא לא זו אף זו שהיא דרך התנאים דפשיטא דאמרינן הכי גם בפוסקים אלא אף זו ואין צריך לומר זו שאינו רגילות בדברי התנאים אמרינן בפוסקים אלא שראיתי להרב עצמו בהלכות פסח סי' תל"א סק"ו (בסוף ד"ה ונ"ל דמדכתב) שכתב וז"ל וליכא למימר דדעתו לומר לא זו אף זו דבפוסקים לא אמרינן כן כמו שכתבתי בכלל זה עכ"ל הרי דבלא זו אף זו מודה דלא אמרינן בפוסקים ורק בזו ואין צריך לומר זו סובר דאמרינן גם בפוסקים ומלשון זה (דאמרינן גם בפוסקים) משמע דבתנאים פשיטא דאמרינן זו ואין צריך לומר זו וחידש הרב שגם בפוסקים הוא כן ולי ההדיוט אין הדבר כן דאין משתמשים התנאים בלשון זו ואין צריך לומר זו וכל שכן שדחוק לומר כן בלשונות הפוסקים ורק אם הדבר ההוא נאמר בש"ס בדרך זו ואין צריך לומר זו לפי שלגבי בעל המימרא הוא בדרך לא זו אף זו אף שלגבי דידן הוא בדרך זו ואין צריך לומר זו נקטי ליה הפוסקים כדרך שנאמר בש"ס

כמו שכתב הרב מטה יהודה בריש סי' תמ"ז והבאתי דבריו לעיל בסי' י"ג אות ז' (בד"ה וכתב) עי"ש:

והרב נחמד למראה בח"ב דף רכ"ח ע"א (בד"ה אמנם) כתב שהרב שלחן גבוה ביו"ד סי' שס"ג אות ב' פירש דברי מרן בש"ע שם (אין מפנים את המת והעצמות) בדרך לא זו אף זו ותמה עליו דבהלכות פסח סי' תל"א הנ"ל כתב דאין לומר לא זו אף זו בפוסקים וכתב לחלק דכשהדין ההוא נאמר בש"ס בדרך לא זו אף זו אזי גם הפוסקים שאין דרכם לכתוב בדרך לא זו אף זו מכל מקום בכי האי גוונא תופסים לשון הגמרא:

סא

אם תמצא לומר לדעת הסוברים באם תמצא לומר שבש"ס שהוא פשיטותא אם גם בלשונות הפוסקים הוא כן רשמתי לעיל בסי' א' אות ט':

סב

אינו כשר משמעות לשון זה הוא כאילו כתב שהוא פסול כן כתב הרב מוהריט"ץ בסי' רל"ז על לשון הרמב"ם פרק ט"ז מהלכות עדות על אוהב ושונא שכשר להעיד ואינו כשר לדון ותמה על מרן הבית יוסף שכתב שהרמב"ם לא כתב בזה לשון פסול עי"ש:

סג

עכ"ל (עד כאן לשונו) כשכותבים הפוסקים איזה דבר בשם איזה ספר ומסיימים בלשון זה (עכ"ל) יש לפרש שהכונה הוא תוכן דברי הספר ולא שהוא לשון הספר ממש כן כתוב בקונטריסי בשם ספר משפט צדק על תהלים שכתב כן בהקדמתו בדף ג' ע"א בשם הרמ"א בדרכי משה ועתה אין בידי הספר הנ"ל ובהקדמה לסידור תיקון שבת להגאון משה מזאלשין בדף ג' ע"א (בד"ה גם הצגתי) כתב כדברים הנ"ל וז"ל באיזהו מקומן העתקתי ענין בקצת תוס' ביאור ואעפ"כ שייך לסיים עכ"ל על דרך שאמר רבינו הרמ"א בדרכי משה לפעמים הנחתי הפרטים וכתבתי רק הכללים מכל מקום כתבתי על המאמר ההוא עכ"ל כי מלת לשון נאמר על נ' חלקים נאמר על אבר הנקרא לשון והוא ידוע ונאמר על ענין השמועה כמ"ש אל עם אשר לא תשמע לשונו ומשמעותו גם כן על כוונת המדבר (הוא תוכן הענין) והיינו כי הלשון הוא קולמוס הלב ומוציא לחוץ כל רעיונו ולכן כתבתי עכ"ל ע"כ דבריו:

סד

אין למדין מן הכללות אי אמרינן בדברי הפוסקים הנה הרבנים קהלת יעקב במענה לשון ח"ב אות ק"א ומקנה אברהם במהדורא בתרא אות ו' דף ד' ע"ד (ד"ה אין) כתבו בסתם בשם הרבנים שארית יוסף ומוהר"י קולון שלא נאמר כלל זה בדברי האמוראים

שדרכם לפרש עי"ש ולפי זה כל שכן שלא יתכן לומר כן בדברי הפוסקים אמנם הרב יד מלאכי באות כ"ג הביא בזה מחלוקת דהרשב"א ומוהר"י קולון סוברים דלא נאמר באמוראים והריטב"א ונמוקי יוסף סוברים דנאמר אף באמוראים וגם כתב דשיטת הרשב"א מוחלפת ואיכא דוכתא דסבר דבאמוראים נמי איתמר האי כללא ולסברתם יש מקום להסתפק קצת בלשונות הפוסקים אי אמרינן הכי ומסתברא דכולי עלמא מודו בלשונות הפוסקים דליתיה להאי כללא ועיקריה דהאי כללא לא אתמר אלא מדוחק כדכתבו רבוואתא והבו דלא להוסיף עלה ודוקא בלישנא דתנאי במתניתין ובברייתא או אף באמוראי (לדסברי הכי) ולא בפוסקים וכן כתבתי מסברא בקונטרס הכללים במערכת הכ"ף אות קוף (בד"ה ועוד קשה) ולא אסתייע מילתא לעיין בספרי בעלי הכללים בזה וזאת לזכרון:

סה

דקדוק הלשון אם צריכים הפוסקים לדקדק בלשונם בנוכח ובנסתר וכיוצא הנה הרש"ל בתשובתו שבתשובות הרמ"א סי' ו' (בד"ה תחילת קרוב לסופו) התרעם על הרמ"א שהיה לו לעיין בדקדוק הלשון וכתב לו שדבריו כחומה פרוצה לרוב בנוכח ונסתר וזכר ונקבה ויחיד ורבים שכתב מה שבקשוני אדוני הוא שני הפכים כאחד יחיד ורבים גם כתב הייתי יוכל לתרץ והוא מדבר בעדו וזולתו כאחד ובתשובות הקדמוניות כתבו כשתסתפק בשם מן השמות איך לכתוב בגט מלא או חסר או בסופו אלף או הא תוכל (לסמוך) על הכתבים הראשונים של החכמים אף באגרת שלומים ומוקמינן אחזקתייהו שדקדקו אחר האמת ועוד פקפק עליו שכת ב משולם בוא"ו והוא חסר בתורה וראיה ממגילה דף כ"ג ע"א למה נקרא משלם לפי ששלם במעשיו וכו':

והרמ"א בסי' ז' השיב על זה (בד"ה ומה שכתב) אינני מכת המדברים בעלי הלשון כי כבד פה ולשון אנכי ואני נזהר בענין המכוון ולא במלות (שאינו מעלה ולא מוריד לענין דינא) ומודה אני דשותא דמר לא ידענא אך אומר שזהו דקדוק עניות ושרי לי מרי כי ידוע שכזה יקרה לכל גדול בישראל כאשר מחשבתו משוטטת באיזה ענין שיפול טעות בדבריו כל שכן שלא יוכל ליזהר בחסרות ויתרות כי אין זה ספר תורה ליפסל בזה ואף כי לפעמים דברתי בדרך נכח ונסתר בכוונה עשיתי זאת כי נמצא במטבע הברכות ובמקראות והוא דרך כבוד בנגלה ובנסתר ומ"מ איני מתפאר במה שאין בי כי מימי לא למדתי חכמת הדקדוק אך באלו הדברים המבוארים לא נפל טעות מחמת מיעוט ידיעתי רק מחמת הנחוץ ויש דברים שכיונתי בהן לכותבן מלא כמלת אדוני להבדיל בין קדש לקדש וכן כל כיוצא בזה וראה מה שכתב בעל העקדה על הרלב"ג שטעה להביא

מקרא מפרשה שאינו שם וכל זה גרם לו הנחוץ כל שכן שכזה יקרני גם כן בעבור הנחוץ ומהירות הענין כי אין לי סופר מהיר להעתיק לשוני וגם כבד עלי המשא להעתיקו שנית רק מה שעולה בלבי אני כותב בקולמוסי ולא כן אנכי עם מעלתו כי בכל ביתו דמר אני נאמן רוח מכסה דבר כי כשמצאתי בדעתי שגגה בדברי מר תליתי השגגה במעתיק לשונו ודנתי מר לכף זכות ובאמת שהיא חכמה עמוקה ליתן להעתיק ולא ידעתי עד כה (ואף עכשיו טעה הסופר בכמה דברים בחכמת הדקדוק שמתפאר בה מר וכו') ובאמת כי לולא ראיתי דקדוקי דמר לא הרגשתי בזה כי הנחוץ גורם כל זה רק כתבתי לפי שראיתי שמעלתו תופס עלי בדברים שאין בהם תפיסה שכתב עלי שכתבתי הייתי יוכל לתרץ שזה טעות יראה מעלתו מה שנאמר אנכי הולך אשר אתה עושה לעם אתה תומיך גורלי הנני יוסיף להפליא וכל אלו דברים מבוארים יפה בספר לשון לימודים אלו דבריו הקדושים והמביאו לבית הדפוס השיג בזה שהרש"ל תפס אותו במה שכתב הייתי יוכל תחת הייתי יכול ואין הנדון דומה לראיה שהביא:

כיוצא לזה אתה תחזה דברי הנשר הגדול הרמב"ם בפירוש המשנה בששי דגיטין אמתניתין (דף ס"ו ע"ב) אפילו אמר לבית דין הגדול שבירושלים תנו גט לאשתי ילמדו ויכתבו ויתנו וז"ל אינו מן הנמנע שבית דין הגדול לא יהיו בקיאים בכתיבה לפי שהתנאי בבית דין שיהיו חכמים לא שיהיו סופרים עכ"ל הטהור והרשב"ץ בח"א סי' ל"ג הביא דבריו הרב ישרי לב בדף צ"ג ע"ד אות ח' כתב אין שום פגם להחכם אם אינו יודע דקדוק לשון והמלות וכמו שנמצא כמה שגגות לפי הדקדוק בפיוטי ר' אלעזר הקלירי שהיה מגדולי החכמים וכן הלל היה אומר מלא אין מים שאובים באלף כלשון רבם שמעיה ואבטליון עכ"ל:

סו

לא ימנע אדם עצמו מלכתוב בספר שקול דעתו אם יש לו להשיב על דברי הפוסק אפילו על גדול האחרונים וכ"ש אם בא לתרץ דברי הראשונים כי לא נצטוינו בשום מקום לחלוק (מלחלוק) עליהם כי אם להעמיד דבר על בוריו וחייב להגיד דעתו ובלבד שיכוין לבו לשמים כן כתב הגאון חקרי לב ביו"ד ח"ג סי' פ"ב דף ע"ב עמוד ג' הביא דבריו הרב המגיה לספר ישרי לב יצ"ו בדף צ"ד אות ב' וכתב שכיוצא לזה כתב הרשב"ץ בח"ב סי' י"ט דף ו' ע"א אל יקשה בעיניך היותי חולק על הרב (הריב"ש) ותחשבני יוצא משיטת המוסר בהיותי משיב את הארי אחר מותו שאין לדיין אלא מה שעיניו רואות ואין לנו להיות נושאים פנים לתורה ובמלתא דתלי בסברא יתגלה לאחרונים דברים לא שיערום הראשונים עכ"ל ונראה לי הדל לצרף לזה מה שהשיב הרדב"ז בחדשות סי'

תצ"ה (על מה שנשאל אם רשאי התלמיד לחלוק על רבו כשיש לו ראיות ברורות) אמת כי הראשונים חולקים שהרי רבינו הקדוש חולק על אביו ועל רבו בכמה מקומות וכן באמוראים רבא היה חולק על רבה בר נחמני ובפוסקים הרשב"א על הרמב"ן והרא"ש על הרמ"ה (מוהר"ם) וכן בכל דור ודור ויכול לחלוק עליו בראיות דרך משא ומתן אבל לא יקבע עצמו לדרוש ברבים או לקבוע ישיבה וכו' עי"ש:

ואלה דברי דוד מרן מוהרד"ף בשו"ת מכתם לדוד חלק יו"ד סי' נ"א דף לק"ט ע"ג (המצויין בישרי לב) ואתה המעיין לשם שמים צריך אתה להודות ולא לסמוך על מה שבא בדרך אגב לפום ריהטא בשילהי פרקיה דרב מוהר"א יצחקי בלי שום טעם והגם שהרב הנ"ל גדול כבודו כמופלא שבסנהדרין מכל מקום הוא בחסדו ימחול על כבודו וכבוד שמים עדיף ואין נושאים פנים בתורה ומושבעים מהר סיני להודות על האמת ולקבל האמת ממי שאמרו למגדול ועד קטן אלו תורף דב"ק (בקצת שינוי לשון) עי"ש וציין בישרי לב שם לעיין בספר חיים שאל ח"ב דף מ"ט ע"ד מוסר השכל ליזהר בזה לדבר בדרך כבוד ולא בדרך זלזול וחסרון כבוד וכן ציין לעיין בספר נדיב לב ח"א סי' קי"ט בהשמטות אשר דבר בקדשו (הרב המחבר ספר ישרי לב) בתוכחות על עון המדברים גבוהה גבוהה ולימד דעת ודרך תבונות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: סז)

לא מפני שתמה הפוסק על דברי הרב שהביא נאמר שחולק עליו כמו שכתב הרב מוהר"י כ"ץ מקראקא בסי' ג' וסי' י"ט שלפעמים נמצא בפוסקים שמתמיה בדבר אבל אינו חולק וכדמצינו בההיא דאמר אדמון וכי בשביל שאני זכר הפסדתי וכתבו הפוסקים דאדמון אינו חולק רק מתמיה בדבר וכן כתב הרב בית חדש ביו"ד סוף סי' ח"י דאף שהרא"ש תמה על הרי"ף אינו חולק עליו וכדכתב הרב נחלת שבעה בסי' כ"א וכן נראה מדברי הרב בית חדש בא"ח ריש סי' זק"ן וכן כתב הרמ"ע בסי' ק"ו וכן כתב הרב זרע אברהם בח"א סימן י"ט דשכותב פוסק (על דברי הפוסק שהביא) ואיני יודע למה כתב כן אינו מוכרח שחולק עליו כן כתב מרן החבי"ף בספר חקות החיים בדף ס"ז (בד"ה ומה שהביא):